SLAVICI

Pădureanca

32

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

În colecția

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

vor apărea:

KOVÁCS GYÖRGY
Cu ghearele și cu dinții

ION GHICA
Din vremea lui Caragea

ESCHYL
Perșii * Cei șapte contra Tebei

B. P. HASDEU
Scrieri literare

LIVIU REBREANU
Răscoala, partea I

LIVIU REBREANU
Răscoala, partea a II-a

Lei 4

SLAVICI

ESPLA

IOAN SLAVICI

Pădureanca

NUVELE

II

1960

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PADUREANCA

I

Fă trei cruci și zi „doamne-ajută!" cînd treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să întri, căci lumea din întîmplări se alcătuiește, iar întîmplarea e noroc sau nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gînd.

Busuioc însă, bogătoiul, era om care știe ce voiește, pe vrute, pe muncite, pe chibzuite, el ajunsese gospodar ce ară cu patru pluguri zece zile de-a rîndul și seamănă brazdele numai cu grîu bob ales, și de aceea se putea simți destoinic a scoate la capăt lucruri pe care alții nici măcar de gînd a și le pune nu se încumătau.

Se ivise holera-n țară, iar Busuioc nu voia să știe de dînsa. Holeră-n timpul secerișului?! La aceasta nu s-a gîndit și nici acum nu voia să se gîndească. Avea patruzeci de iuguri de pămînt acoperite cu grîu, un singur lan ce șovăie mereu sub sarcina de spicuri grele: holeră, neholeră, el trebuia să-și adune rodul în timp de trei zile, căci puțin se scutură de la cei săraci, dar mult de la dînsul.

Și de la mulți mult s-ar scutura în fieștecare an și încă mai mult ani și ani de-a rîndul, dacă n-ar fi brațele pădurenilor flămînzi.

Simțind apropierea timpului de secere, pădurile se pun

în mişcare, colibă cu colibă, sat cu sat se adună, văile pornesc întregi spre cîmpia întinsă, şi în cîteva zile, cît ţine locul din Murăş pînă în părţile Orăzii şi pînă la izvoarele Crişurilor, nu mai rămîn prin sate decît moşnegii neputincioşi, babele bătrîne şi copiii nevrîstnici : setea de viaţă îi ia şi-i duce pe toţi la sărbătoarea cea mare ce se ţine în fieştecare an o dată pentru împărţirea pînei de toate zilele.

Acum stăpînirea oprise această sărbare : se dăduse de ştire, şi cu toba prin sat, şi în auzul oamenilor adunaţi la biserică, precum că nimeni nu are voie să părăsească hotarul satului său, nici să primească de seceriş oameni din alte sate.

– Să văd eu cine mă opreşte pe mine a-mi strînge rodul muncii mele ! striga Busuioc. Curată nebunie ! De unde ia stăpînirea puterea de a ne opri pe noi pe toţi ? La asta nu s-a gîndit ? ! Într-o mînă e „Măi, omule, vreai să mori de foame ?", iar în cealaltă, „Bagă de seamă ca nu cumva să dai de holeră !" Apoi tot mai bună e holera. Parcă, dacă mi-a fi dat să mor de holeră, stăpînirea o să şteargă data[1] mea de acolo, unde s-o fi aflînd ! Ţi-e scris, ţi-e scris ; nu ţi-e scris, nu ţi-e scris, şi sănătate bună.

Socoteala lui Busuioc era făcută : n-avea decît să puie caii la cîteva căruţe, să plece la Păduri, ca să-şi aducă oameni, şi apoi ar fi vrut el să ştie care-i acela, un om din Curtici, care ar îndrăzni să facă gură.

– Măi taică, eu zic să mă duc eu, grăi Iorgovan, iară Iorgovan era feciorul tătîne-său.

Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii şi unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiiul său Iorgovan.

Iorgovan era, ce-i drept, mai tinăr decît taică-său, însă tocmai fiindcă era mai tinăr şi fiindcă îl avea pe

---

[1] *Data* — ursita.

Busuioc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui și era oarecum mai cuminte: asta o simțea Iorgovan, iar Busuioc o știa și în fundul inimii lui se bucura de ceea ce știe.

Iorgovan umblase cinci ani de zile la școlile din Arad; era vorba să se facă „domn", fiindcă avea pe ce, și Busuioc visa nopți întregi de domnia feciorului său, și nici n-avea de ce să nu viseze, fiindcă feciorul său era bun școlar. Într-o bună dimineață se pomenește însă cu el acasă.

– Taică, eu m-am gîndit să mă dau și eu la plugărie, îi zisese el atunci.

Busuioc s-a uitat lung la el, a mai stat pe gînduri, apoi l-a întrebat:

– Care va să zică rămîi și tu plugar ca mine: de ce nu mi-ai spus-o tu asta mai înainte?

– Pentru că-mi ziceam – a răspuns Iorgovan – dacă îl întreb, știu că n-are să voiască; dac-o fac, știu că are să-i pară bine odată, iar dacă aștept pînă ce s-o mai gîndi și el, mă tem că o să-mi treacă pofta.

– Așa-i! gîndise Busuioc în el, tot mai bine plugar de frunte decît boier de rînd.

Însă Busuioc era om însurat, el unul și cu nevasta doi, iar nevasta lui îl avea frate pe popa din Socodor, o avea soră pe preuteasa din Otlaca, mai avea și veri, și verișoare, și e greu lucru să ai neamuri multe și să te temi de gura lor.

Busuioc nu știe să-și ție feciorul în frîu: asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestii sale despre dînsul, pentru că avea și el neamuri și aceste se supărau cînd acele îl grăiau de rău și apoi se supărau și acelea, cînd știau că aceste s-au supărat, încît Busuioc se bălăbănea[1] cîte un an de zile pînă ce ajungea să le împace.

El se duse dar la popa, fiindcă popa era cel mai cuminte dintre toți.

---

[1] *A se bălăbăni* — a se trudi, a se lupta cu cineva, a se certa.

– Lasă-l, frate ! a grăit popa, că el ştie mai bine la ce-l trage inima !

De atunci Iorgovan tace, face şi aşteaptă ca taică-său să se bucure, iar Busuioc e tată şi se bucură chiar şi atunci cînd nu prea are de ce.

Cu toate aceste, acum Busuioc stete pe gînduri.

De mai cuminte, era fiiul său mai cuminte ; acum însă nu era vorba de minte, ci de trecere, şi trecere tot el, tatăl, avea mai multă. Ştia pe toată lumea, şi toată lumea îl ştia pe el : nu intra în mintea lui gîndul că i s-ar putea pune cineva în drum, cînd îi zice : „Eu sînt Busuioc de la Curtici". Aşa era ! lui nu i se punea nimeni în cale ; însă Iorgovan era mai mult ca dînsul : feciorul lui Busuioc !

– Bine, băiete, dar bagă de seamă, răspunse tatăl.

Şi nici nu ar fi fost rău dacă Iorgovan, tot ca şi alte dăţi, ar fi fost povăţuit numai de gîndul că-i va părea odată bine bătrînului.

Era cuminte Iorgovan ; însă mintea este şi ea după timpuri şi împrejurări : băietul era de douăzeci de ani, şi mai ales în timpul secerişului ar fi slabă de tot mintea de douăzeci de ani, prin care nu trece, fie chiar numai pe fulgerate, şi cîte un gînd zburdalnic.

Secerişul este o sărbătoare şi Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, şi cosaşi, şi legători, şi fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosaşului mănunchii sub secere.

An lucrul fusese minunat : erau flăcăi sprinteni şi la vorbă, şi la lucru, un cimpoieş şi doi lăutari, era şi-o gură spartă, erau şi fetele tot una şi una, încît iarna toată Iorgovan numai seceriş a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se ivea totdeauna Simina, fata crîsnicului[1] de la Zimbru, şi îndată ce i se ivea Simina, el trecea cu gîndul de la seceriş la trier şi de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat

[1] *Crîsnic* — paracliser, ţîrcovnic.

decît abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi-trei oameni ce se țin de dînșii.

Dar cu Simina n-ar mai fi voit Iorgovan să deie față; asta și-o pusese el de mult în gînd. Prea își ieșise din fire pe atuncea, era bine că s-a dus.

Nu-i vorbă, de cîte ori se gîndea la dînsa, el își făcea mustrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată.

Nu era băiet rușinos de felul lui, și chiar în cele dintîi zile a voit s-o facă.

– Tu știi că eu te las de bunăvoie – îi zisese ea atunci – de ce vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrîn, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dînsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul a-i arăta că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gîndea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decît o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atît nu-i trecea prin minte, și cînd Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „doamne-ajută“, tatăl se gîndea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

– Doamne-ajută! grăi și Șofron, sluga, care nu se gîndea decît să facă treaba în care-l trimisese stăpînu-său.

II

Busuioc avuse dreptate.

N-avea stăpînirea destulă putere spre a-i opri pe oameni pe la casele lor. Serile de iarnă ei își petrecuseră timpul povestindu-și unii altora cele ce văzură peste vară la cîmpie, primăvara îi opreau mereu pe drumeți în

cale, ca să afle de la dînşii cum stau sămănăturile de pe şes, iar acum ştiau cu toţii că anul a fost mănos şi aşteptau cu nerăbdare să le vie vestea că spicul a-ngălbenit. Îndată dar ce le-a venit vestea, ei s-au pornit la vale.

Şi adecă de ce să nu pornească?

Pe la dînşii nu era holeră. Porunca stăpînirii? Stăpînirea nu cerea nimic de la dînşii: îi oprise numai pentru că voia să le facă bine ferindu-i de primejdie, şi treaba lor era, dacă voiesc ori nu să se împărtăşească de această binefacere.

Aşa-nţelegea toată lumea treaba, şi de aceea, cînd oamenii au început să plece, slujbaşii satului, care erau şi ei tot oameni ca lumea, se făceau că nici nu ştiu, nici n-aud, nici nu văd, iară după ce drumurile s-au umplut, i s-a trimis stăpînirii răspuns, precum că n-a fost cu putinţă să-i oprească pe oameni pe la casele lor.

Drumul de ţară de pe valea Crişului Alb, ajungînd în apropierea şesului, la Maghierat, se despică-n două, şi-o parte din cete o ia prin Pîncota spre mijlocul şesului, iar alta apucă spre Şiria, ca să înainteze la Arad şi să treacă Murăşul în Banat.

Sosind la Şiria, cetele trec de-a curmezişa prin sat şi se opresc în bătătura de la marginea Cîmpiei.

Aici e începutul.

Satul se-ntinde la poalele celui din urmă şir de dealuri, din sus de sat locurile sînt sădite cu vii, şi mai sus coastea e acoperită cu tîrşi[1], pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, iar într-un vîrf ieşit înspre cîmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică zidurile părăsite ale Vilagăşului, o cetate veche, de unde ochiul străbate toată cîmpia cît pătrunde zarea de lumină.

Iorgovan plecase de la Curtici înspre amurgul serii şi mîna drept spre ţuguiul Vilagăşului şi mîna iute, fiindcă-l mîna şi pe el ceva înainte.

---

[1] *Tîrş* — tufă.

Iar Şofron se necăjea că Iorgovan mînă aşa de iute şi zicea mereu : „Ce-o fi avînd de-i aşa de neastîmpărat ? !“ În curînd apoi se însără şi Iorgovan îl lăsă pe Şofron departe-n urma sa.

Dealurile se ridicau ca nişte ziduri întunecate în faţa lui ; se iviră apoi unul cîte unul şi focurile băieţilor ieşiţi cu vitele la păşune, şi iar se vedea cetatea, care acum stetea-n zarea roşiatică a unui foc mare ca o mogîldoaţă nemişcată.

Era înspre miezul nopţii, cînd el ieşi dintre holdele din hotarul Şiriei şi apucă drumul cel mare.

Plecat cu gîndul de lungă călătorie în treburi grele, el era dus cu gîndul lui departe înainte, şi de cîte ori vedea cetatea înaintea sa, îi era parcă n-a plecat încă şi iar mai îndemna caii la pas iute. Însă om era şi el. În cele din urmă începu să moţăie, şi caii, obosiţi şi ei, simţind că li se slobod frînele, o deteră în pas domol de tot.

Apropiindu-se de sat, el deodată se trezi din oboseala lui.

De mult încă îi păruse că aude aşa din cînd în cînd cimpoi, şi ceteră, şi fluier, şi chiote zburdalnice ; trecînd acum un pod de piatră, i se iviră şi focurile de la marginea satului, dimpreună cu lumea ce se îndesuia prin zarea lor.

El sări în picioare, ca să vază mai bine, apoi strînse frînele şi trase cu biciul între cai, iar aceştia, nedeprinşi cu biciul, îşi luară zăbalele în dinţi şi i se-ntinseră drumului, încît oamenii de pe la focuri, speriaţi de goana lor, grăbiră din toate părţile să li se puie în drum.

Oprind caii, Iorgovan se uită ameţit împrejur.

Lume, lume şi iar lume, sute şi sute, mii de oameni, un bîlci întreg, şi tot nu era bîlci, fiindcă la bîlci sînt şi care, sînt şi şetri, iar aici nu erau decît oameni vii, o oaste întreagă, şi tot nu era oaste, fiindcă aici erau pe cîţi flăcăi, pe atîte fete. Şi precum privea şi precum asculta din drum, el nu putea să înţeleagă nimic : pe ici

pe colo cîte un foc, şi oameni, grămezi-grămezi, unii întinşi pe jos, alţii îndesuindu-se, cei mai mulţi jucînd, cimpoi, lăutari, fluieraşi, cîntece, chiote şi vorbă, vorbă, vorbă, care le leagă toate şi le împreună în o singură bîjbăitură.

Iorgovan era foarte nenorocit.

Plecase în cale lungă şi, plecat abia, se simţea la sfîrşitul călătoriei. Ştiuse el că va găsi pădureni la Şiria, dar că va găsi atît de mulţi, încît să nu mai aibă nevoie de a merge mai departe, la asta nu s-a gîndit.

Dar acum era vorba să vază ce era de văzut.

El sări din căruţă, desprinse caii pe de lături şi plecă spre mulţime.

Oamenii erau veseli şi Iorgovan îşi speriase somnul. Văzîndu-se dar în mijlocul gălăgiei, repede-repede îi trecură prin minte trei gînduri deosebite :

„Bani ai ? Am.

Aici nu te cunoaşte nimeni şi nimeni nu te bagă în seamă.

Cine ştie dacă o să-ţi mai fie dat a vedea încă o dată un lucru ca şi acesta.

O să-l trimit pe Şofron cu căruţele la vreun birt din sat şi-o să mă duc eu ceva mai tîrziu."

Căci erau aici multe pe care omul trebuie să le ştie şi să le vază.

Cîţiva paşi de la drum el dete peste o grămadă adunată împrejurul unui foc de vreascuri. Unii şedeau pe jos, iar alţii steteau în picioare, dar toţi ascultau neclintiţi cîntecul unui moşneag ce şedea pe un fedeleş[1] de lîngă foc. Era cîntecul lui Novac. Iorgovan îl mai auzise, pare însă că nu tot astfel, şi se năcăjea că nu poate să-l auză destul de bine în gălăgia cea mare.

În dosul lui un fluieraş şi un lăutar cîntau Ardeleana, iar un flăcău de cei cu gura spartă luase cinci fete şi le

---

[1] *Fedeleş* — butoiaş de diferite forme în care se ţine şi se transportă apa şi vinul.

juca. Lumea adunată împrejurul lor izbucnea la toată șotia lui în hohote și iar se stăpînea, ca nu cumva să-i scape vreo vorbă pe neauzite.

Iorgovan, auzind chiotul și hohotele, se-ntoarse-n călcîi, apoi tresări, rămase o clipă nemișcat și se dete cîțiva pași înapoi.

Îi trecuse ca o săgeată prin inimă : una dintre cele cinci fete era Simina.

Nu ! nu era Simina ; era numai o pădureancă, o fată, și pădurencele, și fetele, mai ales pe la miezul nopții, seamănă unele cu altele.

Dar dacă nu era Simina, putea să fie, era un lucru firesc să fie.

Trecuseră luni de zile de cînd n-o mai văzuse în gîndul lui : știa numai c-a văzut-o, știa cum fusese, dar nu mai simțise acreala de care i-a fost cuprins tot sufletul în timpul cît a stat dînsa la Curtici ; acum, dimpreună cu oamenii de la păduri i se ivi și chipul pădurencii și sîmțămîntul de acreală, nu amărîciune, acreală ca și acreala vinului stătut de fiert și încă nelimpezit. Cît a stat dînsa la Curtici, zîmbet în fața lui nu s-a ivit, mîncarea lui n-a fost mîncare și somnul lui n-a fost somn, și totuși de cîte ori era vorba de plecarea ei, îi venea să rîcnească și-și înfigea ghearele în șolduri. E grozav lucru cînd vrei să nu voiești ce vrei și sîmți că nu poți voi nimic, ci te duce altul după cum te poate. Și lucrul ăsta grozav îl simțea Iorgovan și acum.

Tremura în tot trupul.

N-ar fi voit să deie față cu dînsa, dar voia s-o vază, s-o găsească, să afle dacă e aici ori nu, pentru ca nu cumva să-l zărească ea pe el și să se lege de dînsul. Și fiindcă sufletul îi era plin de dînsa, oriunde se uita, tot pe dînsa o vedea, și de cîte ori se-ncredința că tot nu e dînsa, iar o vedea în altă parte.

Trecuse-n lung și-n lat, în curciș și-n curmeziș, mergînd la început îngrijat și fricos, și apoi mai iute și tot

mai iute, dînd cu cotul la dreapta și la stînga și vîrîndu-și mereu capul pintre oameni.

– Pe cine cauți, cîmpiene? îl întrebă un flăcău.

Iorgovan rămase încremenit.

– Eu? pe nimeni, răspunse el. Am venit și eu să văd.

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea.

Dar de unde-l cunoștea pădureanul?

De unde? De pe port!

– Dar prost mai sînt! strigă el. Fieștecare sat are portul lui: n-avea decît să caute un zimbran, pentru ca să afle de la el dacă Simina este ori nu aici.

Nu era Simina și nici nu era vorba să vie.

Nu era, știa că nu poate să fie, dar el cu toate aceste o vedea mereu: se uitase parcă prea cu dinadins în soare și îi scăpărau ochii.

În zadar! o Simină, o pădureancă era pe lumea aceasta, și de aceasta el nu putea scăpa: se temuse că o va găsi aici, iar acum, după ce știa că nu o poate găsi, era nemîngăiat și-i venea să plece drept la Zimbru.

Șofron, găsind căruța-n drum, s-a năcăjit că Iorgovan a lăsat caii plini de spumă în răcoarea nopții, a dus apoi căruțele la birt, le-a dat cailor nutreț și s-a întors și el în bătătura de la marginea satului.

– Ei! ce zici?! Cum îți place!? întrebă trezit și el din somn.

– Mai știu și eu?! îi răspunse Iorgovan.

Prea îi păreau molatici pădurenii. Erau veseli, nu-i vorbă, jucau, chiuiau, rîdeau, dar Iorgovan ar fi voit să-i vază ieșiți din fire, ca să-l ieie și pe el pe dinainte.

Degeaba! veselie adevărată fără de vin nu se poate.

– Haid să facem noi una, încît să-i meargă vestea, strigă el. Ad-o vadră de vin! Tovarăși o să ne găsim noi.

O vadră, două, multe vedre putea feciorul lui Busuioc, dacă voia. Iar tovarăși, slavă domnului! se găsesc tovarăși.

În amurgul zilei, flăcăii frămîntau pămîntul, iară Iorgovan ședea pe fedeleșul de lîngă focul de vreascuri, bătea din palme și striga mereu :

– Hupa-țupa, hupa-țupa, hop !

Abia o dată, de două ori, atinsese bocala cu vin, era însă amețit, rău amețit.

Deodată ochii i se umplură de lacrimi.

– Nu mai vreau ! strigă el îndîrjit, apoi se ridică și o luă spre sat.

III

Șofron, om ca de treizeci de ani, fusese cătană-mpărătească și era de mai mulți ani acum slugă cu simbrie, știa dar ce este datoria și porunca stăpînului.

Cîtă vreme vedrele erau pline, și-a făcut și el parte cuvenită din ele, iară partea lui era mare. Tocmai mătăhală nu era Șofron ; te uitai însă la el și simțeai că nici cu parul, nici cu păharul nu-l poți doborî. Înalt nu era afară din seamăn, era însă ciolănos, lat în umeri și greu în tot trupul, un om care duce la tăvăleală. Cu toate aceste, întorcîndu-se la birt, pămîntul i se legăna sub picioare și drumul de țară îi era prea îngust.

Ajuns la ușa grajdului, el se opri și-și adună toate puterile, ca să steie drept.

„Sînt amețit, nu-i vorbă – își zise el – rău amețit, dar beat nu sînt. Busuioc e om cinstit, Iorgovan e băiet de treabă, jupîneasa Vica e bună și ea, de tot bună. Ei ! și ce-i mai departe ? ! Prea puțin îmi pasă ! Tot mă-nsor la toamnă !“

Și putea Șofron să se însoare. Avea bănișori dați cu împrumutare, avea un loc de casă în Curtici, intrase slugă la Busuioc, pentru ca să și-l cîștige naș : toate erau gata ; numai nevasta mai lipsea. Iar acum, nu era beat Șofron, era însă amețit și ar fi voit să aibă nevastă, ca

să poată săruta pe cineva. Așa era el, cînd era amețit : îi era dragă lumea toată.

– Bună dimineața ! zise el intrînd în grajd.

– Bună să-ți fie inima ! răspunse tot el, deoarece caii, cărora le zisese bună dimineața, nu îi puteau răspunde.

– Dar fîn mai aveți d-voastre ?

– Ia vino, mă rog, și te uită !

– Bun ! bun ! zise el iar, încredințîndu-se că este fîn.

– Da, bun ! însă Vulpoi, unul dintre caii de la căruța lui Iorgovan, stetea gînditor și nu mînca.

Șofron își încreți sprîncenele, îl apucă de urechi și-l țuțură, apoi se dete înapoi și grăi :

– Șofroane ! lasă ! nu te năcăji ! culcă-te să tragi un pui de somn ; dar bagă de seamă să nu te fure somnul, Șofroane, că e ziuă, Șofroane, și ai treabă, Șofroane !

Culcat apoi în ușa grajdului, cu capul pe prag, el în curînd începu a zîmbi prin vis.

Cînd se albea de ziuă, el sări sprinten în picioare, ca să adape caii și să-i țesele, iară cînd soarele se ivea din dosul dealurilor, el se-ntorcea în bătătura de la marginea satului, ca să vază ce-i și cum și să-i poată da stăpînului său răspuns pe cînd se va scula.

Șofron, pădurean și el, știa să vorbească cu pădurenii, tocmai de aceea însă în curînd simți că anevoie se va înțelege cu dînșii.

Nici nu voiau pădurenii să steie de vorbă cu dînsul. Cei mai mulți ziceau că nu rămîn pe aici, ci trec în Banat, unde ziua se plătește mai bine. Alții îl amînau pe mîne, pe poimîne, zicînd că nu știu încă cum se vor hotărî prețurile. Iar puținii cari erau gata de a merge chiar de pe acum la lucru cereau niște prețuri de te spăriai de ele. Trebuia să le plătești zilele perdute pe drum și osteneala drumului. Apoi anul era bun, și dar din dar se face. Apoi veniseră mai puțini ca-ntr-alți ani. Apoi – și mai ales – era holeră, și degeaba omul în gura morții nu intră.

Dar toate aceste calea-valea : vorba era că nu se găseau oameni pe placul lui Busuioc.

Busuioc își făcuse socoteala cîți cosași, cîți legători și cîți mănunchești îi trebuiau pentru ca să-și poată aduna rodul în timp de trei zile. Pădurenii aveau însă alte socoteli. Voind a pleca la seceriș, ei se adună în cete de cîte cinci pînă la o sută de inși. Fieștecare din aceste cete are apoi un om al ei, care se învoiește pentru ceata lui ; oameni răzleți nu se găsesc, deoarece pădureanul o dată cu capul nu se desparte de ceata cu care a plecat. Degeaba se căznea dar Șofron să adune numărul poruncit de Busuioc : o dată erau prea mulți cosași, altă dată prea mulți legători. Dar ceea ce era mai rău, se nimereau totdeauna prea mulți care nu fac nici o treabă. Fieștecare ceată de cel puțin opt inși are cîte un cimpoieș ori lăutar și cîte un băiet care poartă fedeleșul cu apă-n urma secerătorilor, iar lăutarul e socotit drept cosaș și băietul drept mănuncheș. Busuioc hotărîse un cimpoieș, un lăutar și doi băieți, iar lui Șofron i se nimereau cîte patru lăutari, doi-trei cimpoieși și cîte cinci-șase băieți.

– Să facă Iorgovan ce voiește el ! grăi Șofron și se întoarse năcăjit la birt.

Mai rău se năcăji cînd află că Iorgovan tot nu s-a sculat încă, iar după ce se duse la grajd, el începu a se scărpina la ureche.

Vulpoi stetea cu urechile dăbălate și făcea zîmbre[1].

– Am zis eu, grăi Șofron. Are ceva Iorgovan, trebuie să aibă. Ziceam eu încă de ieri că omoară caii. Astă-noapte i-a lăsat asudați în mijlocul drumului, iar acum doarme ca nealtedăți.

Îl știa om care nu primește să fie purtat de slugile tătîne-său ; dar Vulpoi era bolnav și, năcăjit cum era, Șofron nu mai avea răbdare și trebuia să-l trezească.

---

[1] *Zîmbre* — boală a cailor.

Iorgovan durmea şi nu durmea: nu ştia nici el singur ce face. Obicinuit a se scula de dimineaţă, el s-a trezit deodată cu Şofron, dar nu-i venea să se scoale. Îi era greu să mai deie faţă cu oamenii care-l văzuseră peste noapte, şi închise iar ochii, pentru ca să fugă din lume şi să nu mai ştie nimic.

El se uită dar cam supărat la Şofron, cînd acesta îl trezi.

– Ce-ţi pasă!? îi zise apoi. Nu cumva ai voi să-mi stric şi cheful, ca să nu rămîi numai cu paguba. Lasă-l să piară, dacă n-are zile!

Şi iar închise Iorgovan ochii: ar fi voit să doarmă mereu şi să nu se mai trezească tot el însuşi.

Dar el nu mai putea să doarmă.

Un cal?! Puţină treabă! Dar nu era a bine! Tot n-ar fi vrut Iorgovan să păgubească.

Însă el voia să-i arete lui Şofron că prea puţin îi pasă şi nu s-ar fi sculat, ferească Dumnezeu! nici n-ar fi întrebat, după ce se sculă, despre Vulpoi.

– Ce-i cu oamenii? întrebă el, uitîndu-se aşa cam pe furiş în faţa lui Şofron.

– Să vii să vezi! îi răspunse Şofron.

– Sînt ori nu sînt?

– Sînt şi nu sînt.

– Vorbeşte-mi cum se vorbeşte, grăi Iorgovan mai răstit. Ai fost? n-ai fost? ai găsit? n-ai găsit?

– Am găsit şi n-am găsit, îi răspunse Şofron. Aşa cum cere nenea Busuioc n-ai putea să-i aduni decît în sat, din plin.

Atît îi mai trebuia şi lui Iorgovan. Dacă nu putea să doarmă, ar fi voit să meargă mereu înainte, pînă ce nu va ieşi din lume.

– Atunci pune caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărît şi se duse ca să facă socoteala conacului.

Şofron puse caii, la căruţa sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi.

Iorgovan se urcă-n căruţa cu doi cai întocmai cum s-ar fi urcat cînd ar fi fost cu trei. Slavă domnului, feciorul lui Busuioc n-avea nevoie să-şi piarză rostul pentru atîta treabă.

Dar omul tot om rămîne.

– Cu pielea cum rămîne? întrebă feciorul lui Busuioc.

– O s-o găsim aici, îi răspunse sluga.

– Mînă tu înainte!

Şofron ieşi cel dintîi din curte, iară Iorgovan rămase-n urma slugii.

– Mare minune! grăi Şofron. Fire-ar să nu-i fie de diochi.

IV

Noaptea pe la cîntatul cocoşilor, Iorgovan era la Cil şi se bălăbănea cu Iuţu, un om de acolea din sat, în vreme ce Şofron durmea la locul lui, în uşa grajdului, cu capul pe prag.

– Care va să zică, mîne dimineaţă eşti cu oamenii aici!

– Las' pe mine, grăi Iuţu. Dacă nu găsesc în Cil, caut prin satele de dimprejur. Am pînă dimineaţă timp să cutrier toate satele pînă în Dulcele şi Zimbru.

Iorgovan tresări.

– Nu e departe Zimbru de aici? întrebă el fricos.

– Cale de un ceas şi nici atîta, îi răspunse Iuţu. Ţiu mereu drumul de ţară pînă la Iosăşel, iar de aici apuc valea la stînga şi ies drept în Zimbru.

– Haid! pleacă! nu perde timpul! grăi Iorgovan cuprins de neastîmpăr.

Rămînînd apoi singur, el începu să se plimbe prin curtea mare şi deşeartă.

Avea destul timp pînă dimineață : putea să meargă și să se întoarcă, fără ca să știe Șofron în ce treburi a umblat. Însă caii erau obosiți, păgubise o dată, și Șofron durmea-n ușa grajdului.

Era o nebunie ! De ce să se ducă ? de ce s-o vază ? ce avea el cu dînsa ? ! Nimic, nimic, nimic ! Era o mare nenorocire pe capul lui pădureanca aceea ; dar îi ieșise odată primejdia-n cale și nu se mai putea feri de dînsa ; îl apucase odată gîndul de a se pune călare, și nu mai putea, nu mai putea, răcoarea nopții, lumina lunii, umbrele copacilor, toate-l adimeneau.

„Culcă-te și dormi !" zise el îndîrjit, apoi se duse drept spre o claie de fîn ce se afla în fundul curții, își găti un culcuș și se culcă și închise iar ochii.

Somnul însă e cîteodată primejdioasă scăpare.

S-a căznit cît s-a căznit, a și adormit de la o vreme, dar îndată ce l-a cuprins somnul, el a și pornit la drum, iar în vis căile sînt scurte și, pornit o dată, nu se mai opri decît acolo, unde-l ducea gîndul lui. În cele din urmă se trezi speriat din somn, se uită zăpăcit împrejurul său și, dîndu-și seamă că tot n-a plecat încă, sări în picioare și se duse la grajd.

Nu era decît pe jumătate treaz, și dacă s-ar fi culcat iar să doarmă, dimineața n-ar fi putut să-și deie seamă, a visat oare lucrul acesta ori l-a făcut în aievea : cu toate aceste, el luă de la scară pe cel mai prost dintre cei cinci cai.

Șofron sări în picioare gata de a-l umfla.

– Stăi pe pace, că eu sînt, grăi Iorgovan încet.

– Ce vrei să faci ?

– Mă duc să caut secerători.

Șofron așteptă să iasă cu calul, apoi se culcă iar cu capul pe prag și durmi liniștit mai departe.

„N-o să mai fac eu în viața mea lucrul ăsta cu atîta poftă", își zise Iorgovan după ce se văzu ieșit în drumul cel mare.

Drumul pînă la Iosaşi e plăcut chiar şi ziua, dar încă în zori de zi, pe răcoare, la lumina lunii, şi Iorgovan îl trecea ca prin vis. Însă numai de la Iosaşi înainte era, mai ales pentru el, omul crescut la cîmpie, ţara minunilor nespuse.

Aici drumul apucă pe o vale mai strîmtă, ţiindu-se mereu de ţărmurii unui rîuleţ zgomotos, acum pintre ţarine şi fînăţe, mai departe pintre livezi şi rarişti, şi iar mai departe prin păduri, deseori pe sub stînci ce atîrnă greu de coastea piezişă, presărată pe ici pe colo cu cîte un fir de mesteacăn. Se albea de ziuă şi păsările începuseră a zbura din creangă în creangă : din cînd în cînd se auzea cîte-o gaiţă ori cîte un sturz, turturica gurăia, ciocănitoarea bătea-n scoarţa copacului, cocoşul sălbatic cînta de zori, iar priveghitoarea, care-l însoţise pe Iorgovan în tot drumul lui, spăriată parcă de lumina ce începuse a se revărsa peste culmile dealurilor în vale, îşi urma cîntecul cu îndoită patimă.

Crescut la cîmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată că sînt cu putinţă atîte frumuseţe îngrămădite la un loc. Însă el n-avea timp pentru ele. Ceasul lui Iuţu ieşise de tot lung şi Iorgovan îşi îmbărbăta mereu calul, ca să nu-l apuce ziua pe drum.

Era ziua mare, cînd valea se lărgi.

În fund se ridica Moma, un munte înalt, cu coastele piezişe şi acoperit de sus pînă jos cu pădure deasă, la dreapta un deal stîncos, iar la stînga alt deal mai prelungit, pe care se întinde satul cu biserica şi cu morminţii [1] din sus de ea.

Iorgovan se opri şi parcă-i venea să se întoarcă.

Aici era Simina.

Ce să-i zică ? ce să-i facă ? ce voia el cu dînsa ?

Putea el, om în toată firea, să-i spuie c-a venit atîta drum de dragul ei ? ! Ori putea să-i spuie că numai din întîmplare a nimerit pe aici ? !

---

[1] *Morminţi* — cimitir, ţintirim.

Dar de unde știa el ce poate și ce nu poate ?!

Simina, fată harnică, se sculase des-de-dimineață, căci avea urzeală-n război, și la război hărnicia se măsoară cu cotul.

Neacșu, tatăl ei, ieșise în pădure să caute lemn de juguri, și ea ședea singură la războiul pus în o poiată din fața casei.

La moarte s-ar fi gîndit Simina, dar la Iorgovan nu. Nu-i vorbă, era un timp cînd se gîndea și dînsa mult și pe cînd se gîndea se pomenea că plînge. Însă fetele nu pot porni ca flăcăii pe urma gîndului lor, ci stau, și se gîndesc, și așteaptă, și plîng, iară gîndul te părăsește, cînd vede că nu te iai după el, și atunci se curmă și plînsul. Era frumoasă Simina și se știa frumoasă. Încă pe cînd era copilă simțea că toți se uită după dînsa, iar de cînd se făcuse fată mare, îi spuneau alții în fieștecare zi că e frumoasă și se vedea și ea însași în ochii flăcăilor. Iar fetele frumoase pot să aleagă din plin. Cu toate aceste Simina nu și l-a ales ea pe Iorgovan.

S-a nimerit așa. Pe cînd alți flăcăi se ațineau mereu după dînsa, feciorul lui Busuioc stetea departe și numai din cînd în cînd îi zicea cîte-o vorbă, pe care numai dînsa putea s-o înțeleagă, și nici aceasta nu era vorbă de dragoste, ci vorba scurtă a omului ce vrea să-și ascunză durerea. Astfel a stat timp de trei luni aproape de dînsul, iar cînd era să plece dînsa, el trei zile de-a rîndul n-a mai dat pe acasă, pentru ca nu cumva să deie față cu dînsa.

Văzîndu-l acum intrat pe portiță, ea își curmă lucrul, aruncă ochii la el, puse încet suveica pe pînza întinsă, apoi se ridică și-și făcu cruce.

Un fior, unul singur îi trecu tot trupul și o aruncă cu un an în urmă : îi venea să închiză ochii și să se răpeadă[1] la el.

---

[1] In text : *răpedă.*

El însă venea zîmbind și liniștit, ca și cînd abia ieri s-ar fi despărțit de dînsa.

– Așa-i că te miri? zise el oprindu-se în fața ei, însă fără de a privi drept la dînsa.

– Nu știu – îi răspunse ea începînd să tremure – știu însă că-mi pare bine.

– Am venit să te iau la seceriș.

– Mai știu și eu?! zise ea. Taica n-avea de gînd să meargă ăstimp.

– Dar tu aveai? întrebă el.

– Nici eu, răspunse ea hotărît.

– Ei! atunci te-am văzut macar – grăi el cu glasul înecat – poate că e mai bine așa.

– Mai știu și eu?! zise ea și lacrămile o năpădiră.

Iorgovan își mușcă buzele și se uită împrejurul său: ar fi voit să rumpă, să frîngă, să spargă; nu cuteza să se uite drept la ea, i se închideau ochii cînd o vedea, căci simțea că îndată ce-o vede, și sare s-o apuce și s-o strîngă în brațe încît să-i piară pofta de a mai plînge.

– Degeaba te uiți – grăi dînsa – că nu-i nimeni acasă; și chiar dac-ar fi, mie nu mi-e rușine să plîng.

– Atunci de ce plîngi? grăi el apropiindu-se de dînsa. Am venit eu ca să te văd plîngînd?!

– Mai știu și eu de ce ai venit! răspunse ea așezîndu-se și întorcînd fața de la dînsul.

Iorgovan începu să-și rumpă c-o mînă unghiile de la ceealaltă. În cele din urmă el o apucă cu vîrful degetelor de mînecă și-i zise:

– Simino! auzi tu, Simino?! Fii cuminte. Uite, zău că-mi perd și eu sărita. Și de ce?!

Ea își șterse ochii și se întoarse spre el.

– Tot am vrut să te întreb – îi zise apoi – și nu știu de ce nu te-am întrebat: ce vrei tu cu mine?

El dete din umeri.

– Nimic! Știu numai că-mi ești dragă de mi s-au urît zilele.

– Dragoste-n sac ! zise ea. Eu dragă şi tot eu arsă de dor.

– Aşa-i – răspunse flăcăul – ştiu că-i aşa.

– Atunci dă-mi pace !

– Dar tu de ce nu-mi dai mie ? !

Ea se uită lung la el, dar nu-i răspunse nimic.

– Aşa e ! grăi Iorgovan strîmtorat. Tu nu ai alergat după mine, dar m-ai făcut pe mine s-alerg. Dar cine ştie, poate că e bine aşa !

El ar mai fi voit să-i zică multe, şi multe ar mai fi avut ea să-l întrebe, dar mai departe urmau lucruri despre care el nu putea să vorbească şi pe care ea ar fi voit să le afle oarecum pe simţite. Rămaseră dar tăcuţi, ea şezînd pe război, iară el răzămat de stîlpul şurii, şi cum steteau aşa, fieştecare simţea că este un lucru de sine înţeles să steie aşa şi să tacă.

Aşa i-a găsit Neacşu, cînd s-a întors de la pădure.

„Adecăte cum vine lucrul ăsta ! ?" se întrebă el, uitîndu-se nedumerit la Iorgovan. Nu ştia nici el, se bucură ori se năcăjeşte.

Dar de aceasta nici nu-l întreba nimeni : vorba era să-şi ieie fata şi s-o ducă la cîmpie.

El stete pe gînduri.

O singură fată avea : dacă nici pentru asta n-ar fi avut slăbiciune, ce mai de om era şi el ? !

Să plece el singur la drum atît de lung ? Asta n-o mai făcuse niciodată în viaţa lui, şi nu putea, parcă, nici acum s-o facă. Cine ştie cîte i se pot omului întîmpla ? ! Şi totuşi, tocmai în drumul acesta el n-ar fi voit să aibă tovarăş om din satul lui.

El se uită împrejurul lui, la casă, la şura cu războiul şi cu sculele lui de dulgherie, la grădina cu pomi şi la portiţa curţii sale, se uită cu un fel de înduioşare, apoi grăi :

– Se înțelege c-o să mergem! Trebuie s-o facem și asta, ca să nu zicem că n-am făcut-o, adăugă iar mai încet, așa pentru dînsul.

Iorgovan se simțea ca popa ce-a ajuns cu chiu cu vai să-și puie patrafirul și, cînd e vorba să înceapă slujba, nu știe să citească.

Îi venea să le zică: „Uite! dar dac-ați veni la anul?!"

Însă nici de asta n-avea destulă inimă.

El porni călare nainte, iar pe dînsa o lăsă ca să vie-n urma lui pe jos, pînă la Cil, se-nțelege, numai pînă la Cil.

De la Zimbru pînă la Cil, Iorgovan își ținea mereu calul în frîu, deoarece cu cît mai mult se depărta, cu atît mai rău îi părea c-a plecat. Sosind, în sfîrșit, la Cil, el se plimba neastîmpărat și se uita mereu în drumul din care sosise, dar se uita pe furișate, hoțește, ca nu cumva să-l zăpsească Șofron.

Parcă lui Șofron îi treceau d-alde-astea prin cap!?

Șofron, cînd o văzu pe Simina, se uită la ea așa din întîmplare, apoi se uită mai cu dinadins, apoi rămase cu gura căscată și în cele din urmă simți parcă i s-ar fi stricat toată viața cîtă-i mai rămăsese, și întregul suflet i se strînse într-un singur gînd: s-o ascunză ca numai el să știe de dînsa.

– Haid, soro! tu vii cu mine, îi zise el, cînd oamenii începură a se urca în căruțe; sări apoi sprinten, își scoase sucmanul de subt sacul cu grăunțe și-l întinse pe scîndură, lîngă dînsul.

Simina mai stete o clipă nedumirită, mai trase cu coada ochiului înspre Iorgovan, apoi se urcă și se puse pe sucman, lîngă Șofron.

Iorgovan le vedea toate și se năcăjea, dar nu putea el să-și deie în fața slugii slăbiciunea pe față; apoi pe Si-

mina n-o perdea el, orişiunde ar fi lăsat-o ; îi era destul c-o ştie aproape şi poate s-o vază în tot minutul.

Simina ar fi voit cu toate aceste să fie singură, ca să poată plînge.

V

Busuioc moştenise de la taică-său o moară de vînt, şi e bună sculă moara de vînt, mai ales la Curtici, unde cale de-o zi de jur împrejur apă curgătoare nu se pomeneşte. Bătută însă mereu de vînturi, moara lui Busuioc s-a hodorogit în cele din urmă, şi pe cînd el umbla s-o pornească din temelii, cumnatu-său, popa, i-a dovedit că-i vine mai bine să-şi cumpere o moară cu foc : acum Busuioc avea o locomobilă uşurică şi ieftină, care lucra cu foc de paie şi mîna vara o maşină de trierat, iară în alte timpuri moara cu două petri, pusă în grădina de la marginea satului, în locul celei de vînt.

Pupăză făcea focul la căzan.

Acest Pupăză, un om de vreo patruzeci de ani, era mai scurt decît toţi oamenii scurţi, cu capul de tot mare, cu fălcile ieşite şi cu ochii înfundaţi în cap, şi îi ziceau Pupăză pentru că era cam tont[1] de felul lui şi umbla crăcit, încît parcă şchiopăta de amîndouă picioarele.

El se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa, o femeie fără de căpătîi, de care abia cîte un bătrîn îşi mai aducea aminte. Şi, precum e lumea, se vorbeau multe despre Pupăză, mai că-i este rudă, mai că frate din flori lui Busuioc : destul că nu era slugă cu simbrie, ci om care se ştie la el acasă. Şi nici nu-i poruncea nimeni lui Pupăză : el făcea tot numai ce-i plăcea lui. Se pomenise la moară, crescuse la moară, şi acum nu-şi mai putea închipui el viaţa lui altfel decît la

[1] In text : *tot*.

moară, întocmai precum nici Busuioc nu şi-ar fi putut închipui moara fără de Pupăză.

Cu toate aceste, tocmai Pupăză era omul care nu trebuia să steie la moară: mînca Pupăză ce apuca, durmea unde-l prindea somnul, dar ţinea la curăţenie de ţi se făcea milă de el, şi dacă Busuioc punea cioareci şi peptar de postav civit, Pupăză ţinea să aibă şi el cioareci şi peptar din tot acel postav. Altfel se ducea-n lume.

La moară însă şi la gura cazanului, curăţenia vestmintelor nu se poate păstra: Pupăză era mereu plin de făină, de prav, de funingine şi de ulei, de te fereai să nu te atingi de el.

Nu-i vorbă, el avea treabă multă şi nu-i venea timp să-şi deie seamă despre aceasta; se găsea însă din cînd în cînd cîte un om care, neavînd altă treabă, se lega de el şi-l năcăjea.

Plecînd Iorgovan, Busuioc făcu rînduială ca să macine grîul ce mai era la moară, pentru ca după seceriş să poată pune maşina de trierat neîntîrziat în lucrare. El puse oameni să curăţe locul de arie în mijlocul grădinii şi hotărî locurile pentru şirele oamenilor învoiţi să triere cu maşina lui.

Era dar lume multă la moara lui Busuioc.

Pupăză crescuse la moară, la moară umblă mulţi oameni, mulţi oameni ştiu multe, şi multe învăţase Pupăză în viaţa lui: roata morii tot se mai oprea cîteodată, dar gura lui nu. Spunea mereu şi spunea tot prostii şi prostii puţine, cîte învăţase el de la alţii, dar le spunea mereu la alţi oameni şi iar la alţii, încît morarului îi venea să fugă în lume, iară oamenii ziceau că nu e om mai de haz decît Pupăză.

Verigă, om de aci din sat, aştepta de două zile să-i vie rîndul la moară: auzise o dată, de două ori prostiile lui Pupăză, şi i se urîse de la o vreme cu ele. Ar fi voit să facă ceva ca să-i treacă de urît.

El se uită lung la Pupăză şi-i zise:

– Bine, măi Pupăză, cum ai ajuns tu ?

Pupăză nu se supăra, cînd îi ziceau Pupăză, fiindcă acesta-i era numele ; el se uită însă la cămaşa de pe trupul său şi era foarte strîmtorat.

– Ce-i ? întrebă el uitîndu-se la ceilalţi oameni, ca să vază dacă sînt ori nu şi ei de părere, că nu e curată cămaşa lui.

Oamenii se siliră să nu rîză ; dar nu era cu putinţă să-ţi stăpîneşti rîsul, cînd îl vedeai pe Pupăză uitîndu-se astfel, cînd la cămaşa de pe trupul său, cînd la oamenii ce o văd.

– Rîdeţi ! grăi Pupăză, apoi se scutură pe mîni, ieşi din moară, se puse pe un buştean şi rămase busumflat. Îi era sărită ţandăra, şi cînd îi sărea lui ţandăra, era sărită şi pace bună.

Acum degeaba se trudeau oamenii să-l încredinţeze că Verigă vorbeşte săcături, că n-au rîs de dînsul şi că la moară nimeni nu poate să aibă cămaşă mai curată decît a lui : el era om cuminte, cu judecată şi vedea cu ochii lui. Muncea cît zece, iar Busuioc nici nu-l îmbrăca macar cumsecade : asta era o nedreptate. Nu putea Pupăză suferi ca oamenii să-i spună că nu i s-a făcut nedreptatea aceasta.

În curînd dar el se ridică şi se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc, că l-a lăsat pe el singur, să facă dacă poate.

Aşa făcea Pupăză totdeauna, cînd îi sărea ţandăra, şi fiindcă lumea ştia cum face, oriunde se ducea, toţi se mirau de curăţenia vestmintelor lui, iară copiii se luau droaie după dînsul şi-l întrebau mereu, dacă este ori nu flămînd. Flămînd ! ? Vorba aceasta Pupăză nu o putea suferi în urechile lui : era mai bucuros să moară de foame decît să primească o bucată de pîne de la cineva. Şi cu toate aceste, cutrierînd uliţele şi colindînd iute şi tot mai iute de la casă la casă, el îşi făcea poftă de mîncare, iar pofta de mîncare îl înduioşea pe Pupăză.

Înspre seară el începu a li se plînge oamenilor, că Busuioc l-a alungat de la casa lui.

Iar Busuioc se plimba năcăjit prin casă – nu, năcăjit nu – mîhnit pînă în adîncul inimii lui. Avea poftă de ceartă[1] şi cu toate aceste acum, tocmai acum, nu s-ar fi legat, doamne fereşte, de nimeni, îi era greu a ieşi din casă.

Nu ştia el cine e Pupăză, dar ştia ce zice lumea despre dînsul şi îi venea să deie cu toporul, cînd se gîndea la droaia de copii şi la oamenii ce rîd de-a lungul uliţelor.

Iar el nu putea să facă nimic.

Îndărătnic din fire, Pupăză rămase noaptea întreagă pe uliţi, umblînd de ici pînă colo şi vorbind mereu aşa singur, şi abia a doua zi pe la prînz, stăpînit în sfîrşit de foame, el începu să deie tîrcoale pin preajma casei lui Busuioc.

Era tîrziu după-amiazi, cînd el deschise portiţa, intră fricos şi se opri la intrare.

– Du-te, frate, c-a venit ! grăi Busuioc, care nu putea să-l vază.

Vica tăie un coltuc de pîne şi ieşi cu el afară.

Cînd o văzu, Pupăză începu să plîngă, să facă mătănii şi să sărute pămîntul ; luînd apoi coltucul din mîna ei, se-ntoarse şi se depărtă iute şi tot mai iute, vesel şi tot mai vesel spre moară.

Abia se-nchise portiţa în urma lui Pupăză, şi se deschise poarta cea mare, ca să intre Iorgovan cu cele două care de secerători.

Şi nici n-ar fi putut Iorgovan să sosească în ceas mai potrivit decît acesta.

„Se-ntîmplă cîteodată !" grăi Busuioc în el, cînd văzu că la căruţa lui Iorgovan sînt numai doi cai.

Un lucru de nimic !

Ar fi vrut să nu-l fi băgat de seamă.

---

[1] In text : *această*.

Şi totuşi...

Îl ştia pe Iorgovan om cu socoteală şi nu se putea dumiri ce oare i se va fi întîmplat de şi-a perdut rostul, căci numai aşa din senin paguba nu vine, ci omul trebuie să facă şi el ceva, ca să şi-o aducă ori să-i deschiză măcar drumul.

Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poţi să întri fără ca să fii băgat în seamă de stăpînul casei, şi nici Simina nu era femeia care poate să treacă pe nevăzute pe dinaintea cuiva.

Ieşind în calea celor sosiţi, el trecu o dată cu privirea peste oameni şi ochii lui se opriră la dînsa.

Îl ardea parcă la inimă.

O ştia de tot bine şi-i era destul s-o vază, pentru ca să-nţeleagă o mulţime de lucruri, căci iute se descurcă lucrurile în mintea omului, cînd li se iveşte căpătîiul.

Încă-n anul trecut simţise Busuioc că-i plac feciorului său ochii pădurencii şi s-ar fi mîhnit, poate, dacă nu i-ar fi plăcut, fiindcă erau făcuţi pe plăcute, dar c-a trecut anul şi nu i-a uitat, dar că-i plac atît de mult, încît îşi perde rostul şi-şi omoară caii de dragul lor, asta îl punea pe gînduri.

Asta era dar gîndul care l-a făcut să meargă el după secerători ? ! Şi s-a dus cale de două zile ca s-o aducă pe dînsa ? !

I se făcea lui Busuioc o mare nedreptate ; chiar feciorul lui îi făcea o mare nedreptate.

Şi cînd i se făcea nedreptatea aceasta ?

Acum, chiar acum, după ce i se făcuse o altă nedreptate tot atît de mare : abia ieşise Pupăză din curte şi intra Simina în ea.

Dar Iorgovan era feciorul lui.

Busuioc îi făcu fetei semn să se apropie.

Simina îşi rîndui prin o singură scuturătură hainele pe trup, apoi înaintă cu capul ridicat pînă la el, se plecă şi-i sărută mîna.

– Să fii sănătoasă! îi zise el. Bine-ai făcut c-ai venit. Du-te-n casă, că leichii-ti o să-i pară bine. Vico! strigă apoi, întorcîndu-se spre casă, ia vino de vezi și tu ce oameni ne-au sosit la casă!

Dup-aceea el se duse la Neacșu, îi dete mîna și-l întrebă de sănătate, în vreme ce Simina se depărta cu pas liniștit spre casă.

Iorgovan își făcea de lucru la căruță, iară Șofron stetea nemișcat și se uita.

În șepte ani de zile, cît a muncit cu simbrie, și-a adunat bănișori, frumoși bani, și i-a dat lui Busuioc să-i pună cu camete bune pe la oameni și mai avea și două iugăre de pămînt, drept parte de simbrie, sămănat unul cu grîu, iar altul cu porumb; aceasta era mulțumirea vieții lui, începătura tuturor visurilor ce-și făcea despre ziua de mîne: cum stetea acum și se uita, ar fi vrut să-și strîngă-n o clipă tot ce are, să-și cumpere paie, multe paie, și să le deie foc paielor și să rîză, încît să se prăpădească.

– Să desprindem caii, îi zise Iorgovan, care se mira că trebuie să i-o zică.

Șofron se uită spărios la el.

– N-am poftă, îi răspunse. Să-i desprinză cine-i are!

Iorgovan rămase o clipă uimit, apoi se uită împrejurul său, ca să vază dacă nu cumva a auzit cineva vorbele aceste.

– N-am acu timp de ceartă, îi zise dup-aceea, desprinse caii și-i luă de căpăstru, ca să-i ducă în grajd.

– Ce faci cu caii?! strigă Șofron aspru și sări de-i luă căpestrele din mînă. Nu-i vezi că sînt înferbîntați de drum?!

Grăind aceste, el trase caii după el și începu să-i plimbe prin curte.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc și putea să facă ce vrea el cu caii tătîne-său; însă sluga avea dreptate, sluga era mai cu băgare de seamă decît chiar și fiiul stăpînului.

El se duse dar, desprinse caii de la căruța slugii, îi luă de căpăstru și începu și el să-i plimbe.

Astfel se plimbau amîndoi prin curte, privind mereu, cînd unul, cînd altul, la scările casei, ca să o vază pe Simina ieșind. Iorgovan ar fi dorit să steie cît de mult în casă, pentru ca să nu-l găsească în curte cînd se întoarce, căci n-ar fi voit să deie față cu dînsa, iar Șofron ar fi fost gata să plimbe toată noaptea caii prin curte, pentru ca nu cumva, ducîndu-i la grajd, să-i ducă și Iorgovan pe ai lui și să meargă-n casă mai nainte de a se fi întors Simina. De aceea, pe cît era de liniștit Șofron, pe atît de neliniștit Iorgovan. În cele din urmă el nu se mai putu stăpîni și duse caii la grajd.

Șofron ar fi vrut să-i spuie că nu i-a plimbat încă destul, dar aceasta nu era adevărat și așa nu-i rămînea decît să plece și el în urma lui.

Din grajd ei nu puteau să vază dacă Simina se întoarce ori nu : erau dar ca înțeleși să-și facă iute treburile și să iasă cît mai degrab' la lumină.

Busuioc avea slugi destule și feciorul lui n-ar fi avut nevoie să desprinză caii, să-i plimbe prin curte și să-i ducă la grajd, însă nimeni nu-l putea opri de a le face toate aceste, dacă așa era pofta lui. Iar acum, după ce le făcuse toate și Simina tot nu-și mai isprăvise vorba cu stăpîna casei, el mai putea să tragă și căruțele în șopron, să vază dacă boii au nutreț, dacă sînt toate în bună rînduială ; multă treabă-și poate face un om harnic în o gospodărie ca a lui Busuioc.

Dar, în cele din urmă, el era feciorul părinților săi și se întorsese din drum : e bună hărnicia, dar tot nu te iartă să vii așa ca din pușcă și să-ți cauți de treburi fără de a fi schimbat mai nainte o vorbă măcar cu părinții tăi. Voia, nu voia, n-avea încotro ; el trebuia să se ducă în casă.

Și-i era greu lui Iorgovan să deie față cu părinții lui.

N-ar fi vrut, ferească Dumnezeu, ca ei să crează că el umblă cu gîndul de a şi-o lua de nevastă pe Simina, dar o iubea, şi mai puţin a vrut ca cineva să simţă că-i este dragă şi nu voieşte s-o ieie.

Mai bine ar fi fost dacă o lăsa unde a găsit-o.

Dar Iorgovan se ştia stăpîn la casă şi, dacă era vorba, putea să deie faţă cu orişicine fără ca să i se încleşteze inima : el se depărtă cu pas hotărît.

Şofron se uită cît se uită în urma lui, cum te uiţi în faţa pohoiului ce vine de-a valma preste tine, şi apoi, cînd îl văzu intrînd, se lăsă răzămat de uşchiorul de la uşa grajdului şi rămase ameţit. Îi era ca şi cînd i s-ar aprinde casa-n cap şi s-ar prăbuşi toată lumea peste dînsul.

„Rău m-ai bătut, doamne!" zise el într-un tîrziu, apoi intră oarecum uşurat în grajd şi începu să-şi caute de treburi.

El însă nu mai putea să facă nimic.

Nenorocirea-l ajunsese năprasnic : era fermecat şi nu altă. El ieşi iar în curte, dar în zadar, căci nu putea să vază nimic din cele ce se petreceau în casă, şi nu-i rămînea decît să aştepte şi să dorească, şi atît de tare îi era dorul, încît îi părea că el trebuie s-o ajungă, s-o ieie şi s-o aducă.

Şi cine ştie dacă nu cumva chiar dusă de dorul lui Simina ieşi în cele din urmă din casă şi se uită peste curtea în care nu mai rămăsese nici unul dintre tovarăşii ei.

Şofron o dorise pentru ca să n-o mai ştie aproape de Iorgovan, dar nu voia nici să o vază, nici să deie faţă cu dînsa : văzuse destul, prea destul. El grăbi dar să-i spună că ceilalţi s-au pus la odihnă în şura cea mare, ce se afla pe aria din dosul grajdurilor, iară Simina şezuse tot drumul pe sucmanul lui şi acum îi era greu de dînsul.

Ea nu mai întrebă dar nimic, ci se duse încotro socotea că-i va afla, spre portiţa de la capătul despre case al grajdurilor.

Acum Şofron răsufla mai uşor, dar el tot nu putea să se depărteze. Era-n amurgul serii ; încetul cu încetul se înseră de tot ; în cele din urmă răsări şi luna, şi el stetea mereu la uşa grajdului, şi cîtă vreme vedea lumină în case, îi era peste putinţă să-şi părăsească locul.

El trebuia să vază cînd iese Iorgovan, dacă ar trebui să iasă, şi să ştie unde se duce.

Şi precum stetea aşa, gîndurile îl mînau mereu nainte şi nu-l îngăduiau să se oprească la ziua în care se afla.

Putea el să-l împedece pe Iorgovan de a se întîlni cu Simina ? !

Trebuia să-l poată ! – De cîte ori şi-i gîndea pe dînşii singuri împreună, simţea că-şi iese din fire şi că trebuie să fie moarte de om. Şi totuşi, Iorgovan era feciorul lui Busuioc, şi în casă, el, sluga lui Busuioc, nu putea să-l urmărească. Iar Simina îi spusese c-a stat trei luni de zile în casa lui Busuioc, şi dacă a stat o dată, mai putea să steie. Apoi, dacă Iorgovan voia să fie singur cu dînsa, putea să-l trimită pe el undeva.

„Trebuie să i-o spun !" grăi Şofron hotărît.

El auzi cheia în broasca de la uşa casei : Busuioc îşi încuia, ca în toate sările, uşile de la casă mai nainte de a se culca.

Acum se putea pune şi el la odihnă.

Nu se putea.

Stătuse toată seara în faţa casei şi-i văzuse pe toţi care au întrat ori au ieşit : cu toate aceste acum, cînd văzu uşa încuiată, îl izbi gîndul : „Dar dacă Simina ar fi şi ea în casă ? !"

Trebuia s-o vază el cu ochii lui, ori lua un tăciune şi-i dedea foc casei.

În şură era linişte. Oamenii-şi făcuseră culcuşuri de fîn şi durmeau toţi, afară de trei, care steteau de vorbă

împrejurul unui foc de la gura șurii. Între aceștia era și Neacșu. Nu era om bătrîn tatăl Siminei ; însă vara toată suferise de friguri, și boalele se întovărășesc și multe se adună unde s-a pus o dată una : el n-avea poftă de mîncare, tușea cam des și nu putea să doarmă. Iar omul, care se simte o dată slăbănog, mereu la boala lui se gîndește : Neacșu vorbea cu ceilalți de coleră și le spunea că se teme de dînsa, fire-ar să n-o fi zis în ceas rău.

Văzîndu-l pe Șofron, el își schimbă vorba.

Tată unei fete frumoase, Neacșu era obicinuit cu oamenii duși cu gîndul la însurătoare, și-i fusese destul să schimbe o vorbă cu Șofron, pentru ca să-l știe unde bate. Îi spusese Șofron îndeamănunt ce are și ce nu are, ce poate și ce nu poate, își dăduse toată silința să se puie bine cu dînsul, și nici nu nimerise rău. Dar tocmai de aceea Neacșu ar fi voit să fie culcat, cînd îl văzu pe Șofron : dac-ar fi fost un om ca toți oamenii, treacă, ducă-se ; nu era însă și-i venea greu să-l vază că degeabă vine, degeabă se duce.

Șofron simți și el că bătrînului nu-i prea pare bine de dînsul și după ce se încredință că Simina nu este în casă, se porni pe ducă.

Dar una e s-o vrei, și alta e s-o faci. Venind, el stricase vorba oamenilor, care mai steteră cît mai steteră, apoi începură să caște și în cele din urmă se duseră și ei să se culce.

Șofron rămase singur cu Neacșu și acu nu se mai putea depărta.

Steteau tăcuți la foc, se uitau din cînd în cînd unul la altul și, cum steteau așa, ei se înțelegeau unul pe altul.

– Rău am ajuns, nene Neacșule – grăi Șofron într-un tîrziu – eu, om în anii mei ! N-aș fi crezut niciodată că se poate una ca asta.

– Știu ! îi răspunse Neacșu dus în gînduri.

Mai departe – ce să vorbească ? ! Așa era cum zicea Șofron, și așa era cum zicea Neacșu : steteră dar cît mai

steteră, apoi Şofron se ridică şi plecă fără ca să zică măcar o „noapte bună", iară Neacşu luă cîteva surcele şi le aruncă una după alta în foc.

În vremea aceasta, Busuioc se plimba prin casă, uitîndu-se din cînd în cînd la Filip, feciorul lui miezin, un băiet de vreo optsprezece ani, care şedea la masă cu peana asupra hîrtiei.

– Scrie, grăi părintele, în sfîrşit : *„Cumnate dragă!"*

– Dar de ce să nu-i scriu eu din partea mea ? întrebă băietul.

– Scrie aşa cum îţi zic eu ! grăi tatăl aşezat, că tot vine mai bine. *„Mîne încep secerişul* – urmă el apoi dictînd – *şi mi-am adus oameni de la pădure, cincizeci şi doi, cîţi îmi trebuie. Tu ştii însă că e opreală din partea stăpînirii ; te rog dar să pui caii şi să vii cît mai neîntîrziat la mine, ca să ne sfătuim ce trebuie să fac. Nu cumva să întîrzii, căci am mare trebuinţă de tine."* Atît ! zise el după aceea, apoi îşi scoase pecetea din saltarul mesei, dete cu ea în perna cu vopseală şi o puse sub scrisoare.

VI

Nopţile de vară sînt scurte, dar ele despart zilele lungi una de alta, căci multor bucurii, multor dureri şi năcazuri, multor gînduri, şi bune şi rele, li se perde firul prin vis, şi dacă ţi se întunecă gîndul, culcă-te şi dormi, că ori te vei deştepta înveselit, ori firea-ţi este posomorîtă şi întristarea îţi prieşte.

Pe la cîntatul cocoşilor casa lui Busuioc era-n picioare, lăutarul îşi strunea coardele, cimpoieşul îşi potrivea piscoiul [1], iară oamenii se găteau de sărbătoare, luîndu-şi flăcăii coasele pe umăr, iar fetele secerea la brîu. Ziua

[1] *Piscoi* — partea de sus a cimpoiului (fluier).

nu era încă dezvăluită de tot din noapte, cînd ei erau strînşi cu toţii în faţa casei, aşteptînd să iasă gazda, ca să-i ureze de secerătoare.

Îndată apoi ce cheia răsună în broasca uşii de la casă, cimpoieşul îşi umflă cimpoile şi lăutarul începu să tragă cu arcuşul.

Vioară şi cimpoi cît îţi place, dar şi vioara şi cimpoile sună a pustiu, cînd nu sînt însoţite de glas omenesc, şi parcă nu erau zori de zi de vară, ci amurgul unei neguroase seri de toamnă.

Erau porniţi oamenii spre veselie, nu-i vorbă, dar la casa altuia omul aşteaptă să vie gazda să-i deschiză inima. Iar aici gazdele erau toate puse pe gînduri.

Simina, dac-ai fi întrebat-o, îi este inima bună ori nu, ar fi dat zîmbind din umeri. Îi era parcă-i venea să zboare ca pasărea ce se vede întoarsă la cuibul ei şi să cînte şi să facă toate nebuniile, şi totuşi umbla ca pintre ouă şi cuţite şi-i era frică să vorbească, să se uite la unul ori la altul, se temea să se ducă de ici pînă colo, căci mulţi erau pe care îi putea supăra şi mulţi care puteau să-i strice voia bună. Dac-ai fi tăiat cu cuţitul în carnea ei, ea s-ar fi legat iute şi ar fi mers veselă mai departe, numai pe alţii să nu-i vază posomorîţi. Ar fi voit dar să între la învoială cu dînşii : mîne-i mîne, dar azi să le uităm toate, fiindcă nimeni nu ştie dacă sînt adevărate.

Şofron ştia un lucru : că e zi de seceriş. Şi omul care munceşte zi cu zi tot anul şi munceşte cu drag, în ziua secerişului nu se mai tîrguieşte : la nuntă tot mai poţi sta pe gînduri şi la cumetrie, pentru că nunta şi cumetria sînt începuturi ; dar la secerătoare, niciodată. Însă Şofron era vesel, pentru că nu ştia să fie trist : el se năcăjea, se mînia, îşi ieşea cîteodată din fire, dar asta nu-l ţinea şi cît dai în palme iar îl vedeai cum îl ştii, aşa nici zăr, nici smîntînă.

În timpul cît Şofron petrecuse pe drumuri, Petrea şi Matei, sluji la carele cu boi, suciseră din paie de săcară legători de snopi şi le încărcaseră într-unul din care, ca să le scoaţă la cîmp. Erau multe, căci multe trebuiesc la patruzeci de juguri de grîu, şi erau grele, fiindcă le stropiseră cu apă, ca să fie jilave.

Ei se căzneau să întoarcă carul cu proţapul spre poartă, dar locul era strîmt şi nu puteau să-i vie de hac, iară Şofron, care se cobora din pod cu un sac de porumb, se opri la mijlocul scării şi privea zîmbind la cazna lor.

Femeile sînt cam fricoase din fire, şi văzînd că scara se îndoaie sub Şofron, Simina simţi toată greutatea sacului şi se apropie cam cu frică de scară.

– Dă-te jos, că-mi vine rău, îi zise ea lui Şofron. Mai bine te-ai duce să le ajuţi lor.

Şofron stete o clipă ruşinat, apoi coborî scara şi puse sacul jos.

Îi părea bine că des-de-dimineaţă Simina l-a văzut şi i-a vorbit şi i-a spus să facă ceva ; trebuia să-i zică şi el o vorbă.

E însă greu s-o nimereşti precum o gîndeşti.

El o apucă de amîndouă mînile şi se uită nedumirit în faţa ei.

– Ştii că-mi vine să te sărut ? ! îi zise apoi.

Simina era fată de optsprezece ani şi crescuse în sărutări : o sărutare mai mult ori mai puţin n-o scotea din apele ei ; însă Şofron era om de treizeci de ani şi fetele tinere se simt în strîmtorare faţă de oamenii de treizeci de ani. Apoi Şofron nu era flecar.

– N-ai decît să voieşti, pentru ca să o faci – îi răspunse ea – fiindcă eşti mai tare decît mine, dar sărutatul cu de-a sila nu are nici o noimă.

– Asta n-o ştii tu, grăi el, apoi îi luă capul între mîni şi o sărută drept pe buze.

Simina îşi strînse buzele.

Așa nu voia Șofron, așa nu era mulțumit ; cînd e uscat de sete, omul nu se satură cu roua de pe frunze.

El își lăsă brațul peste umerii ei și o strînse la peptul lui, apoi îi sărută gîtul, și ochii și iar gura, și cu cît ea își strîngea buzele, cu atît sărutările lui erau mai lungi.

Ea-și puse mîna pe obrazul lui, ca să-l depărteze de la dînsa.

– Lasă-mă – îi șopti înecată – că mi-e rușine și-mi vine greu.

– Sărută-mă și tu – îi răspunse el – că nu te las pînă ce nu mă săruți.

Simina își închise ochii și-și întinse buzele.

O sărutare, dată de sîlă, de bunăvoie, dar o sărutare.

– Dumnezeu să-ți răsplătească, grăi Șofron, dîndu-i drumul.

– Om în toată firea – zise ea turburată – și fără toate mințile ! du-te acum și le ajută.

Șofron se aruncă din o săritură la car, îl apucă de inimă, între roatele de dinapoi, îl ridică și-l suci, încît ceilalți doi n-aveau decît să-l cîrmească din proțap, pentru ca să-l întoarcă spre poartă.

„Ce să-mi fac, dacă-i așa de tare, zise Simina în ea. Și la urma urmelor, gaură-n cer pentru o sărutare nu se face."

Însă Iorgovan le văzuse toate. Stetea și se uita, dar se făcea că nu vede ori că prea puțin îi pasă. Și mult nici nu îi păsa lui Iorgovan. Știa el că Simina nu s-a lăsat de bunăvoie și că ea s-a supărat de sîla ce i se făcuse, și atît îi era destul. Un lucru nu știa dînsul : că Simina, de sîlă, bucuros, l-a sărutat și ea pe Șofron. Și orișicine i-ar fi spus-o aceasta, el i-ar fi răspuns că minte. Simina însă o știa și aceasta, și de aceea începu să tremure în tot trupul cînd dete cu ochii de Iorgovan.

Ea însă nu era supărată pe Șofron, nu-și făcea șie însași mustrări, ci se întorcea cu pas hotărît spre casă, uitîndu-se drept în ochii lui Iorgovan, ca și cînd ar fi voit

să-i zică: „Tu ar trebui să faci ca alții să nu îndrăznească a mă săruta". Iorgovan îi înțelegea privirea și fiindcă se simțea vinovat, se făcea că n-o înțelege și se arăta vesel.

Un singur om era care s-ar fi mîniat rău, dac-ar fi văzut cele petrecute: acesta era Busuioc. Să-l puie păcatul pe un slugoi să sărute fata de dragul căreia feciorul lui își omoară caii!? N-ar mai fi avut ochi să-și vază feciorul, nici inimă să o mai poată răbda pe sluga aceea un ceas măcar în preajma casei sale.

Dar el nu știa nimic.

Știa numai că e zi de secerătoare și că satul vede cînd ies oamenii lui în cîmp.

– Voioși, băieți! Nu vă lăsați, fete! le strigă el închinînd păharul. Simino! Șofroane și tu, măi Iorgovane, dați înainte, voi sînteți de casă!

Flăcăii prinseră fetele-n joc și începură să chiuiască, apoi ieși Vica, stăpîna casei, ieși Filip cu pușca-n spinare, ieșiră și copiii mai mici, și după ce se întrămă veselia, fetele începură să cînte și secerătorii plecară cîntînd și jucînd la cîmp.

Iar veselia-i bună și plăcută și, cînd o găsește, omul cu una cu două n-o părăsește.

Atît erau de veseli oamenii, încît Șofron uitase că trebuie să se simță nenorocit cînd Iorgovan se află în apropierea Siminei. El nu cînta, pentru că nu știa să cînte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească, nu spunea minciuni, pentru că n-avea de unde să le scoață; le ținea însă celor ce cîntau isonul, mornăind și el din cînd în cînd, rîdea de se prăpădea, cînd făceau alții glume, și asculta cu gura căscată minciunile altora. Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca nici vîntul să nu le răstoarne, nici ploaia să nu strice bobul. Și de cîte ori lua cîte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi rîdea de bucurie și, pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua cîte doi și trei snopi

deodată și se ducea cu ei ținînd furca-n sus ca un steag. Iară cînd se nimerea să scornească vreo prepeliță adăpostită sub snop, el se lua după dînsa și mare îi era mirarea că n-a prins-o din zbor.

Simina și Iorgovan nici ison nu le țineau celor ce cînta, nici de glume nu rîdeau, nici la minciuni nu ascultau, nici prepelițele din zbor nu alergau să le prinză : ei își trăiau ziua lor albă.

Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din cînd în cînd, ca să-și scoață cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei ce răsună departe sub bătaia pietrii. În urma lor fetele sprintene adună cu secerea harnică brazdele în mănunchi. Vin apoi flăcăii cu brațe vînjoase, întind legătoarea, adună mănunchii pe ea și o strîng sub genunchele lor greu, ca țeapăn să fie snopul. Tocmai în coadă sînt cimpoieșul, lăutarul, băieții cu fedeleșul și Șofron cu furca-n trei coarne de fer.

Și merg mereu înainte și, precum merg, lanul se culcă-n calea lor și crucile li se ridică pe urmă.

Iorgovan merge și el cu dînșii, mai leagă ici un snop, mai colo altul, mai stă fără de nici o treabă, mai se uită dacă crucile sînt bine clădite, e stăpîn, și stăpînul trebuie să-și puie mîna la toate.

Ca din întîmplare se duce să stringă-n snop mănunchii adunați de Simina, și mai cu drag îi adună decît alții și mai cu drag adună ea alții, pentru că din mîna ei trece în a lui. Ea se uită din cînd în cînd peste secere la el și el din cînd în cînd peste snop la dînsa, și așa vorbesc pe neauzite și se înțeleg unul pe altul.

– Nu te-ai supărat, îi zice ea în cele din urmă.

– Șofron e un nătărău ! îi răspunde el și se depărtează, pentru ca peste cîtva timp iar să se întoarcă.

Simina îl urmărește cu ochii, și-l cheamă, și-l aduce, și-l ține aproape de dînsa. Iar tac și iar își trec de la mînă la mînă mănunchii cu spicuri grele.

– Dar vezi – îi zice ea, tot ea cea dintîi – obraznicul mîncă praznicul.

Iorgovan scăpă legătoarea din mînă și rămase privind nedumirit la dînsa.

– Nu te înțeleg, îi zise el. Vrei să fac și eu ca dînsul ?

– Nu ! îi răspunse ea rîzînd, eu să fac.

Iorgovan se făcu roșu ca bujorul. Îi era rușine, și nici el însuși nu putea să-și deie seamă de ce : pentru că e atît de slăbănog, încît lasă ca o fată să-i zică vorbele aceste, ori pentru că-i este dragă fata care le zice. Destul că-i era rușine și nu-l mai ținea locul. Mai legă un snop, apoi se depărtă.

Simina se făcu acum și ea roșie. Era fată mare și se mustra că a grăit vorbele acelea și era mîhnită că el a îmbrîncit-o la ele. De aceea fața i se întunecă din ce în ce mai mult și ea nu-l mai căută cu ochii, ci se apropie pe-ncetul de celelalte fete și întră în vorbă cu ele.

Iorgovan trase de cîteva ori cu ochiul spre dînsa și văzînd că nu mai întîlnește ochii ei, iar nu-l mai ținea locul.

Fata știa că iar trec mănunchii din mînile ei în ale lui și se depărtă cu-ncetul de celelalte fete ; ea însă nu mai îndrăznea să se uite la el, nici să-i vorbească.

– Lesne te superi, îi zise el într-un tîrziu.

Simina se îndreptă spre el și se uită liniștită în fața lui.

– Eu ? îi răspunse apoi. Un lucru să știi : poți să mă nenorocești pe toată viața, dar gînd rău n-am să-ți port niciodată.

– Nu știe omul care o să-i fie gîndul de mîne, grăi flăcăul turburat.

– Ba știe ! îl întîmpină fata adunînd un nou mănunchi. Știe – zise iar, după ce-și ridică secerea de pe brazdă – fiindcă simte ceea ce nu se poate ști.

Nu-i mai păsa acum dacă cei de dimprejur îi aud vorbele ori nu, căci toate le răbda afară de una : ca Iorgovan să-i pună dragostea la îndoială.

– Ştiu – urmă ea tot liniştită – o văd, o simţ în tot ceasul că ţi-e ruşine de dragostea ce o ai cătră mine şi te fereşti, ca nu cumva lumea să afle despre ea; dacă nu mă pot supăra de asta, Iorgovane, n-o să mă supăr de nimic în viaţa mea.

Lui Iorgovan îi venea să rîcnească.

– Nu-mi mai zice vorba aceasta – îi zise el înecat – că mă omor. Lasă! Haid să tăcem! Uite, mie mi-e destul să ştiu că-mi eşti în apropiere, fără ca să te văd, fără ca să-ţi aud glasul, şi pămîntul pe care ai călcat tu îmi saltă sub picioare, cînd îl ating, şi spicul care a fost în mîna ta, spicul ăsta mă farmecă: doamne! cît de tristă e viaţa mea, şi tot aş fi gata să sufăr muncile iadului de dragul unei singure zile dintr-însa.

– Şi eu, Iorgovane, grăi Simina mişcată.

– Atunci haid să tăcem – zise el iar – că vorbele sînt făcute ca oamenii să-şi ceară cu ele pînea de toate zilele; pentru aceasta nu s-au făcut încă vorbe, şi nici nu-i nevoie de ele. Uită-te-n ochii mei precum mă uit eu într-ai tăi, şi dacă nu mă înţelegi, atunci n-ai în tine ceea ce-ţi dă înţelegerea.

– Te înţeleg, Iorgovane – răspunse ea – dar uite – adăugă arătînd spre Şofron, care alerga tocmai după o prepeliţă – aş voi să te văd şi pe tine alergînd să prinzi pasărea din zbor.

Iorgovan se uită lung după Şofron.

– E nebun, grăi el zîmbind. Eu aş fi umblat s-o prind din cuibul ei, cînd ridicam snopul; dacă a început o dată să zboare, ori n-o mai prinzi, ori o striveşti, cînd pui mîna pe ea.

– Unde dai şi unde crapă! zise ea. Eu cu gîndurile mele şi tu cu ale tale. Aş voi să te văd şi pe tine vesel ca dînsul.

– Se vede că are de ce să fie vesel, îi răspunse Iorgovan.

Simina se uită în fața lui și se încredință că el n-a grăit aceste vorbe ca să o mustreze pe dînsa, și nu se gîndea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața ; dar se gîndea dînsa, și obrajii iar i se roșiră.

– Nu are – zise dar – ci crede numai.

– Are cine crede că are, nu cine are numai, grăi Iorgovan.

– Atunci crede și tu !

Iorgovan se întristă și rămase perdut în gînduri.

– Lesne e nădejdea, cînd ți-e puțină dorința – zise el în cele din urmă – dorința mea e mare, Simina, și mă tem de nădejde.

Astfel, din vorbă-n vorbă, iar ajunseră acolo de unde nu puteau să meargă mai departe.

Șofron ? el îi vedea schimbînd din cînd în cînd cîte o vorbă, dar ce-i pasă lui de-un papă-lapte ca Iorgovan.

El i-ar fi crepat lui Iorgovan în două capul, dacă l-ar fi văzut sărutînd pe Simina, iară Iorgovan nici nu era măcar supărat.

Tot așa zicea și Neacșu. Pentru că dragostea e dragoste, și dacă ți-e dragă o femeie, nu prea te pricepi la glume.

Ei ! e frumoasă fata și e deșteaptă ; îi place să petreacă cu dînsa. Și nici dînsa nu prea ține la el, căci altfel s-ar fi supărat pe Șofron.

Așa zicea Neacșu, așa credea el, și fiindcă așa credea, era vesel, tușea din cînd în cînd, îl treceau într-una sudorile, se obosea la tot pasul, dar era vesel toată ziua.

Seara tîrziu, după ce oamenii începură să se aline, el își căută rost să fie singur cu fiică-sa.

O iubea și el pe Simina, ar fi iubit-o chiar și dacă nu era frumoasă, iar așa cum era, ar fi iubit-o chiar și dacă nu i-ar fi fost fată.

Niciodată însă el n-a simțit atît de viu că o iubește, ca și acum, după ce se întorsese de la secere obosit de-l

dureau toate încheieturile. Seara toată el a şezut la o parte pe un petroi de la colţul şurii, rězămîndu-şi spatele de stîlpul cel mare. Era dus în gînduri, dar ochii lui nu se depărtau de la fiică-sa.

Îl apucase deodată dorul de casă, de satul lui, de oamenii cu care şi-a petrecut viaţa, de biserica în care s-a cuminecat atît de adeseori, de morminţii în care atît de ades a aprins de ziua morţilor luminările de ceară galbenă topită din fagurii stupilor săi. Mulţi şi lungi ani trecuseră de cînd s-a spart cea din urmă oală de pragul casei lui, şi numai ca din poveste-şi mai aducea aminte de părinţii şi de fraţii săi, de soţul[1] şi de copiii săi, dar, cum se uita acum la fiică-sa şi cum se gîndea la dînsa, morţii lui unul cîte unul înviau.

„Taica, fie-iertatul, taica-ntreg“, îşi zise el, oprindu-şi privirea asupra ochilor ei. Nu erau tot acei ochi, nu tot acele gene, dar din o singură căutătură a lor se întrăma întregul om aşa cum el fusese odinioară.

„Maica, fie-iertată, maica-ntreagă, îşi zise apoi, cînd privi la buzele ei. Şi totuşi, urmă el iar, parc-o văd pe Saveta, cînd mă uit la dînsa : aşa îşi dedea fie-iertata părul din faţă, aşa îşi sugea buzele, ăsta îi era glasul în tinereţe şi tot ca dînsa rostea vorba“, zise el iar.

Toţi erau în sfîrşit rămaşi într-însa, dar nici unul mai mult decît el însuşi. Pe sine însuşi nu se vedea Neacşu în fiică-sa : el îşi simţea sufletul trecut în trupul ei cel tînăr şi plin de viaţă. Plecări bune şi rele, slăbiciuni şi apucături, firea cea aşezată şi îndărătnică, toate erau rupte din el şi de aceea toate mîngîieri pentru sufletul lui.

El îi făcu Siminei sămn să se apropie.

– Ce-i, taică dragă ? îl întrebă ea cuprinsă de îngrijare.

– Nimic, Simina tatii, îi zise el făcîndu-i loc pe piatră, şezi aci lîngă mine, aproape, de tot aproape. Sînt obosit şi mi se întramă puterile cînd mi te simt aproape.

---

[1] *Soţia.*

Simina ar fi vrut să-şi puie capul pe umărul lui, dar ăsta nu era obicei la dînşii.

– Nu mai lucra, dacă te simţi slab, îi zise ea mustrîndu-se în inima ei că l-a făcut să plece de acasă.

– Nu-i aşa, fata mea, îi răspunse el. E demult de cînd n-am lucrat şi de aceea obosesc aşa de lesne ; simt însă că munca-mi prinde bine. Nu mor eu aşa de lesne.

– Nu vorbi de moarte, grăi ea cu inima încleştată.

– Zic numai aşa ! îi întîmpină el şi timp îndelungat rămaseră tăcuţi.

Nu-i vorbă, mai curînd ori mai tîrziu trebuia să moară şi el şi să rămîie dînsa singură.

Ei nu vorbiseră niciodată despre Iorgovan ; aşa pe nesimţite luaseră înţelegere între dînşii ca lucrul acesta să-l lese neatins. Acum el o prinse de mînă şi se uită lung în faţa ei.

– Crezi tu – îi zise apoi – că Iorgovan o să te ieie de nevastă ?

Simina îşi opri răsuflarea şi bătăile inimii îi slăbiră ; îi era greu să răspunză, dar îi părea bine că e cineva în lume căruia poate să-i vorbească şi despre aceasta.

– Nu cred, răspunse ea.

– Eşti cuminte, fata mea, grăi tatăl. Rău ar fi dac-ai crede, şi mai rău ar fi dacă s-ar întîmpla una ca şi aceasta.

– De ce, taică ? îl întrebă ea uimită.

– Pentru că însoţirea făcută fără de voie nu-i pentru oamenii plămădiţi ca noi, îi răspunse el.

– Cum, fără de voie ? Cine să-l silească ?

– Slăbiciunea lui – grăi bătrînul – şi asta nu ţine toată viaţa, nici n-o au cu toţii pentru tine. Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară, urmă el peste puţin, că nu-ţi este firea pentru aceasta. Tu ai durmit astănoapte aici, întinsă pe un braţ de fîn, şi ai durmit bine, dar ei au durmit în paturi cu perine de puf şi n-au să uite niciodată c-ai durmit în şura lor.

– Nu-mi pasă, taică !

– Poate că nu-ți pasă acum – zise el – dar o să vie vremea cînd o să-ți pese. Tu nu știi să șezi la masa lor, nici să mănînci cu lingura lor, nici știi să te îmbraci în portul lor, nici să vorbești în limba lor.

N-a crezut Simina niciodată că Iorgovan o va lua de nevastă, cel puțin așa zicea, că nu crede ; acum însă, cînd îl vedea pe părintele ei atît de îngrijat, ea începu a se teme că tot o va lua Iorgovan și ar fi voit să-i arete bătrînului că n-ar fi o nenorocire pentru dînsul, nici pentru dînsa.

– Taică – îi zise ea – m-am gîndit și eu la toate, dar, vezi, slujnică să-i fiu, tot m-aș simți fericită : e om cuminte și cu inimă bună.

– Dar e slab de înger, îi răspunse bătrînul. Dac-ar fi om ca Șofron, ai putea să treci și prin foc, și prin apă alăturea cu dînsul : dar grea e tovărășia cu un om care nu se uită mereu înainte, ci caută la tot pasul în dreapta și în stînga, ca să vază cum vor alții să-l ducă. Dar ce vorbesc eu ! adause peste puțin. Cum ți-a fi data, așa-ți va fi norocul. Dar tot aș vrea să știu cum o să-ți fie !

Ce să vorbească mai departe ? !

Știau ei oare care este și care nu este adevărul, ca să stăruiască asupra lui ? !

Neacșu ar fi voit să nu fi grăit vorbele pe care le-a scăpat, iar Simina ar fi voit să plîngă, și nu putea.

– Dumnezeu să te poarte-n căile tale ! zise el în cele din urmă și se ridică.

– Mai rămîi, taică – îl rugă – cine știe cînd ne-o mai veni să stăm așa împreună.

El se așeză din nou lîngă dînsa și-o întrebă ce voiește.

– Nimic, taică, răspunse ea, apoi își puse capul pe umărul lui și începu să plîngă.

– Fata mea, draga mea fată ! Plîngi, că e bun plînsul, grăi el mișcat, uitîndu-se mereu în fața ei și scoțîndu-i din cînd în cînd perii din obraz.

VII

Cumnatul lui Busuioc era popa Furtună de la Socodor. Nu-l chema Furtună pe părintele Ioan, dar aşa-i zicea lumea şi lumea ştia ce zice.

Primind scrisoarea cumnatului său, el începu să zîmbească.

„Unde l-o fi strîngînd opinca de-i este aşa de mare grabă ? !“

Căci de coleră nici nu putea să fie vorba. Doctorii dovediseră că nu mor de coleră decît cei ce se îmbolnăvesc şi n-au în ei destulă putere pentru ca să se facă iar sănătoşi ; de aceea stăpînirea-şi schimbase poruncile şi orînduise ca oamenii să nu mănînce castraveţi, nici pepeni, nici poame necoapte şi, dacă cu toate aceste ar muri, să li se facă groapa c-o palmă mai adîncă decît la ceialalţi. Asta Busuioc trebuia s-o ştie, şi chiar dacă n-o ştia, n-avea el nevoie de barba lui popa Furtună, pentru ca să se descurce cu colera.

Popa începu să-şi scarmene barba. Asta era obiceiul lui cînd îi venea vreun gînd bun.

Avea şi el vreo douăzeci de iugăre sămănate cu grîu şi aştepta să-i vie secerătorii, ca să nu fie silit a se căciuli pe la poporeni. Era lucru minunat : n-avea decît să-i ieie pe cei de la Busuioc. Apoi era vorba să pună caii la căruţă, şi grozav îi plăcea lui popa Furtună să meargă şi să vie, să bată drumul şi cîmpurile.

– Preuteasă ! preuteasă ! strigă el, uitîndu-se prin casă spre a-şi alege cele ce-i făceau trebuinţă la drum, puşca, pătaşca [1], cornul cu prav, scăunelul în trei picioare, păhărelul de apă şi dighisul cu tacîm, căci fără de aceste nu se putea. Ieşea după-prînz cu gîndul de a se întoarce-n amurg, însă el le lua toate cu dînsul, pentru că altfel [2]

---

[1] *Pătaşcă* — tolbă, cartuşieră.

[2] In text : *astfel.*

nu-i pria vînătoarea. Dac-ar fi să cauți cu de-amănunt, nu prea îi ședea popii pușca, dar dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte să-l oprească de la vînătoare, el și-ar fi ras barba și ar fi făcut ca nepotu-său Iorgovan. Fără de cîne și fără de pușcă nu putea trăi popa Furtună.

– Ce-i, popă? S-a aprins casa? întrebă preuteasa ivită-n ușă.

El se uită spărios la ea.

– Așa-i, te-am chemat, zise el iute. Foarte bine! Lasă că fac eu, nu mai am trebuință de tine. Stăi! ce-mi mai trebuie? urmă apoi peste puțin, oprindu-se în mijlocul casei și puindu-și mîna pe frunte.

– Dar unde vrei să pleci? îl întrebă ea rîzînd.

– La Curtici – răspunse el adunîndu-și boscîrțele[1] – o să aduc și secerători. Uite! urmă apoi dîndu-i scrisoarea, citește și tu. E vreo treabă la mijloc. Acu mă duc și acu mă-ntorc.

Grăind aceste, el o apucă-n semn de ziua bună de ureche și ieși, iar pe cînd preuteasa se ivi-n curte, el ședea-n căruță cu pușca la dreapta, cu traista la stînga și cu prepelicarul la picioare.

– Haid – îi strigă apoi vizitiului – și nu durmi, dobitocule!

– Încotro, părinte?

– La Curtici!

Cît ținu drumul prin sat, popa ședea popește la locul lui, uitîndu-se mereu la cai, ca să le vază mersul; îndată însă ce ieșiră la cîmp, el se ridică în picioare și luă frînele din mînile slugii, ca să-i arete cum se mînă caii, dacă vrei să-i înveți la treapăt bun. Zboru, prepelicarul, sări și el în locul popii și se așeză țeapăn, uitîndu-se drept înainte și tresărind mereu, cînd se ivea cîte o pasăre în calea lor.

Și iar se așeza popa și se dedea jos prepelicarul, și iar se ridica popa și sărea prepelicarul în locul lui. Zboru

---

[1] *Boscîrțe* — boarfe, catrafuse.

ştia apucăturile stăpînului său şi niciodată ei nu-şi steteau unul altuia-n cale.

Busuioc simţea că se apropie cumnatul său : îl vestiseră cînii satului, care se ţineau totdeauna haită de căruţa uşurică a lui popa Furtună, în vreme ce popa-l punea pe slugă să tragă mereu biciul între dînşii, supărat că nu poate să facă el însuşi treaba aceasta şi mulţumit de cîte ori se nimerea ca sluga să pişte pe vreunul din ei.

– Ce-i ? ce s-a întîmplat ? întrebă el chiar mai nainte de a se fi dat jos din căruţă.

– Toate la timpul lor, îi răspunse Busuioc. Acum îţi mulţumesc numai că nu ne-ai uitat.

Dar popa Furtună nu era omul care poate să aştepte ; el voia să ştie acum nentîrziat pentru ce l-a chemat Busuioc. Întrînd în casă, el îi zise surorii sale bună ziua, îşi dete mîna să i-o sărute nepoată-sa Persida, apoi îl luă pe cumnatu-său la o parte ca să-l descoase.

Busuioc era om trecut de patruzeci de ani şi cu vreo zece ani mai bătrîn decît cumnatu-său, însă acesta era popă, ba chiar om de frunte între popi, şi de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai nainte pe dînsul. Şi nici nu era nevrednic părintele Ioan de trecerea pe care o avea la neamurile sale. Aşa iute şi furtunos cum era, el nu se pripea niciodată, ci-şi lăsa timp. Şi acum el ascultă cu luare-aminte şi dedea mereu din cap şi zîmbea din cînd în cînd cu neîncredere.

– Pagubă de calul acela, zise el năcăjit. Nu-ţi spuneam eu să mi-l vinzi, că n-ai tu oameni care să ştie umbla cu dînsul !?

– Lasă-l în ştirea domnului de cal ! grăi Busuioc supărat. Ia spune-mi ce să fac eu acum.

– Nimic ! îi răspunse popa scurt. Tineretul să-şi facă el singur treburile.

– Stăi, grăi Busuioc aşezat. De cînd a venit fata aceea la casa mea, stau mereu ca pe spini, fiindcă nu

știu cum să mă port cu dînsa. Ce fac eu, dacă băietul își pune carul în pietri și o ia de nevastă?

– Nu-ți cunoști feciorul, îi răspunse popa.

– Nu cunoști tu fata, întîmpină Busuioc. N-aș voi de loc s-o am noră, dar așa bătrîn cum sînt, dac-aș fi văduv, m-aș face luntre și punte s-o am nevastă. E deșteaptă, popă, și bine făcută și e frumoasă mare minune.

– Apoi nu-l știu eu pe Iorgovan al nostru?! grăi popa rîzînd. Trebuie să fie ceva de dînsa, dacă a făcut de dragul ei cale atît de lungă. Dar n-o ia, cumnate. Tu ai lua-o, pentru că ești bătrîn, dar el n-o ia, pentru că e tinăr și n-are nevoie. Lasă-l, frate, lasă-l să-și trăiască și el traiul.

– N-am zis că nu-l las, răspunse Busuioc. Te gîndește numai că greu mi-ar fi s-o am noră, dac-ar trebui să-mi fie rușine de ea. Vezi tu – adăugă el mai iute – nu știu: s-o pui la masă cu mine, sau să n-o pui.

– Să n-o pui, dacă n-o vrei noră!

– Dar dacă mi-o voiește băietul?

– Nu te învoi!

– De asta nu poate să fie vorba, răspunse Busuioc hotărît: mi-e fecior și nu pot, pentru că nu știu dacă fac bine sau rău. De aceea te rog pe tine să-l descoși pe băiet, ca să știu ce să fac, unde-o pun, cum îi vorbesc.

– Cumnate, fii om cuminte – grăi popa nerăbdător – nu te spăria de umbra ta. Lasă-l, că încetul cu încetul i se urește de dînsa.

Busuioc se uită lung la el și dete de cîteva ori din cap.

– Du-te de vezi fata – îi zise apoi – vorbește cu ea și vino să ne înțelegem dup-aceea.

Popa Furtună stătuse destul la un loc, era obosît de atîta liniște și foarte mulțumit că se poate duce mai departe. El își adună dar boscîrțele, luă pe Filip cu dînsul și ieșiră, ei doi și cu prepelicarul trei, la vînătoare.

Iorgovan era posomorît. Iar i se înăcrise viața. Simina

fusese toată ziua tăcută şi nu se depărta de loc de tatăl său, încît el nu putea să se apropie de dînsa.

Zărindu-l acum din depărtare pe unchiul său, el se depărtă fără de veste din preajma Siminei. Îl ştia pe popa, ţinea la el şi n-ar fi vrut, doamne fereşte, ca să bănuiască ceva.

Părintele Ioan, sosind la secerători, le zise bun lucru şi începu să certe mai pe unul, mai pe altul dintre dînşii, pe o fată, pentru că nu ţine bine secerea, pe un flăcău, pentru că nu suceşte bine legătoarea ori nu o strînge din destul, pe un cosaş, pentru că nu răstoarnă bine brazda : de toţi se lega popa, tuturor le găsea pricină.

Iorgovan mergea pe urma lui şi aştepta la tot pasul să-i vie rîndul.

– Dar tu cine eşti ? o întrebă el pe una dintre fete.

Fata-i sărută mîna, îşi spuse numele, şi satul şi părinţii.

– Prea bine ! grăi popa şi se duse la alta.

Simina-l ştia pe popa Furtună. Odată îl văzuse, dar atunci mai multe zile de-a rîndul îşi făcuse de lucru cu el, întrebînd mereu pe alţii ce-i, şi cum şi de unde, iar despre popa Furtună oamenii ştiau multe şi mărunte. Dar îi era destul să-i auză glasul şi să-i vază pasul, pentru ca să-i cunoască firea.

„Asta-i om care se ceartă toată viaţa, dar nu se supără niciodată", îşi zise ea şi, văzînd că el vine pas cu pas spre dînsa, lăţi un mănunchi ca să-i poată vedea spicele, alese apoi cîteva dintre cele mai frumoase, le înnodă paiul, potrivindu-le în chip de aripă, şi rupse în cele din urmă paiele o şchioapă din jos de nod.

Cînd se apropie popa, ea-l aştepta cu legături de spice în mînă.

Iorgovan simţi că i se aprind obrajii.

– Ce-i asta ? întrebă popa privind cam perdut la dînsa.

– Seceriş, părinte, răspunse ea întinzîndu-i legătura de spice.

Popa își luă pălăria din cap, ca să puie spicele la ea, apoi o apucă pe fată de mînă și o întrebă cu voie bună :

– Dar tu de unde-ai răsărit ?

Simina îi sărută mîna.

– E a noastră, părinte, îi răspunse Neacșu.

Părintele Ioan se-ntoarse și se uită lung la bătrînul slăbănog și uscat de boală și de arșița soarelui.

– A ta e fata – îi zise – și de unde ești tu ?

– De la Zimbru sîntem, părinte ; sîntem crîsnic la biserică.

– De la Zimbru ? Foarte bine ! Ce mai face părintele Teodor ?

– E bine, slavă domnului – răspunse bătrînul – tocmai acum în postul Paștilor a vrut bunul Dumnezeu de i s-a nimerit noroc la casă.

Popa Furtună se duse mai departe la alt om și iar la altul, el înainte, ducînd de-o mînă pe Simina și ținîndu-și în ceealaltă pălăria, iar după el Iorgovan și frate-său Filip.

Și e lucru – nu știu cum – să te ieie cineva și să te poarte așa trăgîndu-te după dînsul : Simina abia își mai putea stăpîni rîsul, iar lui Iorgovan îi venea să între în pămînt de greu ce-i era.

În cele din urmă, ei trecură toți oamenii și ajungînd la o cruce de grîu, popa se opri.

– Dar tu ce mai zici ? o întrebă el pe Simina.

– Eu, părinte ? răspunse ea zîmbind de-i ieșeau toți dinții mărunți la iveală, eu zic să-ți pui pălăria în cap, că te arde soarele.

Popa-și puse pălăria, apoi lăsă mîna Siminei ca să se scarmene-n barbă.

– Prepelițe sînt ? întrebă el întorcîndu-se spre Iorgovan.

– Foarte multe ! îi răspunse flăcăul.

– Atunci haid ! ia-ți și tu pușca și vino cu noi.

Îi plăcea grozav popii să împuște prepelițele din zbor.

Iorgovan ar fi voit să spuie că şi-a uitat puşca necurăţită, că nu-i prea ştie rîndul, că trebuie să rămîie la secerători, dar cu popa Furtună multă vorbă nu se putea face : ori te lua cu sila, ori te lăsa în mijlocul drumului. Plecă dar popa, îi plecară şi nepoţii, şi Simina rămase singură la crucea de pe miriştea ţepoasă.

Iorgovan se uită o dată-napoi : nu mai ştia, să se întoarcă ori să se ducă şi să n-o mai vază.

– Haid, grăbeşte, îi zise popa. Pare-mi-se că-ţi umblă minţile într-altă parte, adăugă apoi peste puţin. Măi Iorgovane, bagă de seamă, că dai de dracul ! Tu mă ştii pe mine : să nu te puie păcatul să te legi de fată ! Dacă ţi-e de fete, are taică-tău destulă stare să te însoare şi destule neamuri să-ţi deie părechea potrivită. M-ai înţeles ? ! Fata nu-i slută şi-i mai vicleană decît o şerpoaică cu pui : să nu aflu că umbli după ştrengării.

Ce ar fi putut el să zică ? ! Nu ştia el oare că unchiul său nu poate să-l scoaţă din ale lui ! Asta o ştia. Dar nu ştia Iorgovan cum judecă unchiul său despre dînsul. Ştrengării ! ? asta era vorba ! ? El umblă după ştrengării : atît, numai atît ? De alta nu le este bună Simina ? !

„Parcă nu tot a mea e vina !“ îşi zise el amărît şi se duse mai departe la vînătoare.

Erau trei inşi şi cu Zboru patru, dar numai Zboru era-n apele lui : popa dedea mereu greş, Iorgovan se trezea totdeauna prea tîrziu, iar Filip nici nu înţelegea cum e cu putinţă ca cineva să crează că poate nimeri o pasăre, care nu doarme pe creangă. Îi era lui popa Furtună destul să deie o dată greş, pentru ca să-i între-n cap gîndul că n-a plecat cu noroc de acasă, şi să nu mai poată nimeri.

– Mi-ai stricat tot cheful, îi zise el răstit lui Iorgovan, apoi îşi aruncă puşca-n spinare şi se întoarse în sat certîndu-l mereu pe Filip, că e papă-lapte, că e prinde-muşte, că e mămăligă nefiartă şi cîte şi mai cîte.

— Ce-i ? îl întrebă Busuioc, după ce se văzu singur cu dînsul.

Popa-şi aruncă puşca, şi cornul, şi păhărelul, şi pătaşca şi dighisul cu tacîm, toate una peste alta în pat.

— Ştie dracu ce să mai zic, zise apoi aprins. Şi adecă de ce să le iau tot eu toate-n spinare ? !

— Nu ţi-am spus ? ! grăi Busuioc aşezat.

Vorba aceasta popa Furtună nu putea să o sufără.

— Ce mi-ai spus ? ! îi întîmpină el trăgănind vorbele. Aşa-i cum am zis eu. De unde ?! Nici vorbă ! L-a încurcat fata, atîta e toată treaba. Dar, vezi, l-a încurcat rău.

— Asta o zic şi eu — grăi Busuioc nedumirit — şi de aceea te-am pus pe tine să-l descoşi, fiindcă mie nu-mi venea bine.

— Lasă-i, frate, să se descurce ei ! strigă popa mînios ; ce te amesteci în trebile lor ? ! Las-o să-şi spargă capul de zid !

— Dar dacă şi-l sparge şi el ?

— Îmi rad barba ! răspunse popa hotărît.

Şi n-avea popa jurămînt mai greu decît acesta, fiindcă nimic nu l-ar fi durut mai puţin decît să-şi rază barba.

Însă Busuioc nu era mulţumit cu barba cumnatului său.

„Nu s-a lămurit încă — îşi zise el — să-l mai las să se gîndească."

Şi-l vedeai pe popa că nu e lămurit, fiindcă se plimba mereu prin casă şi muta la tot pasul cîte ceva din loc.

— Cine dracu a adus-o pe pădureanca aceasta aicea ? ! strigă el în sfîrşit, adunîndu-şi unul cîte unul boscîrţele.

— Eu am adus-o, cumnate — îi răspunse Busuioc cu inima îndoită — chiar eu, şi uite, îmi aduc aminte că-mi părea bine cînd am găsit-o, fiindcă oamenii lucrează mai cu inimă cînd au de aceste în preajma vederii lor.

— Atunci nu te mai plînge, grăi popa şi plecă strigînd să i se pună caii.

— Vii mîne să te pui la cale cu oamenii ? strigă Busuioc.

– Viu !

– O să mai vorbim atunci.

– Eu nu mai am nici o vorbă !

Busuioc tot ca mai nainte, căci în zădar ! omul cu copii tot părinte rămîne şi părintele, oricît de bătrîni i-ar fi copiii, tot copii îi ştie şi nu poate crede că ei vor face ca oamenii cu minte, îl chemase pe popa pentru ca acesta să-l facă s-o crează aceasta şi acum nu putea să-l crează pe popa.

„Eu în tinereţele mele aş fi făcut prostia aceasta – îşi zicea el – iar feciorul meu e tinăr."

Uita Busuioc că el era feciorul tătîne-său, iară Iorgovan era feciorul lui Busuioc.

Întorcîndu-se de la vînătoare, Iorgovan călca rar şi măsurat. Trăise în timp de cîteva zile mai mult decît alte dăţi în luni întregi şi i se părea c-au trecut ani de zile de cînd a plecat după secerători. Noaptea petrecută-n bătătura de la Şiria, drumul făcut de la Cil la Zimbru, întîlnirea lui cu Simina, toate i se păreau depărtate şi despărţite prin multe şi însemnate întîmplări de clipa în care se afla. Şi trecute erau toate, toate.

Simina era mai tristă de cum fusese toată ziua : avea de ce să fie. El nu era trist : n-avea de ce să fie.

Alte dăţi îi era groază să se apropie de dînsa : acum nu-i păsa, dacă-i este ori nu aproape, dacă o vede ori nu, dacă-i vorbeşte ori nu.

Simina se uita din cînd în cînd la el şi simţea că nu mai e omul cuprins în luptă cu neastîmpărul său.

– Iorgovane ! vreau să vorbesc astăzi cu tine, îi grăi dînsa, cînd secerătorii plecară spre sat.

– Astăzi e şi acum, răspunse Iorgovan.

– Acum nu pot, grăi dînsa.

– Cum vrei – zise el – cînd vrei, n-o să mai poţi zice că mi-e greu cînd mă vede lumea cu tine.

– Mi-e greu mie ! șopti ea înecată, și ei își urmară calea mergînd tăcuți unul lîngă altul, Neacșu în urma lor, iară Șofron cînd trei pași la dreapta, cînd trei pași la stînga.

VIII

Seara, după ce oamenii au început a se alina, Simina umbla cuprinsă de neastîmpăr de ici pînă colo și nu putea să se depărteze, pentru că bătrînul nu-și mai lua ochii de pe dînsa.

– Taică ! eu mă duc și mă întorc ! îi zise ea voind să se depărteze.

El o apucă de mînă și o întrebă unde se duce.

– Am o vorbă cu Iorgovan, răspunse ea cu inima deschisă.

Bătrînul îi strînse mîna mai tare, dar nu-i zise nici da, nici ba. Ea știa mai bine ce o duce. Ar fi voit s-o pună înaintea sa și să se uite mereu la ea pînă ce nu i se vor fi stîns vederile : simțea totuși că dacă ea voiește, voiește și el, și dacă ea nu poate rămînea, îi pare și lui bine, cînd o vede plecînd.

Și Simina o știa aceasta : i-o spuse bătrînul nu cu graiul, nu cu ochii, ci cu mîna cea uscată. Ea se plecă asupra lui, îi sărută părul de pe frunte, apoi se depărtă, iar bătrînul rămase liniștit la locul său. Liniștit ? nu, asta nu e vorba ! rămase cu viața oprită-n loc.

Iorgovan, da ! el era liniștit. Aștepta și el, dar aștepta ca omul care știe că nu în zadar așteaptă și are timp să aștepte.

Își făcea băietul de lucru prin curte.

Șofron stetea în ușa grajdului : acolo îi era locul. Aștepta și el, el însă ca omul care ar dori ca zadarnică să-i fie așteptarea. Cînd Simina se ivi în curte, el tuși o dată,

Simina se dete cu inima încleştată înapoi. Nu ştia dacă el a zăpsit-o ori nu, dar o dată cu capul n-ar mai fi ieşit.

Iorgovan plecă după dînsa.

Ea ridică mînile şi-i făcu semn să se depărteze.

El se opri în loc şi privi împrejurul său.

Şofron ieşea în mînă cu furca de fer din grajd : se ducea să coboare din pod o furcă de fîn pentru cai.

Nu ! tot n-ar fi voit Iorgovan ca sluga tătîne-său să-l vază stînd noaptea de vorbă cu Simina, trebuia să mai aştepte.

Şofron coborî fînul şi-l duse-n grajd, iară Iorgovan se întoarse spre casă. Nu ştia ce să facă. Era supărat. Intră : te pomeneşti că Simina nu se mai întoarce, crezînd că el nu mai iese, ori se întoarce şi nu-l găseşte. Nu intră : ce-o fi gîndind sluga ? ! Oamenii cinstiţi îşi fac treburile ziua, la lumina mare. Era supărat, supărat pe Simina, pe Şofron, pe sine însuşi, supărat pe toată lumea. Mai mare însă decît supărarea îi era ruşinea de lucrul pe care îl făcea şi nu putea să-l facă.

Busuioc avea fecior şi n-avea astîmpăr. Nu i-a trecut niciodată prin minte să-l întrebe pe feciorul său unde se duce şi cînd se întoarce : asta era treaba lui. Acum însă tatăl nu-şi găsea locul : ar fi voit să ştie unde se află şi ce face, ar fi voit, însă fără ca să întrebe pe cineva.

În cele din urmă el se ridică de la masă, unde steteau cu toţii de vorbă. Par-însă că toţi ştiau de ce iese şi cu ce gînd pleacă : în clipa cînd întinse mîna spre broasca uşii despre curte, el se întoarse, intră în casa cea mare, se duse la fereastră şi se uită în noaptea luminată de luna plină.

Şofron se coborea din pod cu o furcă de fîn, Iorgovan se întorcea spre casă, iar la capătul grajdurilor Simina stetea înaltă şi nemişcată.

Îi era şi lui Busuioc ruşine de ceea ce făcea, dar nici el nu putea să nu o facă, avea datoria de a şti cele ce se petrec.

Acum tremura şi el, tremura şi Iorgovan, tremura şi Şofron, tremurau cu toţii în trupurile lor şi neastîmpărul pornit de la Simina îi cuprinsese pe toţi : dedeau toţi din prisosul vieţii lor.

Unul singur dedea din lipsă, şi tocmai acesta tremura mai tare, Neacşu, care nu mai avea timp să aştepte. El se ivi la colţul şurei privind ţintă la fiică-sa, care înainta iar spre curte.

Şofron iar tuşi.

„Care va să zică ăsta stă la pîndă ! ?" grăi Iorgovan în el şi plecă hotărît spre Simina.

Şofron ieşi cu furca-n mînă.

Iorgovan se făcu că nu-i bagă de seamă.

Acum Şofron aruncă furca cît colo şi o luă drept spre feciorul stăpînului său, care se opri în cale şi-l aşteptă.

Simina rămase încremenită, iar Neacşu plecă spre cei doi flăcăi.

– Ce vrei tu cu fata aceea ? întreba Şofron liniştit, de tot liniştit.

– Ce vrei tu ? îl întrebă Iorgovan.

– Eu vreau s-o iau de nevastă ! răspunse Şofron.

– Eu nu vreau s-o iau ! grăi Iorgovan deschis.

– Atunci las-o-n pace !

– Nu mă lasă ea pe mine !

Şofron se dete un pas înapoi. Acum era acum : ce putea el să facă ?

– Minţi ! strigă el, minţi, minţi !

Simina, cuprinsă de frică, făcu un pas înainte şi se puse între amîndoi.

– Nu minte, Şofroane, grăi dînsa ridicînd mîna. De cînd e lumea nu s-a spus adevăr mai mare.

Şofron rămase cu ochii ţintiţi la pămînt, şi pămîntul nu se deschidea, ca să-l înghiţă.

Ridicîndu-şi apoi privirea, se uită lung şi la Iorgovan, şi la Simina : ar fi vrut să vază ce este în el de ea îl

iubește atît de mult și ce lipsește în ea de el nu este gata să între în foc pentru dînsa.

– Nu s-a sfîrșit încă! grăi el întorcîndu-se înapoi. O să vedem, o să mai pățim noi multe.

Neacșu rămase neclintit între Simina și Iorgovan.

Era dus Șofron și era parcă dus pentru vecie: Simina îl alungase, și nimeni nu-i mai putea zice să se întoarcă.

Bătrînul se uită drept în fața lui Iorgovan. Multe ar fi avut să-i zică, dar cu o singură vorbă Simina îl dezvinovățise.

– Și dacă nu vrei, de ce nu vrei? întrebă el în cele din urmă.

Iorgovan știa de ce nu voiește, dar era bătrînul acela slăbănog, căruia nu voia să i-o spună, pentru că îl durea grozav cuvîntul său în urechile lui.

– De ce nu vrei, dacă vrei, că vrei? întrebă Neacșu stăruitor.

– Pentru că nevastă-mea nu are să-mi fie numai mie nevastă – îi răspunse Iorgovan – ci și părinților mei noră și rudelor mele om din casă, și ar trebui să fie moarte de om.

Pe Simina o înecă plînsul.

Iară Busuioc n-auzise nimic din toate aceste și era bine că n-a auzit, pentru că n-ar mai fi avut ochi să-și vază feciorul, care l-a osîndit atît de greu.

Cînd îl văzuse pe Șofron mergînd spre fiiul său, deodată a și înțeles ce-l duce pe slugă și, cuprins de spaimă, începu să pipăie prin întunerec și tot cu mîna goală ieși.

Cînd s-a ivit în pragul casei, Șofron se întorcea înapoi, iar ceilalți trei steteau la potrivite depărtări unul de altul.

El îi spuse lui Iorgovan să încuie ușa cînd se va întoarce în casă, apoi se duse să se culce.

Întrat abia, el auzi cheia în broască și pașii lui Iorgovan prin tindă, dar tot nu putea să doarmă.

Feciorul lui şi sluga lui se certau asupra unei fete, şi feciorul lui n-avea destulă vîrtute în el ca să-şi rumpă gîndul de la o fată după care umblă şi sluga.

Popa Furtună însă tot el cel mai cuminte.

– Nu ţi-am spus eu ? ! zise el după ce Busuioc îi spuse cele ce văzuse. Aşa e cum am zis : dacă i-ar fi de-nsurătoare, nu s-ar ascunde cînd voieşte a sta de vorbă cu dînsa. Lasă-l, frate, să-şi trăiască şi el tinereţele.

– Ba nu-l las ! grăi Busuioc scurt.

Îl vedea parcă pe Pupăză făcînd mătănii şi sărutînd pămîntul.

– Ia-o cu tine – îi zise apoi hotărît – şi grija mea e să nu se mai întoarcă.

IX

Cînd popa ieşi la cîmp să se tocmească cu secerătorii, plecă şi Busuioc cu el pînă în grădina de la marginea satului, ca să vază cum stau treburile cu maşina de trierat.

Maşina era scoasă în mijlocul grădinii şi oamenii se căzneau tocmai să mute şi locomobila, un lucru care nu se poate face fără de gălăgie.

– Mai domol, mai domol ! strigă Busuioc, că nu vă gonesc tătarii.

Oamenii urmară a-şi face treaba cu mai puţină gălăgie, dar cu mai mult zor.

Şi nu e bun zorul, cînd umbli cu lucruri primejdioase ca maşina de trierat.

Grăbit era mai ales Pupăză, care n-ar fi voit de loc să se mai supere Busuioc şi acum : el se uita mereu cînd la maşinist, cînd la Busuioc, gata să puie mîna la toate şi să sară de ici pînă colo, şi dacă i-ar fi zis Busuioc, el n-ar mai fi stat pe gînduri, ci s-ar fi aruncat cu paie cu tot în focul cazanului. Căci era bun om Busuioc, milos şi iertător.

După ce mutară locomobila şi o aşezară în dreptul maşinei, umplură cazanul ei de apă, îi deteră foc şi, pe cînd maşinistul o potrivea din aburi, Pupăză se uita ţintă la el.

– Trage chinga ! îi strigă maşinistul.

Pupăză lucra de trei ani şi mai bine la moara cu foc, dar tot se mai temea de roate şi inima i se făcea cît un purice de cîte ori se apropia de vreuna din ele. Voind dar să tragă chinga peste roata ce pune maşina în mişcare, el închise ochii, îşi ţinu trupul departe, potrivi iute chinga şi se dete iute înapoi.

Roata se învîrti de cîteva ori, apoi chinga scăpătă şi maşina se opri.

– Prostule ! grăi Busuioc, şi se duse el însuşi să potrivească mai bine chinga.

Asta Pupăză n-o putea suferi asupra chingii, o apucă şi o potrivi mai bine pe roată, dar mîna lui rămase strivită subt chingă, şi precum se învîrti, roata-l smînci şi pe el cu dînsa, îl ridică în aer şi-l aruncă în celelalte două roate, care-i sfărîmară într-o clipă oasele şi-l aruncară în ceealaltă parte.

Locomobila scoase un şuier de se spărie tot satul şi maşina se opri, iar Busuioc puse mînile în cap şi-şi întoarse faţa ca să nu vază carnea de om ce se zbătea la picioarele lui.

– Opreşte-o ! îi strigă el maşinistului. Afurisît să fie ceasul în care am adus-o în curtea mea.

Grăind aceste, el se întoarse iar şi se plecă asupra lui Pupăză.

Nu mai trăia, dar nici mort nu era încă : trupul lui tot se mai zbătea, buzele i se mişcau, răsuflarea nu i se oprise.

– O luminare ! zise Busuioc, o luminare ! strigă el iar, uitîndu-se în toate părţile, ca să vază dacă tot nu i se mai aduce luminarea.

O luminare?! Puţin lucru! Însă tocmai fiindcă e puţin, oamenii nu se gîndesc totdeauna la el: nu e clipă în care moartea să nu-l poată ajunge pe om, şi oamenii tot nu-şi poartă luminarea la dînşii.

Pupăză muri fără de luminare, şi Busuioc se întoarse zguduit acasă.

Mort cu moarte năprasnică, strivit de roatele maşinei de trierat: ăsta era un lucru nemaipomenit în Curtici, şi pe cît de iute se duse vestea despre dînsul, pe atît de în grabă alergară şi oamenii la moara lui Busuioc.

Murind, omul încetează a mai trăi, dar nu piere din lume: sufletul omului rămîne şi petrece cu cei vii, umblînd pribeag de la om la om, ca să-şi ceară de la fieştecare dreptatea, să mîngăie pe cei ce i-au îndulcit viaţa şi să mustre pe cei ce i-au amărît-o şi vai ţie, dacă vei fi greşit de dînsul, căci pretutindenea unde se iveşte el, stai şi tu, ca să fii judecat.

– Ce ţi-e omul, grăi Fuştei, bătrînul. Om cuminte ca Busuioc! să nu se gîndească el că la treburi de aceste nu se pun oameni ca Pupăză.

– Dar bine a făcut, săracul: Dumnezeu să-l ierte! îi întîmpină Petrea lui Feregă, care ştia c-aşa i-o fi fost data şi ţinea ca lumea să nu arunce asupra lui Busuioc vina pentru cele petrecute.

Să-l ierte Dumnezeu?!

Adecă de ce să-l ierte?!

Ce-a făcut el în viaţa lui?

Satul întreg, mic şi mare, toţi îl ştiau ca şi cînd le-ar fi fost om din casă, toţi simţeau că în viaţa lor nu-l vor uita, căci singur el fusese în felul lui şi le plăcea tuturor să vorbească de dînsul, de mila pe care atît de adeseori a deşteptat-o în sufletele lor şi de hazul ce şi-au făcut cu el.

Iar Pupăză[1] murise fără de luminare.

---

[1] In text: *Popic.*

Saveta lui Şoric ştia bine că-ntocmai ca-n viaţă va cutriera şi după moarte tot satul şi va da mereu tîrcoale prin preajma casei lui Busuioc, încît o să-ţi fie groază a mai ieşi noaptea la uliţă.

Aşa zicea şi Vica şi-l vedea mereu făcînd mătănii şi sărutînd pămîntul.

Şi fiindcă nici Busuioc nu zicea altfel, ţinea să-l îngroape cu toată cinstea : să-l întinză în casa lui, să-i facă toate pomenile.

Vica însă ţinea ca mortul să rămîie, după cum cere obiceiul, unde i s-a stîns viaţa, iar Vica era stăpîna casei şi avea tot dreptul de a stărui să nu i se aducă strigoiul pe cap.

Aşa zicea şi popa.

Era năcăjit popa Furtună că nu s-a oprit şi el la moară, ca să fi putut vedea cu ochii lui cele petrecute, căci aşa lucru nu în toate zilele se poate vedea.

– Nu se poate ! grăi el hotărît. Poţi să-l întinzi pe perini de mătase, să-i aprinzi o mie de luminări, dacă a murit fără luminare, n-o să-ţi vie oameni la priveghie şi popii n-au voie să-l prohodească, nici să-l îngroape în pămînt sfinţit, poţi să-i dai pomeni peste pomeni, dar n-o să ţi le primească nimeni.

– Asta e treaba mea ! îi răspunse Busuioc.

– La asta nu te pricepi tu, îi întîmpină popa. Dacă Dumnezeu ar fi vrut să i se facă toate, l-ar fi lăsat să moară cu moarte firească.

– Se-ntîmplă cîteodată şi lucruri pe care nu le-o fi vrînd Dumnezeu, grăi Busuioc şi-l lăsă pe popa cu soră-sa.

Era mojic Busuioc, cînd îi sărea ţandăra.

Dar şi popa era îndărătnic, cînd se supăra.

– Să-i facă ce vrea ! grăi Vica, dar eu plec şi nici nu mă mai întorc pînă ce nu vor fi măturat casa-n urma mortului.

– Ba tu rămîi, zise popa, şi plecă şi el să-i arete lui Busuioc că tot nu va face precum voieşte el.

Şi peste un ceas tot satul ştia că Busuioc s-a pus în pizmă cu Vica şi cu popa Furtună şi că popii nu vor nici să-l prohodească pe Pupăză, nici să-l îngroape în pămînt sfinţit.

X

La cîmp, secerătorii culcau ca mai nainte lanul în brazde lungi, adunau brazdele, strîngeau snopii şi Şofron clădea crucile.

Veni apoi şi popa să se puie la cale cu oamenii.

Iorgovan, care-n tot timpul fusese liniştit, şi oarecum aspru, începu să rîză duşmăneşte cînd află că popa o ia şi pe Simina la Socodor.

Simina îşi ridică cu îndărătnicie capul.

Aşa-i găsi vestea despre cele petrecute la moară.

– Maşina l-a frînt pe Pupăză de l-a făcut, mare minune cum l-a făcut!

– Ei! şi? întrebă Iorgovan.

Nu înţelegea el că atît numai poate să fie destul spre a-l scoate pe om din ale lui.

Cînd el plecă dimpreună cu popa, ca să vază cu ochii săi, Simina făcu o mişcare, ca şi cînd ar fi voit să-l oprească. Îi era frică, singură nu ştia de ce: nu voia să-l ştie aproape de locul unde un om a murit cu moarte năprasnică, nu să-l ştie văzînd roatele care l-au strivit pe acel om, nici omul, nici locul, şi parcă-l vedea mereu pe el în roate şi simţea că, dacă ea însaşi le-ar vedea, nu s-ar mai putea stăpîni, ci s-ar arunca orbiş în ele.

N-avea însă Simina de ce să se teamă.

Sosind la moară, el se uită la mort.

Era Pupăză, tot acel Pupăză pe care-l ştia din copilărie, care-l purtase-n cîrcă, pe care atît de adeseori îl năcăjise şi care pe el nu l-a năcăjit niciodată.

El se întoarse spre maşină.

Chinga, roatele şi dulapul erau pline de sînge : vedea că aici s-a petrecut lucrul. Dar nu înţelegea Iorgovan cum au putut roatele aceste să-l răsucească pe Pupăză, încît să-i stoarcă viaţa din carne şi oase. Căci grozav de ţeapăn îi părea lui intrată viaţa în carnea şi-n oasele omului.

Maşinistul îi arătă cum l-a apucat roata pe Pupăză, cum l-a aruncat în celelalte roate şi cum i-au sfărămat aceste oasele.

Acum Iorgovan înţelegea, vedea cu ochii ; se întoarse iar spre mort, ca să vază şi-n aievea.

Era Pupăză şi era mort ; dar era mort şi nu mai trăia : asta se-ntîmplă-n toate zilele ; asta o pot toţi oamenii !

El se mai uită o dată la roate, apoi se depărtă dus ca să nu le mai vază, şi tot le vedea mereu stînd tăcute, nemişcate, pline de sînge şi ademenitoare în osiile lor de fier.

Simina se uita în calea lui.

Venea drept, cu capul sus, cu pasul uşor, iar ochii nu îi mai erau ascunşi sub genele dese, ci se aruncau îndrăzneţi în lume : acesta era feciorul lui Busuioc bogătoiul, omul mîndru şi încrezut în el, care nu se sfieşte niciodată.

„Eu nu pot pleca, grăi Simina. Nu pot eu să-l văd aşa şi să mă depărtez."

O lovise greu acest om, dar simţea că, dac-ar călca-o în picioare, ea ar săruta călcîiul ce-o apasă.

Ea se uită şi iar se uită la el, cum te uiţi la omul pe care ai voi să-l siluieşti a intra în voile tale.

– Iorgovane ! îi zise ea în cele din urmă încet, tu ai minţit aseară şi minţi şi acum.

— Eu ? îi răspunse el zîmbind. Am o deosebită slăbiciune de a minți, și dacă i-ar veni dracului pofta să mi se puie călare în spete, zău, m-aș făli că eu l-am călărit pe el. Pagubă numai că dracul nu are poftă !

— Ba are dracul poftă, mare poftă ! îi întîmpină ea. Știi tu că e vorba că eu să plec mîne de aici ?

— Știu, răspunse el.

Simina tăcu. O durea nepăsarea cu care el rosti acest cuvînt și-i venea să se depărteze iar de la dînsul.

— Iorgovane ! îi zise apoi peste puțin cu amărîciune, dar liniștită ca totdeauna. Tu știi ce faci și-i fi avînd cuvintele tale, și nu te mai întreb ce s-a întîmplat de te-ai făcut cum ești. Nu crezi tu, însă, că lucrul ăsta trebuia să fie făcut altfel ? nu simți tu că rușinea mea e mai mult rușinea ta ? !

— Așa mi-e pofta ! îi răspunse el, rîzîndu-i în față.

— Și dacă te-ai pomeni că eu nu voiesc să plec ! ? îi zise ea îndărătnic.

Iorgovan se uită spăriat la dînsa.

— Și dacă taică-tău zice să pleci ? o întrebă el.

— Nu zice !

— Dar vrea !

— Tocmai pentru că voiește, trebuie să fac după cum mă trage inima mea și mă povățuiește gîndul meu, zise ea. E vorba de viața mea, Iorgovane, de norocul meu și nu voiesc să blastem pe nimeni : mai bine să mă căiesc toată viața.

— Rămîi, soră ! grăi el, rîzînd iar. Eu te-am adus și trebuie să te țiu. Tot omul să poarte beleaua pe care și-a luat-o din draga lui voie !

— Iìh ! grăi Simina și se întoarse înscîrbită de la dînsul.

Scîrbă îi era Siminei, nu însă de el, ci de sine însăși : de el îi era groază.

XI

Seara era priveghie la casa lui Busuioc, iar la priveghie se cere voie bună şi multă gălăgie.

Şi era gălăgie la casa lui Busuioc.

Ţinuse Busuioc să se ştie că moare cu cinste cine a trăit la casa lui şi să-i arete popii că poate el, cînd vrea : casa era plină de oameni, popii erau gata să-l prohodească pe mort, iar de pomană – grijea lui.

Însă nici popa nu stătuse cu mînile în sîn.

Mortul nu era întins în casa cea mare, ci jos într-una din odăile slugilor ; Vica, stăpîna casei, şedea înfundată într-un iatac şi nu voia să ştie de nimic ; groapa nu se săpa înlăuntrul mormințilot, ci tocmai la şanțul de împrejmuire ; popii ziceau c-o să-i facă prohod, dar prohodul nu era decît o molitfă de iertăciune ; iar bocitoare nu găsise Busuioc, căci femeile sînt fricoase. Oamenii jucau dar cărți, se băteau în palmă cu cîrpa împletită, spuneau poveşti, rîdeau din cînd în cînd ; dar popa zisese că lucrul acesta nu poate s-aducă noroc, iar popa era popă : ei le făceau toate la poruncealã şi cu frică, uitîndu-se mereu la uşă şi la ferestri, ca să vază dacă nu cumva se iveşte fie ucigă-l-toaca, fie vrun strigoi, ca să le ceară socoteală pentru gălăgia ce-o fac.

Nimeni însă mai mult ca Busuioc nu simțea că nu sînt a bine cele ce se petrec : era frînt şi muiat, atît de mîhnit, încît Neacşu se uita cu milă la el şi nu se mai îndoia în sufletul lui că Pupăză i-a fost frate.

Hotărîndu-se a întra la mort, pădureanul îşi scutură picioarele, îşi netezi părul şi-şi puse pălăria jos lîngă uşă ; dar el se opri cuprins de sfială în prag.

Era singur mortul : nimeni nu şedea la dînsul, nimeni nu-l bocea.

– Să-i deie Dumnezeu odihnă ! grăi Neacşu, făcîndu-şi cruce. Iartă-mă, doamne, dacă-ți calc voința,

adause apoi peste puţin şi intră, luă un scaun şi se aşeză într-un colţ al casei.

Nu putea el să vază casa pustie: mortul acesta îi era parcă lui frate şi cel mai apropiat om din lume.

Simina şedea pe un buştean de la capătul casei, dusă-n gînduri. Din cînd în cînd îi curgea cîte o lacrămă peste obraz; ea o lăsa să se usuce pe el.

Într-o casă era mortul, într-alta Busuioc, iar într-alta Vica, şi Iorgovan nu era nicăiri.

Întorcîndu-se de la cîmp, el a stat cît a stat, apoi s-a dus. Era vorba că s-a dus la moară, ca să vază cum stau lucrurile acolo. Îl aştepta Simina, îl aştepta mereu să se întoarcă şi, precum îl aştepta, inima i se strîngea tot mai tare şi pămîntul tot mai tare-i ardea sub picioare. Ce face el? unde se află? de ce nu se mai întoarce? nu cumva i s-a întîmplat ceva? sfinte doamne! nu cumva i s-au urît zilele? Trebuia să-l vază şi să nu-l mai scape din preajma vederii sale.

Ea-şi şterse lacrămile şi se ridică.

Dar unde să plece şi cum aşa fără de veste?

Bătrînul era la mort. Ea nu putea să între la el, n-avea în ea destulă inimă să vază acum un mort întins pe masă.

Şofron stetea-n uşa grajdului răzămat de uşchior.

Ea se duse drept la el.

Şofron se cutremură cînd o văzu apropiindu-se de dînsul.

– Şofroane – îi zise ea – dacă ar fi să mă caute taica, spune-i că mă întorc în curînd.

El o apucă de mînă, o strînse şi o ţinu cîtva, apoi întrebă:

– Unde vrei să te duci?

– Tu ştii. De ce mă mai întrebi? De ce mă sileşti să ţi-o spui?! răspunse ea înecată.

Şofron se uită lung la ea.

– Uite! zise el. Am fost obraznic cu tine, dar să nu mă crezi aşa. Nu ştiu de ce, dar atît de bine îmi pare că

ai venit acum la mine, încît grozav de bine îmi pare. Lasă că mă duc eu și ți-l aduc. Știu eu ce-i asta, Simino! adăugă apoi depărtîndu-se.

Simina își acoperi fața cu amîndouă mînile și intră înecată de plîns în grajd.

Șofron în fugă se duse și în fugă se întoarse.

– Nu vrea să vie, grăi el amărît.

Simina-și șterse lacrămile.

– Unde se află? întrebă ea.

– Aici, la un loc.

– Unde?

– Nu poți tu să te duci acolo.

– Unde?!

– La birt, îi răspunse el turburat.

Simina se îndreptă, făcu o mișcare, ca și cînd ar voi să se întoarcă, apoi întrebă cu sfială:

– Îi este aceasta un obicei?

Șofron nu era dintre oamenii care înțeleg și ceea ce nu li se spune, dar era om cu multă inimă și simțea, cînd nu putea să înțeleagă.

„Da! da! îi este un obicei. Îi place să meargă la birt. Și dacă intră o dată, nu mai e chip să-l scoți."

Asta era răspunsul care-i dedea brînci.

– Nu-i adevărat! strigă el îndărătnic.

– Ce nu-i adevărat? îl întrebă ea mirată.

– De un an, de cînd sînt aici, o singură dată l-am văzut și pe el la chef și acu de a doua oară.

– Haide! haide! zise ea plecînd înainte. Haid, ca să nu mă duc singură!

Șofron plecă cu pas hotărît în urma ei.

Iorgovan petrecea.

Într-o odaie retrasă de la birtul cel mare ședeau cinci inși împrejurul unei mese încărcate cu sticle și pahare de tot felul, unele pline, altele răsturnate. Iorgovan era singur pe o canapea din fund; la dreapta lui ședea Vasilică, scrietorul notarului, la stînga Sarica, o fată de aci din

Curtici, pusă sus pe colţul mesei, între sticle şi păhare. La uşa odăii cîntau cinci ţigani, iar Buczy Árpád, un prieten de şcoală a lui Iorgovan, juca în mijlocul odăii un ceardaş cu Borişca, o altă fată de aci din Curtici.

Iorgovan bătea mereu din palme, şuiera ceardaşul şi era vesel.

Un chelner veni să-i spuie la ureche c-a trimis taică-său sluga să-l cheme acasă.

– N-am vreme! răspunse el şi-şi urmă a-şi petrece. Am spus că n-am vreme.

Chelnerul ieşi mulţumit de acest răspuns; dar peste puţin se ivi Şofron în uşă.

Iorgovan sări mînios în picioare, Şarica se dete jos de pe masă, iar Buczy dete o dată din pinteni şi se opri în loc.

– Spune-i că nu mă duc! strigă Iorgovan. Să nu-mi strice cheful, că le dau dracului toate.

– Să-ţi spun eu ţie o vorbă şi rămîi cît îţi place, grăi Şofron, apoi se duse la el şi-i spuse încet că Simina e afară şi vrea să-l vază.

Iorgovan stete o clipă cam scos din sărită.

– Ei! strigă apoi, dînd cu pumnul în masă. Foarte bine! Să vie şi ea să petreacă cu noi. O aduc aici.

– Pe cine?! pe cine?! strigară ceilalţi.

– O să vedeţi voi, le răspunse el şi ieşi.

Simina se dete un pas înapoi, cînd îl văzu apropiindu-se cu pas şovăitor de dînsa, şi parcă-i era ruşine de a fi venit.

– Haid, fă! îi zise el apucînd-o cu braţul. Acum e acum! Acum ca niciodată!

Fata se simţi cuprinsă de groază, dar nu încercă să-i se pună împotrivă, ci rămase sfiită înaintea lui, ca prepeliţa ce se vede apucată fără de veste.

Şofron simţea că nu e de vorbit cu Iorgovan. E însă mare treabă cînd omul se ştie tare.

– Lasă fata – grăi el apăsînd cuvintele – că e pagubă de doi oameni ca noi. Nu e fata asta de seama ta.

– Nu e de seama mea ?! întrebă Iorgovan întorcîndu-se spre el. Cum așa ?! Dar adecă ce cauți mereu lîngă dînsa ? Ce vrei, mă ?! strigă apoi punîndu-se drept în fața lui Șofron. Știi tu cine sînt eu ?!

– Un ticălos ești, un om de nimic! răspunse Șofron.

– Șofroane ! strigă Simina aruncîndu-se între amîndoi. Haid, Iorgovane ! urmă apoi stăruitor, haid să întrăm, să petrecem. Nu-l vezi tu că nu știe ce zice ?

– Ticălos eu ?! strigă Iorgovan voind s-o deie în lături. Stăi să vedem !

– Iorgovane !? urmă ea, vrei tu să te pui aici la ceartă cu el ? Haid, haid să întrăm.

– Care va să zică tu vrei să te duci cu el ?! întrebă Șofron rece.

– Da ! ea voiește ! răspunse Iorgovan și o apucă iar cu brațul ca să o ducă.

– Șofroane ! grăi Simina plecînd, tu vezi că trebuie.

Sosită apoi în pragul odăii retrase, fata se opri în loc și se uită la masa-ncărcată, la țigani, la cei doi tovarăși, se uită la Iorgovan și la cele două fete, apoi își trase cu vîrful degetelor peste frunte. O apucase parcă un fel de amețeală, se uita parcă de sus într-un mare adînc și adîncul o trăgea spre el : grozavă îi părea plăcerea desfrîului ce-i răsărea din păharele răsturnate, din fețele țiganilor și din părul încîlcit al celor două fete.

– Dacă ție nu-ți este scîrbă de aceste, să rămînem – zise ea fricoasă – să rămînem și să petrecem.

Iorgovan se uită și el la masă, la cei doi tovarăși, se uită la Simina și la cele două fete, se uită la Șofron, care stetea ca un stîlp de peatră în dosul Siminei.

– Nu vreau ! zise el muiat, apoi se întoarse și plecă șovăind mai departe.

Simina-l apucă de braţ, ca să-l sprijinească, iar Şofron rămase-n urma lor, călcînd pe vîrful degetelor, ca să nu-i supere prin zgomotul paşilor săi.

Grozav se simţea de nenorocit şi totuşi îi părea bine.

– Lasă-mă! grăi Iorgovan peste puţin dîndu-se la o parte. Merg eu şi singur.

– Dacă te supără, îi răspunse ea.

– Mă supără! grăi el, apoi se desfăcu, se mai duse cîţiva paşi şi începu în cele din urmă să plîngă.

Simina îşi acoperi iar faţa cu amîndouă mînile şi se opri din drum, dar acu nu mai putea să plîngă.

Iorgovan se opri şi el, se uită cîtva timp la ea, apoi deodată se lăsă căzut înaintea ei şi-i sărută picioarele şi pămîntul de la picioare.

Fata bătu îngrozită din palme şi rămase o clipă cu mînile-ncleştate.

– Haid – grăi apoi, plecîndu-se spre el – să-l ducem să-l culcăm.

Iar Neacşu, ieşind într-un tîrziu de la mort, s-a uitat în toate părţile. Fata lui! unde era fata lui? ce s-a făcut fata lui?!

Cînd Simina şi Şofron se apropiau cu Iorgovan, bătrînul stetea în portiţă.

Ei se opriră.

– E taica – grăi Simina – du-te şi-i spune să se uite prin curte, ca să nu ne vază nimeni cînd întrăm cu el.

Şi Neacşu stetea de pîndă, în vreme ce sluga şi pădureanca îl furară pe feciorul lui Busuioc în grajd, ca să-l ascunză.

– Taică, grăi Simina, după ce se văzu singură cu părintele ei. Tu vezi că mîne nu putem pleca de aici.

Neacşu dete din cap.

Nu mai putea el să-şi vază fata în casa aceasta, unde mortul e părăsit, stăpîna casei se pune în pizmă cu stăpînul şi feciorul umblă rătăcit.

– Fata mea ! grăi el cu blîndețe. Tu știi că n-am vrut niciodată să calc voința ta, dar acum trebuie să fie cum zic eu.

– Nu pot – răspunse ea – nu că nu vreau ; nu pot. Mi-e frică, taică, mi-e frică, mă tem c-o să mă blastem toată viața. Nu-l vezi tu unde a ajuns ? !

Vedea Neacșu. Dar ce-i păsa lui de feciorul lui Busuioc, bogătoiul din Curtici ? ! Avea el însuși o fată, una singură, ca puține în lume, și aceasta nu putea să mai rămîie aici.

– Haide ! zise el hotărît apucîndu-și o șuviță din părul cărunt, și blăstemă părul acesta.

– Rămîi tu ! îi răspunse ea, că tu poți.

„Vine, dacă mă vede pe mine plecînd", își zise el.

„Rămîne, dacă vede că eu nu plec", își zise ea.

S-au înțeles toată viața lor : cum să nu se înțeleagă acum, cînd se află în culmea vieții ? !

XII

„Trebuie să se și supere omul cîteodată, altfel ori se clocește, ori prinde mucigai."

Aceasta era vorba cu care-și sfîrșea popa Furtună toate supărările.

Des-de-dimineață el era la Curtici și nu venise ca să-și ieie secerătorii : aceștia puteau să meargă și singuri, căci era acasă preuteasa și ea se pricepea la treburile gospodăriei mai bine ca dînsul. El era popă și trebuia să-și caute de popie : a venit cu patrahir, cu molitfelnic și odăjdii, ca să slujească și el la mortul de la casa lui Busuioc, fiindcă Busuioc îi era cumnat și casele lor erau una și aceeași casă.

Busuioc îl știa pe cumnatu-său și n-avea de ce să se mire, simți, cu toate aceste, că-l trece un fel de junghi prin inimă, cînd îl văzu dîndu-se jos din căruță.

Ca nealtedăţi, popa se dete aşezat, iar nu pe sărite, la pămînt, apoi se scutură de prav şi-şi potrivi hainele pe trup, ba tropoti chiar cu picioarele, ca să-şi curăţe încălţămintea, ceea ce el nu făcea decît la scările vlădicului – poate. Busuioc se uită îngrijat la el, dar nu numai că nu-l întrebă despre cele petrecute, ci ar fi voit să-l roage că deocamdată să nu-i spuie nimic. Avea destule pe capul lui.

Însă popa Furtună nu era omul care tace, cînd are ceva de spus.

– Nu ţi-am spus ? ! grăi el cam răstit, după ce se văzu în casă.

– Ce mi-ai spus, cumnate ? întrebă Busuioc fricos.

– A intrat holera şi la noi, răspunse popa. Ieri au murit doi şi astăzi o să mai moară cîţiva.

Busuioc rămase cîtva timp înlemnit.

Să pună caii la căruţă, să-i încarce pe oameni şi să-i ducă de unde îi luase : acesta era gîndul care-l cuprinse mai nainte de toate.

Însă ar fi trebuit să ieie o hotărîre, ca să o poată face aceasta, şi acum, cînd îl avea pe Pupăză mort în casă şi aştepta s-o mai vază şi pe Simina plecînd, el nu mai putea lua nici o hotărîre. Şi chiar dac-ar fi putut, nu l-ar fi lăsat popa, care avea douăzeci de lanţuri de pămînt, pe care voia să le secere cît mai curînd, ca să nu-l apuce toiul holerei cu ele în cîmp.

– Cum socoteşti tu, ce vrea Dumnezeu, grăi Busuioc şi ei nu mai vorbiră despre aceasta.

Aveau ei şi alte treburi.

Văzîndu-l pe Busuioc de tot mirat, popa şi Vica se întreceau a umbla în voile lui : Vica stăruia să-l mute pe mort în casa cea mare, iar popa ţinea să-l prohodească şepte preoţi şi să-i sape groapa în mijlocul mormînţilor. Însă Busuioc ridica mereu degetul şi zicea că toate trebuie să rămîie aşa precum sînt. Căci dacă nu face nimic, omul nu are de ce să se mustre.

Iară Iorgovan ședea înfundat în iatacul său.

Strivit de gîndul celor petrecute, el nu mai avea în el destulă putere, ca să deie față cu oamenii.

„Un ticălos, un nemernic !" așa-i zisese sluga și sluga putea să i-o zică aceasta.

Așa steteau lucrurile cînd Neacșu se gătea de plecare.

Oamenii porniseră încetul cu încetul la Socodor și el îi vedea depărtîndu-se într-un șir lung spre marginea satului.

Trebuia să plece și el – și neapărat că pleca, însă parcă uitase ceva.

Simina ședea pe bușteanul de la colțul casei și nu se mișca.

Îl văzuse pe popa dîndu-se din căruță, o văzuse pe Vica scoasă oarecum din ale ei, îl văzuse pe Busuioc de tot muiat cum era, îl văzuse pe Iorgovan întorcîndu-se cu ochii în pămînt de la grajd, o vedea întreagă această casă învrăjbită și nu putea să se miște din loc, nici să înțeleagă încăpățînarea tătîne-său.

Neacșu de mult acum își rupsese gîndul de a o mai face să plece cu el, dar simțea că în curînd ea va pleca în urma lui.

Și dacă totuși nu ar fi plecînd ? !

El nu putea să-și ridice desagii de la pămînt.

Și totuși el trebuia să plece cît mai neîntîrziat, chiar acu să plece, pentru ca să nu se poată împăca cu omul ce-i desparte.

Și dacă totuși se împacă ? !

„Atunci eu nu mai am fată !" răsună lung în sufletul lui.

Nu ! nu ! el avea fată, și fata lui era a lui.

„Cum i-o fi data ! grăi el îndreptîndu-se. Ea are dreptate : cînd știi că moartea poate să te ajungă in tot ceasul, nu trebuie să-ți calci pe inimă. Și asta o știe omul."

El se depărtă spre casele slugilor, ca să-şi ieie ziua bună de la Şofron.

– Noroc bun să-ţi deie Dumnezeu, îi zise el întinzîndu-i mîna.

Şofron strînse mîna şi o ţinu lung în a sa, ca şi cînd ar fi voind să-l oprească, ca să-i mai spuie ceva.

Căci avea ce să-i spună, fiindcă sluga popii îi şoptise-n taină o vorbă.

– Care va să zică te duci la Socodor ? întrebă el.

– Mă duc, răspunse Neacşu.

– Uite ! grăi Şofron ţiindu-l mereu de mînă, ştii că la Socodor au murit mai mulţi oameni de holeră ?

Neacşu îşi scoase mîna dintr-a lui şi rămase cîtva timp drept, înalt şi cu faţa uscată înaintea lui.

– Mai dă-mi şi o luminare ! grăi el apoi.

Şofron se-ntoarse în casă şi-i aduse un colac şi o luminare, căci colac şi luminare de ceară se dau de pomană la morţi, colacul pentru zilele vieţii şi luminarea pentru ceasul morţii.

– Dumnezeu să-l ierte ! grăi bătrînul primind colacul.

– Dumnezeu să primească ! îi răspunse Şofron.

Puindu-şi apoi luminarea-n sîn, bătrînul se duse cu colacul în mînă la fiică-sa.

– Eu mă duc, fata mea, îi zise el.

Simina se ridică, îi potrivi desagii pe umăr, apoi ieşiră împreună la uliţă, mergînd tăcuţi, el înainte, iară dînsa ceva-ceva în urma lui.

Cînd ea se plecă să-i sărute mîna, el îi sărută creştetul, apoi îi luă capul între mîni şi se uită fericit în faţa ei.

– Şi dacă s-ar întîmpla să-ţi fie de ceva – îi zise el – să-i spui băietului ăstuia şi să nu-ţi fie greu de dînsul.

– Ştiu, taică, îi răspunse ea.

Dup-aceea Neacşu se depărtă cu pas iute, ca să-i ajungă pe ceilalţi, iar Simina rămase privind în urma lui şi aş-

teptînd ca el să se mai uite o dată înapoi ; el însă se ducea drept în calea lui şi s-a dus pînă ce nu s-a perdut din preajma vederilor ei, lăsînd-o pe dînsa rărămată de stîlpul de la poarta casei lui Busuioc bogătoiul.

XIII

În drumul Aradului, la mijlocul pustei Tövisegyház, este o fîntînă largă şi adîncă, cu două cumpene, două şgheaburi lungi, unul aşezat pe picioare, pentru vite, altul pus jos, pentru oi, şi două găleţi, una în fîntînă, iar ceealaltă atîrnată-n aer, clătinîndu-se mereu şi scîrţîind din cînd în cînd sub bătaia vîntului.

E zi de duminecă, grînele sînt strînse şi duse, pusta şi şesul în lung şi în lat e o pustie deşeartă, închisă din toate părţile între valuri de apă ridicate de arşiţa soarelui de miazăzi în văzduh. Pe ici pe colo se iveşte mai pe aproape, mai pe departe, cîte un copac, cîte o cumpănă de puţ, cîte o casă, cîte un turn de biserică, nălu- ciri neastîmpărate, cufundate acum în apă, întoarse apoi cu susul în jos şi aruncate iar în aer, după cum se schimbă vîntul şi după cum se mută ochiul. Din cînd în cînd vîntoasele se dau vîrtej, adună paie, şi frunze şi prav, le ridică volbură naltă în aer, şi se duce, se duce, stîlpul frămîntîndu-se peste cîmp şi de-a lungul pravului de pe drum pînă ce nu se sparge de-i zboară fărămăturile în toate părţile. Apoi o nevăstuică îşi iese din gaura pusă-n margine de drum, se pune-n două labe, se uită ca o păpuşă isteaţă împrejur şi iar – vîşc ! întră la adăpost.

În vîrful cumpenei de la puţ şede o cioară pribegită şi cîrăie din cînd în cînd a pustiu, iar în dreptul stîlpilor este un car cu doi boi legaţi la proţap.

Şi de mult trebuie să steie carul acesta aici, căci abia a mai rămas înaintea boilor cîte o fărămătură din cocenii de porumb şi ei o adună cu limba, o risipesc iar şi

iar, şi iar privesc cu ochi mari cînd la cocenii din car, cînd la şgheabul cu apă clocită.

În car e culcat un om cu o doniță lîngă el : nu doarme, nu e mort, ci zace.

Busuioc se-ntoarce de la Arad, şi Iorgovan mînă caii cei buni de le rămîne pravul cale de trei puşcături în urmă.

„Stăi !" voieşte Busuioc să zică, văzînd bietele vite chinuite.

– Mînă, Iorgovane, mînă mai iute ! zice el, cînd vede şi omul.

Ce a văzut el în drumul lui să nu vază nimeni şi nimeni să nu simță ce a simțit el.

E grozav lucru moartea, mai grozav e moartea năprasnică şi mai grozav moartea între străini, dar moartea în margine de drum, la loc neumbrit, asta nu poate să fie cu voia lui Dumnezeu.

Şi el, Busuioc, bogătoiul din Curtici, şi-a trimis feciorul cu două căruțe, cale de două zile, ca să i le aducă încărcate de oameni în drumul acesta.

Sosind acasă, el îl găsi aici pe popa, care-l aştepta cu nerăbdare, ca să-l vestească despre moartea lui Neacşu.

Iorgovan rămase ca lovit de trăsnet.

– Nu se putea altfel, grăi Busuioc rîzînd. Asta de sine se înțelege ! Ce holeră ar fi aceea, care i-ar lăsa neatinşi pe oamenii mei ? ! Şi mai ales pe Neacşu. E bun Dumnezeu, grozav de milostiv !

Grăind aceste, el se plimba mereu în sus şi în jos, şi iar în sus şi în jos, în vreme ce popa sta la o parte şi-l privea cu un fel de mulțumire, căci era mulțumit popa totdeauna cînd se petrecea vrun lucru deosebit.

– Bine ! a murit şi o să-l îngropăm, grăi Busuioc în cele din urmă oprindu-se în fața cumnatului său. Dar cu fata cum rămîne ?

– Mai ştiu şi eu ? îi răspunse popa. Te uiți la mine parcă eu l-aş fi adus aici. Cînd l-ai trimis pe Iorgovan după secerători, ştiai prea bine că s-a ivit holera : nu

ţi-a păsat atunci ; nu-ţi pese nici acum. Moare cine n-are zile.

– Eu însă – strigă Busuioc răstit – nu mai am zi bună în viaţa mea, dacă fata rămîne pe drumuri.

– Tu ştii cum ţi-e – grăi popa – aici să nu mă pui pe mine judecător.

Şi iar se plimbă Busuioc în sus şi în jos.

– Iorgovane ! grăi apoi oprindu-se în faţa feciorului său. Nu pentru că vrei tu, nici pentru că doresc eu, ci fiindcă aşa e rînduit de la Dumnezeu. M-ai înţeles ? !

Iorgovan se cutremură în tot trupul.

– Nu ! zise el umilit, s-o lăsăm aceasta.

Busuioc se depărtă fără ca să-i bage cuvintele în seamă şi se duse la Vica.

Peste puţin toată casa ştia că Neacşu a murit, dar nimeni n-avea voie să i-o spuie aceasta şi Siminei. Vica ţinea ca fata să nu afle nimic şi să rămîie la Curtici, pentru ca nu cumva să se-mbolnăvească şi ea ; popa îi spusese chiar că Neacşu e bine, şi nu îndrăznea nimeni să mai spuie că nu este adevărat ceea ce a spus popa.

Simina se obicinuise a umbla ca-ntre ouă şi cuţite : de patru zile, de cînd se depărtase taică-său, era ca roabă în casa lui Busuioc. Umilită-n gîndul ei prin ceea ce făcuse, cîteva ceasuri după plecarea lui Neacşu îşi adunase trebşoarele, ca să plece şi ea în urma lui, însă mai era şi Vica la mijloc. „Îmi alungă fata de la casă !" striga Vica de cîte ori Simina voia să plece ; „Îmi nenoroceşte băietul", striga ea de cîte ori îşi vedea feciorul mereu cu ochii în pămînt. Iar Simina n-avea în ea destulă vîrtute, ca să-şi calce pe inimă, nu putea să plece cu gîndul că-i rămîne o casă învrăjbită în urmă.

Era obicinuită Simina să umble ca-ntre ouă şi cuţite, dar acum viaţa îi părea totuşi prea nesuferită. Vedea că s-au schimbat toate feţele, că toţi o ocolesc, că ceilalţi vorbesc din cînd în cînd pin ascuns şi se frămînta

mereu să-şi deie seamă ce oare s-a petrecut. Un lucru ştia numai, că schimbarea în feţele şi în purtările oamenilor e de cînd a sosit popa la casă şi-şi aducea mereu aminte ziua în care a rămas ea singură la crucea de grîu, în mijlocul miriştii ţepoase.

Dar cu toată străşnicia Vichii, aceasta nu putea să ţie mult.

Era la casa lui Busuioc un om care le îndrăznea toate.

Aflînd despre moartea lui Neacşu, Şofron îşi luă pălăria din cap şi o puse în cui, apoi se duse s-o caute pe Simina, acum, degrabă, fără întîrziere.

El o găsi jos la spălătoare şi-i făcu semn să iasă, ca şi cînd o ar fi chemat Vica.

În mijlocul curţii, el o opri din drum.

– Simino – îi zise – ce neamuri ai tu ?

– Un văr şi o mătuşă acasă la Zimbru – îi răspunse ea mirată – şi un alt unchi aici la Cherechi. Nu-l cunosc, dar taica vorbeşte adeseori de el. Dar de ce mă întrebi ?

– A murit taică-tău, grăi Şofron aşezat.

– Taica ! a murit ? ! şopti ea.

Înţelegea bine, nu se îndoia că e mort, cînd i-o spunea Şofron, dar cuvîntul acesta, mort, îi suna a gol în ureche, nu putea să şi-l închipuiască mort pe tatăl ei, nu-l vedea, nu-l simţea mort.

– Şi cum a murit ? întrebă ea fricoasă.

– De coleră.

– Şi nu ştii cum a murit de coleră ?

– Nu ştiu – răspunse el – ştiu numai că luminare avea la dînsul.

Simina ridică mîna şi-o trase peste frunte şi începu a se freca între sprîncene.

Nu era cu putinţă !

Aici la loc străin, aşa cum a plecat, singur şi părăsit, el nu putea să moară.

Şi totuşi era mort.

– Ce trebuie să fac eu acum ? întrebă ea.

– Nu prea ştiu nici eu, răspunse el. O să întrebăm vreo babă. Acum du-te şi-ţi despleteşte părul, iară eu mă pun călare, mă duc la Cherechi şi pînă la miezul nopţii mă întorc cu unchiu-tău la Socodor, ca să-l scalde şi să-l întinză de priveghie. Pîn-atunci vino şi tu ca să-l boceşti.

– E bine aşa ? !

– Bine ! îi răspunse Şofron şi grăbi spre casă, pentru ca să-şi ceară bani şi un cal de la Busuioc.

Simina rămase privind în urma lui.

Scăldat ! întins pe masă ! privegheat ! bocit – tatăl ei ! bocit de dînsa ? !

Ea îl vedea, acum îl simţea mort.

– Şofroane ! strigă dînsa plecînd în urma flăcăului, nu te duce ! Să meargă vrun altul. Tu nu mă poţi lăsa pe mine singură.

Şofron se opri.

Aşa era : el nu putea s-o lese pe dînsa singură.

Ea înaintă spre el un pas, doi paşi, cîţiva paşi, apoi se opri şi scoase un ţipet sfăşietor.

– Unde-l întindem pe taica ? ! Unde-i facem priveghea ? !

– La mine în casă ! îi răspunse popa grăbind la dînsa.

Simina îi sărută mînile, apoi începu să plîngă şi urcă, despletindu-şi părul, scările casei.

XIV

Nouă săptămîni de zile Simina nu şi-a împletit părul, nouă săptămîni de zile în toate serile ea şi-a încheiat rugăciunea cu cuvintele : „Iartă, doamne, greşelile mele şi-i dă lui odihna morţilor fericiţi !"

Popa l-a îngropat, i-a făcut pomenile, i-a citit iertările, i-a ţinut în casa lui fata – popa? nu! preuteasa, căci popa era popă şi trebuia să-şi caute de popie.

În zădar stăruia Vica, în zădar unchiul de la Cherechi, în zădar mătuşa de la Zimbru: Simina nu putea să plece de la Socodor, nu putea să-l lese pe mortul ei singur. Nu plîngea nici pe faţă, nici în ascuns, nu se ducea nici în cimitir, ca să-i ude mormîntul cu lacrămi, dar stetea şi voia să steie în satul acesta. Şi de cîte ori o încerca gîndul de a se depărta, ea se trezea pe dealul din Zimbru, mai sus de biserică, între crucile mari vopsite în fel de feţe, şi-l vedea cu ochii, viu îl vedea, puindu-şi băţul pe ţelină, şi îl auzea grăind: „Vezi tu, aci, tocmai aci este înmormîntat bunicu-tău, aici i-a fost groapa, s-a prăpădit, l-au călcat oamenii, dar aici a fost, şi colo a bunichi-ti. Iar aici e înmormîntat taica!" răsuna lung în sufletul ei, şi ea rămînea.

Şi dac-ar fi vrut să se ducă, n-ar fi lăsat-o preuteasa, căci era singură preuteasa, şi mai nainte de a fi venit Simina la casa ei, ea nu ştiuse cît e de rău de a fi singură.

Şi totuşi, tot preuteasa i-a adus aminte c-a rămas pustie casa din Zimbru şi că trebuie să-şi caute alta.

Se peptena Simina şi preuteasa se uita la părul ei.

– Greu se descurcă! zise ea şi luă peptenul şi peptenă părul şi începu să-l împletească.

Simina simţea că o năpădesc lacrămile, dar nu zicea nimic: odată trebuia să fie împletit.

Apoi au început amîndouă să plîngă, şi au plîns, şi au plîns, pînă ce n-au încetat a mai plînge.

– Şi apoi, Simino! grăi în cele din urmă preuteasa, de la Curtici la Socodor nu e cale lungă. Aşa, din duminecă în duminecă tot o să ne mai vedem noi.

„Pui de cuc în cuib de cioară! Simino! fata mea!" răsuna în sufletul Siminei.

– Pîn-atunci o să mai treacă multă vreme ! răspunse ea cuprinsă de frică, dac-o fi vrodată și asta.

– Vine Busuioc duminecă !

Simina-și plecă ochii și tăcu.

„Duminecă ! Acum duminecă ? !"

Știa dînsa ce voiește Busuioc și se obicinuise cu gîndul că așa are să fie ; el însă îi venea prea în curînd. Trecuseră două luni de zile de cînd n-a mai avut timp de a se gîndi la aceasta și acum nu mai putea, parcă, să-și aducă aminte de cele petrecute.

Seara, mai nainte de a fi adormit, ea stete mult timp trează și dusă cu gîndul în trecut și în viitor.

Ea însași le-a făcut, le-a simțit și le-a suferit toate, dar acum, privindu-le cu ochiul ei limpezit în durere, parcă nu le mai credea : gînduri și simțiri se așezaseră cu totul altfel de cum au fost în sufletul ei și, de cîte ori se gîndea la Iorgovan, obrajii i se umpleau de sînge și o pornire de neîndurare îi trecea prin suflet.

Precum pohoiul surpă, dărîmă, ia, duce și nămolește, tot astfel și durerea mare curăță sufletul ; precum după pohoi abia pe ici pe colo se mai zăresc urmele celor foste, tot astfel și după durerea covîrșitoare, depărtate ni se ivesc și acoperite în uitare cele simțite mai nainte ; dar precum pe urma pohoiului de primăvară crește iarbă verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tînăr o nouă sete de viață.

Cîtă nebunie, cîte dureri pe urma ei ! și totuși, simțindu-se cumințită, Simina începu să plîngă. Era trezită din aiurirea ei, dar perdut îi era și farmecul vieții, și de cîte ori se încerca să reînceapă povestea curmată, îi răsunau și iar îi răsunau în ureche vorbele :

„Pui de cuc în cuib de cioară ! Simino ! fata mea !"

Nu ! Prea era în curînd.

Îi trebuia timp, ca să se mai gîndească.

Şi totuşi ea nu se simţea destul de tare în ea: ca să se pună împotriva voinţei lui Busuioc.

„Eu am o mătuşă – grăi dînsa – şi un unchi ; să văd ce zic aceştia ; să mă ceară de la dînşii."

XV

Popa Furtună se făcuse om aşezat.

Nu-i vorbă, tot mai mergea el la vînătoare, tot mai mîna caii, tot mai ţinea la prepelicarul lui, însă parcă nu-i mai priia nimic.

Mult ar fi dat să-l poată face viu pe Neacşu.

El nu era de vină c-a murit, dar tot ar fi fost mai bine să trăiască ori, dacă-i era data să moară, să fi murit la el acasă.

Cu toate aceste, Simina, fiica mortului, era în casa lui, şi de cîte ori o vedea, trebuia să-şi aducă aminte de răposatul ei părinte.

Şi oriunde se duce, popa Furtună nu putea să scape de Neacşu, fiindcă Busuioc, cumnatu-său, era om ştiut de toată lumea : şi cine oare n-ar fi voit să ştie dacă este ori nu adevărat că Busuioc şi-a pus în cap să-şi ieie o pădureancă noră în casă ?

Mai ales rudeniile cele multe ale lui Busuioc erau foarte nedumerite.

Unii erau de părere că bine face Busuioc, fiindcă e om cu stare, n-are nevoie de noră cu zestre şi nu este pe lumea aceasta lucru mai bun decît dragostea între nevastă şi bărbat. Dar, mai presus de toate, Simina era frumoasă, şi nora frumoasă e podoaba casei.

Alţii erau însă de părere că Busuioc nici nu voieşte în adevăr să-şi însoare feciorul, dar n-are-ncotro, fiindcă Iorgovan e stăpîn în casă, el face tot ceea ce voieşte. Şi nici nu se putea să fie altfel. Iorgovan ăsta, ce era el,

dacă e vorba ? Nici plugar, nici om de carte ! Umblase cît umblase la şcoală, pînă cînd n-a perdut rostul plugăriei, apoi cînd a văzut că e lucru greu cartea, iar s-a apucat de plugărie, adecă, la drept vorbind, a rămas de gură-cască pe acasă.

Iar alţii ştiau că nici Iorgovan nu ţine s-o ieie pe Simina de nevastă : cum ar şi putea un om ca dînsul să se îndrăgească de o pădureancă ? Ea însă l-a momit cu farmecile ei, îl ţine de scurt, i-a mai murit apoi şi părintele şi Iorgovan, milos cum e, nu mai putea să scape de dînsa.

Popa Furtună ştia că toate aceste nu sînt adevărate ; el însă dedea din umeri şi zicea că nu ştie nimic. Le dedea tuturora dreptate, ca să scape de dînşii.

Un singur lucru ştia el : că dacă n-ar fi murit Neacşu, Busuioc nu s-ar fi plecat la voinţa feciorului său, şi că niciodată Iorgovan n-ar fi stăruit împrotiva voinţei tătîne-său.

De aceea, de cînd cu moartea lui Neacşu, popa Furtună se ferea de a vorbi fie cu Busuioc, fie cu Vica, fie cu Iorgovan despre Simina.

Busuioc o simţise aceasta şi, la început, parcă prea puţin îi păsa. El însă era deprins să ceară sfatul cumnatu-său în toate treburile şi încetul cu încetul se nedumeri.

– Ei ! spune, grăi el în cele din urmă, vorbeşte şi tu odată : ce zici ?

Popa se uită zîmbind la el.

– Ce mă mai întrebi ? îi răspunse. Parcă tu poţi să faci altfel decît aşa, precum te bate pe tine capul ! Măcar o dată în viaţa ta, acum cînd e vorba de însurătoarea feciorului tău, fă ce ştii.

– O iau în spinarea mea ! grăi Busuioc, şi de aici înainte lucrul era hotărît.

Cît pentru Iorgovan, el trăia pe aşteptare.

Era învrăjbit cu el însuşi şi firea şi dorinţele i se schimbau pe ceas, pe minut. Simţămîntul de strîmtorare însă

care îl cuprinsese atunci la Zimbru, cînd Neacşu se învoise ca să plece cu Simina la Cîmpie, mai ales acest simţămînt îl stăpînea mereu. N-ar fi voit şi n-avea în el destulă vîrtute ca să nu voiască.

Îşi aducea aminte de cele petrecute, de vorbele ce grăise atunci noaptea, de mînia lui Şofron, de mîhnirea lui Neacşu, de hotărîrea Siminei, îşi aducea aminte de beţia sa şi de moartea lui Neacşu ; era preste putinţă ca el să mai poată privi după toate aceste în ochii Siminei fără ca s-o urască.

Nu ! aceasta nu se putea !

Simţea în el că dacă Simina i-ar aduce aminte cu un singur semn măcar de cele petrecute, el ori s-ar tîrî ca atunci noaptea la picioarele ei, ori ar trebui să închiză ochii şi s-o omoară.

Şi totuşi el nu putea altfel, îi era preste putinţă să-şi rumpă gîndul de dînsa.

Adeseori, cînd îl vedea pe Şofron căutîndu-şi liniştit de treabă, se pomenea că priveşte cu un fel de sfioasă uimire şi parcă-i era frică de dînsul.

Ştia că o iubeşte pe Simina, ştia că dînsa nu-l iubeşte pe el, şi gîndul că s-ar putea să-l iubească vreodată nici nu intra în mintea lui. Însă tot atît de bine ştia Iorgovan că Simina ţine la Şofron mai mult ca la un frate mai mare şi că Şofron le ştia toate. Era preste putinţă ca el să nu-i zică Siminei : „Fereşte-te de ticălosul care astăzi te-a batjocorit, iară mîine îţi sărută pămîntul de la picioare";

Şi totuşi el nu putea altfel.

Plecînd dar la Socodor, Iorgovan nu era în voie de nuntă, iar Busuioc o simţea şi el aceasta şi-i venea să-l certe.

Intrînd în curtea popii, Iorgovan începu să tremure în tot trupul, iar cînd dete faţă cu Simina, vederile i se împăinjeniră şi-i venea parcă să ameţească.

Busuioc îl vedea şi numai cu anevoie se mai putea stăpîni.

Cînd apoi preuteasa-l apucă la o parte şi începu să-i vorbească despre neamurile Siminei, el se făcu rece ca sloiul de gheaţă.

Atît i-ar mai fi lipsit ! N-avea oare el însuşi destule neamuri ? !

Dar nu-i întra lui Busuioc în cap gîndul că o fată rămasă pe drumuri ar mai putea să steie în chibzuiri, cînd el o peţeşte pentru feciorul său.

Nazuri muiereşti !

– Zi-i să vie-ncoa ! grăi el aspru şi începu a se plimba prin casă.

Lucrul ăsta trebuia s-ajungă odată la capăt.

Peste puţin Simina întră şi rămase cu capul plecat înaintea lui.

– Simino ! îi zise el cumpănind vorbele, pentru ca nu cumva să pară prea de tot doritor de a-i fi socru. Cum rămîne cu tine ? Mai stai aici, te duci la unchiu-tău ori vii să stai viaţa toată la casa mea, unde atît de mult eşti dorită ?

Simina îşi ridică capul, îşi trase cu mîna stîngă peste frunte, ca să-şi scoată cîteva fire de păr din faţă, apoi rămase o clipă nemişcată.

Ştia cu cine vorbeşte : acum nu mai putea să rămîie aici, şi-i era foarte greu să plece.

– Deocamdată – răspunse ea plecînd iar ochii – o să mă duc la unchiul.

Busuioc rămase ca trăsnit din senin.

La asta nu s-a aşteptat.

Cum rămînea el faţă cu lumea, faţă cu rudele lui ? !

Îi venea să-şi înfigă ghearele-n carne.

Simina-şi ridică iar ochii şi-l privi ca şi cînd ar fi voind să-l întrebe dacă mai are ceva de zis.

– Nimic, grăi el. Voiam numai să știu. Deocamdată voiești așa. O să ne vestești, cînd vei fi voind altfel.

– Da ! îi răspunse ea încet, apoi se plecă, îi sărută mîna și ieși cu pas domol.

Iorgovan o aștepta în pridvor.

Ea trecu răpede înainte, ca omul ce n-are timp de a mai sta de vorbă.

El i se puse neclintit în cale, și cîtva timp ei rămaseră privind cu încordare unul la altul.

– Ce-i ? ! întrebă el.

– Nimic nu e ! îi răspunse ea strîmtorată.

– Ceva este – grăi el – ceva, ce s-a pus între mine și tine. Vorbește : fii cum ai fost odinioară ; vorbește-mi fără de milă, cum i-ai vorbit atunci lui Șofron. Dacă n-a perit el atunci, n-o să pier nici eu acum.

– Eu nu știu ce vrei tu să zici, îi zise dînsa turburată.

– Voiesc să zic că atîta om ca Șofron sînt și eu !

– Lasă-l pe Șofron !

– Eu îl las – grăi el cu patimă – dar nu te lasă el pe tine !

Simina se îndreptă, se uită aspru în fața lui, apoi începu să rîză.

– Știi că mi-e frică de tine, zise ea încet. Spune-mi că te omori ! Fă-ți obiceiul ! Tu știi că cu aceasta mă poți muia de mă tîrăsc la picioarele tale. N-ai decît să vrei, și mă dau în placul tău.

Grăind aceste, ea se întoarse ca să se depărteze.

– Ce-ți pasă ție acum, dacă mor sau nu ! strigă el.

– Apoi da ! grăi dînsa întorcîndu-se iar spre el. Tu mori o dată, ca să mă omori pe mine în fieștecare ceas, și mie prea puțin îmi pasă. Tu vorbești de Șofron ? ! adause ea aspru, tu ? ! Șofron e om, Iorgovane !

Ea se depărtă înspăimîntată oarecum de cuvintele ce grăise.

— O să vezi tu că şi eu sînt om ! grăi Iorgovan într-un tîrziu, ca deşteptat dintr-un vis. Pot eu să trăiesc şi fără de tine. Ba nu pot, nu pot ! adause apoi peste puţin şi căzu frînt pe o laviţă din apropierea lui.

XVI

Plecînd Busuioc la Socodor, Curticiul întreg ştia în ce treabă o să-i fie umblarea.

Ştia şi Şofron.

El pusese caii la căruţă ; chiar el cu mîna lui îi dăduse biciul lui Iorgovan : i-a văzut plecînd ; le-a zis noroc bun ; s-a uitat în urma lor.

La urma urmelor, ştia el de mult că aşa au să fie lucrurile, era obicinuit cu gîndul acesta şi n-avea de ce să-şi mai facă inimă rea.

Şi totuşi, întorcîndu-se la grajdul lui, el nu mai vedea parcă cu ochii : fără de veste se întoarseră toate cu susul în jos în capul şi în inima lui.

Una-i era să ştie şi să gîndească numai şi alta să vază că se şi petrec lucrurile astfel.

Acum ar fi voit să-i oprească în loc şi să le zică : mai staţi ca să mă mai gîndesc şi eu !

El se lăsă frînt pe un sac cu grăunţe şi stete mult timp aşa, cu mintea oprită în loc.

I se înfundaseră toate.

De multe ori îşi zisese el că nu e Simina fată de seama lui şi-i era ruşine că s-a gîndit vreodată, om ca dînsul, să o ieie de nevastă ; acum însă iar simţea în el că tot nu e om pe lume care să-i fie potrivit ca dînsul. Fiindcă grozav îi era dragă.

Dac-ar fi fost om mai iute în hotărîrile lui, el n-ar mai fi stat pe gînduri, ci ar fi luat un cal din grajd, s-ar fi aruncat în spinarea lui şi s-ar fi întins drumului, ca

să sosească mai nainte de Busuioc la Socodor: numai însă unul cîte unul se întrămau gîndurile în mintea lui, și de cîte ori voia să se ridice, el își aducea aminte c-a pățit odată rușine, mare rușine, și rămînea înfipt la locul lui.

„Ține la mine! mult ține!“ își zise el, aducîndu-și aminte de cele din urmă zile, pe care le-a petrecut cu dînsa, de noaptea în care îl aduseră pe Iorgovan de la birt, de ziua cînd ea-l rugase să nu o lase singură, de dragostea pe care i-o arătase în timpul înmormîntării lui Neacșu. „Ține la mine! zise iar, dar asta e alta!“

Așa era rînduit!

El însă, ce se făcea el?

Cum rămînea cu însurătoarea lui?!

Ce se alegea de locul lui de casă?!

Unde se ducea el? acum își urma viața mai departe? gîndurile plăcute pe care și le făcuse el mai nainte de a o fi văzut pe dînsa, erau ele perdute, toate perdute?!

„Nu se poate! asta nu se poate“, strigă el și sări în picioare.

Uitîndu-se apoi împrejur, el ieși din grajd, și din curte, și din sat și luă drumul Socodorului, pe jos, încet, dar întins și cu pasul bine călcat, ca omul care știe că n-are să sosească prea tîrziu. Și cît ține drumul de la Curtici la Socodor, peste bătături, peste miriști și ogoare, Șofron s-a dus mereu, dar mintea i-a stat în loc, asupra gîndului că asta nu se poate.

Sosind la casa popii, el s-a oprit în loc și parcă începuse a șovăi în gîndul lui.

Mare rușine a pățit el în viața lui!

Curtea era deșeartă: Busuioc plecase de mult, iar slugile erau duse la joc.

Ce făcea el acum?

Cu ea singură voia să vorbească: cum s-o puie asta la cale?

El intră sfiicios în curte, înaintă spre casă, urcă scările, apoi iar se opri și începu să tușească, doară-l va auzi Simina și-i va cunoaște glasul și va ieși la el.

Simina era-nfundată în iatacul preutesei, unde-și dedea silință să plîngă, dar nu putea.

Era însă preuteasa pin apropiere.

Auzind tușitul în pridvor, ea tresări, apoi ieși spăriată din casă.

– Ce-i, Șofroane? întrebă ea oprindu-și răsuflarea.

– Nimic, îi răspunse el. Am venit eu, așa de capul meu : nu Busuioc m-a trimis ; am o vorbă cu Simina, dacă se poate.

Simina sări spăriată în picioare, cînd preuteasa intră la ea și-i spuse că Șofron are să-i spuie o vorbă.

Dac-ar fi știut ce vrea Șofron, preuteasa ar fi lăsat-o pe Simina să se întoarcă singură la el ; o vedea însă atît de scoasă din ale ei, și parcă de sine se înțelegea că nu trebuie s-o părăsească.

Iară Șofron nu era nici el omul care le zice preuteselor chiar la ele acasă : „Te rog, ia mai fă bine să ne lași singuri !"

Ei intrară toți trei în casă ; preuteasa și Simina se așezară, iar Șofron rămase stînd la ușă, și dacă mintea i-a stat vreodată în loc, acum i se înțelenise.

– Șezi, Șofroane – grăi Simina – ca să zică și ea ceva.

El se așeză, apoi se uită la preuteasa și la Simina, și iar la preuteasa.

– Uite ! grăi, dar mai departe nu putea.

Știa el ce voiește, însă nu era încă hotărît și ar mai fi voit să se gîndească, căci una era să-și facă el lucrurile în capul lui cel săc, și alta să steie față-n față cu Simina : uitîndu-se în fața ei, el nu mai cuteza să aibă gîndul cu care venise, și ochii lui deodată se umplură de lacrămi și lacrămile începură a curge peste obraiii lui rumeniți de vînt și de arșița soarelui.

Şi nu e lucru de glumă să-l vezi muiat pînă la lacrămi pe un om ca Şofron, care stă ca un munte înaintea ta.

Simina rămase cu ochii perduţi într-ai lui, cuprinsă de fiori la vederea focului ce ardea în ei, îşi strînse umerii şi se dete puţin înapoi : simţea că vine ce vine, c-o îneacă, c-o năbuşeşte plînsul.

Preuteasa se ridică şi rămase mirată între amîndoi.

– Nu e nimic ! zise el rîzînd. Uite, m-a apucat aşa fără de veste, dar trece. Voiam numai să-ţi spun că e bine – urmă el din greu – e prea bine aşa ! Şi mie-mi pare bine că te măriţi după Iorgovan.

Pe Simina o înecă plînsul şi cîtva timp ei steteră toţi trei tăcuţi şi nemişcaţi.

– O, cît sînt eu de ticăloasă ! strigă ea după ce se mai uşură. N-o să mă ierţi tu pe mine niciodată pentru cele ce ţi-am făcut !

– Eu ? ! întrebă Şofron mirat şi se uită la preuteasa, doară-i va spune ea de ce să o ierte pe Simina.

– Nu, Şofroane, urmă Simina luîndu-şi iar liniştea ei obicinuită. Asta a trecut pentru vecie ! El m-a despărţit de taica în ziua morţii lui, m-a despărţit de tine acum, cînd viaţa îmi este mai grea : căile noastre s-au despărţit şi nu se mai pot întîlni în viaţa aceasta. Uite ! adauge apoi preste puţin. Nu pentru mine, căci eu sînt nevrednică, ci pentru că ai ţinut la fie-iertatul şi a ţinut şi el la tine, o ! dac-ai şti cît a ţinut ? ! uite ! ţie totuna îţi este, tot n-o să mai rămîni la Busuioc : mută-te aici la Socodor, ca taica să nu rămînă singur.

Grăind aceste, ea se depărtă.

– Apoi se înţelege că viu ! S-ar putea oare să nu viu ? ! răspunse el şi, făcînd un pas în urma ei, îi apucă mîneca de la cămaşă şi sărută pînza străvezie.

Şi era foarte fericit Şofron că are unde să se ducă şi putea să steie cu Neacşu la Socodor.

XVII

Ar fi vrut Busuioc s-o poată lovi pe Simina și simțea că nu se poate apropia de dînsa.

N-are în lumea aceasta averea nici un preț!

Era om bogat : ce folos avea de bogățiile lui ?!

– E bine ! grăi el, cînd se văzu față în față cu Vica.

– Cum așa, bine ?! strigă Vica. Eu vă văd pe amîndoi parcă nu vi-ar fi toate caprele acasă.

– E foarte bine ! grăi iar Busuioc. Mai bine nici că se poate. Tu înțelegi, că așa trebuie să fie ! Adecăte cum ?! Sînt eu dintre oamenii ce-și adună casa de pe drumuri ?! Are și ea neamurile ei : să se pună la cale cu ele ; să-și gătească zestrea, ca să nu-mi fie rușine, cînd o voi primi în casa mea ; îi dau și eu de la mine, dar să ceară, să ceară, atît măcar.

Asta o înțelegea și Vica : săracul, dacă-i sărac o dată, să-i facă bogatului măcar mulțumirea de a cere.

– Apoi – urmă Busuioc – trebuie să o pețesc cîndva, să o cer de la cineva, să o iau de undeva : se duce dar deocamdată la unchiu-său la Cherechi. Așa voiesc eu !

Vica se mulțumi și în curînd știa tot satul cum s-au pus lucrurile la cale, ba peste cîteva zile o știau și cei de la Cherechi.

Simina începu să răsufle mai ușor.

Înțelegea de ce Busuioc nu i-a spus nici chiar nevestei sale adevărul.

Încetul cu încetul se uită toate, chiar și rușinea pățită de el, parcă nici n-ar fi fost.

Acesta era gîndul lui Busuioc, și nici Simina nu avea altă dorință.

– Așa este ! le zicea dar celor ce o supărau cu întrebări și, ca să-i încredințeze că în adevăr așa a rămas vorba, ea se puse pe lucru, ca să-și facă zestrea, însă numai așa, azi un petec, mîine altul, și peste cîteva zile strica iar, ca să înceapă din nou. Iar dacă se găsea pe

ici pe colo cîte cineva ca să-i deie zor, ea zicea că n-are grabă, că tot n-are să fie asta niciodată.

Şi, parcă-i ştia gîndul, şi Busuioc scăpa pe ici pe colo vorba că n-are grabă, că, cine ştie?! poate că şi Iorgovan se va mai răzgîndi.

Peste cîteva săptămîni ştia toată lumea că Busuioc nu vrea, iară Iorgovan nu prea se opinteşte nici el.

Şi, să stai şi să te miri! tot astfel zicea şi Iorgovan. Nu poate pentru că s-ar fi răzgîndit, nu! cu una cu două omul în dragoste nu se răzgîndeşte; el ştia însă în el, era pus într-un colţ tainic al sufletului său, că Simina se va răzgîndi ea, şi dac-o va lăsa el pe ea, nu-l va lăsa ea pe el.

Şofron, în sfîrşit, era frînt şi tîmpit, bunăoară, ca omul ce a stat toată noaptea pe drum, bătut de vînturi şi de ploaie.

Mulţi ziceau că e om prost Şofron, nimeni nu-şi aducea aminte ca el să fi făcut vreodată vreo prostie. Era numai tîrziu la minte, atît de tîrziu, încît ar fi stat cu mintea oprită în loc, dacă l-ar fi luat cineva răpede şi l-ar fi întrebat dacă e bărbat ori femeie, şi-ar fi dat seamă de ce i se face întrebarea, cum trebuie s-o înţeleagă, ce trebuie să răspunză şi în cele din urmă tot ar fi răspuns: „Ia stai să mă mai gîndesc".

Atît de mult se temea ca nu cumva să zică ori să facă vreo prostie, încît ţinea capra de coarne şi tot nu-ndrăznea să spuie că nu e ciută.

Şi cu toate aceste el făcuse o prostie, cea mai mare prostie, o ticăloşie nemaipomenită.

„Sînt un nemernic!" îşi zise el întorcîndu-se de la Socodor, şi dacă Şofron îşi făcea vreun gînd, acesta, fie bun, fie rău, rămînea înfipt în el.

Nu era bine, nu-i părea bine că Simina se mărită după Iorgovan: el cu toate aceste a zis că e bine şi că-i pare şi lui bine.

S-a dus anume ca să-i spuie Siminei că nu se poate: cu toate aceste i-a zis că e bine, că-i pare şi lui bine.

Dacă nu i-a lăsat timp să se gîndească, ce să facă el, dacă l-a făcut Dumnezeu aşa de slab de-şi perde minţile îndată ce se află în faţa Siminei.

Dar Simina a zis că n-are să fie lucrul acela niciodată.

„A zis?!" Ce mai ţinea el samă de cele zise de dînsa?! El ştia ce a zis el, ştia ce gîndeşte, ştia cum şi-a pus el în el lucrurile la cale şi-şi mai aducea aminte că trebuie să se mute la Socodor, pentru ca mortul să nu rămîie singur.

Sosind la Curtici, el nu-şi mai găsea locul.

Îi era groază să fie singur cu gîndurile rele, care zile întregi nu-l mai părăseau, dacă şi le făcea o dată, şi îi era ruşine să deie faţă cu oameni.

Cînd îl vedea pe Busuioc, i se răcea tot sîngele în vîne, iar de Iorgovan se ferea, ca nu cumva să-l apuce fără de veste şi să-l strivească.

Ştia el, nu-i vorbă, că Simina nu e de seama lui, dar şi Busuioc trebuia să ştie că nu-i Simina de noră-n casa lui, nici Iorgovan om pentru o fată ca Simina.

„Ei! şi ce le pasă lor?! merge cît merge!" îşi zicea el cîteodată, şi atunci îi venea să strige: „Feriţi-vă de mine! luaţi-mă şi mă legaţi! puneţi-vă cu ciomegele şi mă omorîţi ca pe un cîne turbat."

Dar lumea începu să vorbească despre biata Simină şi să spună că Busuioc nu vrea, iar Iorgovan nu stăruie.

Şofron parcă nu-nţelegea bine.

„Căile noastre s-au despărţit şi nu se mai pot întîlni în viaţa aceasta."

Aşa zisese dînsa.

Care va să zică aşa este.

Îi era ruşine lui Şofron, dar nu putea să-şi deie seamă dacă-i este ruşine de ruşinea ei, ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gîndul lui, nici dacă-i părea bine ori rău de ruşinea sa.

Simţea numai că acum poate să-l vază pe Busuioc, fără ca să i se mai răcească sîngele în vîne, că nu-i mai venea să-l apuce pe Iorgovan şi că Simina nu-i mai părea atît de straşnică. Sărmană copilă!

Acum parcă nu s-ar mai fi sfiit să vorbească cu dînsa şi să-i spună verde-n faţă ceea ce gîndeşte, fiindcă el era mai în vîrstă, mai aşezat ca dînsa şi ţinea la ea, mare minune cum ţinea. Mai ales acum, Şofron nici n-ar fi stat de vorbă cu omul, care ar fi zis că el nu se va muta după Sf. Dimitrie la Socodor. Asta era un lucru care de sine se înţelegea.

Dar nici nu zicea nimeni că n-are să se mute. Ziceau toţi că se va muta, fiindcă aşa zicea şi el, şi asta era treaba lui, el ştia mai bine ce şi-a pus de gînd.

Şi fiindcă de sine se înţelegea că are Şofron să plece de la Curtici, tot de sine se înţelegea şi că-i este de vînzare locul de casă. Aşa zicea şi el, şi asta iar tot el trebuia să o ştie mai bine.

Trecuse însă un an şi jumătate de cînd îşi cumpărase acel loc, şi în timpul acesta se înfipsese în el gîndul că locul acesta e al lui, că pe el are să-şi zidească o casă, că acolo are să-şi petreacă el viaţa cu nevasta şi cu copiii lui. Cu una cu două nu putea să părăsească el acest loc, de care se legau toate gîndurile plăcute ce-şi făcuse în timp de un an şi jumătate: el nu se putea gîndi pe sine altfel, decît avîndu-şi locul lui de casă, şi fără de acest loc el parcă nu mai era tot el.

Nu-i vorbă, Şofron nu zicea că nu-şi vinde locul, dar cînd se găsea cîte un cumpărător, îi spunea că vrea să se mai gîndească.

Şi se tot gîndea Şofron; Sf. Dimitrie era aproape, dar el nici pe departe nu se apropia de plecare.

Două săptămîni înainte de Sf. Dimitrie, întorcîndu-se de la tîrg pe la Socodor, din vorbă-n vorbă Busuioc află despre cele petrecute între Şofron şi Simina.

Pe drum, pîn-acasă, şi acasă, plimbîndu-se de la uşă pînă la fereastră, el îşi răsucea mereu mustaţa : acum se putea apropia de Simina, şi vorba era numai cum s-o apuce, ca s-o ţie strînsă.

Banii lui Şofron erau în mînile lui. Nu-i ţinea el, îi dăduse cu împrumutare pe la alţi oameni, însă de la el atîrna, cînd să-i înapoieze datornicii. Erau daţi, ce-i drept, pînă la Sf. Dimitrie, dar greu ar fi fost să-i capete mai nainte – mai tîrziu ? nimic mai lesne !

El chemă pe Oanea lui Toader, unul dintre datornici, la sine şi începu să-l strîngă în chingi.

Dătornicii se află-n strîmtorare totdeauna cînd le ceri banii, iară Oanea mai şi păgubise de cu primăvară cu un bou : el se rugă dar să-l îngăduie o lună-două macar.

– Bucuros, chiar şi un an – îi răspunse Busuioc – dar tu ştii că banii nu sînt ai mei. Vorbiţi cu Şofron.

Îl ştia Busuioc pe Şofron că nu ştie stărui şi că nu se poate depărta fără de banii lui. Ţine la banii săi omul care i-a cîştigat în sudoarea feţii sale.

O ştia şi Şofron aceasta, şi tocmai de aceea dăduse banii lui Busuioc, la care nu putea să-i piarză, pentru că avea din ce să-i înapoieze şi avea destulă trecere ca să-i scoaţă de la datornici.

Şofron stete dar mult pe gînduri, cînd datornicii veniră să-l roage ca să-i mai îngăduie.

– Eu n-am bani la voi – grăi el în cele din urmă – banii ce am avut i-am dat lui Busuioc, la el am bani, şi nu e treaba mea ce a făcut cu ei.

Asta aşa era, dar dacă Şofron era om cuminte, nu erau nici datornicii mai proşti şi înţelegeau că Busuioc i-a trimis la Şofron, fiindcă vrea să şi-l mai ţie slugă, să-l aibă legat, ceea ce le venea şi lor la socoteală.

– Dacă-i aşa, apoi sănătate bună, nici noi n-avem să-ţi dăm bani, ziseră ei şi se duseră în trebile lor.

Sosind ziua de Sf. Dimitrie, Şofron era hotărît, ca totdeauna, să plece, dar altfel toate erau ca mai nainte. El se duse la Busuioc, ca să-şi facă socoteala de simbrie.

Şi o şi făcu.

Busuioc îi numără pînă la cel din urmă creţar ceea ce îi mai rămăsese, îi pofti noroc şi spor la toate, dar de bani nu-i pomeni nici c-o vorbă macar.

„Se vede c-a uitat!" îşi zise Şofron şi mai aşteptă, că doară-şi va aduce aminte.

Busuioc însă începu să-i vorbească de toate, numai de banii lui nu.

Şofron plecă în cele din urmă, se mai opri din drum mai nainte de a ieşi din casă, se opri încă o dată, după ce închise uşa în urma sa, stete cît stete şi începu să se scarpene în dosul urechii.

„O să mă mai gîndesc! zise el plecînd. Se vede că tocmai acu nu-i are la îndemînă."

Şi iar începu Şofron să se gîndească.

Trecu o zi, trecură două, trecu o săptămînă, dar Busuioc nu-l mai chema să-i deie banii. Stetea aşa la casă, făcea treburile ca mai nainte, dar nu mai era slugă cu simbrie şi parcă-i era ruşine să mai steie aşa fără de nici un rost la casa omului şi să-i mînînce pînea. Nici nu trecea însă seară, făr' ca el să-şi zică: „Mîne vorbesc cu el". O zicea, dar n-o făcea. Era totdeauna ceva la mijloc: mai că Busuioc avea oameni la casă, mai că Vica se certase de dimineaţă, mai că o slujnică spărsese vro oală.

Dar dacă nu se ducea Şofron, el se gîndea să se ducă şi cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai îndărătnic se făcea în hotărîrea lui de a se duce. De la o vreme ajunse de s-ar fi dus chiar dac-ar fi trebuit să treacă prin sabie şi foc.

Busuioc ştia de ce vine, se simţea cu toate aceste cam strîmtorat, cînd îl văzu intrînd în casă, şi-i venea să-i

zică să nu închiză uşa în urma sa. Parcă nu mai era tot omul pe care-l ştia el, şi fără de voie-şi aduse aminte de noaptea cînd îl văzuse mergînd spre Iorgovan.

– Apoi, am venit şi eu – grăi Şofron – să văd ce mai e cu banii pe care ţi i-am dat astă-toamnă.

– Trage-ţi seamă, Şofroane, îi răspunse Busuioc. Mie nu mi-ai dat nimic. Tu ştii că eu n-am trebuinţă de banii tăi. Ţi-am căutat numai oameni, care ţi i-au luat cu împrumutare.

– Ba nu ! îi întîmpină sluga. Ţi-am dat banii. Cînd ne-am tocmit, am pus-o şi asta în simbrie. Eu ştiu cît am muncit pînă ce i-am adunat şi n-am vrut să-i dau orişicui, ci mi-am căutat un om cinstit şi bogat, care poate să mi-i deie orişicînd. Iacă – am zis – primeşte banii aceştia, ca să mi-i dai la anul cu cametele lor : dac-o primeşti şi asta, mă bag slugă la d-ta, dacă nu, îmi caut alt om, care o primeşte şi asta. N-a fost aşa vorba ? !

Busuioc ar fi voit să-l poată da afară, dar nu putea, el, Busuioc bogătoiul, nu putea să-l deie afară pe sluga lui, care se obrăznicea.

– Aşa e, Şofroane – zise el – dar eu tot n-am luat banii tăi, tot nu m-am folosit de ei. Tu ştii că nu sînt la mine. Dacă vrei ţi-i dau de la mine ; dacă mai îngădui, o să-i dau pe datornici în judecată şi să ţi-i scot de la ei.

– Dă-mi-i ! răspunse Şofron, că d-ta poţi să-i scoţi cînd vrei de la dînşii.

Busuioc nu-l mai cunoştea pe Şofron.

– Chiar acum, neîntîrziat ? întrebă el rîzînd.

– Chiar acum ! răspunse Şofron întunecat.

– Şi dacă s-ar întîmpla să nu vreau ori să nu pot ? zise iar Busuioc.

– Văd eu că nu vrei ori că nu poţi, şi nu ştiu de ce, grăi Şofron turburat.

La asta nu se gîndise.

Așa era! Cum rămîne, dacă Busuioc nu vrea ori nu poate?

– Trebuie însă să mi-i dai – urmă el – nu se poate să nu mi-i dai. Eu m-am gîndit bine mai nainte de a ți-i fi dat și am zis: dacă îi dau lui Busuioc, n-am nici o grijă, el mi-i dă iar înapoi.

– Ai dreptate, Șofroane! grăi Busuioc, îi puse mîna pe umăr și se uită drept în ochii lui. Nici o grijă să n-ai. Banii tăi nu pot să fie puși mai bine decît la mine. Am să ți-i dau, dar nu astăzi, nici mîne; trebuie să mai îngădui o zi, două, o săptămînă, poate chiar și două. Ia gîndește-te tu cu capul tău. Mi-ai dat banii, pentru că știai că eu pot să-i scot orișicînd de la datornici, fiindcă sînt om cu trecere. Nu-i așa?

– Așa e! răspunse Șofron.

– Oamenii însă nu prea pot să-i plătească acum și mă roagă să-i mai îngădui, urmă Busuioc. Vrei tu să-i dau în judecată, să le vînd casele, vrei tu să mă stric cu ei? Dac-aș face-o asta, nici într-un an nu ți-ai mai vedea banii.

– Dă-mi-i de la d-ta – grăi iar Șofron – și fă apoi ce vrei cu dînșii.

– Ba nu, Șofroane! îl întîmpină iar Busuioc, căci și atunci tot acolo ar ajunge treaba. Acum ei se silesc să plătească, fiindcă știu că banii sînt ai tăi; dac-ar ști că sînt ai mei, ar zice că eu sînt bogat și mai pot aștepta, și nici că s-ar gîndi să plătească. Nu e oare mai cuminte să mai aștepți, să stărui tu însuți ca să ți-i plătească, iar dacă nu vor, le spun că mă strîmtorezi tu și îi strîmtorez și eu pe ei.

– O să mă mai gîndesc, zise Șofron.

XVIII

Busuioc, bogătoiul de la Curtici, fecioru-său, Iorgovan, Simina, fata crîsnicului din Zimbru, şi Şofron, care tot mai stetea la casa lui Busuioc, toţi patru erau foarte mîhniţi şi parcă se temeau de vreo primejdie.

Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Busuioc pînă cînd o să-l ţie pe Şofron cu minciuna şi să-l amîne de pe o zi pe alta, el n-ar fi putut să-i răspunză. Nu ştia nici el. Îşi închipuia însă că pe Simina trebuie s-o doară cînd ştie că Şofron nu s-a mutat încă la Socodor şi nu se putea lipsi de mulţumirea de a-i face această durere.

„O să-i dau în ziua cînd îl voi vedea gata de a pleca şi fără de ei, o să-i dau cînd nu-mi va mai rămînea alta", îşi zicea el.

Era un fel de ştrengărie în ceea ce făcea el. Şi o mărturisea chiar şi el însuşi aceasta şi adeseori îi era ruşine, ori se temea, dar nu se putea stăpîni, nu putea să-şi calce pe inimă.

O vedea pe Simina scoţîndu-şi cu vîrful degetelor cele cîteva fire de păr din faţă şi uitîndu-se apoi drept în ochii lui : era preste putinţă s-o uite el aceasta !

Adeseori, dac-ar fi stat Simina înaintea lui şi i-ar fi poruncit să taie, să spînzure, să deie foc la casa lui, el s-ar fi supus orbeşte : tocmai de aceea însă el nu putea să împlinească dorinţa ei ; îi era ca şi cînd ar şti că dacă n-o va împlini, va veni ea însaşi la el să stăruiască.

Nu era răutate în Busuioc, era însă dîca[1] omului zăcaş[2], care nu-şi prea dă nici el însuşi seamă despre supărarea sa.

Numai atunci se muia Busuioc, cînd îi trecea prin minte gîndul că se poate ca ei prea puţin să-i pese, dacă Şofron se mută ori nu la Socodor.

---

[1] *Dîcă* — supărare, mînie, pică.
[2] *Zăcaş* — rău, răzbunător.

Iar gîndul acesta foarte adeseori îi venea lui Busuioc. Căci un lucru era, care nu putea să între în mintea lui : că Simina ar putea să-l iubească pe Şofron.

Şi asupra acestui lucru Busuioc, Iorgovan şi Şofron, el însuşi, erau de aceeaşi părere.

Mai ales acum Iorgovan s-ar fi simţit foarte nenorocit dacă Simina ar fi putut să iubească pe un om ca dînsul, un ticălos, o gură-cască, un vai şi amar de el, care nu ştie face nimic !

Se mira Busuioc de ce nu mai vine Şofron să-şi ceară banii.

N-avea de ce să se mai mire.

Ce-i păsa lui acum de bani ? !

S-a frămîntat o zi, două, apoi le-a lăsat toate.

Dară ce ar şi fi putut el să facă ?

S-a gîndit să-l deie-n judecată pe Busuioc.

El, pe Busuioc ? El să aibă judecată cu cineva, ba chiar cu Busuioc ? Nebun ar fi trebuit să fie.

S-a gîndit să se ducă şi să-i spuie satului întreg că Busuioc nu e om cinstit.

Nu putea s-o facă, fiindcă Busuioc tot om cinstit era, tot rămînea cu trecerea lui.

S-a gîndit să-l ieie de scurt şi să-i spuie că-l omoară, că-i dă foc la casă, dacă nu-i dă banii.

Asta, mai ales asta ar fi voit s-o facă.

„Nu pot, zise el. Dacă o zic şi el tot nu-mi dă banii, trebuie s-o şi fac şi nu vreau s-o fac. Să mă ferească Dumnezeu."

E grozav lucru cînd omul se simte neputincios, însă mai grozav e cînd ştie că-l ştiu şi alţii.

Simina însă parcă le ştia toate. I-a spus că se mută la Socodor şi nu s-a mutat, pentru că n-avea în el destulă vîrtute să se mute, pentru că n-a putut să-şi vînză locul de casă şi să-şi scoaţă banii de la Busuioc, pentru că nu e om.

Nici nu mai voia să se mute, nu mai voia să deie faţă cu dînsa, nu mai voia să ştie de dînsa : nu mai voia nimic ; trăia aşa cum trăieşte, cu viaţa înfundată, fără ca să-i mai pese de ceva.

Şi adecă, de ce să facă el ceea ce zice dînsa ? Ce-i este el ei ? ce-i este ea lui ? De unde şi pînă unde să-şi schimbe el toate gîndurile, fiindcă ea voieşte aşa ?

Mare ruşine a pățit el în viaţa lui !

Şi cine ştie ? ! el acum se frămîntă ca un nebun, iar ei poate că prea puţin îi pasă, dacă el se duce ori nu la Socodor, ea poate că nici nu ştie că el n-a plecat.

A zis-o atunci, cum a zis, că nu-l lasă pe Iorgovan.

De ce să-şi amărască el viaţa de dragul ei ? Şi aşa viaţa lui tot nu mai era viaţă.

Astfel, frămîntat mereu de gîndurile sale, Şofron ajunse în cele din urmă să nu mai voiască a se muta la Socodor.

Îşi rupsese el de mult gîndul de Simina ; acum însă îl rupsese de tot. Ea ajunsese pentru dînsul o sarcină prea grea !

„Şi cine ştie ? ! noi ne frămîntăm între noi – zicea şi Iorgovan – iară ei nici că-i pasă, ea poate că-şi petrece cu altul."

Ar fi vrut Busuioc s-o vază pe Simina şi să ştie ce mai zice şi mai gîndeşte, ar fi vrut şi Şofron, dar mai mult decît toţi ar fi vrut-o Iorgovan.

„O să-i pară ei rău de ceea ce a făcut şi o să vie căită la mine."

Aceasta era mîngăierea lui Iorgovan.

– O să vază ea că sînt om şi eu ! zicea el, şi oriunde se afla, de orişice se apuca, îşi dedea mereu seamă, ce ar zice ea oare, dacă l-ar vedea ce face, dac-ar şti ce gîndeşte.

Dar ea nu-l vedea, nu ştia ce gîndeşte el, ba poate că nici nu voia să-l vază şi să-i ştie gîndurile.

Asta-l muia pe Iorgovan şi-l făcea din zi în zi mai nerăbdător.

Ar fi voit să mai afle ceva, să se mai întîmple ceva, îi era şi lui înfundată viaţa.

Mai muiată însă decît toţi era Simina.

Pe ea o munceau ziua gîndurile, iar noaptea visurile.

Simţea acum c-a rămas singură-singurică pe lumea aceasta.

Şofron, a părăsit-o şi el.

Şi nici că se putea altfel.

Şi-a bătut joc de slăbiciunea lui.

Abia trecea noapte fără ca să-l vază în vis, şi pe el, şi pe Neacşu, acum desculţ, mîne flămînd, poimîne însetat şi totdeauna supărat şi făcîndu-i mustrări.

Dimineţile apoi stetea ceasuri întregi şi plîngea, apoi dedea pomană şi pînea de la gură şi cea din urmă haină ce-i cădea în mînă.

O ajunsese blăstămul părintesc, pentru că fusese oarbă şi nu ascultase sfaturile lui, pentru că-l părăsise în ceasul morţii, pentru că şi-a bătut joc de slăbiciunea omului la care ţinea atît de mult răposatul.

Şedea, şedea singură, se gîndea la cele petrecute, şi cu totul altfel le vedea acum.

Îşi aducea aminte de ziua cînd l-a văzut întîia oară pe Şofron, cînd el a luat-o lîngă el în căruţă şi i-a pus cojocul să şază pe el, îşi aducea aminte de vorbele lui, pe care atunci nu le băga în seamă, iar acum şi le reamintea atît de bine şi cu o sete nespusă.

Şi cum a sărutat-o el, cum fugea să prinză prepeliţele din zbor şi cum l-a lovit ea fără de milă atunci noaptea, în faţa lui Iorgovan şi a lui Neacşu, şi cît de nenorocit era Neacşu.

Iară ea nu putea nici măcar să le ceară iertare, să cază în genunchi, să le sărute mînile, să sărute, ca Pupăză, ca Iorgovan, pămîntul de la picioarele lor.

„Şi dacă ţi-a fi de ceva, spune-i băiatului ăstuia!"

Nu mai era băiatul! Îl alungase ea însăşi de la dînsa.

Astfel zi cu zi, noapte cu noapte.

Ea nu mai putea să poarte viaţa aceasta.

Toamna tîrziu, cînd abia mai era pe ici pe colo cîte o frunză pe copaci, într-o zi de duminecă, ea-şi aruncă o cîrpă în cap şi plecă drept spre morminţii din Socodor.

Cale de cîteva ceasuri, cît merse pîn-acolo, ea se ducea dusă şi ştergînd din cînd în cînd cîte o lacrămă. Intrînd apoi în morminţi, o înnăbuşi un plîns zgomotos, ea se aruncă cu faţa la pămînt, sărută ţărîna şi rămase timp îndelungat buiguită, ca şi fără de simţiri.

Înspre amurgul serii ea sări în picioare.

O ceată de băieţi cînta „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluieşte-ne pre noi". Se aducea un nou mort, ca să fie aşezat la vecinica odihnă.

Murise Stanca lui Martin, şi Martin, cei patru copii rămaşi fără de mumă, Floarea, sora Stancii, Ana şi Marta, surorile lui Martin, ajalnicele[1], prietenele răposatei, toţi, cu toţii, începură să se vaiete în gura mare, cînd sicriul fu aşezat la marginea mormîntului.

Simina rămase plîngînd şi ea la o parte, gropaşii slobozîră coşciugul în groapă, rude, prieteni şi oameni de casă aruncară toţi din toate părţile cîte un pumn de ţărînă preste el, preoţii cîntară „în veci pomenirea ei", apoi lumea se risipi, jălitorii se depărtară încetul cu încetul.

Rămasă iar singură, Simina se uită lung în urma lor.

Îi perise parcă deodată toată mîhnirea din suflet.

O cunoscuse pe răposata. Era o femeie harnică şi bună de gură.

Îl cunoştea pe Martin. Un om de vreo patruzeci de ani, blînd şi îngăduitor, dar slăbănog şi sfiicios.

---

[1] *Ajalnică* — bocitoare.

Ce se făcea el acum cu gospodăria lui şi cu patru copii rămaşi pe capul lui ca vai şi amar de ei ? !

Ea fusese singură la taică-său, care n-avea stare, şi era om cu vîrtute ca puţini numai şi totuşi mereu se plîngea fie-iertatul ; dar nenorocitul acesta de om, cu patru copii şi cu avere frumoasă, ce se făcea el fără de femeie la casă ? !

Era parcă l-a scos Dumnezeu în calea ei şi a scos-o pe ea în calea lui.

Căci nu mai putea Simina să se depărteze de aici, unde se simţea acum atît de mîngăiată.

Ea plecă încet pe urma jelitorilor.

Voia să vorbească cu Martin, să-l mîngăie, să-i fie de ajutor, să-l roage ca s-o primească pe ea în casa lui, ca să-i coacă pîine, să-i gătească bucate, să-i poarte grije de casă şi de copii.

Dar ce o fi zicînd lumea ? !

Ce-i păsa ei ? !

Cui îi păsa de dînsa ? !

Martin o cunoştea pe Simina. Nu era cu putinţă ca ea să steie peste două luni de zile în sat, fără ca toţi s-o ştie şi să vorbească despre ea. Nu ştia însă Martin cine e Simina. Îşi aducea numai aminte că murise taică-său, pe care-l înmormîntase popa ca pe un văr, şi că după moartea bătrînului ea a rămas la casa popii şi preuteasa o ducea în toate duminecile cu ea la biserică.

Cînd dar una dintre vecine veni să-i spună că pădureanca are să-i spuie ceva, el, sfiicios cum era, începu să se învîrtească zăpăcit în loc. Nu ştia ce să facă, unde s-o poftească, ce să-i zică.

Cele două case erau pline de oameni adunaţi la pomană, alte trei mese, pentru tineret şi sărăcimea din sat, erau în curte ; iară Simina spusese că vrea să vorbească numai cu el singur.

Simina intrase în curte şi aştepta la portiţă, nerăbdătoare şi supărată de oamenii care-şi îndreptară cu toţii privirile spre dînsa.

În fundul curţii, mai spre grădină, era o căpiţă de fîn.

„Ce vrea? ce caută? de ce a venit?" se întrebară cu toţii, cînd Martin se duse la Simina şi o duse aşa oarecum fără de voie în dosul căpiţei, ca să nu steie cu ea în vederea tuturora.

Nu vorbise niciodată cu dînsa, n-aveau nimic de împărţit unul cu altul; credea dar, că vine din partea preutesei.

Popa Furtună, care fusese şi el la înmormîntare şi era acum în casă, venise să sfinţească bucatele şi, cînd Simina se depărtă cu Martin spre căpiţă, el ieşi cu cartea şi patrahirul subsuoară ca să se întoarcă acasă, se opri în capul scărilor şi se uită nedumerit în urma ei.

O zărise parcă şi în morminţi, dar de unde ar fi putut să-i vie lui gîndul de a se uita mai cu dinadinsul. Era însă chiar ea; nu mai rămînea nici o îndoială că ea era.

El stete cîtva timp nedumirit, apoi plecă şi el spre căpiţa de fîn.

– Martine! grăi Simina; văd c-a murit fie-iertata, şi ai rămas cu copiii şi cu casa fără de femeie. Vei fi vrînd să-ţi găseşti pe cineva să-ţi facă trebile casei şi să-ţi caute de copii.

– Numai dacă nu m-ar fura, zise el fricos şi smerit.

– Eu nu te fur, Martine! îi răspunse ea.

Martin era un om înalt, uscat, bălan, cu faţa lungăreaţă, cu ochii albaştri şi cu un nigel la aripa dreaptă a nărilor.

– D-ta?! zise el dîndu-se un pas înapoi.

– Eu te rog să mă primeşti – grăi dînsa – şi să mă dai ca pe netrebnică din casă, dacă te vei căi ori copiii vor simţi vreodată că nu mai au mamă.

El se uită lung şi nedumerit la dînsa, apoi dete de cîteva ori din cap.

– Asta nu se poate, zise el. N-am eu casă pentru d-ta, nici sînt om să pot purta cămăşi spălate ori să mănînc pîne frămîntată de mîna d-tale. N-aş mai avea tignă cît e ziua, nici odihnă cît e noaptea. Nu vezi d-ta că abia mai stai pe picioare? Ce te-ai făcut de cînd nu te-am văzut? Erai rumenă şi tare ca mărul copt, şi acum nici vîntul să nu te atingă.

– Străinătatea, Martine, singurătatea m-au săcat, îi răspunse ea. Chiar rudele mele mă chinuiesc, fiindcă nu pot să fac ceea ce nu mă iartă inima şi voia răposatului, a taichii, fie-iertatul. Dar nu te uita la faţa mea. Braţele aceste ştiu să muncească. Fie-ţi milă de copiii tăi şi lasă-mă să-mi cîştig mîngăierea de a avea şi eu pe cineva aici aproape de mormîntul taichii.

Acum sosi şi părintele Ioan la dînşii.

Martin şi Simina tresăriră amîndoi, iar preotul rămase încremenit cînd o văzu pe Simina înaintea sa.

– Ce-i, draga mea?! întrebă el mişcat. Ce faci tu?

Pe Simina o năpădiră lacrămile. Ea se duse la el, îi luă mîna s-o sărute şi rămase înecată de plîns cu fruntea pe mîna lui.

– M-au părăsit toţi, toţi m-au părăsit; m-a ajuns blăstămul tatii! strigă ea în cele din urmă.

Popa ar fi voit să trîntească patrahir şi carte de pămînt şi să frîngă tot ceea ce-i cade la îndămînă.

– Ei, păcatele mele! strigă el. Hai cu mine! haid la preuteasa! Mai sînt şi oameni pe lumea aceasta!

XIX

Busuioc, bogătoiul din Curtici, fecioru-său Iorgovan şi Şofron, care tot mai stetea şi acum la casa lui Busuioc, săriră toţi trei în picioare, cînd aflară că Simina s-a mutat la Socodor, ca să-i frămînte pîne lui Martin şi să poarte grije de copiii lui.

Busuioc preste puţin se domoli.

Era, ce-i drept, foarte neastîmpărat, îi era şi acum ca şi cînd s-ar teme de o primejdie, dar nu putea să-şi deie seamă dacă se bucură ori se necăjeşte mai mult. Îi părea bine că ea s-a întors la Socodor : era lovită şi simţea lovitura. Ar fi dat însă, mult ar fi dat s-o poată scoate din casa lui Martin. Şi totuşi, era bine aşa ! O vedea în gîndul lui tăvălită, aruncată în uliţi şi întîia oară simţi lămurit că dacă ar găsi-o aşa cum o vedea în gîndul lui, ar ridica-o, ar curăţi-o şi şi-ar încărca toată bogăţia pe ea. Îi era ruşine de această simţire, dar nu se mai ferea de ea.

El se plimba prin casă, cînd Şofron întră fără de veste şi se opri în faţa lui.

O clipă ei steteră nemişcaţi şi cuprinşi amîndoi de o pornire îndărătnică.

– Eu mă duc – grăi Şofron – la Socodor şi mă întorc mîne ori poimîne să-mi iau banii. Ţi-o spun de acum, pentru ca s-o ştii.

Busuioc ştia de ce se duce el la Socodor şi dacă a umblat pînă acuma să-l ţie cu minciuna la Curtici, acum ar fi fost în stare să-şi pună toată trecerea, ca să-l oprească. Şi putea Busuioc să facă multe. N-avea decît să spună că l-a furat, c-a ridicat cuţitul asupra lui şi să ceară să-l închiză şi să-l judece.

– O să-i chem pe oameni – zise el – şi o să-i strîmtorez.

Şofron făcu un pas înainte şi se uită lung şi aspru la el.

– Să le lăsăm aceste, îi întîmpină. Eu sînt om prost şi nu ştiu multe. Mi-am tras seama cu mine : nu mă împinge la păcat, că viaţa mea tot nu mai preţuieşte nimic, dar d-ta eşti om cu avere şi cu copii. Mă tem eu de mine însumi : teme-te şi d-ta !

Grăind aceste el se întoarse şi ieşi, ca să nu şi-l mai simţă aproape pe omul de la care îi venea nenorocirea.

Busuioc rămase timp îndelungat stînd ca un stîlp de piatră la locul unde-l lăsase Şofron.

Da, el avea stare şi copii.

Avea și un fecior, care poate că și el era gata să plece la Socodor.

Nu !

Iorgovan încărca sacii din hămbar, liniștit ca și cînd nimic n-ar fi știind despre Simina.

Era joi, și joile Busuioc își făcea socoteala la moară și trimitea făina adunată peste săptămînă la Arad, ca să fie pe tîrgul de vineri acolo, și să cumpere ceea ce mai face trebuință pentru casă și moară.

După ce încărcară sacii, Iorgovan se duse la moară.

Moara lucra ca totdeauna și oamenii steteau de vorbă. Unul încărca sacii, altul descărca grăunțele, iar altul își avea grăunțe în coș și vreo trei-patru așteptau să le vie rîndul.

Ca la moară.

Dar nu mai era Pupăză, ca să-i facă să rîză.

Intrînd în moară, într-un colț de la stînga era meșcioara cu condica deschisă.

– A plecat Șofron ? întrebă morarul, în vreme ce Iorgovan rînduia pe masă.

– Da ! răspunse Iorgovan.

– Se vede că tot nu se lasă de pădureanca.

Iorgovan începu să tremure. El se așeză, luă peana și o întinse în călimară.

– O ticăloasă ! grăi apoi și începu să facă socoteală, adunînd numeri cu glas tare.

Făcea greșeli în adunare și morarul trebuia mereu să-l îndrepteze.

Încheind socoteala, el se ridică, se mai învîrti prin moară, apoi se opri în fața mașinei și rămase uitîndu-se la fuga neastîmpărată a roatelor.

– Uită ! zise el, eu nici acum nu pot înțelege, cum i s-a întîmplat lui Pupăză nenorocirea aceea.

– Apoi că nici nu era aici – răspunse morarul – ci la mașina de trierat.

– Așa e, frate ! strigă Iorgovan. Vorbesc și eu alandala. Aici nici n-ar fi cu putință una ca aceea.

– Mai ales ! grăi morarul, care ținea să se știe cît e de strașnică moara lui.

Începu dar să-i arăte lui Iorgovan roatele cum se învîrtesc, cum ar putea să-l apuce pe om, cum l-ar arunca una într-alta și cum i-ar sfărîma într-o clipă oasele.

– Doamne ferește ! grăi Iorgovan și se depărtă.

Avea grabă ; trebuia să fie deseară la Arad.

În Arad el trăise timp de șese ani ; avea aici prieteni și cunoscuți, pe care-i întîlnea tot la două-trei săptămîni și care-l așteptau cu oarecare dor, fiindcă le venea totdeauna cu plin.

El trase ca de obicei la gazda frăține-său, lăsă pe argatul de la car să caute și de cai și se duse pe ici încolo, ca să se mai întîlnească cu lumea, să mai vază, să mai auză, să mai steie de vorbă.

Trecuseră luni de zile de cînd cu noaptea petrecută în birtul de la Curtici. I se urca sîngele la cap, cînd își aducea aminte de aceea noapte și se ferea de oamenii cu care se obicinuise a-și petrece. Nu voia să știe de petreceri : îi era scîrbă de ele.

Acum îi căuta parcă dinadins pe oamenii de viață ; ceilalți îi păreau prea sarbezi.

În cafeneaua din strada Domnească el întîlni pe proprietarul său, Virgiliu Bărgăuț, un om de vreo douăzeci și trei de ani, scurt și gros, neastîmpărat și cam rău îmbrăcat, unul dintre tinerii ușuratici, care trăiesc pe apucate, cîștigîndu-și pînea ca scriitor, azi aici, mîne colo și poimîne nicăiri.

– Să mergem undeva, să facem ceva ! ce stăm aici ca niște țapi umpluți cu cîlți ? îi zise Bărgăuț.

– Unde să mergem? ce să facem? întrebă Iorgovan, deşi ştia prea bine ce înţelege Bărgăuţ, cînd zice că vrea să facă ceva.

– Ai fost vreodată la „Moara dracului"?

– Ce-i aceea?

– Un birt cinstit, unde omul poate să facă ce vrea, fără ca lumea să-şi caşte gura la el. Se bea, se cîntă, se joacă în cărţi.

– Nu mă duc, răspunse Iorgovan.

Şi totuşi – de ce să nu se ducă? de ce să nu-şi petreacă? de dragul cui?!

Om domol şi aşezat, Iorgovan nu înţelegea petrecerea altfel decît aşa, ca el să privească pe cînd alţii îşi petrec în socoteala lui.

El însuşi nu era beutor; un pahar, două de vin îl ameţeau şi-l făceau ursuz. Îi plăcea însă să-i vază pe alţii bînd pînă ce nu mai pot să se ţie pe picioare.

El însuşi nu cînta, nici nu juca. Cîntecul şi jocul îi păreau lucruri nepotrivite cu un om care ţine la sine. Îi plăcea însă să vază pe alţii jucînd.

El însuşi era foarte cuviincios şi alegea atît în vorbe, cît şi în bucate. Îi plăcea însă să vază pe alţii îmbălîndu-se.

Acum ar fi voit să aibă gălăgie, joc şi cîntece, sticle sparte şi vin vărsat pe jos, certuri şi îmbrăţişeri, să vază oameni ce se dau orbiş desfrîului.

Îi era însă ruşine de ceea ce ar fi voit.

– Mai ai tu un rînd de haine? îl întrebă el pe Bărgăuţ într-un tîrziu.

– De ce?

– Să le îmbrac, răspunse Iorgovan. Aşa cum sînt, mi-e greu să mă duc. Plugarului nu i se iartă ceea ce voi ăştialalţi faceţi în toate zilele.

XX

Popa Furtună era om iute ca piperul, dar nu se pripea niciodată.

Văzînd-o pe Simina atît de perită, el își făcea mustrări, căci, dac-ar fi fost el atunci cînd era vorba, Simina acum n-ar fi fost singură și părăsită de toți. El cu toate acestea simțea și acum că e mai bine așa. O știa pe soră-sa Vica, îl știa pe cumnatu-său Busuioc, îl știa pe nepotu-său Iorgovan și nu-și putea închipui un trai bun între dînșii fiind și pădureanca la mijloc. De ce, n-a putut nici el s-o spună : simțea numai că nu poate să se împace cu gîndul unei însoțiri ca aceasta.

Acum însă Simina îl luase pe dinainte, îl scosese oarecum din sărite și el ar fi fost gata să se ducă la Busuioc și să-l silească a veni încă o dată să o pețească pe Simina.

– De ce n-ai voit tu să te măriți după Iorgovan ? o întrebă el după ce sosiră acasă și mai stătură cîtva timp cu preuteasa.

– Bine a făcut ! grăi preuteasa.

– Eu n-am zis că nu voiesc – răspunse Simina – ci numai că ar fi bine să mai așteptăm.

– Ei, bine ! vrei acum ? o întrebă popa.

– Acum nu ! zise ea, mai puțin decît orișicînd.

– De ce nu ?

– Nu pot !

Preuteasa știa de ce n-a voit și nu voiește, de ce nu poate ; o văzuse stînd față în față cu Șofron.

– Ce mai la deal la vale, zise ea. Să nu mai umblăm cu minciuna. Simina se mărită după Șofron.

Popa se uită mirat la amîndouă, iar Simina trăsări.

– Ferească Dumnezeu ! strigă ea. Taica, fie-iertatul, n-ar avea odihnă în mormînt, dac-aș face una ca asta.

– Iar eu îţi spun că ai să te măriţi după Şofron ! grăi preuteasa hotărît.

– Fereşte-l, doamne ! zise iar Simina, şi nu ne pedepsi.

„Aici trebuie să fie ceva la mijloc, îşi zise popa. O să vedem !"

Iar preuteasa ştia hotărît că aşa are să fie, precum zice ea.

De asta se temea şi Simina.

Căci de ce n-a venit el la Socodor ?

Îi era frică şi nu mai voia să se întîlnească cu dînsa, se ferea cum se fereşte omul de toată primejdia. A zis el că-i pare bine, dacă ea se mărită după Iorgovan, dar ea a văzut şi lăcrămile lui, a auzit şi glasul lui, ea a înţeles de ce vorbeşte aşa şi a simţit ce gîndeşte el. Nu putea el să uite lovitura pe care i-a dat-o, întocmai precum Iorgovan nu poate să uite vorbele pe care i le-a zis la despărţirea lor, nici s-ar astîmpăra toată viaţa lui, dacă ar şti-o măritată după Şofron.

Soartea ei era făcută : nu-i rămînea decît să umble singură pe cărările vieţii.

Sosind cîteva zile în urmă la Socodor, Şofron o găsi la casa lui Martin.

Cîtva timp steteră amîndoi încremeniţi, cum stai în faţa potopului ce vine asupra ta.

Tot drumul, cît a venit de la Curtici pînă la Socodor, el s-a gîndit cum să-i spuie de ce n-a venit mai nainte şi cum să-i ceară iertare.

Acum, dacă i-ar fi pus cineva cuţitul la gît, el tot n-ar fi făcut nici una, nici alta. Nu putea, nu trebuia, n-avea de ce să le facă. De sine se înţelegea că n-a venit, pentru că nu s-a putut să vie.

Altul era simţămîntul care îi stăpînea acum pe amîndoi : vrei nu vrei, n-ai încotro.

Erau stăpîniţi unul de altul : ea simţea că trebuie să facă ceea ce zice el, şi el, că trebuie să facă ceea ce zice dînsa.

El îi întinse mîna lui cea aspră.

– Şi mie-mi pare bine că te găsesc, îi zise. Uite ! credeam că o să-mi pară rău şi-mi pare bine.

– Eu nu ştiu, răspunse ea. Ce mai face leica Vica, Busuioc, ce mai face Iorgovan ?

– Sînt bine – zise el – toţi sînt bine. Să-i ţie Dumnezeu năravul, e foarte cuminte. Eu mă temeam c-o s-o apuce rău. Ştii tu, atunci, noaptea.

– Şi eu, Şofroane !

Doi dintre copii, o fetiţă de vreo trei şi un băiat de cinci ani, steteau lîngă Simina şi se uitau cu ochi mari la el.

– Aştia sînt copiii ? ! grăi el. Uită ! am uitat să le aduc cîte ceva.

– O să le aduci altă dată, zise ea şi începu să-i spună cum sînt copiii, ce fac, ce zic, în ce fel îşi petrec, ce mai e pe la casă, care este firea lui Martin, care îi sînt apucăturile, în sfîrşit, multe şi mărunte, cum e obiceiul femeilor.

Apoi ea urmă a-şi face treburile, ca şi cînd ar fi tot singură ca mai nainte, iară el se aşeză pe un butoieş din tindă şi rămase umblînd cu ochii după ea şi vorbind mereu aşa singur.

– Nu te teme tu... O să vezi tu... Eu sînt om cu mintea întreagă. Ştiu eu ce se potriveşte şi ce nu se potriveşte. Eu n-am să te supăr. Simino ! strigă el într-un tîrziu. Ai slăbit tu ori numai îmi pare mie ?

– Am slăbit, Şofroane ! răspunse ea.

– Aşa-i ! ai slăbit ! tare ai slăbit !

„Rău a slăbit, urmă el iar pentru dînsul. Mă miram eu de ce-mi pare de tot altfel de cum fusese. Da ! e mai frumoasă !“

– Tu, Simino! strigă iar. Şi cînd ai slăbit?

– De mult!

– De ce?

Ea se uită rîzînd la el.

– De amarul tău, Şofroane! răspunse ea aşa cam în glumă. Nu ştii tu cît m-am frămîntat eu de cînd mi-am dat seamă că rău am făcut de te-am rugat să te muţi aici.

El se uită strîmtorat la pămînt.

– Aşa-i! zise apoi. Mult a trebuit să te amărăşti. Dar, vezi tu, acum ştiu de ce n-am venit mai nainte. Ce să fac eu aici? Ştiam că te afli la unchiu-tău. Acum, că te ştiu singură, m-a apucat deodată şi-aş fi venit, Simino, chiar dac-ar fi trebuit să-mi las pe taica neîngropat.

El se sculă apoi, se duse la dînsa, îi apucă mîna şi se uită în faţa ei.

– Rău ai slăbit, urmă apoi. Dar să nu crezi, Simino, că mai umblu cu gîndurile pe care le-am avut odată. Mă crezi tu, Simino?!

– Te cred, Şofroane! răspunse ea.

Deodată însă o năpădiră lacrămile.

El rămase strîmtorat înaintea ei.

– De ce plîngi? o întrebă apoi, îi puse mîna pe umăr, îi scoase perii din faţă şi se uită în ochii ei.

– Parcă n-aş avea de ce să plîng! Intreabă-mă de ce nu plîng, cînd nu plîng? Atît am plîns, Şofroane, încît mi s-a făcut obicei şi adeseori mă pomenesc că plîng fără de veste, aşa din senin, numai fiindcă îmi sînt dedaţi ochii pe plîns.

– Aşa-i! grăi Şofron. Asta vine de sine.

– Îl iau eu pe răspunderea mea! strigă popa Furtună, care intră c-o falcă în cer şi cu alta în pămînt pe portiţă, cu doi jendarmi în urma lui.

– Se poate – răspunse unul dintre jendarmi – dar noi avem poruncă să-l ducem.

Şofron şi Simina se spăriară amîndoi.

– Ce e, Şofroane ? ce s-a întîmplat ? întrebă popa răstit.

– Nu e nimic – răspunse Şofron întorcîndu-se spre Simina – nu-ţi face spaimă degeaba. Eu am fost cătană împărătească ; mie nu mi se face nedreptate. I-am tras odată caprarului o palmă de i-au sărit trei măsele din gură şi a zăcut două săptămîni ; m-a pus căpitanul în fer scurt, dar a zis că bine am făcut. Mă duc, dacă e vorba, pînă la împăratul. O să mă închiză, dar o să-mi deie banii.

– Ce fel de bani ? întrebă popa.

– Banii mei, nouă sute patruzeci de zloţi de argint – răspunse Şofron – pe care îi i-am dat. Şi acum mă poartă cu minciuna.

– Ia haid să vedem – grăi popa – să vedem noi, dacă ţi-i dă sau nu.

– Nu-ţi face inimă rea, Simino, zise Şofron, apoi plecă cu popa şi cu jendarmii.

Simina privi cuprinsă de spaimă în urma lor.

– Şi asta tot eu am făcut-o ! strigă ea deznădăjduită. Nu uită Busuioc, nu iartă ! Dar Iorgovan ? ! urmă peste puţin, lui cînd o să-i vie rîndul, el unde o să mă lovească ? !

Busuioc rămase ca trăsnit din senin, cînd văzu că popa, fratele nevestei sale, se pune între el şi Şofron.

Dar el nu putea să rămîie de ruşine !

– Nu-i dau, pentru că nu-i dau ! zise el, cînd popa îl întrebă de ce nu-i dă lui Şofron banii. Să mi-i scoaţă cu judecată. O să-l învăţ eu pe el a-mi pune cuţitul în pept.

– Iară eu îţi spun şi s-o ştii – îi întîmpină Şofron – că n-am să umblu cu judecata : ori te înjunghiu, ori îţi dau foc. Odată tot o să ies eu din închisoare.

– O să ieşi chiar astăzi ! strigă popa, iar de bani, grija mea. Mi-i laşi mie să-i scot de la el, şi dacă ţi-e de bani, ţi-i număr mîne. O să vedem noi, care pe care. Aici e alta la mijloc !

– O să vedem ! strigă şi Busuioc.

Era-ndîrjit de ar fi fost gata să-şi pună toată averea.

Seara însă el aşteptă ca fiiu-său Iorgovan să se întoarcă de la Arad, cum se întorcea toate vinerile, cînd umbla la Arad. Dar se înnoptă şi Iorgovan nu mai venea. Vica, prepuielnică şi fricoasă ca toate femeile, ca toate mumele, începu să-şi facă fel de fel de închipuiri, mai că se va fi întîrziat şi-l vor fi apucat oamenii răi pe drum, mai că va fi făcut ceva şi-l vor fi închis şi pe el ca pe Şofron.

Argatul se-ntorsese cu carul. Zicea c-a plecat joi seara, dar de atunci nu l-a mai văzut. Ştie numai că s-a dus unde s-a dus, cu unul Bărgăuţ. A lăsat dar sacii acolo şi s-a întors.

Busuioc îl ştia pe Bărgăuţ.

– Nu e nimic ! îi zise el Vichii. S-a ticăloşit, asta e. Are să se întoarcă, dar mai bine ar fi să rămîie acolo.

Şi totuşi, mult ar fi dat să poată pune pe cineva călare, ca să-l trimiţă la Arad, să-l caute şi să-l aducă. El însuşi nu putea să o facă. Era feciorul lui şi nu-l putea da de ruşine.

El se plimbă timp îndelungat neastîmpărat prin casă. Deodată apoi ieşi deznădăjduit afară şi porunci ca sluga să se pună călare, să meargă la Socodor şi să-i spună popei că-l roagă să vie des-de-dimineaţă la Curtici.

– Nu – zise apoi răzgîndit – lasă că mă duc eu !

XXI

– Lasă-l – îi zise popa lui Busuioc – fă-te că nu vezi, n-auzi, nu bagi nimic de seamă. Se întoarce el de sine ; nu e făcut Iorgovan să poată umbla pe calea ce-a apucat.

Așa a și făcut Busuioc.

Sîmbătă dup-amiazăzi Iorgovan s-a întors acasă.

Îi era rușine de slugi și de vecini, ar fi vrut ca taică-său să-l certe și-i venea să se spînzure, cînd vedea că nici nu-l întreabă măcar unde-a stat, ce-a făcut, ba nici nu era supărat.

El îi dete banii pentru sacii de făină pe care-i vînduse a doua zi și spuse că l-a ținut negoțătorul de făină cu vorba de n-a putut pleca la timp.

Mințea Iorgovan. Nu numai că nu l-a ținut negoțătorul, dar banii nici că erau de la el, îi luase cu împrumut, căci prețul făinei îl cheltuise.

Întîia oară în viață se împrumutase și el, cu puțin numai pentru un om ca dînsul, dar datoria îl apasă cu atît mai vîrtos, cu cît n-ar fi voit să afle cineva c-o are și trebuia neapărat s-o plătească vinerea viitoare.

De unde ?

Nu-i rămînea decît să-l înșele pe taică-său la socoteala morii.

N-ar fi avut decît să ceară, și știa că Busuioc îi dedea bucuros orișicît, dar tot îi părea rău. De ce să-l mai mîhnească. Așa și-așa tot de la el ieșea.

Acum o dată în viața lui, la strîmtoare, putea s-o facă.

Și joia viitoare el îl înșelă pe taică-său la socoteala morii.

Busuioc începu să tremure, cînd văzu că fecioru-său iar vrea să plece tot el la Arad, dar el nu se simțea destul de tare ca să-l oprească.

Și nici n-avea de ce.

Şi-ar fi pus Iorgovan viaţa că se întoarce la timp, că nu mai stă de vorbă cu nimeni, că nu mai face toată viaţa lui datorii.

Numai el ştia cîte amare de mustrări şi-a făcut în timp de opt zile.

Şi s-a şi întors Iorgovan la timp şi datorii n-a făcut. El însă iar şi-a lăpădat portul ţărănesc, iar a petrecut toată noaptea, nu însă cu Bărgăuţ, cu nişte oameni, pe care nu-i mai văzuse în viaţa lui, şi nu în oraş, ci peste Murăş, la Schela, unde nu-l ştia nimeni.

Ba a cîntat Iorgovan şi a jucat chiar şi el.

Şi totuşi el nu-şi mai făcea mustrări atît de amare ca-n rîndul trecut.

A petrecut, dar, la urma urmelor, cu cine? Cu nişte oameni pe care nu-i mai văzuse şi care n-o să-l mai vază în viaţa lor pe el. Nişte scîrnăvenii! Ce-i păsa lui de ei?!

Busuioc se linişti, cînd văzu că feciorul îi vine la timp şi nu mai e atît de umilit în el cum fusese săptămîna trecută. Tot îi părea însă bine că s-a împăcat cu popa. Se temea că iar o să-i mai vie lui Iorgovan, şi nu era pe lume om să-l ţie în frîu afară de popa. Da! bucuros i-ar fi dat Busuioc acum lui Şofron şi banii îndoiţi, numai să nu se strice cu popa. Căci a cui era vina, dacă se ticăloşea Iorgovan?!

„A mea e vina, numai a mea!" zicea Busuioc.

Aşa zicea şi Iorgovan.

Aşa zicea, cînd îl înşela la socoteală morii, aşa cînd îşi petrecea, aşa cînd cînta, juca şi făcea lucruri de care mai nainte îi fusese scîrbă.

Din vinere în vinere el se dedea tot mai tare desfrîului. De la o vreme nici nu-şi mai lăpăda portul ţărănesc la petrecerile lui. În cele din urmă începu să umble la birtul din Curtici.

Busuioc se trezi acum şi fugi iar la popa.

– Însoară-l ! zise popa. Fie cu orișicine, dar însoară-l.

– E oare ceva ce-aș face mai bucuros ? ! strigă Busuioc. Tu știi c-am voit, dar n-am putut, și vreau, dar nu pot.

– Ei, las-o pe mine ! grăi popa. Tu n-ai vrut cum trebuie să voiești. Ați fost amîndoi, și tu și el, niște netrebnici : să vezi tu, că vrea pădureanca, dacă-i vorbești cum trebuie.

– Spune-mi ce să fac și fac tot ! îi răspunse Busuioc.

– Pleacă-te.

– Mă plec ! zise Busuioc.

– Dar pleacă-te pe toată viața ta !

– Pe toată viața mea !

– Să-ți aduci aminte de asta ! grăi popa. Acum lasă-le pe mine.

Și poate că popa Furtună ar fi și putut să scoață lucrurile la capăt bun, dacă s-ar fi nimerit toate așa cum le știa el.

Șofron se mutase la Socodor. Își cumpărase doi boi, un car și un plug, luase pămînturi în parte și-și făcea arăturile de toamnă.

Întîia oară în viața lui simțea și el cîtă dulceață este în munca pe care o faci în ogorul tău.

În Socodor nu-l știa nimeni pe Șofron, era om venit în curînd, o știa însă pe pădureanca, și-l știau că se ține de dînsa, îi este rudă sau om din sat, știau că el umblă des la casa lui Martin, iară ea se duce adeseori de-i rînduiește prin casă și-i spală albitura și poartă grijă de el întocmai ca de Martin și de copiii lui.

De aceea lumea îi zicea lui Șofron – Șofron al pădurencii.

Iorgovan își petrecea în birtul de la Curtici.

– Măi Iorgovane – grăi scrietorul – îți mai aduci tu aminte de pădureanca? Al dracului de frumoasă mai era!

Iorgovan se uită lung la el.

– Îmi aduc – zise – grozav îmi aduc aminte. Măi! știi tu că fata aceea – aceea-i fată, măi! cum nu mai e alta pe lume.

– Ei, știi c-acum să ține cu Șofron?! urmă scrietorul. Al dracului e pădureanul acela!

Iorgovan se ridică în picioare, se uită cîtva timp țintă la el, apoi își trecu ochii peste masă căutînd să găsească ceva vîrtos și greu. Nu era decît sticla cu vin: el o apucă de gît, o ridică și o aruncă drept în capul scrietorului, care stetea uimit în fața lui.

– Se ține?! Simina se ține?! răcni el apoi și se aruncă turbat asupra nenorocitului, care se răsturnă cu fața plină de sînge la pămînt.

Săriră toți din toate părțile, ca să-i despartă.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc bogătoiul și putea să spargă capul scrietorului, fără ca să i se mai întîmple și vreo altă nenorocire.

Și aceasta îi era însă destulă.

Doi dintre oameni îl apucară și-l scoaseră cu puterea din birt, ca să-l ducă acasă, și peste puțin se adună lume multă, mai ales copii, în fața birtului, ca să afle ce s-a petrecut și să vază ce se petrece mai departe.

Văzînd că oamenii se iau droaie după dînșii, Iorgovan își veni în fire, se opri în loc și privi împrejurul său.

– A fost destul – zise el – nu mi-o mai faceți și asta; lăsați-mă, că mă duc eu singur, oriunde ați voi să mă duceți.

– Acasă! grăi unul dintre dînșii.

– Chiar și acasă! îi răspunse Iorgovan.

Acum orișiunde ar fi mers mai bucuros decît acasă; dar trebuia să scape de ochii lumii și el plecă cu pași

iuţi înainte. Mergînd, el nu se uita nici la dreapta, nici la stînga, nici înapoi, îi vedea cu toate aceste pe oameni venind în urma sa, îi auzea întrebîndu-se asupra celor petrecute şi ar fi voit ca prietenul lui să moară, pentru ca nimeni să nu afle de ce l-a lovit cu sticla în cap.

Sosit apoi acasă, el stete neclîntit faţă în faţă cu taică-său, în vreme ce oamenii veniţi cu dînsul spuseră cele petrecute.

– Unde ai ajuns ?! Ce-ai făcut, Iorgovane ?! grăi Busuioc mîhnit pînă în adîncul inimii, după ce se văzu singur cu dînsul.

– Eu n-am făcut nimic – îi răspunse feciorul – tu le-ai făcut toate !

Grăind aceste, el se depărtă, ca să nu-l mai simţă aproape de sine pe taică-său şi să poată înnăbuşi pornirea ce izbucnise fără de veste în el cu atîta putere, încît îi venea să-şi ieie lumea în cap, să se ducă departe-departe, pînă ce nu i se va perde şi urma.

Busuioc alergă iar la popa.

– Acum, mai ales acum să-l lăsăm în pace – grăi popa – şi dacă nu-şi vine nici acum în fire, atunci e rău. Vorba e numai să punem lucrurile la cale şi să facem ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Popa se duse dar la scrietorul, care zăcea bolnav, îl împăcă, şi lucrurile se netezîră, iar Iorgovan rămase nesupărat de nimeni.

El avea însă destulă supărare în el însuşi.

I se turburase toată firea şi în turburarea lui nu mai găsea nicăiri odichnă.

Îl vedea mereu înaintea sa pe Şofron căutîndu-şi molcom de treabă, îl vedea pe scrietorul răsturnîndu-se cu faţa plină de sînge, se vedea pe sine lovind fără cruţare în Simina, bătîndu-şi joc de norocul său, tăvălindu-se prin birturi, furînd pe taică-său şi auzea neîncetat cuvintele : „Şofron e om, Iorgovane !"

Da ! Şofron era om !

Dar una îl strivea pe Iorgovan mai presus de toate : încordarea dintre el şi taică-său.

„Tu le-ai făcut toate !"

Aceste vorbe, spuse aşa în pripa mîniei, Iorgovan nu putea să şi le ierte : trebuia să mai adauge [1] ceva la ele, să le lămurească, să pună tot ceea ce avea pe inimă.

„Mai avem o vorbă !" îşi ziceau ei amîndoi de cîte ori ochii lor se întîlneau.

Nici unul nu avea însă destulă vîrtute în el, ca să deschiză vorba.

Lui Busuioc îi era silă, iar fecioru-său se temea ca nu cumva să se întîmple un lucru de care s-ar îngrozi un întreg colţ de ţară.

Joi după-amiazăzi, cinci zile după cele petrecute la birt, Iorgovan îl întrebă pe taică-său dacă se duce el ori nu la Arad.

– O să mergem vinerea viitoare, îi răspunse bătrînul strîmtorat.

„De ce ? !" ar fi voit Iorgovan să întrebe, el însă se întoarse îndărătnic în călcîi, ieşi din casă şi plecă drept spre birt, aşa din pornire îndărătnică, fără ca să-şi mai deie seamă despre ceea ce face. Voia să-l doară pe taică-său !

Întrînd în birt, el simţi că toţi se feresc de el.

Ceru vin, aşteptă însă timp îndelungat şi nimeni nu-i aduse.

El începu să bată în masă.

– Vine ! îi răspunse unul dintre băieţi, dar trecu iar timp la mijloc şi nimeni nu veni.

El începu să bată din nou în masă, văzînd apoi că acum nici nu-i mai răspunde nimeni, se ridică mînios şi se duse în partea ceealaltă a birtului, unde-l văzuse pe băiet.

---

[1] În text : *adaugă.*

Acesta stetea nedumirit într-un colţ.

– Ce-i ?! grăi Iorgovan mînios.

Băietul dete strîmtorat din umeri, iar cei patru oameni, cari erau la una dintre mesele despre uliţă, rămaseră privind cu încordare cînd la unul, cînd la altul.

– Busuioc a lăsat vorbă să nu-i mai dăm, grăi băietul întorcîndu-se spre ei.

Iorgovan începu să rîză.

– Aici – zise el – nu porunceşte Busuioc, poruncesc eu. Tu mă ştii că nu mă pricep la glumă. Adă vinul !

Grăind aceste, el se întoarse iar în partea retrasă a birtului şi se aşeză din nou la locul lui.

– D-voastre vedeţi că n-am încotro, le zise băietul celor patru oameni şi se duse de-i dete vinul.

Rîzînd apoi aşa în el, Iorgovan îşi beu încetul cu încetul cele cîteva păhare de vin, mai stete cît mai stete fără de nici o treabă, apoi plăti şi pe-nserate o luă drept spre moară, ca să-şi încheie socotelile.

Ca totdeauna erau şi acum oameni la moară şi cîţiva dintre dînşii steteau de vorbă cu morarul la lumina unei lămpi, ce era atîrnată într-un cui deasupra mescioarei din colţ.

Ei se sculară, cînd Iorgovan întră.

Iorgovan le zise bună seara, se aşeză cam posomorît la masă, apoi luă condica şi peana, ca să facă socoteala.

Nu era beat, vedeau însă cu toţii că e cam ameţit.

– Nu e stricat nimic la moară ? îl întrebă el pe morar.

– Nimic, răspunse acesta.

– Ia să vedem, grăi Iorgovan ridicîndu-se. Taica zice că n-o să ducem făina pe mîne la tîrg. Mă duc însă eu singur şi, dacă e ceva de trebuinţă, e bine să ştiu.

În moară erau trei lămpi, una deasupra coşului, alta în faţa locomobilei, unde lucra morarul, iar a treia, cea atîrnată deasupra mescioarei. În partea dreaptă a morii, unde se aflau roatele cele primejdioase, era de tot întunerec.

Văzînd că Iorgovan pleacă spre această parte, morarul luă lampa din părete şi plecă cu ea în urma lui, ca să-i lumineze.

Iorgovan cercetă cu de-amănuntul roate, şuruburi şi chingi, atingîndu-le mereu cu condeiul, pe care-l avea în mînă ; la roate însă el lăsă condeiul să cadă fără de veste, apoi zise că e bine şi se întoarse iar la condica de pe masă.

Morarul atîrnă iar lampa de cuiul ei.

Iorgovan începu să caute pe masă.

– Condeiul, zise el. Aşa-i ! l-am uitat.

Morarul grăbi să-l caute.

– Lasă, că-mi aduc aminte unde l-am scăpat, îi zise Iorgovan şi se întoarse iar spre partea întunecată a morii.

Morarul sări din nou la lampa din cui, o luă şi plecă cu ea în urma lui.

Iorgovan se opri strîmtorat din drum.

La asta nu se gîndise.

– Adă lampa ! grăi el cu glasul înnăbuşit şi tremurînd în tot trupul.

Luînd însă lampa de la morar, el o apucă aşa, că tinicheaua strălucitoare rămase întoarsă spre faţa lui şi nu numai că nu-i arunca lumina în cale, dar îi mai lua şi vederile cu strălucirea ei.

Cîtva timp se făcu linişte, încît nu se mai auzea decît învîrtirea roatelor neobosite, bătaia coşului şi paşii lui Iorgovan, care înainta oblu spre unul dintre stîlpii de la dreapta locomobilei.

Deodată scoase un răcnet de se cutremură toată moara, hîrburile de sticlă căzură sfărîmate peste fierăria locomobilei şi moara se umplu de lumină.

Grăbind să deie ajutor, oamenii-l găsiră pe Iorgovan sub stîlp, învăluit în flacările care într-o clipă cuprinseseră hainele de pe el.

XXII

Fă trei cruci şi zi „doamne-ajută !" cînd treci pragul casei, fie ca să ieşi, fie ca să întri, căci lumea din întîmplări se alcătuieşte, iar întîmplarea e noroc sau nenorocire şi nimeni nu ştie dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-şi pune de gînd.

Nenorocirea îl ajunsese năprasnic pe Iorgovan ; a dat în graba lui peste stîlp, s-a izbit de el, a spart lampa şi a căzut aprins la pămînt.

Cine e oare acela care s-ar încumăta să se laude că nu i s-ar fi putut întîmpla şi lui una ca aceasta ? ! Cine oare putea să nu fie cuprins de milă, cînd [îl] vedea plin de arsuri, tot trupul o rană ? !

Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc, cînd oamenii îl aduseră pe Iorgovan, şi nimeni nu se mai gîndea să alerge la focul ce ardea în marginea satului, mistuind şi moara, şi grîul din saci, şi făina din coş, şi condica cu socotelile morii.

– L-au frînt şi pe el roatele ca pe Pupăză ! zicea unul.

Unii ştiau că e mort, alţii, că mai trăieşte, dar n-o s-o ducă pîn-a doua zi, iar alţii, că n-are decît pe ici pe colo cîte o arsură, care o să-i treacă în cîteva zile.

Cînd doctorul sosi la casă, se îndesuiră cu toţii în urma lui şi curtea lui Busuioc se umplu de lume.

Cînd doctorul întră, Iorgovan zăcea nemişcat şi ameţit de usturime.

Doctorul îl căută cu de-amănuntul, stete apoi pe gînduri şi dete din umeri.

– E rău de tot – zise el – dar omul e tînăr şi poate încă să scape. O să facem tot ceea ce va fi cu putinţă.

– Averea mea toată ţi-o dau – strigă Busuioc – numai să-l mai văd încă mergînd la birt !

Iorgovan îşi ridică ochii spre el.

– Nu mai vreau ! grăi apoi încet. O să vezi tu că nu vreau.

Preste puţin el apucă mîna doctorului, o strînse cu deznădăjduire şi se uită lung şi stăruitor în ochii lui.

– Aibi răbdare – îi zise doctorul – că scapi.

– Am răbdare, mă vezi că nu mă vaiet, îi răspunse Iorgovan.

Şi avea Iorgovan răbdare. Ceasuri întregi el zăcea nemişcat în culcuşul lui, iar cînd se apropia cineva de dînsul, ochii lui rîdeau.

Linişte, multă linişte cerea doctorul, şi liniştea îi întrase chiar şi în suflet, căci omoară durerea trupească orişice simţire din om şi rămîne ea singură stăpînă pe el.

Primind vestea despre nenorocirea ce-l ajunsese pe Iorgovan, Simina sări în picioare.

„Nu-i adevărat ! îşi zise ea. El minte şi acum ! Şi-a făcut el însuşi nenorocirea."

Apucată de gîndul acesta, ea alergă la Şofron.

– Du-te – zise el – că o să-i fie bine, dacă te vede şi te ştie aproape.

Simina îşi încleştă mînile, rămase cîtva timp cu ochii aţintiţi la el, apoi îşi acoperi faţa cu amîndouă mînile şi suspină adînc şi lung.

– Ce-i ? ! întrebă el apropiindu-se de dînsa.

– Şofroane ! îi răspunse ea, luîndu-şi iar firea ei aşezată. Busuioc vrea, mi-a spus-o alaltăieri preuteasa, şi eu nu mai pot, nu mai vreau, nu mă mai iartă firea să-i zic ba. Îl iubesc, Şofroane, pe Iorgovan ! Ce să mă fac, dacă-l iubesc, cum aş iubi pe copilul meu, şi, doamne fereşte, mi-e groază de gîndul morţii lui mai mult decît de al morţii mele.

Şofron se dete puţin înapoi.

– Atunci nu te duce, zise el. Nu-l iubeşti tu pe el, cît te iubesc eu pe tine.

– O ştiu ! strigă ea, asta e, c-o ştiu. Ca tine, Şofroane, nimeni nu poate, că tu eşti om, iar eu sînt o muiere ticăloasă, care nu poate nimic.

– Pot eu ! zise el, şi nu te las. Dacă te iubesc şi nu te vreau, e fiindcă văd că nu e bine nici pentru tine, nici pentru mine, iar nu pentru ca să te las să dai în nenorocirea pe care o văd, o simt, am trăit-o de atîte ori stînd de vorbă cu mine însumi. Viaţa ta e a ta, şi mie de a lui prea puţin îmi pasă !

– Şi ce vrei să-mi faci ? îl întrebă ea îndărătnicită.

– Ce vreau ? răspunse el. M-am gîndit eu şi la asta. Mult mă gîndesc eu şi tot la tine mă gîndesc. Am destul timp. Cînd port coarnele plugului şi potrivesc brazda, ca să fie dreaptă şi potrivită-n adîncime, n-am altă treabă decît să gîndesc, fiindcă lucrul ăsta îl fac eu şi prin întunerec, atît de bine îl ştiu, mi-l face mîna ea de ea, oarecum fără de ştirea mea. Apoi ştiu eu ce-i în mine şi nu se poate în lumea asta s-o ştii şi tu, fără ca să ţii la mine, măcar cum ţin eu la Coarneşul meu, fiindcă e al meu, şi trage bine şi mă cunoaşte, mă simte, Simino, de departe şi, cînd mă duc să-l iau de la iarbă, se întoarce spre mine, îşi ridică ochii şi mă aşteaptă uitîndu-se în calea mea. Şi dacă nu vrea Coarneş un lucru, nu pot nici eu să-l fac cu toată inima. Tu fă ce vrei, dar ştiu că nu poţi. Iar dacă poţi, Simino, atunci e mai bine să fii dobitoc decît om.

Simina rămase cîtva timp perdută și cu ochii la pămînt înaintea lui, apoi începu să plîngă, îi apucă mîna și o sărută de mai multe ori.

– Nu pot, zise ea. Ce să fac, dacă nu pot ? ! Șofroane, nu mă părăsi.

– Niciodată – răspunse el – tu știi că niciodată n-o să te părăsesc.

Și s-a dus Simina la Curtici, fiindcă nu mai putea să rămîie.

Busuioc era gata să-și deie toată averea ca să-și vază încă o dată feciorul pus în picioare, dar nu i-a spus doctorului că a venit Simina, pădureanca, să-l vază și să-l caute pe bolnav. Ce știa doctorul ? ! Te pomenești c-ar fi zis că nu e bine s-o vază, nici ca ea să-l caute.

Cînd Simina intră în casă, Iorgovan zăcea pe spate, liniștit și nemișcat ca de obicei.

Ea se apropie tremurînd și fără de zgomot, apoi, cînd ochii lor se întîlniră, rămase neclăntită în loc, sub farmecul ochilor lui mari.

– Vai, doamne ! Tu, Simino ! Săracul de mine ! șopti el ; apoi își adună toate puterile, ridică amîndouă brațele spre ea, o apucă de umeri, o aduse spre el și-i sărută gura, apoi un ochi, apoi celalalt, apoi o depărtă, ca să se poată uita drept în fața ei, și iar o sărută.

Ea îi luă mîna și o dete încetinel înapoi, se lăsă pe pat lîngă dînsul, își puse capul lîngă al lui și cîtva timp rămaseră așa tăcuți și nemișcați.

– Și Șofron ce mai face ? întrebă el într-un tîrziu.

Ea tresări, se ridică puțin, apoi se întoarse asupra lui, îi luă capul între mîni și-i sărută fruntea.

Cuprins de fiori, Iorgovan își strînse încă o dată toate puterile, ridică din nou brațele, ca să o cuprinză cu ele, apoi dete un gemet lung, brațele îi căzură înapoi și răsuflarea i se curmă.

Simina se dete îngrozită înapoi, se îndreptă, stete cîtva timp ca scoasă din fire, apoi se întoarse răpede. se uită prin casă, se duse de deschisă uşa şi strigă tare, dar cu glasul aşezat şi deschis :

– O luminare !

Tribuna, I (1884), iulie 1/13 — august 11/23

HANUL CIORILOR

– Uite, e ceva ! Ce-o fi, ce n-o fi, numai singur Dumnezeu știe, dar ceva e, grăi Sfredeluș și-și mută neastîmpărat scaunul mai aproape. Umblînd așa singur, treci fără de grijă și peste cîmp deschis, și prin pădure deasă, dar ți-e urît cînd te afli pe vreun drum părăsit, și al dracului om ar trebui să fie acela care ar putea să stea noaptea adăpostit în casă pustie.

Tașcă, orzar de la Obor și om cu care ai putea să spargi ziduri, se uită zîmbind la el. Nu-și aducea, ce-i drept, aminte să fi umblat vreodată pe drum părăsit, ori să se fi adăpostit în casă pustie, dar știa că nu i-a fost urît niciodată și simțea că nici nu poate să-i fie.

– Da – zise el – cînd ai bani la tine : atunci da, te temi, însă nu de ceva, ci de cineva care ar putea să-ți iasă-n cale ori să te strîmtoreze într-un colț, ca să-i ia. Asta o cunosc și eu și de aceea umblu numai pe drumuri umblate și de alții, și mai numai în case pline.

– De, așa crezi tu, dar lucrul e, în adevăr, cu totul altfel, întîmpină Sfredeluș, care știa mai multe, fiindcă era dulgher și lucrase și la case părăsite. Banul, măi, e unealta dracului. Numai așa din senin nu-ți vine frica. De unde poți tu să știi prin ce fel de mîini a trecut banul pe care-l ai la tine ? Știi însă cu cîtă sete aleargă omul după el și cu cîtă îndîrjire îl păstrează. Tu l-ai luat, dar poate că acela,

de la care l-ai luat, nu ți l-a dat cu toată inima : sînt și bani legați, ca jaf să fie cu ei și praf să se facă. Cînd pui mîna pe asemenea bani, ți-e frică, fără ca să-ți dai seamă de ce, și tocmai frica te duce acolo unde praf se alege de ei. Să fie în ceas bun, dar nu trece nimic peste rîvna omului îndîrjit : moare, măi, și tot n-are odihnă, ci umblă mereu să neliniștească pe cei ce umbră cu bani legați de dînsul.

– Ei, lasă că-i dezleg eu, răspunse Tașcă și mai deșertă încă un pahar. Atîta rău ! La mine cum vin, așa se duc.

Sfredeluș se uită cu un fel de milă la el.

– Se duc de dus – zise el – dar vorba e, cum se duc : de banul legat n-ai noroc. Dacă-ți cumperi vite cu el, dai de pagubă ; dacă-ți zidești casă, îți merg toate a-ndoaselea. De aceea vorbesc eu de drumuri părăsite și de case pustii : nu-i a bine cînd un drum a fost părăsit ori o casă a rămas pustie !

– Aș ! grăi Tașcă și mai ceru un litru de vin.

Cu toate aceste nu-i mai venea să bage-n pungă ban luat mai nainte de a-l fi scuipat.

– Scuipă-l – așa zicea Sfredeluș – și zi cu toată rîvna, ca orice ar fi să piară, și n-ai apoi să te temi de nimic.

Tașcă nu credea în asemenea fleacuri, dar scuipa și zicea, fiindcă asta nu putea să-i strice nimic.

Așa e omul. Dac-ai apucat odată să te închini mai nainte de a te culca, nu-ți mai priește somnul, cînd uiți, din întîmplare, a te închina ; Tașcă nu putea nici el să umble liniștit cu banii nescuipați și nedescîntați.

Dar fără de bani ?

Puțin îi păsa.

Cumpărase de la Alexandria șasezeci și patru de chile de ovăz și se întorcea acum, ca să vie cu carele și să-l ia.

Călare pe buiestrașul lui, cu biciul atîrnat de șea și cu cuțitul la brîu, el trecea de-a lungul șoselei largi ca pe Podul Tîrgului, lăsînd mereu carele drumeților în urma lui. Făcuse treabă bună și era voios ; timpul era însă și el de te-ar fi înveselit chiar și dac-ai fi avut cuvinte de a fi trist.

Dimineața, cînd plecase de la Alexandria, era, ce-i drept, negură și frunzele duzilor se scuturau. În curînd însă negurile s-au risipit și soarele strălucea pe cerul senin de-ți era drag să treci călare peste șesul întins.

A bine nu era însă acest timp frumos.

După-prînz s-a pornit crivățul, domol la început și apoi din ce în ce mai aspru. Tașcă-și îmbărbătă buiestrașul. Lasă că pișca vîntul, dar și șoseaua se curățise parcă, deodată : cît era de lungă și de largă, nu se mai vedea car pe ea. Unul cîte unul drumeții își căutaseră, care pe unde nimerise, adăpost ; Tașcă ținea să fie mîne la București și nu putea să zăbovească pe drum, trebuia neapărat să sosească de seară la Cîrcei, unde îi era conacul[1] obicinuit. Nu-i vorba, crivățul îl lovea tocmai în față și, parcă era făcătură, nici buiestrașul nu mergea ca alte dăți ; dar făcuse el și drum mai greu în viața lui și prin gînd nu-i trecea că n-are să petreacă noaptea la Cîrcei.

Departe naintea lui, spre stînga, pe șoseaua ce vine despre Pitești, se vedeau plopii de la Hanu Ciorilor. N-a fost niciodată pe acolo ; n-avuse ce să caute-n partea aceea ; știa însă că acolo e Hanu Ciorilor, fiindcă nu puteai să treci nici înainte, nici înapoi, fără ca să vezi cale de jumătate de zi plopii și casa cea mare de lîngă ei.

Acum rotea un mare stol de ciori deasupra plopilor ce se înălțau negri spre apusul soarelui, și era oarecum urît să te uiți într-acolo.

N-avea el să treacă pe la Hanu Ciorilor, dar se-nnoptase prea curînd și mare lucru n-ar fi fost dacă s-ar fi abătut din drum ca să mîie acolo.

Nu-i trebuia lui nici o jumătate de ceas pînă la plopii aceia, iar pînă la Cîrcei tot mai avea vreo două ceasuri. Unde mai pui apoi, că spre Hanu Ciorilor mergea cu crivățul în spate ! ?

---

[1] *Conac* — popas.

Ajuns la răspîntie, el băgă mîna în buzunar şi scoase toţi banii ce-i mai rămăseseră.

Erau trei lei, o băncuţă şi patru gologani.

„Cu pereche“, zise el şi se abătu spre stînga.

Ar fi făcut-o, poate, aceasta şi dacă banii ar fi fost fără pereche ; ar fi făcut-o însă cu inima îndoită : acum ştia, c-aşa i-e să facă şi-şi îmbărbăta calul cu toată nădejdea.

Nu era însă lucru curat.

Calul mergea şi mergea, dar Hanu Ciorilor nu stetea parcă, nici el în loc, ci se ducea, încît lumina din ferestrele lui se vedea tot mai departe, ba deodată se pierdu ca şi cînd ar fi stins-o cineva.

Taşcă-şi opri calul.

Urît lucru să dibuieşti aşa singur noaptea prin locuri necunoscute.

Îi venea să se întoarcă, dar crivăţul îl izbi iar în faţă. Ce era adecă ? Cu lumină ori pe-ntunerec, n-avea decît să ţie drumul, ca să dea peste han : el îşi îmbărbătă iar calul – nainte, tot înainte... dar trecuse de mult jumătatea lui de ceas şi drumul era tot pustiu.

Deodată el îşi opri din nou calul.

Hanu Ciorilor era-n dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate.

Citeşti cîteodată asemenea lucruri, şi tot te apucă un fel de răcori : dar cînd te vezi tu însuţi pe tine purtat aşa de ici pînă colo ! ?

Înainte nu mai avea ce să caute, iar înapoi îi era urît să se mai întoarcă.

În cîmp însă de asemenea nu putea să rămîie.

Dacă s-ar fi gîndit în toată liniştea, el ar fi dat cu socoteală, că Hanu Ciorilor nu e la marginea drumului ca alte hanuri şi că dincoace de han trebuie să mai fie vreo altă zidire, care acopere lumina, cînd te apropii, şi pe care de dincolo, din cealaltă şosea, el n-o putuse vedea : te gîndeşti însă în toată liniştea cînd stai tignit acasă, dar nu cînd crivăţul te bate-n cîmp deschis.

Tașcă-și luă dar inima în dinți, cînd văzu că nu-i rămîne [decît] să se întoarcă, și rămase-ncremenit, cînd se pomeni că iar nu mai vede ferestrele luminate.

Acum însă se dezmetici și el, se-ntoarse puțin înapoi, ca să vadă iar lumina, apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminoase.

– Ce hanul păcatelor e ăsta, cale de două împușcături de la drum ? grăi el după ce se văzu, în sfîrșit, la scara casei mari, pe care în atîte rînduri o văzuse din depărtare.

– Că n-a fost han, domnule, ci casă bisericească, îi răspunse sluga ce ieșise în auzul tropotului de copite. Au făcut-o han, ca să nu mai stea pustie.

Tașcă se uită la casă și la cele din preajma ei.

Nu era casa cu două etaje, pe care el o văzuse de pe șoseaua cealaltă ; își dete însă în curînd seamă că se află în dosul zidirii, care aici avea un singur etaj. Ceva mai departe, spre șosea, erau grajduri și șoproane, zidirea ce-i acoperise lumina, iar printre amîndouă zidurile trecea drumul, pe care lumea venea din șosea.

Nu mai erau pustii, dar nici pline, și tare sămănau a pustiu, încît parcă nici nu-i mai venea să-și lase calul în grija slugii și să intre.

Dar ce altă ar fi putut să facă ! ?

El descălecă, își luă biciul, lăsă calul în seama slugii, apoi urcă cele două scări și intră în cîrciumă.

O singură ochire îi fu destul ca să vadă că aici a fost odată bucătărie. Cotlonul era și acum în ființă, iar mașina fusese înlocuită cu alta mai mică.

La o masă de la stînga ședeau doi olteni cu paharele pline în fața lor, pe laviță, într-un colț era un neamț zdrănțăros, iar hangiul, grec, bulgar ori albanez, ce-o fi fost, își rînduia dighisurile.

Nu era tîrziu, dar păreau cu toții obosiți, somnuroși și tresăriră oarecum ca din somn cînd el intră.

E lucru deosebit în felul lui să dai, așa deodată, față cu oameni, pe care nu i-ai mai văzut și care nu te-au mai

văzut, ba să ştii că ai să petreci, departe de altă lume, toată noaptea cu dînşii. Taşcă, om umblat în multe drumuri, o mai pățise, ce-i drept, aceasta, dar acum nu era ca alte dăți. Lasă că nu-i trecuse prin gînd să mîie la Hanu Ciorilor, dar le mai pățise şi celelalte nepățite. El se uită deci cu ochii scrutători mai întîi la cei doi olteni, apoi la neamț şi în cele din urmă la hangiu – şi nu-i steteau parcă nici unuia bine ochii în cap.

Ceilalți se uitară şi ei tot cu ochi scrutători la dînsul.

„Cine-or fi ăştia?“ se întreba el.

„Cine-o mai fi şi ăsta?“ se întrebau ei.

Hangiul îşi lăsă dighisurile şi făcu un pas spre dînsul.

– Urîtă vreme pe aici, îi zise Taşcă, pentru ca să înceapă cu ceva.

– Mai frumoasă n-o fi nici p-aiurea – răspunse hangiul – Sf. Dimitrie nu vine cu primăvară.

Trei lei, o băncuță şi patru gologani sînt bani cu pereche, dar cam puțin pentru un om care-i şi flămînd, şi setos, şi obosit de drum, ba mai are şi un cal în spinare.

Nu-i vorbă, fără de bani Taşcă se simțea mai în largul lui, dar tot i-ar fi părut bine dac-ar mai fi avut un leu.

N-avea nevoie. Cine-l vedea tot ştia că e om care poate să plătească, ba hangiul ar fi rîs dacă i-ar fi spus că n-are la dînsul decît trei lei, o băncuță şi patru gologani. Prea sămăna a om bănos.

Aşa dedeau şi oltenii cu socoteală.

N-o zicea nici unul aceasta, dar Taşcă o vedea din ochii lor şi ar fi voit să le spună într-un fel oarecare că şi-a cheltuit toți banii.

– O pății şi eu, grăi dînsul. Plecasem de la Alexandria ca să sosesc de seară la Cîrcei, şi crivățul m-a abătut din drum. Curat că vîntul m-a adus pe aici!

Urma, după gîndul lui Taşcă, că vreunul dintre cei patru să-l întrebe ce-a căutat la Alexandria, iară el să le spună drept răspuns la întrebarea aceasta că şi-a dat banii ca să arvunească ovăz.

Nici unul însă nu-i nimeri gîndul.

– De – grăi hangiul într-o romînească stîlcită – dacă vii de la Alexandria și te duci la București, p-aici nu ți-e drumul ; dar niciodată omul, cînd pleacă de acasă, nu știe unde are să ajungă.

– Așa e ! strigă rîzînd neamțul din colț, nu știe nimeni unde are să ajungă, nici ce are să i se întîmple. Eu, bunăoară, am plecat de la Vîrșet la Viena, ca să caut pe un frate al tatei, și am ajuns umblînd pe urma lui pe aici, unde nu mi-a trecut niciodată prin minte să vin. Hîhîhî ! poate că ai și d-ta vreun unchi care a murit bogat, și-i umbli fără ca să știi pe urmă.

Hangiul începu și el să rîdă.

– Mai știi ? zise. Vorbești în glumă și te pomenești că nu degeaba ți-e vorba. Casele acestea sînt fără stăpîn. Stăpînul lor, om foarte bogat, a murit fără copii și a lăsat cu limbă de moarte ca averea lui să treacă la doi nepoți ai săi, pe care nu e chip să-i găsească. Se ivește, ce-i drept, pe fiecare săptămînă cîte unul, dar nu cel adevărat. Îi fi d-ta !

– Dac-am fi doi frați – răspunse neamțul – dar sîntem numai opt. Hîhîhî !

Oltenii începură și ei să rîdă.

Unul dintre dînșii se uitase la Tașcă dintru început ca la un vechi cunoscut.

– Îi fi d-ta, îi zise el acum. Sînteți doi frați și, dacă nu mă înșel, numai doi.

Tașcă se uită cam sperios la oltean.

Nu că se mira, poate, de-l cunoaște olteanul, pe care el nu-și aducea aminte să-l mai fi văzut vreodată. Putea să-l cunoască. Era însă curată făcătură, ca tocmai acum și aici, să fie vorba de frate-său, care era mort de vreo trei ani. Lasă că răposatul îi fusese și tovarăș la negoțătorie, dar mai lăsase și o fetiță, pe care Tașcă o ținea, cum s-ar zice, așa de pomană la casa lui. Sfredeluș, care scociorìa toate lucrurile din temelie, ținea strună că curată pomană nu e

și că Tașcă ar trebui să facă socoteală cinstită și să despartă ceea ce era al lui de ceea ce i se cuvenea fetei ; asta însă nu-l ierta pe Tașcă firea s-o facă, și de aceea se simțea strîmtorat, cînd vorba venea la frate-său. Dar era la birt, și nu-i rămînea decît s-o ție și el pe coarda pe care o porniseră ceilalți.

– De – zise el – tare mi-ar prinde bine, dar cît mai curînd, fiindcă am arvunit la Alexandria niște ovăz și nu știu cum voi găsi bani, ca să-l plătesc. Nu-mi aduc însă aminte să fi avut vreun unchi bogat.

– Hîhîhî ! rîse iar neamțul. N-ai nevoie să-l știi, pentru ca să-l cauți. Fiecare om are norocul lui. Zgîrcitul e om fără noroc, care adună pe norocul altuia și păstrează pentru acesta fără ca să voiască. La noi a fost un măcelar bogat, care a murit de foame îndată ce a venit nepotul, pe a căruia noroc adunase bogăția. Dacă n-ar fi venit nepotul, el ar mai fi trăit, ca să mai adune. Ăstuia nu i-a venit, precum se vede, moștenitorul cu noroc, și să știți că n-are odihnă nici în mormînt pînă ce nu va fi venit. Ia adu-ți bine aminte : poate că vîntul te-a adus aici, ca să scapi un suflet. Hîhîhî !

– Curat așa-i cum zici, grăi hangiul oarecum mirat. Uite, eu stau de vreo trei ani aici și știu multe. N-are odihnă ! De cîte ori se ivește cîte cineva, care cere moștenirea, trosnește nopțile și tocănește de te trec fiorii și-ți vine să fugi.

– Prostii ! grăi Tașcă supărat, apoi se așeză în fața oltenilor la masă și ceru vin și ceva de mîncare.

Vor fi fost prostii, hangiul însă, care-și petrecea viața în pustietatea aceasta, se potrivea de minune cu neamțul, care umbla de atîta timp pe urma unui mort și ajunsese-n cele din urmă să creadă că nu de bunăvoie umblă, ci e purtat de sufletul răposatului. Apoi și locul era de așa că te simțeai oarecum fermecat în el, o încăpere largă și scundă, cu păreții pătați de muște, și gălbeniți de fum, aproape goală și luminată de o lampă proastă, care se afla în peretele de la teșghea. Întunerec aproape deplin era mai

ales în colțul de unde rîdea neamțul, o stîrpitură de om spîn, cu cîteva fire de păr roșu drept barbă, cu glasul pițigăiat, și cu ochii mărunți și vii, curat cum Tașcă și l-ar fi închipuit pe satana.

Pe vrute, pe nevrute, ei urmară vorba înainte, și cu cît Tașcă li se împotrivea, neamțul și hangiul cu atît se înteţeau și spuneau și ce credeau, și ce nu credeau ei înșiși, iară oltenii, care n-aveau altă treabă, ascultau bucuros adăugînd numai, așa din cînd în cînd : „De ! Dumnezeu știe. Se poate ! Tot ce se poate !"

Purtat astfel prin lumea ființelor nevăzute și ostenit cum era, Tașcă ajunsese în cele din urmă să nu-și mai poată da seamă dacă lucrurile se petrec în aievea ori le visează numai. Mai ales în rîsetul neamțului era ceva nefiresc, încît îi venea cîteodată să se ducă să-l apuce de pept și să-l zguduie.

Nu-i venea cu toate acestea să se ducă în odaia în care i se pregătise culcușul. Ar fi stat mai bucuros noaptea toată de vorbă.

Se temea însă, ca nu cumva să-l stăpînească somnul, și nu doarme nimeni bucuros cu oameni pe care nu i-a mai văzut și nu știe cine sînt.

Te lași, cînd adormi singur, în paza lui Dumnezeu ; rămîi însă, cînd mai sînt și alții cu tine, în voia celor ce te încungiură.

N-avea, ce-i drept bani la dînsul, ba le și spusese că n-are ; el însă nu putea să știe ce e în inima lor. Te pomeneai că se înțeleg între dînșii : ori că fie neamțul, fie oltenii pleacă, și așa numai cu hangiul n-ar fi rămas bucuros.

E urît lucru să te știi cu urma pierdută, ajuns unde nimănuia nu-i poate trece prin gînd să te caute.

Spre mezul nopții dar, cînd sluga aprinse lumînarea de ceară, ca să-l ducă la odaie, el nu mai stete pe gînduri ; tot era mai bine cu ușa încuiată, ca nimeni să nu se poată apropia fără de veste de dînsul.

Ieşind din birt, ei trecură prin o sală mare, apoi urcară nişte scări înguste.

Urîtă casă !

Lasă că paşii le răsuna a gol, dar mai ţiuia şi huruia şi crivăţul prin hornuri şi se zgîţiau uşi şi ferestre, parcă te aflai în o corabie purtată de valuri.

Odaia în care-l dusese sluga era şi ea mare şi goală, cu două ferestre şi trei uşi. Patul se afla într-un colţ. Între ferestre era o masă şi un scaun. Atîta tot.

Sluga îi lăsă lumînarica de ceară lipită de masă, apoi se depărtă.

Rămas singur, Taşcă încuie uşa pe care intrase, apoi se duse să se încredinţeze dacă celelalte două uşi sînt ori nu şi ele încuiate.

Cea de la dreapta era încuiată, nu însă şi cea de la stînga, din care lipsea cheia.

Urît lucru !

Dacă i-ar fi povestit cineva c-a păţit-o cum o păţea el acum, Taşcă ar fi rîs din toată inima. În starea în care se afla însă, nu-i venea de loc să rîdă.

El luă lumînarea şi trecu în odaia de alături, ca să vadă ce-i acolo.

Era mare şi asta şi goală. Într-un colţ erau grămadă cîteva chile de porumb.

El încercă cealaltă uşă, care ieşea la scară.

Era încuiată, dar cheia nu era-n uşă, şi nu era lucru mai uşor decît ca cel ce avea cheia să o descuie şi să treacă la el.

Şi dacă era vorba, tot aşa putea să facă şi colo, unde cheia de asemenea nu se afla în uşă.

Îi venea să se întoarcă în birt, dar îi era greu s-o facă şi-i era urît să scoboare scările şi să treacă, aşa singur, prin sala cea mare.

„Ei, comedia dracului !" zise el, şi-l vedea parcă pe Sfredeluş rîzînd cu neamţul în faţa lui. Dar ce ar fi putut, la urma urmelor, să i se întîmple ?

Omului primejdia tot numai de la om poate în lumea aceasta să-i vină, și dracul, așa zicea și Sfredeluș, tot prin oameni își face răutățile ; ca să se asigureze dar că om nu se poate apropia de el fără ca să-l deștepte din somn, luă masa și o puse în fața ușii de la stînga așa, ca să se răstoarne, cînd cineva ar deschide ușa. Tot așa făcu apoi și cu scaunul la ușa de la dreapta.

Acum era bine.

Nu rămînea decît să stingă luminarea și să se culce – așa îmbrăcat cum era.

Pe scări însă, prin sala cea mare și prin odăile de alături, pocănea și troscănea, zîngăneau ferestrele și se zgîțîiau ușile parcă umbla cineva pe la ele, ca să le scoată din țîțîni : el lipi luminarea de colțul sobei, apoi se întinse pe pat.

„Să adorm odată – își zise – apoi nu-mi mai pasă dacă se isprăvește luminarea."

Da, însă nu-i mai venea somnul. Degeaba-și închidea ochii, căci, așa obosit cum era, el stetea treaz și auzea mereu țiuiturile crivățului, tocăniturile și pocăniturile, zîngănitul ferestrelor și zgîțîitura ușilor – nu putea să doarmă și fel de fel de gînduri îi umblau prin cap.

Iar luminarea se făcea tot mai scurtă și ardea cu flacără din ce în ce mai lungă.

O flacără mare, apoi un muc și în sfîrșit întunerec deplin, cum e întunerecul cînd crivățul aduce nori din răsărit, ca să le acopere toate cu polei.

Tașcă se ridică puțin din culcușul lui, apoi iar se lăsă istovit în el.

Ce-i mai rămînea, la urma urmelor ! ?

Ajunsese de nu-și mai putea da seamă dacă stă treaz ori visează și vedea oarecum ceea ce gîndește.

E fioroasă întunecimea, mai ales cînd stai așa singur într-o casă pustie.

Avea Sfredeluș dreptate !

Multe sînt în lumea aceasta cu putință.

Cum adecă s-a nemerit să găsească aici pe neamţul acela şi ca olteanul să-i vorbească de răposatul lui frate ! ?

Parcă i-a pus cineva, parcă i-a adunat dinadins !

De ! Se zice că de bani agonisiţi pe cale nedreaptă n-are omul noroc. El însă avea noroc. Toate îi mergeau bine : spor ieşea orişiunde-şi punea el mîna.

Una singură-i lipsea : era însurat de patru ani acum şi n-avea încă nici un copil.

„Aduni – parcă-i striga neamţul – pe norocul nepoatei tale : de aceea-ţi merg toate bine. Şi ai să mori, după ce vei fi adunat destul, cînd lumea-ţi va fi mai dragă !"

Trecut de fiori reci, el se cutremură în tot trupul...

Umbla cineva la uşa de la dreapta, apoi la cea de la stînga şi iar zgîţîia pe cea despre scări, ca şi cînd ar voi să deschidă şi să intre.

Era crivăţul, care scutura casa întreagă din temelii. Nu mai încăpea îndoială că e crivăţul, dar Taşcă totuşi se cutremura din cînd în cînd.

Tîrziu după miezul nopţii el deodată tresări speriat şi se ridică.

– Cine-i ? Ce vrei ! ? strigă, făcînd un pas spre uşa de la stînga, unde se răsturnase masa cu un zgomot, de care răsuna casa întreagă.

În uşa deschisă stetea frate-său, drept, nemişcat, aşa cum îl ştia el.

Acolo stetea, dar Taşcă nu mai tremura, nu se mai temea. Îi era parcă aşa trebuia să fie.

„Am – zise el încet – să fac socoteala şi să despart cinstit al ei de al meu."

Făcînd apoi încă un pas înainte, el se opri buimăcit.

Nu era nimeni, nimic nu era în uşa deschisă.

Vedea uşa dată înapoi, vedea masa răsturnată în faţa ei, auzise zgomotul ce-l făcuse masa în căderea ei ; fusese o părere numai !

„Ce prostie! zise el dezmeticit, am pus masa anume ca să se răstoarne cînd ușa se mișcă și s-a răsturnat, fiindcă vîntul a mișcat ușa."

El se duse ca să ridice masa și să închidă iar ușa, dar se opri din nou, cuprins acum de fiori reci.

Ușa era închisă, iar masa stetea rezemată de ea, așa cum o pusese el.

El însuși a văzut-o deschisă, el însuși a văzut masa răsturnată, el însuși a tresărit și s-a coborît din pat în auzul zgomotului făcut de masă în căderea ei: și ușa era închisă, masa nu se răsturnase.

A visat!? Nu! N-a putut să viseze, fiindcă nu dormise. Așa știa el, și ar fi fost în stare să jure că nici o singură clipă n-a ațipit de cînd a intrat în casa aceasta.

Stăpînit de gîndul că nu poate să fie decît un joc al necuratului la mijloc, el luă hotărîrea de a se depărta fără întîrziere din afurisita aceasta de casă.

„Acum, în capul nopții, așa fără de veste", zise el, și ieși, ca să coboare scările, să se ducă la grajd, să-și încalece buiestrașul și să plece mai departe.

În birt însă el rămase iar buimăcit.

Hangiul se afla tot la tejgheaua lui, oltenii nu mai erau aici, iar neamțul mînca slănină la masă, unde îi lăsase pe olteni.

– Bine – zise el – aveți de gînd să stați toată noaptea treji?

Hangiul se uită mirat la el, iară neamțul începu iar să rîdă.

– Bine trebuie să fi dormit, ca să zici că e noapte și acum! grăi hangiul.

– Eu n-am închis ochii de cînd am plecat de aici, răspunse Tașcă. Afurisită casă!

Și degeaba rîdea neamțul, degeaba îi spunea hangiul că se luminează de ziuă, căci el ținea una, că n-a trecut nici două ceasuri de cînd s-a dus să se culce.

Abia tîrziu, cînd se afla sosit pe șoseaua Bucureștilor, a început să dea cu socoteală că el tot a dormit și că nu era deștept nici cînd s-a sculat din culcușul lui.

Și totuși era foarte neliniștit. Se luminase de ziuă și el tot nu se simțea ca alte dăți.

E grozav lucru, cînd are omul ceva pe sufletul lui.

Avea dreptate Sfredeluș : nu-i a bine să umble cu bani agonisiți pe nedrept.

Sosit acasă, Tașcă s-a ținut de vorbă : a făcut socoteala și a despărțit cinstit ceea ce e al fetei de ceea ce e al lui.

Vatra, 1895, nr. 1 — 2.

BUDULEA TAICHII

I

De-mi părea bine?

Dar se-nţelege că-mi părea bine.

Cînd mi-l aduc aminte pe dînsul, mi se desfăşură înaintea ochilor întreaga lume a tinereţelor, cu toate farmecele ei, acuma perdute pentru totdeauna; şi nici unul dintre noi toţi, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să gîndească la tinereţele sale fără ca să-i treacă, aşezat, retras şi totdeauna înţelept, Budulea Taichii pe dinaintea ochilor, pentru că Budulea nu era numai al Taichii, ci şi al nostru al tuturora.

Mie îndeosebi mi se cuvenea oarecare întîietate la împărţeala părerilor de bine, pentru că eu îl ştiam încă din copilărie şi eram prieten chiar şi cu Budulea cel bătrîn.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decît celalalt şi era un om scurt, gros, rotund la faţă şi zîmbea mereu cînd vorbeai cu el. Fără de dînsul nu se putea nici un fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cînta mai bine decît toţi şi din vioară, şi din cimpoi, şi din fluier, iară pe Huţu îl ducea totdeauna cu sine, deoarece Buduleasa fugise cu un scriitor al satului şi nu putea să lese copilul singur acasă. Cînd Budulea cînta din vioară, Huţu ţinea cimpoile, iară cînd oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu feciorul-său.

Fluierul îl purta Budulea totdeauna în şerpar ; altfel nu l-am văzut de cînd îl ţiu minte şi nici nu-mi pot închipui un Budulea făr' de fluier în şerpar.

La praznice şi la ziua numelui ştiam de mai nainte că are să ne vie Budulea cu mulţi ani, cu spor în casă şi cu belşug pe masă : aşa m-am trezit eu ; ce va fi fost mai nainte, nu ştiu.

Îmi aduc numai aminte că eram copil mic şi că priveam cînd la piciorul cel scurt al lui Budulea, cînd la Huţu, care şedea cu cimpoile într-un colţ al casei. Mai ţin apoi minte că i-am dat o bucată de plăcintă, că l-am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, şi că era băiet bun, căci nu s-a supărat, deşi era mai mare decît mine.

În urmă, la şcoala din sat, mă bătea cîteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deşi totdeauna eu mă legam de el.

Căci dascălul nostru era un om neobosit, şi fiindcă Budulea peste săptămînă mergea la lucru, el îi zicea mereu : „Măi Buduleo, nu mai purta şi copilul cu tine, pune-i o bucată de pîne în traistă şi-l trimite la şcoală, ca să-mi mai bat şi eu capul cu dînsul". Iară Budulea era om cuminte şi înţelegea că dascălul nu are altă treabă decît să-şi bată capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru îl mai punea pe gînduri : parcă tot nu-i venea să crează că şi Huţu are să înveţe carte.

Cînd eu începusem a umbla la şcoală, Huţu era printre băieţii de care îmi era frică.

Îl văd parcă şi acum umblînd cu o vergea în mînă pe dinaintea băncii şi privind de la înălţimea diregătoriei sale de „censor" cu o straşnică neîndurare asupra noastră, care nu străbătuserăm încă adîncimile tainicului „buki-az-ba"[1] şi nu ştiam că „mizlete-iie-ludi-iăr"[1] va să zică „milă".

---

[1] Numele unor litere din alfabetul chirilic.

Povăţuit de mîna lui am trecut aceste adîncimi pe nesimţite.

Întorcîndu-mă acasă după cele dintîi ceasuri petrecute la şcoală, sufletul îmi era plin de minunăţiile ce văzusem. Închipuirea mea de copil era prea slabă spre a putea aduna atîta sumedenie de copii la un loc şi toţi aceşti copii, pe care îi văzusem acuma în aievea, şedeau tăcuţi, nemişcaţi şi cu ochii ţintiţi la învăţător : îmi era ca şi cînd m-aş fi întors din altă lume, şi cînd maica mă întreba ce-am văzut la şcoală, în uimirea mea nu ştiam să-i spun altceva decît c-am văzut pe Huţu lui Budulea primblîndu-se cu băţul în mînă, şi că acum nu-l mai cheamă Huţu, ci Mihail şi Budulea, ca pe taică-său cel cu cimpoile.

Şi fiindcă eram nerăbdător şi doream să văd iar pe Huţu cu băţul, m-am dus şi după-prînz la şcoală. Simt şi acum adînca dezamăgire ce mă cuprinsese cînd văzui pe un alt băiet cu vergeaua, căci, în zadar, atît de straşnic ca el nu mai era nici unul.

Dar peste puţin iar a venit Huţu, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, şi ne-a scos afară, iară după ce ne-a scos afară, ne-a pus în rînd şi ne-a întrebat dacă ştim să stăm într-un picior. Eu am stat mai bine şi mai mult decît toţi ceilalţi băieţi ; pentru aceea eram foarte fericit şi, întorcîndu-mă acasă, i-am arătat mamii cum zice Huţu ca să stai într-un picior şi i-am spus că Huţu e cel mai mare în şcoală şi c-a vorbit cu mine şi c-a zis că eu stau mai bine decît toţi ceilalţi într-un picior.

După aceea m-am dus iar la şcoală. Mama-mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huţu. Eu le-am păstrat amîndouă pentru dînsul ; dar am plecat plîngînd de la şcoală şi plîngînd am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau.

Şi fiindcă prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbură să aducă pe Huţu, pentru ca să-i dau cele două pere; iară de aici înainte, mergînd la şcoală, el trecea totdeauna şi mă lua şi pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai straşnic dintre „censorii" din şcoală, nu mă mai temeam de nimeni şi de nimic.

Ştiam afară de aceasta că şi eu trebuie să mă fac odată ca Huţu, şi pentru aceea îi prindeam apucăturile şi, înainte de toate, din copil nestîmpărat ce eram, mă făcui un băiet aşezat şi înţelept ca dînsul. Nu-i vorbă, el era tot mai aşezat şi mai înţelept decît mine; dar cînd îl vedeam pe el zicînd *Tatăl nostru*, cîntînd irmosul ori citind Apostolul în biserică, inima îmi bătea mai tare, căci un glas tainic îmi şoptea: „Şi tu vei fi odată ca dînsul". Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna şi la dînsul căutam scăpare cînd eram năpăstuit.

Căci Huţu era puternic, pentru că dascălul nu ţinea la nimeni mai mult decît la dînsul.

Iară dascălul avea cinci copii, care toţi cinci erau fete. Neli era cea mai mare şi avea obiceiul să sară peste bănci; Livia era cît mine şi vorbea totdeauna pînă ce dascălul n-o punea în genunchi; Veturia şedea între băieţi şi se cotea cu ei, iară Mili abia ştia să umble şi nimeni n-avea voie s-o poarte în braţe afară de Huţu, pe care dascălul îl însărcinase cu purtarea de grijă pentru dînsa. Pentru aceea nici Mili nu voia s-o poarte altul de mînă ori s-o ţie în braţe şi plîngea cînd el se depărta de dînsa; cîteodată numai, cînd Huţu voia să se joace de-a mingea cu ceilalţi băieţi, mi-o lăsa mie, iară eu vorbeam cu ea, o purtam de mînă, o ţineam în braţe şi eram foarte fericit.

Eu m-am dus apoi la şcolile cele mari din oraş, iară cînd m-am întors, peste un an, acasă, Huţu era tot mare, dar îmi părea mai puţin straşnic. Nu-i vorbă, şi acum

zicea *Tatăl nostru*, cînta chiar în strană și citea Apostolul în biserică, și acum purta pe Mili, ba chiar și pe Linica cea mică în brațe ; el cu toate aceste îmi părea cam prost, ba cîteodată chiar grozav de prost. Dar tot țineam la el, fiindcă era băiat domol și intra totdeauna în voile mele.

Dacă însă acum Huțu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înțelept.

Într-o zi el însuși mi-a mărturisit-o aceasta, deși numai așa – cam pe departe.

Eram în pădure, adunaserăm alune și el mi le spărgea, luînd din cînd în cînd cîte una și pentru sine.

– Uită – îmi zise el nedumirit – taica zice că dascălul zice să mă duc și eu la școală la oraș, ca să mă fac dascăl : ce crezi tu, aș putea eu să învăț acolo cu voi ?

– Pentru ce nu ?

– Vezi că nu știu ungurește, răspunse el, privind deznădăjduit la mine.

– Ai să înveți.

– Dar cum să învăț, cînd dascălul vorbește numai ungurește și eu nu înțeleg nimica din cele ce zice ?

– Așa-i ! răspunsei, înțelegînd acuma și eu că în adevăr Huțu e cu mult mai prost decît să poată înțelege pe dascălul cel unguresc, care nici nu e dascăl, ci profesor.

Altfel, eu știam de mult că e vorba ca Huțu să meargă la școală. Căci dascălul nostru era un om neobosit, iară Budulea ținea foarte mult la el.

Încă de mult nea Budulea era nedumirit. Îl vedea pe Huțu citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hîrtie și nu-i prea venea să creadă că toate sunt așa cum i se par lui. Tot mai înțelegea ca omul să scrie și ca să știe ce a scris el însuși, fiindcă aceasta nu era decît un fel de răbuș.[1] Cînd vedea însă pe Huțu citind din carte ceea ce au scris alții, îl cuprindeau îndoielile și-i zicea de obicei : „Ba să mă ierți, asta o știi pe de rost“.

---

[1] *Răbuș* — răboj.

Huțu își dădea silință să-l lămurească și să-i arate și lui cum se citește ; însă, cînd Budulea se uita la slovele încurcate, îl cuprindea un fel de amețeală, fiindcă era peste putință ca cineva să le descurce. Într-o duminecă Budulea i-a zis lui Huțu : „Ia scrie numele meu pe hîrtie". Huțu a scris cu slove mari : Lăpădat Budulea, locuitor din Cocorăști.

– Și acum, dacă cineva se uită aici, știe el că e numele meu ?

– Da, taică.

– Cum așa ?

– Apoi vezi : vede că e „ludi" și „iăr" și zice „Lă" „pocoi" și „iăr" și zice „pă", adecă „Lăpă", „dobro-aztfert" și zice „dat", ceea ce face „Lăpădat".

Budulea asculta cu mare băgare de seamă, deși nu înțelegea nimic. Dar, după ce s-a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece, de-o sută de ori, și cu cît mai mult îl scria, cu atît mai bine înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentru că de cîte ori suna într-un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut că slovele pe care le-a scris sunt și în caiet. Acu parcă înțelegea că este cu putință ca unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într-un fel. Dar tocmai pentru aceea iar îl cuprinse amețeala. Această înțelegere între un număr nesfîrșit de oameni îi părea un lucru mai presus de închipuirea omenească. Era dar cu putință ca ceea ce a scris unul acum o sută de ani, alții să citească astăzi ? La asta nu s-a gîndit niciodată. Era cu putință ca doi oameni, care nu se pot înțelege prin grai viiu, să se înțeleagă în scris, și dacă ungurul ori neamțul nu știe romînește, el nu are decît să scrie, pentru ca să înțelegi ce vra să zică.

El însă tot nu înțelegea cum e aceasta cu putință.

– Măi Huţule! ia scrie-mi tu mie pe hîrtie: cimpoi, vioară şi fluier.

După ce Huţu scrise cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung şi nedumirit, pentru că cimpoile nu sămănau de loc a cimpoi şi vioara îi părea tocmai ca fluierul.

– De unde să ştiu eu că aici stă cimpoi şi vioară? întrebă el.

– Pentru că e „cerf-ije-mislete-pocoi-on-ije".

– Nu înţeleg. Ştiu că la răbuş tragi o crestătură şi asta vra să zică o zi de lucru sau o oaie, tragi o cruce şi asta vra să zică un car de petriş sau un berbece. De unde ştii tu că tocmai aşa se scrie cimpoile?

– Aşa sună slova.

– Cum sună?

– Fiindcă e cimpoi, scriu „cerf" şi „ije" şi „mislete", ca să fie „cim", iară după aceea „pocoi, on, ije", ca să fie „poi".

Budulea parcă iar înţelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.

– Şi tu înţelegi orice carte?

– Înţeleg, taică.

– Şi dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poţi ceti?

– Poci, taică.

– Dar atunci tu eşti tot atît de cu minte ca el.

– Adecă nu, taică.

– Ce ştii tu! răspunse Budulea. Eşti încă prost şi copil, dar tot atît de cuminte ca el.

Şi fiindcă Huţu era acum atît de cuminte, el nici nu mai avea pentru ce să umble la şcoală, ci trebuia să meargă la lucru, căci popă n-avea să iasă din el: destul că ştie să scrie, să facă socoteală pe hîrtie, să citească în toate cărţile, ba chiar şi să cînte în strană. Pe el nu

mai putea să-l înşele nimeni, ba putea să ajungă chiar şi preţitor[1] la casa satului şi să adune birul de pe la oameni.

Mai ales de cînd avea copil la şcoală, Budulea mergea totdeauna la biserică, şi chiar dac-ar fi fost singur la biserică, el avea locul lui, tocmai în fund, lîngă muieri, iară cînd Huţu cînta sau citea Apostolul, Budulea îşi încopcea mînile pe piept, privea o dată la dascăl şi rămînea cu capul plecat.

Dară cu dascălul n-ar fi îndrăznit niciodată să prinză vorbă, fiindcă se simţea prea jos spre a cuteza să supere pe un om atît de învăţat cum era jupînul învăţător Pantelemon Clăiţă, un om scurticel, iute la vorbă, cu mustaţa groasă şi cu sprincenele dese. Nici nu se cuvenea să-l supere, fiindcă dascălul Clăiţă era om neobosit, avea totdeauna de lucru şi nu putea să-şi piardă vremea cu orişicine.

Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulţumească pentru învăţătura lui Huţu şi să-i spună că, iacă, Huţu a crescut mare, ştie mai mult decît toţi băieţii din sat şi trebuie să meargă la lucru.

Îi era greu să se hotărască şi au trecut mai multe dumineci pînă ce a putut să prinză destulă inimă, mai ales că nu putea să meargă cu mîna goală şi trebuia să aştepte pînă ce vin strugurii pîrgavi[2], cea mai potrivită cinste pentru un dascăl ca Clăiţă.

– Aşa-i – zise dascălul – e băiat foarte înţelept şi trebuie să meargă la lucru. Pentru că vezi d-ta: omul trebuie să înveţe a munci, ca să poată trăi. Nu e şcoala cum ar trebui să fie, căci atunci ar învăţa toţi copiii la şcoală şi n-ar trebui să-şi mai piarză vremea pe la ţarină. Dar ce să-i faci? Am grădiniţa ce mi-a lăsat-o satul şi i-am învăţat să pună sămînţă, să facă altoi, să

---

[1] *Preţitor* — perceptor, agent fiscal.
[2] *Pîrgav* — care se coace timpuriu.

poarte grijă de stupi, să pună cartofi, fasole, morcovi și pătrînjel, să sădească varză și tutun, să poarte grijă de viță, ba la anul să-i pun chiar și la prășilă, pentru ca încă de mici să știe cum se cîștigă pînea de toate zilele. Dacă satul mi-ar mai da o bucată de țarină, i-aș învăța și celelalte lucruri. Pentru că să vezi d-ta : dascălul trebuie să știe tot și, dacă nu știe, trebuie să învețe, fiindcă sunt cărți în care stau toate aceste, și eu aș învăța copiii așa cum stă în cărți, adecă mai bine de cum se obicinuiește la prostimea noastră de astăzi. Afară de acestea am casă grea, cinci fete, care cresc în fiecare zi, și nici un băiet, și satul ar trebui să se gîndească și la mine. Ba acum se gîndesc să mai facă și o a doua școală în sat, fiindcă ar fi prea mulți copii la mine. Dar cine a adunat copiii la școală ? Eu. Adicătelea în loc să mă plătească mai bine, fiindcă dau învățătură la mai mulți copii, să pun să ieie copiii adunați de mine și să-i deie la altul. Pentru că să vezi d-ta : nu ți le spun aceste, pentru c-aș voi să mă plîng. Dascălul e cel mai mare lucru în sat, cel mai mare lucru în țară, pentru că el învață pe copii cum să vorbească, cum să se poarte, cum să înțeleagă lucrurile și cum să lucreze, ca să-și cîștige pînea de toate zilele, și dacă dascălul e prost și nu-i învață bine, toate merg rău în țară. Înțelegi dar că tot omul ar voi să fie dascăl și că eu nu mă plîng ; însă, îți spun eu d-tale, nu este cu putință să fie doi dascăli în sat, pentru că n-au din ce să trăiască amîndoi și pentru că, închipuiește-ți d-ta ce încurcătură se face în sat cînd unul îi învață pe copii într-un fel, iară cellalt într-alt fel.

Budulea ascultase tot timpul cu încordată luareaminte ; dacă s-ar fi aprins casa în capul lui, el n-ar fi îndrăznit să se miște ori să grăiască cel mai scurt cuvînt măcar : cînd auzi însă cele din urmă cuvinte, el nu se mai putu stăpîni și grăi, ridicîndu-se puțin de pe scaun :

– Așa este !

– Un lucru ar mai fi cu putință, urmă dascălul mulțămit. Ca să fie un dascăl mare și unul mic, adecă unul întîi, altul al doilea, care nu învață decît ceea ce-i spune cellalt.

Budulea se simțea foarte înțelept, fiindcă era în stare să înțeleagă ceea ce zice Clăiță ; el îndrăzni dar să adauge :

– Unul plătit mai bine, iară altul mai slab.

– Da ! Unul plătit mai bine. Astăzi nu e oare tot cam așa ? Pentru că să vezi d-ta : copiii din școală sunt despărțiți în mai multe căprării, cum am zice, și eu nu le dau învățătură decît celor mai grei la minte ; ceilalți învață de la băieți mai mari, cum e Huțu. Și, înțelegi d-ta, că satul ar face mai bine dac-ar lăsa lucrurile așa cum sunt și ar pune în loc de al doilea dascăl pe Huțu, fiindcă n-ar trebui să-i plătească mult.

Budulea rămase încremenit. Huțu dascăl ? Nu știa dacă visează ori Clăiță vorbește în aiurea.

– Nu se poate, zise el. Huțu e prost ; îl știu eu : e copilul meu.

– D-ta nu înțelegi, urmă iar dascălul. E bun Huțu. Pentru că să vezi d-ta : spre a putea să fii dascăl, se cer trei lucruri : întîi o carte de botez, a doua un atestat că ești absolut preparandist[1], a treia să cunoști cele opt glasuri și podobiile[2], a patra să știi tipicul[3] ; toate celelalte le înveți din carte. Lui Huțu nu-i lipsește decît atestatul ; le are toate celelalte. Ar trebui să meargă la oraș, să steie doi ani, cum am stat și eu, și să-și ieie atestatul.

---

[1] *Preparandist* — elev la preparandie, elev de școală pedagogică, normalist.

[2] *Podobie* — model de cîntare bisericească după a cărei melodie se intonează și alte cîntări.

[3] *Tipic* — rînduială după care se săvîrșește serviciul religios.

Budulea se ridică în picioare. Incepea să înțeleagă că învățătura prea multă cam sminteşte capul omului şi parcă-i era frică să mai steie cu dascălul.

– Eu – urmă dascălul – sunt feciorul paracliserului din Văideni. M-am trezit trăgînd clopotele, aprinzînd şi stingînd luminările în biserică şi purtînd cădelnița după popa. Am învățat apoi să cînt în strană şi să citesc şi, cînd eram de douăzeci şi unu de ani, m-am dus să fac preparandia. Huțu ştie mai mult decît ştiam eu atunci, fiindcă le-a învățat toate de la mine. Apoi nu e decît de 15 ani şi trebuie să meargă să-şi ieie atestatul, pentru că, îți spun eu : nu primesc alt dascăl în sat decît pe unul care a învățat la mine.

Budulea nu mai avea timp de perdut. Dascălul Clăiță zicea că trebuie, şi aşa nu mai încăpea nici o vorbă. Gata dar de a lua pe Huțu să-l ducă numaidecît la oraş, el plecă spre casă.

Însă, pe drum, începu iar a se nedumiri. Tot îi părea peste putință ca feciorul lui să umble la şcolile cele mari şi să se facă chiar dascăl : fără îndoială Clăiță era smintit de învățătura cea multă, pentru că Huțu era prost şi nici n-avea din ce să trăiască la oraş. Cuprins de aceste nedumiriri, Budulea îşi schimbă drumul. Mai era un om înțelept în sat ; voia să vază ce zice acela. El veni dar la mine şi-mi spuse cum s-au petrecut lucrurile, cum a învățat să-şi scrie numele, cum s-a încredințat că Huțu în adevăr ştie să citească în toate cărţile, cum s-a dus la dascălul şi apoi îmi înşiră îndeamănunt cuvintele pe care i le grăise Clăiță.

– Aşa este, jupînul învățător are dreptate, îi răspunsei acum, şi ca să-l încredințez, îi arătai atestatul meu şi-l cetii, în ungureşte, cum era scris.

– Nu se poate citi asta în romîneşte ? mă întrebă el după ce privi îndelung la tipăritură.

– Fără îndoială, zisei, și începui a traduce testimoniul[1]:

– Nu zic eu? strigă el cuprins de o bucurie, pe care atunci nu puteam încă s-o înțeleg. E ca răbușul: n-ai decît să faci crestătura, pentru ca tot omul să știe că nu e berbece, ci oaie. Dascălul are dreptate: trebuie să mergem la școală.

În zadar îi spunea Huțu că el nu poate să învețe la școală, pentru că nu știe ungurește; Budulea răspundea:

– Tu ești prost; nu știi încă ce știi și ce nu știi; vei vedea tu, cînd vei fi acolo; n-ai decît să te uiți în carte, ca să știi tot, afară de cele opt glasuri, de tipic și de podobii; toate celelalte se învață din carte: ai să mergi la școala la care umblă și el, pentru că acolo se dă tistat[2] într-un an, apoi te întorci acasă și ești dascăl.

Știa tot satul că Huțu are să meargă la școala în care învăț eu și că are să se întoarcă dascăl, deși eu voiam să mă fac popă.

Ne-am dus apoi la oraș, adecă nu ne-am dus, fiindcă eu plecasem cîteva zile mai nainte, iară dascălul Clăiță venise cu Budulea și cu Huțu în urmă, dar ne-am întîlnit în oraș.

Dascălul era foarte necăjit. Lumea se stricase cu desăvîrșire și directorul de la preparandie nu voia să-l primească pe Huțu, fiindcă era o lege nouă, ca să nu primească decît pe aceia care au făcut patru clase primare.

Budulea era, dimpotrivă, așezat și vesel. Ii părea bine că nu l-au primit pe Huțu la preparandie: voia să-l deie la școala unde eram și eu.

Huțu, în sfîrșit, era nenorocit. Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc petecit și o pălărie purtată, pentru că acum nu mai putea să umble în strai

---

[1] *Testimoniu* — certificat școlar.

[2] *Tistat* — atestat, certificat de absolvire a școlii.

țărănesc. Nu i se potriveau de loc hainele ; el însuși nu se simțea de loc bine în ele : îi era parcă rușine de lume și pășea lat și ținându-și mînile depărtate de trup, pentru ca nu cumva umblînd să-și roadă mînecile și pantalonii. Erau hainele în care umblase odată dascălul ; și-l treceau fiorii cînd se gîndea că acum el însuși le poartă și le strică. Apoi atît îl purtaseră pe la Ana și pe la Caiafa, încît se zăpăcise bietul cu desăvîrșire.

Eu eram fericit. Acum atîrnau toate de mine, fiindcă eu cunoșteam pe profesorul de a treia clasă primară și puteam să-i duc la dînsul, și să-i recomand, și să-i spun că Huțu e din sat de la noi și că e un băiet preacumsecade.

– Ia să ne mai gîndim nițel, grăi dascălul Clăiță muncit de gînduri grele. Nu se poate ca Huțu să umble la școala ungurească. Învață ungurește și un dascăl nu trebuie să știe ungurește.

– Un dascăl trebuie să știe tot, răspunse Budulea.

– Tot, afară de ungurește. Asta-i o limbă calvinească și păpistășească, și îndată ce-o înveți, te zăpăcești. Îți spun eu : am văzut pe alții. Pentru că să vezi d-ta : noi romînii trebuie să știm romînește, și dacă învățăm ungurește, ne facem unguri și nu mai suntem romîni cumsecade. Asta stă chiar în gazete. Și pentru aceea, dacă dascălul știe ungurește, îi învață și pe copii și le strică mințile.

– Eu cred – răspunse Budulea scoțîndu-și nerăbdător fluierul din șerpar – că învățătura e limba, și cu cît mai multe limbi știe omul, cu atît mai învățat este. Uite, la fluierul meu sunt șase borte și cînt mai bine pe el decît pe unul care nu ar avea decît o singură bortă : așa e și omul, cîte limbi știe de atîte ori e om.

Și Huțu voia să umble la aceeași școală cu mine, fiindcă se gîndea să șază lîngă mine și să mă întrebe totdeauna, cînd nu înțelege ceva. Dar el o dată cu capul n-ar fi îndrăznit să grăiască.

– Așa-i, zise dascălul, mîngîindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește, ba că are să uite în urmă și ceea ce va fi-nvățat.

Cînd era să intrăm la d-nul profesor, deterăm de o nouă greutate. Huțu nu voia de loc să intre. In zadar îi spuneam că trebuie să fie și el, ba mai ales el, de față : zicea să intrăm noi și să vorbim cu profesorul, că el merge apoi la școală. Dar, la urma urmelor, Huțu era băiet înțelept : el își călcă pe inimă și intră cu noi.

Profesorul Wondracek era un om vesel și, cînd intrarăm, se vedea că-i pare bine, fiindcă rîdea din toată inima. Dascălul Clăiță și Huțu rămaseră lîngă ușă, iară eu înaintai cu Budulea și-i spusei d-lui Wondracek că, iacă, ăsta e Budulea, cimpoieșul de la noi, care are un băiet, pe Huțu cel de lîngă ușă, care a umblat la școală la dascălul Clăiță și acum voiește să fie primit.

– Da, d-nule ! răspunse d. Clăiță, făcînd un pas înainte. La noi a umblat și s-a purtat bine.

– Și știe tot, adăugă Budulea. Mă rog, jupîne învățător, să spui ce știe Huțu. Mihail Budulea îl cheamă, fiindcă mi-e copil, iară mie îmi zic Lăpădat ; îi sunt tată. Spune te rog, ca să știe și domnul ce-a învățat Huțu.

Dascălul Clăiță era foarte învățat, dar nu era deprins a vorbi cu dascălii păpistășești și nici nu-i plăcea să steie față cu ei. Îi venea deci cam greu să se tălmăcească cu d-nul Wondracek, un om care nici nu știa romînește, ci vorbea de-ți venea să fugi mîncînd pămînt. Acum era însă vorba de învățătura ce-i dăduse lui Huțu ; el făcu dar un al doilea pas înainte și grăi așezat :

– Eu cred că domnul profesor îl va întreba și-i va face un esamen. Pentru că să vedeți d-voastre : eu nu știu ce se cere la școala de aici și domnul profesor, care știe, nu are decît să-l întrebe pe el, ca să vază dacă știe destul, prea mult ori prea puțin.

El sări speriat la o parte. Numai acum băgase de seamă că stă pe covorul ce era întins pe jos. Dar dascălul Clăiță, intrînd o dată în foc, nu-și perdea lesne sărita.

– Pentru că să vedeți d-voastră, urmă el. La noi se învață tot ceea ce trebuie să știe un om, pentru ca să poată trăi cum se trăiește la sat : aici se cere altăceva. Fără îndoială mai puțin, dar altăceva, ce poate că noi nu știm, fiindcă nu avem nevoie să știm și nu este bine ca omul să învețe lucruri ce nu-i sunt de nici un folos, deoarece perde vremea, în care trebuie să învețe lucruri folositoare. Așa se obicinuiește la noi, la romînii ortodocși, fiindcă eu sunt ortodox și băietul de asemenea.

D-nul Wondracek privea în tot timpul cînd la unul, cînd la altul dintre noi și părea foarte vesel, deoarece își stăpînea rîsul.

În cele din urmă el îi făcu semn lui Huțu să se apropie.

De cînd auzise cuvîntul „esamen", Huțu uitase și surtuc, și pantaloni și stătea încordat la locul său, iară acum înaintă cu pași hotărîți și băgînd bine de seamă ca nu cumva să o pață ca dascălul Clăiță, apoi se opri tocmai la marginea covorului, stînd drept ca un par înaintea d-lui Wondracek și ațintindu-și ochii la buzele lui.

D-nul Wondracek privi cîtva timp la el și parcă era supărat, fiindcă nu-i mai venea să rîză.

– Știi ungurește ?

– Nu știu.

– Știe, domnule ! zise Budulea nerăbdător.

În zadar spunea dascălul Clăiță că n-a învățat decît a citi ; în zadar spuneam chiar eu că nu înțelege nimic, căci Budulea îl ruga pe d-nul Wondracek să-i deie o carte ungurească și va vedea că știe.

– Nu știe să vorbească, d-nule, dar întelege din carte.

Profesorul Wondracek iar se făcu vesel, îi dete lui Huţu o carte ungurească, pentru ca să vadă cum citeşte şi cum rosteşte cuvintele.

Huţu începu să citească cu glas tare, răspicat şi arătînd desluşit fiecare comă[1], fiecare punct.

Îl văd parcă şi acum pe Budulea. El stete niţel încremenit, apoi se apropie încet de d-nul Wondracek, îl atinse de mînecă şi-i şopti uimit :

– Ştie, d-nule, chiar să vorbească.

Acum d-nul Wondracek nu-şi mai stăpîni rîsul. Dar tot în zadar îşi dete şi el silinţă să-l facă pe Budulea să înţeleagă că Huţu nu ştie decît să citească ungureşte, căci în loc de a-l lămuri, îl făcea din ce în ce mai încurcat. Şi se vede că d-nului Wondracek îi plăcea încurcala lui, fiindcă nu-l mai slăbea. Mai puse cîteva întrebări lui Huţu, ca să vază ce ştie din celelalte, apoi iar se leagă de Budulea cel bătrîn, care-i plăcea mult, deoarece era scurt, gros, şchiop de piciorul stîng, rotund la faţă şi zîmbea cînd vorbeai cu el.

– Băietul nu ştie mult – zise el în sfîrşit – dar îl primesc, fiindcă e feciorul d-tale, şi dacă va fi silitor, are să treacă esamenul. E destul de mare – adăugă el aşezat – pentru ca să înţeleagă că-i şade rău între copii, dacă nu învaţă bine, pentru că atunci e ca măgarul între oi.

Atît îmi trebuia şi mie.

Întrebaţi dacă-mi părea bine ?

Dar se-nţelege că-mi părea bine : nici nu mai mergeam, zburam spre casă, pentru că Huţu trebuia să locuiască cu mine ; el era şi trebuia să rămînă sub scutul şi povăţuirea mea. Şi cum mergeam ! Eu mergeam iute, fiindcă eram fericit, dascălul Clăiţă grăbea, fiindcă era un om neobosit, Budulea cel bătrîn şchiopăta sprinten şi pe mărunţite cu noi, fiindcă nu-şi mai găsea rostul şi ar

---

[1] *Comă* — virgulă.

fi voit să afle vreun om, ca să-i spună cele petrecute, şi numai Huţu venea aşezat şi cu paşii măsuraţi în urma noastră, ca şi cînd nici n-ar şti de ce e vorba.

– Vino, măi, mai iute, îi zisei eu nerăbdător.

– Lasă că vă ajung eu, răspunse el zîmbind.

II

Eram cinci inşi la precupeaţa Leanca Liuchici şi aveam două paturi şi o masă, iară Huţu se culca pe jos, fiindcă taică-său îi adusese o saltea cu paie, două perini, o velinţă, trei rînduri de albituri, două pini mari, un săculeţ de fasole, altul cu făină de mămăligă şi o bucată de slănină, ca să-i fie pe două săptămîni. Seca[1] Lenca avea două fete ş-un copil, era sîrboaică şi vindea peşte în piaţă ; ea se certa totdeauna pe sîrbeşte, cînd era acasă, şi pe romîneşte în piaţă, dar altminteri era femeie bună şi ţinea la noi, fiindcă eu şi Ioţa îi plăteam şi cu mîncarea, iară ceilalţi doi, care erau preparanzi, şi Huţu, îi plăteau pentru pat şi pentru locul saltelei, mai avînd ea să le fiarbă, din al lor, şi de mîncare, cînd aveau cîte ceva. Huţu nu plătea decît pe jumătate, adecă şasezeci de creiţari pe lună, fiindcă îi ducea în toate dimineţile coşul cu peşte verde şi pe cel cu peşte uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă şi aducea iar coşurile acasă, cînd se însera, şi atunci mă duceam şi eu să-i ajut, pentru că îmi plăcea să port coşul cu peşte, şi peştele mirosea frumos.

Aşa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, şi vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul în şerpar venea în toate vinerile şi ne aducea cîte ceva de acasă. El pleca de joi şi

[1] *Seca* — lelea, nana, naica

venea încet, dar totdeauna cu traista plină. Iară cînd întîlnea vreun drumeţ, prindea vorbă cu el şi, dacă drumeţul nu-l întreba, el îi spunea fără să fie întrebat :

– Mă duc şi eu la oraş, fiindcă am un fecior la şcolile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sunt Budulea, cimpoieşul de la Cocorăşti.

Iară seca Lenca se bucura totdeauna cînd joi de cu seara ne pomeneam cu el, pentru că Budulea ştia o mulţime de minciuni şi niciodată nu venea cu mîna goală. Vineri după-amiazi Budulea iar se întorcea acasă şi le spunea drumeţilor c-a fost la oraş, fiindcă are un fecior la şcolile cele mari.

Dar după ce se întorcea acasă, Budulea se făcea trist. De cînd avea şi el un fecior la şcolile cele mari, se gîndea mereu că, oare, ce poate să se fi ales de Safta : nu se putea el bucura aşa singur, cînd şi ea trebuia să se bucure cu el dimpreună. Şi cînd se gîndea cum s-ar bucura Safta, dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrămi şi credea că, moartă să fie, ar scoate-o din pămînt.

Şi pentru aceea Budulea nu-şi mai găsea tigna de mai nainte şi era mereu dus în drumuri.

Apoi au venit peste cîteva săptămîni dascălul Clăiţă şi cu Budulea şi cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Huţu, şi părea acum mai bătrînă decît Budulea.

Dascălul era foarte aşezat, ca şi cînd ar sta înaintea episcopului. Budulea rîdea în el, ca omul care a făcut o poznă din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca şi cînd ar fi stat pe spini şi jăratic.

Dar ziua aceea nu era vineri şi noi eram la şcoală.

Budulea s-a gîndit dar să vie, ca să-l ia pe Huţu şi să-l ducă acasă, dar să nu-i spuie nimic, pentru ca să vază ce zice.

Fiind însă că noi eram în clasă şi profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru părţi cardinale ale universului,

Budulea a deschis ușa, a băgat capul prin deschizătură și a strigat tare : Măi, Budulea Taichii !

De-atunci a rămas Huțu „Budulea Taichii".

D-nul profesor Wondracek a sărit mînios, fiindcă Huțu s-a ridicat și-a zis :

– Noi suntem, domnule profesor : iară băieții au început să rîză.

Dar cînd Budulea a intrat și a zis :

– Vreau să-l duc acasă, ca să vază pe maică-sa, domnul Wondracek nu mai era mînios și mi-a dat și mie voie să plec, fiindcă și eu voiam să văd pe mama lui Huțu.

Huțu însă nici acum nu mergea iute.

El era băiat de cinci ani, cînd plecase maică-sa ; o ținea bine minte și precum a așteptat zece ani ca să o vază mai putea să aștepte încă cinci minute.

Cînd am ajuns apoi acasă, la séca Lenca, dascălul era mișcat, Budulea iarăși rîdea în el. Seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune ; iară eu nu cunoșteam pe mama lui Huțu, fiindcă n-o văzusăm niciodată. Huțu o cunoștea și s-a dus să-i sărute mîna, dar ea n-a primit, ci i-a zis că s-a făcut mare și s-a uitat la el. Și el s-a uitat la ea și i-a zis că a îmbătrînit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat față în față și s-au uitat amîndoi așa în vînt.

– Nu-ți pare bine că vezi pe maică-ta !? a grăit atunci Budulea apropiindu-se.

– Îmi pare bine, taică, a răspuns Huțu și și-a băgat mîna în buzunarul pantalonilor.

După aceea Huțu a ieșit afară și a început să plîngă, iară maică-sa a ieșit după el, ca să plîngă și ea ; am început să plîng și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată plîngînd. Dar Budulea rîdea acum și se uita la noi ; pentru aceea am ieșit și eu afară și cînd am văzut că Huțu plînge, iar mumă-sa îl ține în brațe și-l sărută, m-am oprit cuprins de fiori înaintea lor.

Întrebați dacă-mi părea bine ?

Îmi venea parcă să țip de bucurie, dar am plecat, ca să nu-i supăr.

De-aici înainte Budulea venea cu nevasta la oraș și le zicea drumeților :

– Mergem la oraș, fiindcă avem un fecior la școala cea mare. Are să iasă dascăl.

Iară cînd venea singur, el le zicea :

– Mergem, cînd eu, cînd nevasta mea la oraș, fiindcă avem un fecior la școlile cele mari. Invățătura cere multă cheltuială și nu putem să ne perdem ziua amîndoi, adecă atît eu, cît și nevasta mea. Eu sunt Budulea, cimpoieșul de la Cocorăști.

III

Iară noi umblam la școală, Budulea Taichii și eu, amîndoi din Cocorăști, amîndoi în gazdă la seca Lenca.

În ziua întîia Budulea voia cu orice preț să rămîie stînd lîngă ușă și numai după multă stăruință se hotărî să se așeze pe cea din urmă bancă. Îi părea că toată lumea îl știe, îl cunoaște și se întreabă cum adecă să fie el îmbrăcat în hainele dascălului Clăiță și să umble la școală tot cu domnișori. Încetul cu încetul însă el s-a deprins și în cele din urmă a ajuns că nici unul dintre băieți nu putea să-l scoață din ale lui. Un obicei a păstrat cu toate aceste : îndată ce sosea acasă, el se dezbrăca, își curățea hainele, le îndoia cu multă băgare de seamă și le punea în ladă, apoi lua cartea și învăța lecția.

Seca Lenca nu ne dădea luminare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru ca să nu fie nici o supărare, avea fiecare luminarea sa și dacă astăzi învățam la luminarea mea, mine luam pe a ta și așa mai

departe. Budulea n-avea niciodată luminare şi aşa el se silea să înveţe ziua, dar cînd eu îl chemam la luminarea mea, el zicea că nu poate să înveţe cu ceilalţi, fiindcă-l supără.

Iară cînd n-avea nici unul luminare, ne culcam, noi în paturi şi Budulea pe salteaua cu paie, apoi spuneam poveşti. Fiind însă că adeseori se întîmpla că unul spunea povestea şi ceilalţi adormeau, s-a hotărît ca atunci cînd povestitorul zice „ciolan", toţi ceilalţi să zică „ciorbă", pentru ca astfel să se deie pe faţă cel ce adoarme înainte de vreme şi să-şi afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

S-a întîmplat dar, că domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc şi, trecînd la indieni, a zis că sunt nişte oameni foarte groşi la ciolan.

Atunci Budulea Taichii a strigat tare : „Ciorbă !" iară profesorul Wondracek a sărit mînios, fiindcă băieţii au început să rîză în hohote.

– Ce a fost asta ? întrebă el aprins.

Eu mă temeam că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit ; am grăbit dar să răspund pentru el, fiindcă eu ştiam ungureşte.

Şi atunci a rîs domnul profesor Wondracek şi l-a întrebat pe Budulea dac-a înţeles, iară Budulea a răspuns că da.

– Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială.

Budulea îşi netezi părul de pe frunte, îşi potrivi hainele pe trup, ieşi din bancă şi înaintă cu paşi hotărîţi la locul unde stăteau băieţii cînd îşi spuneau lecţia, apoi se opri şi aşteptă să fie întrebat.

Fiindcă Budulea era cel mai mare în şcoală şi fiindcă cu toate astea el era Budulea Taichii, băieţii rîdeau totdeauna cînd îl vedeau şi rîdeau mai ales acum, pentru că Budulea vorbea foarte scîlciat ungureşte. Dar el vorbea şi ştia ce vrea să zică şi parcă-i părea bine că băieţii

rîd ; pentru aceea băieţii rîdeau din ce în ce mai puţin, şi mai ales după ce profesorul i-a spus să zică lecţia de ieri, ei nu mai rîdeau de loc, iară mie îmi părea bine, fiindcă Huţu ştia lecţia şi o spunea frumos.

– Bine ! zise domnul profesor Wondracek. Vezi, io scri la tine „*Kitünö, eminens !*" iară de aici înainte domnul profesor Wondracek ţinea la Budulea şi de cîte ori vreunul dintre băieţi nu ştia lecţia, îl chema pe Budulea ca să i-o spună el.

Cînd a venit apoi esamenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincelea şi nouă, băieţilor, ne părea bine, fiindcă Budulea era în clasa noastră, iară celelalte clase n-aveau nici un fel de Budule.

În urmă, domnul profesor Wondracek l-a întrebat pe Budulea din ce trăieşte. El a răspuns că are din ce trăi, fiindcă plăteşte şasezeci de creiţari pe lună la seca Lenca, poartă coşul cu peşte, mătură în casă, face foc şi cară apă. Cu toate aceste profesorul Wondracek l-a luat la el şi de-aici înainte Budulea nu mai plătea şasezeci de creiţari şi nu mai purta coşul cu peşte, ci curăţea ghetele şi hainele domnului profesor, mătura şcoala şi umplea pipele domnului Wondracek şi, afară de aceste, aducea doi băieţi din clasa întîi la şcoală şi îi ducea iar acasă.

Nouă, celor de la seca Lenca, ne părea rău, fiindcă acum nu mai era cine să ne spuie ce zice seca Lenca, cînd se ceartă sîrbeşte cu fetele ei, căci numai Huţu învăţase sîrbeşte ; dar mie îndeosebi tot îmi părea şi bine, pentru că Huţu era din sat de la noi şi ţinea la mine, iară cei doi băieţi îl apucau unul de-o mînă, cellalt de alta şi îi ziceau : „*Budulya bácsi*".

Budulea cel bătrîn venea acum tot a doua săptămînă la oraş şi le spunea drumeţilor că are un fecior, care e dascăl pe doi copii de domn şi e mîna dreaptă a dascălului de la şcolile cele mari. Deoarece însă Huţu locuia acum la şcoală şi nu mai avea ce să-i aducă, bătrînul

venea cu cîte o traistă de cireşe, de pere primării, de mere vărgate ori cu cîte un coş de căpşune, pe care le împărţea între noi. Pentru aceea, cînd îl vedeam, strigam cu toţii :

– Iacă taica ! şi ne adunam împrejurul lui.

El zîmbea şi-l întreba pe fiecare de nume, iar mie îmi părea bine, fiindcă Budulea era cimpoieşul de la noi şi ţinea şi el la mine.

La capătul anului lucrurile s-au schimbat. Eu am plecat acasă, iară Budulea Taichii a rămas la domnul profesor Wondracek.

Dascălul Clăiţă era nenorocit, fiindcă auzise că domnul Wondracek voieşte să-l treacă pe Huţu la şcolile latineşti. Era o curată hoţie să ieie băietul pe care l-a crescut el în şcoala lui, şi să-l nenorocească, depărtîndu-l de la dăscălie, pentru ca să-l scoaţă, te pomeneşti ce, popă, ba poate chiar advocat.

– E rău, foarte rău, zicea el. Pentru că să vezi d-ta : e adevărat că trebuie să fie şi popi, şi alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul, şi aşa oamenii cei mai aleşi trebuie să fie dascăli.

Însă Budulea nu voia să înţeleagă nenorocirea ce i se pregătea lui Huţu. El ştia un lucru : că fluierul lui are şase borte şi cînd auzea că Huţu are să înveţe latineşte, greceşte, ba chiar şi nemţeşte, îi venea să sară cuc de bucurie şi mergînd la oraş, le zicea drumeţilor :

– Am un fecior la învăţătură. Are să iasă dascăl mare. Vorbeşte sîrbeşte şi ungureşte, iară acum învaţă latineşte, greceşte şi nemţeşte : nu-i mai lipseşte nici o limbă, pentru ca să fie cele şase depline.

Căci, după cum ştia Budulea, nu erau atunci pe lume decît şase limbi, fiindcă frănţuzeasca era un fel de nemţească, ruseasca un fel de sîrbească, iară turceasca un fel de limbă păgînească, pe care puteai s-o înţelegi în latineşte, căci, după cum spunea dascălul Clăiţă, şi latineasca

era o limbă păgînească. Huţu putea dar să se înţeleagă cu toată lumea.

Drumeţii dădeau din cap şi, întorcîndu-se acasă, spuneau că este la Cocorăşti un cimpoieş care are un fecior foarte învăţat, ce ştie toate limbile, şi că l-au văzut chiar ei pre acel cimpoieş, care e un om scurt, gros, şchiop de piciorul stîng, rotund la faţă şi zîmbeşte totdeauna cînd vorbeşti cu el.

IV

Eu am trecut în clasa a patra, iară Budulea Taichii s-a făcut student şi iar îmi părea straşnic, ca şi pe timpul cînd eram la dascălul Clăiţă, încît parcă nu mai îndrăzneam să vorbesc cu el şi mă simţeam mîngîiet cînd el vorbea cu mine. Cînd avea timp, el venea la noi, mă întreba ce fac şi-mi spunea ce mai face el. Apoi, cînd se ducea la plimbare cu cei doi copii, venea iar pe la mine şi mergeam împreună, fiindcă era toamnă, frunzele căzuseră şi noi căutam castane sălbatice printre frunze, ca să vedem care ştie să arunce mai departe, ceea ce copiilor le făcea multă plăcere.

După aceea a venit Crăciunul şi Budulea Taichii a căpătat voie să se ducă pe opt zile acasă. Era zăpadă, şi el se găti să plece pe jos, cu Ioţa Vătricanu, cu Petru Popescu şi cu Nică Dîrăilă, feciorul preotului din Fundureni. Cînd am auzit că ei pleacă, am zis să mă duc şi eu cu dînşii, iară Huţu, văzînd că voiesc să merg, m-a luat şi pe mine şi eram foarte veseli, căci Nică era băiet de tot hazul, ştia să facă o mulţime de pozne şi ne aşteptam să întîlnim pe drum sania noastră, care să ne ducă pînă la Cocorăşti. Eu eram fericit, căci acum mergeam şi eu pe jos acasă, iară Budulea Taichii mergea mai încet decît de obicei, fiindcă ducea şi o legătură, în care-şi strînsese un călindar pentru dascălul Clăiţă, o

fundă făcută din panglică albastră pentru Neli și cinci iconițe pentru celelalte fete ale dascălului și tot în acea legăturică mai avea și pălăria cea nouă ce-și cumpărase pentru Crăciun și, afară de aceste, învăluit bine într-o hîrtie groasă, niște pește uscat, fiindcă atît lui Budulea, cît și Budulesei le plăcea peștele sărat. El ținea dar legăturica departe de trup și o purta cu băgare de seamă, pentru ca nu cumva deosebitele lucruri dintr-însa să se strice unul pe altul.

Eu nu duceam nimic, dar zgribuream de frig și-mi era rușine să le-o spun, deci aș fi dorit să întîlnim cît mai curînd sania.

Cînd am sosit amorțiți de frig la Cocorăști, îmi era frică să mă duc acasă ; pentru aceea Huțu a venit cu mine, ca să spună că el e de vină că m-a luat și pe mine, și toate au fost bine, fiindcă mama se bucura că n-am degerat pe drum, iară tata zicea că așa trebuie, ca voinicii să umble pe ger și frig.

De la noi Huțu se duse acasă.

Budulea și Buduleasa nu știau ce să-i facă, unde să-l pună și cum să-și arăte părerea de bine, căci acum întîia oară își aveau feciorul acasă la dînșii. De mult se vorbiseră că de Crăciun să meargă împreună la biserică, fiindcă Safta nu-l auzise încă pe Huțu cîntînd în strană și Budulea îi zisese de multe ori :

– Să-l auzi și vei vedea că nici chiar dascălul nu cîntă mai bine !

Dar cînd erau să plece, Buduleasa, muma lui Huțu, s-a oprit în pragul ușei, zicînd că ea nu poate să meargă cu Huțu la biserică, pentru că tot satul s-ar uita la el, iară de la el la dînsa. Huțu n-a răspuns nimic, ci s-a întors în casă, iară Budulea a grăit :

– Așa-i ! pentru ce să mergem noi la biserică, dacă putem să rămînem toți trei acasă ?

Ei au rămas dar în sfînta zi de Crăciun acasă și Budulea se bucura acum că nu s-a dus la biserică, ci au

rămas toţi trei, el şi nevasta lui şi copilul lor, împreună, ca să vorbească, să fie veseli şi ca Huţu să le mai spuie despre cele ce se petrec la şcoală şi la oraş. Numai Safta era tristă şi zicea mereu că-i pare rău că, pentru dînsa, ei n-au putut merge la biserică, dar ea cu toate aceste, în fundul inimii, era fericită şi, cînd a mai ieşit ca să caute de masă, parcă-i venea să plîngă.

Fiind dar că Huţu nu s-a dus la biserică, dascălul Clăiţă era foarte nenorocit.

În tot timpul sfintei liturghii el stătea ca pe jăratic şi privea mereu la uşile bisericii, ca doară va vedea pe Huţu intrînd, iară cînd vedea că nu vine, şi nu vine, i se urca sîngele în cap, fiindcă-i era ruşine de satul adunat în biserică şi de oamenii care-şi ziceau :

– Iacă, se vede ce om a făcut dascălul nostru din Huţu lui Budulea !

Aşteptase de mult ca Huţu să vie pe Crăciun acasă, pentru ca să-l ieie la răfuială pentru purtările lui nemaipomenite şi să-i arăte cum nu trebuia să meargă, după vorbele dascălului păpistăşesc, la şcolile latineşti : acum Huţu venise, era în sat, şi nu voia să ştie de nimic. Cînd ieşi dar din biserică, dascălul Clăiţă o luă drept spre partea satului în care locuia Budulea, căci nu se mai putea stăpîni.

– Adecă te-ai făcut păgîn ? strigă el încă din tindă. Te-ai lăpădat de mine, te-ai lăpădat chiar de sfînta biserică în care ai crescut, în care te-am crescut eu, ca să fac om din tine ! Pentru că să vezi tu : dacă n-aş fi fost eu, ca să-ţi dau cele mai dintru început şi mai de căpetenie şi mai folositoare învăţături, ai fi rămas tot atît de prost ca ceilalţi oameni, care nu ştiu nimic, fiindcă n-a fost cine să-i învețe ; şi fiindcă eu îţi voiam binele, ca să te scot cu vremea dascăl, nu mai voieşti să ştii de mine, nu mai voieşti să umbli la biserică, te crezi – cine ştie ce. Dar ce vrei să te faci acum ? Calvin ? Păpistaş ? Popă ? Notarăş ? Spune-mi, ce ?

Huțu rămăsese ca trăsnit din senin înaintea lui.

– Dascăl mare, jupîne învățător – răspunse Budulea, apropiindu-se cu sfială – dascăl întîi, care știe toate limbile și spune celuilalt dascăl ce trebuie să învețe pe copiii oamenilor. Alt lucru nu se poate. Dar fiindcă n-a venit decît ieri acasă și fiindcă maică-sa, nevastă-mea, nu voia să meargă la biserică, a rămas și el acasă cu noi, cu părinții lui, cu mine, care îi sunt tată, și cu maică-sa, nevastă-mea, fiindcă ni-e copil și ține la noi ca la părinții lui.

– Prea bine, prea bine! grăi dascălul mai domol. Nu știam. Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc: acesta e cel dintîi lucru pe care trebuie să-l învețe copiii la școală. E foarte frumos că Huțu ține la părinții lui, și-mi pare bine; dar atunci pentru ce s-a dus fără voia mea la școlile latinești? Știi tu, măi – urmă el cu asprime – că eu aveam de gînd să te scot dascăl în sat și să-ți dau pe fata mea, Cornelia, de nevastă?

– Una ca asta nu se poate, strigă Budulea scos cu desăvîrșire din sărita lui.

– Știu – răspunse Huțu răce ca la esamen – precum mi-ați spus-o de mai multe ori, și i-am adus o fundă de panglică albastră de Crăciun.

– Atunci pentru ce te-ai dus la școlile latinești? întrebă dascălul cu totul domol.

Aceasta era întrebarea la care se aștepta Huțu și la care de mult își pregătise răspunsul; el făcu dar un pas înainte, își potrivi hainele pe trup, răsuflă o dată din greu, apoi grăi răspicat și deslușit:

– Jupîne învățător! Profesorul, domnul Wondracek, a zis că mă dă la gimnaziu și i-am spus că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis că trebuie să mă duc la preparandie, ca să mă fac învățător. El a răspuns că tocmai spre a mă face învățător trebuie să învăț mai nainte latinește. Eu atunci i-am spus că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis

că limba latinească e o limbă păgînească. El atunci a rîs și a zis că eu sunt prost, deoarece chiar limba romînească e și ea un fel de limbă latinească și că nu pot să fiu profesor, dacă nu știu latinește.

– Vezi – grăi dascălul pus pe gînduri – despre aceasta am citit și prin gazete. Pentru că să vezi tu : eu am vreo nouă foi de gazete, pe care le țin, fiindcă e într-însele pe ici pe colo cîte ceva frumos și folositor, și e bine ca omul să strîngă asemenea gazete. În cărțile noastre romînești, cum le avem în biserică, nu stă nimic despre aceasta, dar în gazetele aste mai nouă se zice că latinii erau păgîni, cum sunt bunăoară turcii, și aveau un împărat Lațium, care vorbea romînește, și de-acolo ne numim noi romîni. Așa ceva... nu țin bine minte. Tu știi acum latinește, să fie oare ca romînește ?

– Tocmai pe tocmai ! răspunse Huțu. Latinește se zice : *Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, chichirichi dicens !*

– Auzi vorbă ! strigă Budulea încîntat. Curat latinește le spune !

– Dar nu prea seamănă a romînește, adause dascălul.

– Cum nu ? zise Huțu. *Gallus* e cocoș, *cantare* e cîntare, *arbore* e arbure, *pira* e pară, *poma* e poamă, *sedere* e ședere, *dicere* e zicere.

– Da, cam aduce, cam aduce, zise dascălul pe gînduri. Nu-i vorbă, e bine să știe omul și latinește. Se vede că e romînească stricată, bunăoară cum vorbesc ungurii. Multe mai scornesc oamenii. Și cum ziceai că sună cocoș ?

– *Gallus.*

– Nu aduce cu romînește, dar sună frumos. *Gallus,* parcă vezi cocoșul.

– Frumoasă vorbă ! adause Budulea.

– Și cum zice om ?

– *Homo.*

– Auzi vorbă !

– Samănă. Dar muiere?

– *Mulier.*

– Curat romîneşte!

– Dar aceea ce e, cînd popa papistăşesc zice: *Dominus vobiscum?*

– Domnul cu voi.

– Auzi? frumos o scoate! grăi acum dascălul cu totul îmblînzit. E bine să ştie un dascăl şi latineşte. Pentru că să vezi tu: se pot găsi şi în latineşte cărţi scrise despre lucruri folositoare şi atunci le poţi citi. Dar omul trebuie să fie înainte de toate creştin şi să ţină la limba lui, pentru că nu e nici o limbă mai frumoasă la sunet şi mai desluşită la înţeles decît cea romînească. Să vii la mine, să-ţi arăt gazetele mele şi să-mi mai spui despre cele latineşti.

Seara jucam cu toţii cărţile, pe nuci, la dascălul Clăiţă, care stătea la o parte, între gazetele lui, şi cerea mereu cuvinte latineşti de la Huţu. El avea cinci numere din *Gazeta Transilvaniei* şi patru din *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* şi acuma căuta mereu locul unde se vorbea despre Laţium.

– E, în sfîrşit, bine să le ştii şi aceste – zicea el din cînd în cînd – fiindcă se vorbeşte cîteodată despre ele şi e frumos să ştii care din neamul nostru au fost împăraţi şi să arăţi, negru pe alb, că nici noi nu suntem un neam prost.

Dar Huţu nu prea băga de seamă la aceste, căci el era cel mai nenorocit om pe faţa pămîntului.

Înainte de toate se simţea ca în o lume cu desăvîrşire străină. Chiar şi casa dascălului părea alta decît aceea de care-şi aducea aminte: uşile şi ferestrele îi păreau grozav de mici şi tavanul foarte jos, apoi toate, chiar şi îmbrăcămintea fetelor, erau sărăcăcioase. După aceea, fusese primit cu prea multă răceală. Afară de Livia, care grăbise veselă la dînsul, toate celelalte fete, dimpreună cu dăscăliţa, vorbeau cu el ca şi cu un străin. Linica parcă

se temea de el, Mili, care crescuse acum mare, fiindcă trecuse de șase ani, stetea sfiită la o parte și-l privea cu ochi mari ; Veturia nici nu voia să știe de dînsul, iar la Cornelia nu îndrăznea el să privească. Cornelia îi dăduse mîna ; atît ținea minte. Apoi mai ținea minte că ea a zis că e pagubă de banii pe care i-a dat pentru funda cea de panglică albastră, fiindcă asemenea funde nu sunt decît pentru domnișoare, dar îi mulțămește pentru ea și o va păstra ca un semn de aducere-aminte. Livia, dimpotrivă, era mîhnită că i-a adus numai o iconiță, ca la copii, iară Linica își rupsese peste puțin iconița în două. Mili tăcea cu iconița în mînă : într-un tîrziu, ea o privi cu sfială, apoi iarăși o strînse și urmă a se uita cu ochi mari la Huțu.

După toate aceste, Huțu mai juca și cărți. Cînd cîștiga, mînile îi tremurau, fiindcă se știa în cîștig, iar cînd perdea, ele îi tremurau, fiindcă perdea : ar fi voit ca tot alții să piarză ori să cîștige, pentru ca el să se poată mereu bucura de hazul lucrului. El se juca însă mai ales cu Cornelia ; de mine, de Livia și de Veturia nici nu ținea seamă, iar noi trei ne țineam strînși și așa îi băteam mereu. În cele din urmă, Huțu perdea într-una. Mili se apropiase încetul cu încetul de el, se pusese pe scaun lîngă dînsul și nu-i mai dădea pace. Ce-i drept, ea nu vorbea nimic, chiar nici nu se mișca, dar stătea alipită de dînsul și asta îl zăpăcea. Dup-aceea Livia se apropiase din cealaltă parte și-i șoptise la ureche, destul de tare ca să auzim cu toții :

– Așa-i că dacă mai vii o dată, îmi aduci și mie o fundă ? Dar să fie roșie !

Cornelia s-a uitat atunci la ea și a zis :

– Nu-ți e rușine ? iară Huțu s-a roșit pînă la urechi și nu mai știa să deie cărțile.

Iară mie îmi părea bine, fiindcă mi se umplea căciula de nuci și puteam să-i fac mereu parte și Veturiei, care ședea în genunchi pe scaun și se supăra cînd perdea, mai

ales dacă se nimerea ca Livia să cîştige, şi Livia cîştiga mai des decît toţi.

Cînd ne-am dus apoi acasă, eram somnoros şi nu ţin minte decît atîta, că după ce-am ieşit dăscăliţa a strigat în urma noastră :

– Huţule ! spune maică-tii că, mergînd la biserică, să treacă pe la mine, ca să mergem împreună.

Iară Cornelia ne-a zis încă o dată „noapte bună“ şi Mili a întrebat pe Cornelia dacă vine Huţu şi mîine.

V

A doua zi de Crăciun oamenii ştiau să spună că dascălul Clăiţă a scos o învăţătură nouă, despre împăratul din care se trage neamul romînesc, şi că Huţu are să aducă învăţătura aceasta în sat ; iar cînd Huţu a venit de Paşti acasă, ei îl întrebau cum stă cu Ler-împărat, din care se trag romînii, şi fiindcă el zicea că despre aceasta n-a învăţat încă, tot satul ştia că are să mai steie mult la şcoli.

Dascălul Clăiţă zicea acum că are să steie încă doi ani, deoarece mai sunt şi alte lucruri pe care trebuie să le înveţe.

Huţu era dar fericit, căci acum nici dascălul Clăiţă nu mai era supărat.

Însă, oricît de bun băiet ar fi fost, avea şi el păcatele lui.

Pe cînd umblase la şcoala din sat, avuse dorinţa de a se face dascăl ca Clăiţă ; în urmă, după ce s-a dus la oraş, dorinţa lui era să se facă profesor ca domnul Wondracek ; acum, în sfîrşit, umblînd la şcolile latineşti, voia să se facă profesor de gimnaziu şi îşi întipărise atît de viu acest gînd, încît se făcuse chiar mai aşezat de cum fusese, îi plăcea să esplice toate lucrurile şi luase întru toate apucăturile profesorului său. Fiind

însă că acest profesor era călugăr, ca toţi profesorii noştri, Budulea Taichii mai avea şi dorinţa tainică de a se face călugăr şi, cînd eram singuri, îmi spunea mereu că are să ceară voie de la Clăiţă spre a se putea călugări.

Iară eu îl şi vedeam, în gîndul meu, pe Budulea Taichii călugăr, ca profesorii noştri de la gimnaziu.

A venit apoi toamna.

Am plecat singur acasă, căci Huţu trebuia să rămînă cu băieţii.

Cornelia era acum cu totul mare şi se plimba cu dascălul din Strîntea, care venea în toate duminecile, după-amiazăzi, la Cocorăşti, în vreme ce Livia mă întreba mereu cînd vine Huţu, iară Veturia şi Mili, cea mai neastîmpărată dintre toate, se jucau de-a „tai mălai“, cu mine şi cu ceilalţi.

De culesul viilor a venit apoi şi Huţu pe două săptămîni acasă.

Se juca şi el cu noi, era sprinten şi vesel şi parcă nu-i şedea bine.

Stăteam doi cîte doi, ţinîndu-ne de mînă. Cînd el se punea înaintea noastră şi zicea „tai mălai în două şi ne dă şi nouă“, noi trebuia să fugim unii la dreapta şi alţii la stînga, iar el trebuia să prinză pe una dintre fete şi atunci se ţinea de mînă cu dînsa, pentru ca să-i ieie locul cel ce rămînea singur. Cînd zicea „tai mălai“, el privea totdeauna la Livia şi mai ales pe ea voia să o prinză, căci acum se juca şi ea cu noi, iar noi rîdeam, fiindcă nu putea să o prinză decît foarte tîrziu, cînd, obosită de fugă, ea se lăsa moartă în braţele lui. Atunci obrajii lui se roşeau şi noi rîdeam cu atît mai vîrtos. Pe Veturia nu putea s-o prinză niciodată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, ştiind că el are să o sărute.

Dascălul Clăiţă zicea că Huţu are să steie patru ani la şcoală şi era foarte vesel că poate să mai steie de vorbă

cu dascălul din Strîntea, care, deşi om tînăr, ştia foarte multă carte şi spunea că Cornelia e muma celor trei Grachi, iar Veturia, muma lui Coriolan, ceea ce-i plăcea lui Clăiţă, deoarece amîndouă erau fetele lui şi nu ştiuse pentru ce naşul le-a dat aceste nume.

Aşa au trecut apoi vacanţele şi cîteva săptămîni în urmă eram iar la şcoală.

Huţu parcă nu mai era întru toate precum fusese mai nainte; se făcuse tăcut şi vorbea mai rar cu mine, ba adeseori parcă era supărat, dacă prindeam vorbă cu el.

Într-o zi ne pomenirăm cu dascălul Clăiţă, care venise la oraş cu dascălul din Strîntea, cu muma acestuia, care era văduvă, cu Livia şi cu Cornelia.

Budulea cel bătrîn, care venise şi el ca să-şi vază feciorul, mă trase la o parte şi mă întrebă dacă Huţu e amărît. Am răspuns că nu, căci Huţu iar se făcuse foarte vesel, după ce văzuse pe Clăiţă cu Cornelia şi cu Livia. Atunci se făcu şi Budulea foarte vesel, deoarece Cornelia era logodită cu dascălul din Strîntea şi în curînd avea să se facă şi nunta.

– Am zis eu că nu se poate, îmi grăi el nedumerit. Dar, steie chiar zece ani la şcoală, el trebuie să iasă tocmai ca dascălul din Strîntea şi atunci are să ieie pe a doua fată a dascălului. Aşa trebuie să fie.

Şi zicînd aceste, Budulea rîdea ca omul gata de a face o poznă din cele mai minunate.

Eu eram uimit. Înţelegeam acum pentru ce Huţu se făcuse atît de tăcut. El era adecă în dragoste cu Livia şi avea să se însoare cu ea. Mă uitam la amîndoi şi mi se păreau atît de nu ştiu cum, încît mă temeam să privesc lung la dînşii. Mai ales Huţu îmi era mai straşnic decît totdeauna. Numai acum băgai de seamă că începe să-i crească musteaţa şi că bărbia îi era acoperită cu păr moale, ca şi cînd ar fi brumată. Iar ea, Livia, era neastîmpărată, în vreme ce el tăcea şi privea mereu în ochii ei.

După ce Clăiţă s-a întors iar cu fetele şi cu Budulea cel bătrîn la Cocorăşti, eu mă gîndeam mereu la Huţu şi la Livia, îi vedeam ţinîndu-se neîncetat de mînă, cum îi văzusem în mai multe rînduri, şi-mi închipuiam cît de grozav trebuie să fie cînd cineva e în dragoste cu cineva.

Mă cuprinsese un simţimînt dureros, o tainică amărăciune, de care nu mă mai puteam feri, fiindcă înţelegeam că Huţu nu mai poate să ţie la mine, că toată dragostea lui se revarsă asupra Liviei. El venea tot mai rar pe la mine, şi în cele din urmă nu ne mai vedeam decît din cînd în cînd.

Primăvara, cînd dă mugurul, noi, băieţii, ieşeam la morminte, ca să ne învăţăm lecţia la aer curat, primblîndu-ne printre vişinii înfloriţi ori stînd culcaţi pe iarba fragedă şi presărată pe ici pe colo cu flori de primăvară.

Venea cîteodată şi el.

Îl vedeam primblîndu-se de-a lungul şanţului cu cartea în mînă, dar deodată se întindea pe iarbă, îşi punea cartea la o parte şi rămînea timp îndelungat privind la cerul albastru ori la norii ce se perîndau pe deasupra lui.

Eram foarte nenorocit, fiindcă vedeam că-l munceşte ceva şi mie nu vrea să-mi spuie nimic, că sta mai bucuros singur cu gîndurile lui.

– Huţule – i-am zis într-o zi, cînd mă aflam la dînsul – aşa-i că tu ai să te însori cu Livia ?

El a tresărit ca şi cînd ar fi fost prins asupra unei fapte rele, a privit lung la mine, apoi s-a ridicat, s-a oprit înaintea mea şi a grăit aşezat :

– Tu nu înţelegi lucrul ăsta... Da, am să ieu de nevastă pe Livia. Am să fiu bărbatul ei. Dar tu nu ştii ce va să zică aceasta. Vezi – urmă el peste puţin mai cu inimă – îţi vine un fel de ameţeală, lumea întreagă parcă ţi se scaldă în valuri de aur şi atunci nu zici nimic, ci gîndeşti numai : „Am să o ieu de nevastă, iară dacă nu s-ar putea, nu ştiu ce are să fie“.

Vorbele îi ieşeau foarte în silă şi eu vedeam din faţa şi din ochii lui, vedeam din felul cum mi le spunea, că-i pare rău că mi le-a zis ; doream dar să nu le fi auzit.

– Tu înţelegi, urmă el nedumirit. Am să fac la toamnă esamenul, apoi trec la preparandie, dacă nu mă vor primi la teologie. Fac esamenul pentru două clase deodată, ca să fiu cu atît mai degrabă gata, apoi o iau pe Livia şi mă fac dascăl, dacă nu mă primesc în teologie.

– Te primesc fără îndoială – strigai eu cuprins de bucurie – fiindcă nu e cu putinţă să nu te primească. Bogoslovii [1] erau toţi oameni mari, cu barbă şi cu musteţe. Unii fuseseră dascăli şi acum veniseră cu nevestele şi cu copiii lor la teologie, ca să se pregătească pentru preoţie ; alţii terminaseră patru ori mai multe clase gimnaziale, şi iarăşi alţii fuseseră chiar jurişti şi acum se întoarseră cu gîndul de a se face protopopi : episcopul trebuia dar să-l primească numaidecît şi pe Huţu, fiindcă şi el avea barbă şi musteţe.

Eram deci iar fericit, căci acum iar ne întîlneam adeseori cu Huţu ; ne întîlneam, însă parcă era între noi o înţelegere tainică să nu mai vorbim nici despre Livia, nici despre bogoslovie, nici despre alte lucruri, care nu-l priveau decît pe dînsul.

Cînd m-am întors pe vacanţe la Cocorăşti, aş fi voit să strig tare, ca toată lumea să mă auză : „Huţu a făcut toate esamenele". Însă nu puteam. Aş fi voit să-i şoptesc Liviei, cu totul încet şi în taină, o vorbă, dar nu aveam destulă inimă şi aşa ziceam mereu : „Lasă, că o să i-o spună el".

– Prea bine ! prea bine ! zise dascălul Clăiţă, cînd află despre hotărîrea lui Huţu. Foarte frumos ! Omul trebuie să adune învăţătură cîtă vreme e tînăr, căci mai tîrziu, cînd are nevastă şi copii, ar mai voi să înveţe,

---

[1] *Bogoslov* — teolog.

dar nu are timp și nu are tignă. Trebuie să muncească, pentru ca să-i poată hrăni. Cînd nu are nevastă și copii, poate să facă ce vrea. Pentru că să vezi tu : e multă învățătură în lume și e frumos dacă poți să ți-o cîștigi toată.

După aceea dascălul Clăiță a început să se primble prin casă și s-a primblat, și s-a primblat, pînă ce nu s-a oprit iar înaintea lui Huțu și a zis tare :

– Foarte frumos.

Și iar s-a primblat prin casă, iar cînd s-a oprit din nou, a grăit :

– Așa este ! E mai bine popă decît dascăl. Pentru că să vezi tu : nu e lucru mai plăcut și mai frumos decît să vezi cum din copilul prost se face încetul cu încetul un băiat deștept, apoi un om cuminte și cu purtări bune. Eu văd la noi în sat : îi cunoști de departe pe cei ce-au umblat la școală și-ți rîde inima, spun eu, îți rîde inima. Dar ce să faci ? dascălul e plătit rău. Și trebuie să fie, fiindcă sunt mulți dascăli. Apoi vezi tu : și popa e un fel de dascăl ; și el poate să facă mult bine, dacă vrea. N-ai nevoie să fii tocmai dascăl, pentru ca să faci trebile unui dascăl, însă dacă vei fi popă, ești mai bine plătit și ai mai multă vreme.

Și iar s-a primblat dascălul Clăiță, și s-a primblat, și tot s-a primblat, fiindcă-i părea bine și nu știa ce să mai zică.

În sfîrșit el s-a oprit, dar nu a zis nimic, ci a stat și a privit lung la Huțu, și numai după ce a privit, l-a întrebat :

– Cîți ani mai trebuie să stai tu pe la școli, pentru ca să înveți tot ce se poate învăța ?

– Mult – a răspuns Huțu – opt, zece ani întregi.

– E mult, Huțule ! a zis atunci dascălul Clăiță și a rămas cuprins de gînduri grele, căci el ținea la Huțu și Livia îi era fată.

Sara a ieşit din casă cu lumînarea aprinsă, a pus lumînarea pe masa cea mare din şcoală şi a urmat a se primbla pînă ce n-a ars toată lumînarea, apoi s-a întors iar în casa în care-i dormeau nevasta şi cele cinci fete, a stat, a privit împrejurul său şi se vede că-i era greu, fiindcă şi-a ridicat amîndouă mînile spre cer şi a zis: „Doamne! tu eşti bun şi nu mă plîng, dar dacă mi-ai fi dat un singur băiet, ţi-ar fi părut chiar şi ţie bine, văzînd ce om aş fi scos din el."

După aceea dascălul Clăiţă s-a culcat şi a dormit bine, fiindcă era obosit de primblarea cea multă.

În ziua următoare, cînd a văzut pe Huţu, el l-a apucat de mînă, l-a privit lung în faţă şi a grăit:

– Huţule, nu se poate! pentru că să vezi tu: nu e cu putinţă! Ai înţeles? Dac-ai fi copilul meu, aş zice: omul care a apucat o dată o cale bună trebuie s-o urmeze pînă ce nu ajunge la capăt. Aşa te gîndeşte, ca să o duci pînă în capăt şi ca odată cocorăşteanul să zică: „Mihai Budulea? Îl ştiu de mic; din satul nostru a ieşit." Ai înţeles? Tu nu eşti pentru popie. E puţină învăţătură la noi şi legea noastră nu poate să rămîie de ruşine. Îţi spun eu: nu poate. Aşa te gîndeşte, că dacă vezi un ungur, să treci peste el, dacă vezi un neamţ, să treci peste el, dacă vezi un sîrb, care e tot de legea noastră, să treci şi peste el, fiindcă e limbă străină, şi neam străin, şi viţă străină.

– Da! jupîne învăţător, a răspuns Huţu şi n-a mai zis nimic, deoarece acum ştia ce are să facă.

Iar dascălul Clăiţă a răsuflat din greu, ca omul care s-a descărcat de o sarcină grea.

Budulea cel bătrîn a venit însă la mine şi era trist şi nu zîmbea, cînd vorbeam cu el.

Voiam să ştiu ce-l pune aşa pe gînduri şi l-am întrebat.

El a răspuns că iacă, nimic, numai fiindcă Huţu învaţă franţuzeşte şi nu-i vine de loc la socoteală, deoarece

mai ales maică-sa e cam pusă pe gînduri, văzîndu-l că stă mereu pe carte și vorbește singur, încît nimeni nu înțelege ce zice, dar mai ales se teme ca nu cumva învățătura cea multă să-i fie de oarecare greutate la minte, căci nu mai voiește să știe de părinții lui, ci stă mereu singur, iară cînd îl întrebi ceva, se uită uimit la tine și nu știe ce să răspundă, ba nici noaptea nu are tignă, ci bolborosește prin somn, ceea ce nu seamănă de loc a bine.

Pe cînd mi le spunea aceste, Budulea era foarte trist. El suspină dar și urmă încă mai trist :

– Noi avem șase capre și un țap. Ieri seara Huțu umbla pe dinaintea casei și privea la stele. Maică-sa, fiind pusă pe gînduri, l-a întrebat ce caută. El a răspuns că caută cornul de capră. Atunci ea a venit speriată la mine și mi-a spus că Huțu căuta cornul de capră prin văzduh. I-am zis să nu se sperie, fiincă este un fel de stea, care se cheamă corn de capră și pe aceea o caută Huțu. Știam însă că nu prea e bine cînd omul caută, ca șolomonarii[1], stelele pe cer ; am ieșit și am zis : „Huțule, dragul taichii, ce cauți tu ? Caprele sunt legate de gard." Le legasem ca să nu facă pagubă prin grădină, căci, fără doar și poate, capra e chipul diavolului. Huțu a tresărit, apoi a rîs și a zis că e pe cer un corn de capră prin care trece pămîntul și ar voi să-l afle în care parte a cerului stă. Adecătelea, precum vezi, vorbea într-aiurea, deși-ți părea om în toată firea. Am zis dar : „Huțule, dragul taichii, ce vorbești ? Nu vezi tu că lumea e mare și că pămîntul stă locului ?" El a venit apoi ș-a început să ne spună că pămîntul se învîrte ca prîsnelul și dă mereu ocoale împrejurul soarelui, că soarele e mai mare decît lumea, că luna e mai mică decît stelele : noi le lăsam toate pe voia lui, fiindcă vedeam că n-avem ce să-i facem. Ne spunea că toate aceste sunt prin cărți ; noi

[1] *Șolomonar* — vrăjitor, cititor în stele (prevestitor).

ziceam că-l credem, deși știam că una ca asta nu se poate, dar ți-e milă, cînd îl vezi pe om la nevoie.

L-am lăsat pe Budulea cel bătrîn să vorbească, deoarece era cu totul trist și nu mă înduram să-l supăr ; în urmă i-am spus apoi că așa este cum zice Huțu, așa stă în cărți, afară de cornul de capră, despre care nu știam nimic.

Budulea s-a uitat atunci lung la mine și se vedea că nu știe, să mă crează, ori să rîză de mine.

– Dar atunci – zise el – cum vine că Huțu strînge toate petrele pe care le găsește pe drum și adună toate buruienile și le pune în carte și zice că e așa, și așa și mai departe ?

– Așa stă în carte, că petrele și buruienile au și ele firea lor și numele lor, pe care le învățăm, ca să le știm.

Budulea s-a uitat iar lung la mine, apoi a început să rîză și a grăit :

– Înțeleg acum ! Al dracului neamțul ! Înțeleg ! Băieți nevinovați. Nu face nimic : e bine și așa. Încetul cu încetul învață omul să cunoască păcăliturile, și după ce-ți vin anii, știi ce ai să crezi și ce să nu crezi. E bine și așa ! O fi vreo carte ca *Isopia*, în care se zice că dobitoacele vorbesc. Povești adecă și pilde, cum am zice.

De aici înainte Budulea cel bătrîn iar rîdea cînd vorbeai cu el.

Însă Buduleasa tot mai era pe gînduri. Se uita la fața lui Huțu și vedea bine că e ceva ce-l muncește. Budulea rîdea, zicînd că, de ! se mai gîndește cum trece pămîntul prin cornul de capră, dar ea se supăra de asemenea glume pocite și amarul îi era cu atît mai mare.

Și, în adevăr, ea avea toată dreptatea, fiindcă Huțu se făcuse ca un săhastru. Nu-l mai vedeai între oameni, ba chiar nici la dascălul nu mai mergea singur, ci totdeauna, cînd voia să meargă, venea pe la mine, ca să

mergem împreună, fiindcă îi venea greu să meargă el singur.

Cînd eram apoi la dascălul, el nu vorbea nimic, ci zîmbea mereu și se uita la noi, la mine, la Livia și la ceilalți, iară cînd nu mai avea încotro, apuca de mîni pe Mili, se uita în ochii ei ș-o întreba :

– Ce mai faci, Mili ?

Mili răspundea că nimic, și Huțu iar tăcea. Și fiindcă tăcea Huțu, tăcea și Livia, tăceam și eu, iar Veturia se ducea pe ici încolo. Atunci rămîneam noi singuri și ne uitam unii la alții și tăceam.

Dar odată, cînd am plecat, Livia a întins mîna lui Huțu și l-a întrebat cînd mai vine, iar el a ținut mîna ei, i-a privit drept în ochi și a grăit cu totul așezat :

– Nu știu. Știu numai că am să viu odată și să rămîn aici.

Ea atunci s-a roșit la obraji, fiindcă îi era greu de mine, dar tot nu i-a lăsat mîna, ci a grăit dusă pe gînduri și cam cu jumătate de gură :

– Numai dacă n-ar fi prea mult pînă atunci.

Huțu n-a zis da și n-a zis ba, ci a plecat, și fiindcă el îmi părea foarte fericit, eram și eu vesel.

Pentru aceea m-am speriat cînd, peste cîteva luni, am aflat că Livia se mărită după Indrea lui Buduc. Îl știam bine pe acest Indrea. Umblase cu noi la școală, iar taică-său era directorul școlii și cel mai bogat om din sat : erau în stare să facă un asemenea lucru. Am grăbit dar la Huțu și, cum mergeam, eram atît de amețit, încît îmi părea că merg și casele cu mine, de nu mai pot ajunge niciodată pînă la el.

Totuși, cînd am sosit la ușa lui, m-am oprit și parcă-mi venea să zic : „Lasă, că-i va spune ea".

Huțu ședea la masă cu o carte înaintea sa și cu un plumb în gură. Se vede că învăța ceva de rost, fiindcă, tocmai cînd mă hotărîi să intru, el zicea cu glas tare :

„Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo..." [1]

El se opri și rămase privind uimit la mine.

Venisem cu gîndul să-l iau cam pe departe, de aceea nu-i spusei nimic, ci zisei :

– Am venit să-ți spun că una dintre fetele lui Clăiță se mărită după Indrea lui Buduc.

– Cine ți-a spus ? întrebă el așezat.

– Maica.

El privi lung la mine, apoi luă o bucată de hîrtie, făcu pe ea un triunghi, scrise la cele trei unghiuri literele A, B și C, mai scrise dedesubt AB+AC+BC, privi iar la mine, își puse cu litere mari semnătura – Mihai Budulea – și, după toate aceste, grăi cu glasul înecat :

– Cînd ?

– Peste două săptămîni. Poimîne vin să cumpere.

El apucă hîrtia, o rupse încet în două, apoi în patru, cocoloși cele patru bucăți în palmă, le băgă în buzunar, apoi se ridică și stete nedumirit înaintea mea.

– Tu știi că eu am iubit pe Livia, zise el într-un tîrziu.

– Am văzut.

– N-ai văzut nimic. Dar să nu crezi că-mi pare rău.

– Mama zice că ea nu voiește.

– Știu. Dar trebuie, fiindcă nimeni nu știe mai bine decît Clăiță ce se poate și ce nu se poate. Așa trebuiau să vină lucrurile și tu ai să vezi, peste un an, doi, că nu-i nimic, că n-a fost nimic, că e mai bine așa.

Îmi părea bine că lui Huțu nu-i pare rău, deși eram oarecum dezamăgit, căci mă așteptasem la mai mult, și fiindcă vedeam în fața lui un fel de tulburare, care mă făcea să cred că mîne sau poimîne Huțu va vorbi cu totul altfel.

Dar zilele treceau și el rămînea mereu așezat, retras și înțelept, cum fusese mai nainte.

---

[1] „Cea dintîi este vîrsta de aur, în care fără nici o constrîngere..." (lat.).

O singură schimbare se petrecuse cu dînsul.

El, care umbla totdeauna curat, ca scos din cutie, acum venea cîteodată cu ghetele nevăcsuite, neperiat și nepeptănat la școală. Apoi nu mai stătea de vorbă cu noi, ci umbla mereu cu cei de vîrsta lui, iar cînd Budulea venea la oraș, îl căuta toată ziua și adeseori tot nu-l putea găsi, deoarece nu mai stătea cu cei doi băieți și nici la școală nu mai venea în toate zilele.

Apoi se făcuse cam îndîrjit Huțu. Odată, cînd Budulea cel bătrîn i s-a plîns că de cîtăva vreme nu-l mai poate găsi, el a răspuns :

– Nici nu știu de ce-ți mai perzi vremea venind să mă cauți, parc-aș fi copil, ca să porți mereu grijă de mine.

Auzind aceste, Budulea se întristă foarte și, întorcîndu-se la Cocorăști, nu mai prindea vorbă cu nici un drumeț, ci mergea drept înainte, tăcut, singur cu gîndurile lui și întrebîndu-se mereu : „Ce-o fi avînd oare feciorul meu de s-a făcut așa de dîrz ?“

„Sunt păcatele mele, care au căzut pe capul lui“, zicea Buduleasa ; dar atunci Budulea se mînia și zicea că nu-i adevărat, pentru că orice om cuminte poate să vază că dintr-un cimpoieș nu iese deodată om cu carte și că el încă din început simțea că lucrul n-are să iasă bine, dar dascălul Clăiță l-a scos din minte.

Iar dascălul Clăiță se primbla singur prin școală și iar se oprea, și iar se primbla, și nu mai știa ce să facă.

VI

Trecuseră ani la mijloc și toți știam că Huțu are să se facă călugăr.

Încă la începutul vacanțelor el plecase cu o familie din Țară, căreia îi fusese recomandat din partea episcopului. Boierul, care avea doi copii, voia să treacă pe la

băile din Germania, prin Sviţera, pe la Paris şi apoi să se întoarcă la Viena, ca să-şi lase copiii într-un institut. Atît ştiam noi cei rămaşi în urmă, dar şi atît era destul, pentru ca să ne simţim cu toţii măguliţi.

Cu deosebire, dascălul Clăiţă era mereu dus şi, oricînd îi venea cîte o scrisoare de la Huţu, o citea mai nainte fiecărui sătean în parte, apoi venea cu ea la oraş, unde ştia că sunt mulţi de aceia care sunt gata de a se bucura de dînsul. Şi cînd stetea, şi cînd vorbea, şi cînd umbla pe uliţă, el se uita mereu la dreapta şi la stînga şi-napoi, ca să vază dacă nu se mai iveşte cineva, care să-l întrebe despre Huţu, ba-i părea că toată lumea îl arată cu degetul, zicînd : „Iată, ăsta e dascălul Clăiţă din Cocorăşti !“

Mai mică, dar tot destul de mare, era bucuria noastră, a celor ce crescuserăm împreună cu dînsul.

Huţu plecase la universitate cu un mic stipendiu, la care episcopul mai adăogase dintr-al său un mic ajutor, pentru ca, terminînd cursul de filozofie, să se întoarcă la teologie şi să intre în rîndul călugărilor. Toate aceste ne măguleau pe noi, cei ce ne pregăteam pentru preoţie, căci Budulea Taichii şi pe viitor avea să fie unul dintr-ai noştri şi unul cu care chiar de pe acum ne făleam.

Cu toate aceste Buduleştii erau trişti şi gînditori.

Spunea Budulea că are un fecior, care a plecat cu un boier din Ţară, spunea că i s-au dat bani de la împărăţie, ba chiar şi de la vlădica, fiindcă aşa om cu carte nu se mai găseşte, dar nu le spunea decît aşa cam cu jumătate de gură. Căci el, înainte de toate, parcă nu mai credea că Huţu se mai întoarce, după ce s-a dus atît de departe. Apoi parcă nici nu mai era feciorul lui : îi venea greu să-i zică : „Huţule, dragul taichii !“ îi venea greu să steie înaintea lui ; nu mai ştia să vorbească cu el, ba cînd se gîndea că s-ar mai întoarce odată la casa lui, îl cuprindea îngrijirea, fiindcă nu ştia

unde l-ar pune, și simțea că i-ar fi rușine de casa părinților săi și de părinții săi. Pentru că Huțu nu mai cerea nimic de la el și el cu nevasta lui parcă nici nu mai aveau pentru ce să trăiască, și poate că era bine ca ei să moară, ca să nu-i mai fie cu prostia lor de greutate.

La multă bucurie se așteptase Budulea și acum ar fi dorit ca să se fi așteptat la mai puțină.

El nu mai cînta nici din vioară, nici din cimpoi, nici din fluierul din șerpar, nu mai mergea la lucru, ci stătea ziua întreagă pe prispa casei și privea din cînd în cînd la Safta, care ședea torcînd la celalalt capăt.

Erau duși amîndoi într-o lume frumoasă, dar perdută pentru dînșii.

Și cînd îi era foarte greu, Budulea se uita lung la Safta, apoi grăia :

– Să nu grăiesc în ceas rău, dară Dumnezeu să-i facă dascălului parte din partea ce el ne-a făcut nouă.

Căci Budulea era amărît și trebuia să se răsufle și el cîteodată.

După aceea, Budulea a venit la mine și m-a rugat să-i scriu o scrisoare lui Huțu, pentru ca să vie acasă.

M-am uitat la el și am luat pană și hîrtie, ca să scriu.

– Uite ! îmi zise el atunci, să-i scrii așa : „Huțule, dragul taichii, și Huțule, dragul maichii", tocmai așa să-i scrii. „Eu, taică-tău, și eu, maică-ta, iți scriem să vii acasă, fiindcă n-avem alt copil și suntem oameni bătrîni și proști, și vrem să te vedem, și-ți adă cărți cu tine, ca să înveți mai departe, ca să vedem și noi cum înveți și Dumnezeu să te poarte în căile tale." Și să scrii apoi dedesubt : „Eu Lăpădat Budulea, taică-tău, și eu Safta, maică-ta, care-ți ducem dorul".

După aceea Budulea a rîs și a zis că-i bine, iară eu am pus scrisoarea la poștă și am trimis-o lui Huțu, care-mi fusese prieten în copilărie și la care țineam și

acum, fiindcă era feciorul lui Budulea cel cu fluierul în şerpar.

Iară Huţu a primit scrisoarea, a cetit-o şi s-a întors, apoi s-a dus să sărute mîna episcopului, a venit să strîngă mîna mea şi a mers încet acasă la părinţii lui.

De aici înainte Budulea nu mai şedea pe prispă şi nu mai era gînditor, ci venea iar la oraş şi le spunea drumeţilor că are un fecior, care a fost la şcolile împărăteşti, şi acum e scriitor la episcopie, căci Huţu urma cu noi la cursul clerical şi era în acelaşi timp archivar consistorial. Dascălul Clăiţă nu prea era mulţumit de această prefacere a lucrurilor, dar Huţu îi adusese din Viena un glob pentru şcoală, o hartă a Europei şi un exemplar din *Istoria* lui Petru Maior ; mai adusese şi pentru cele trei fete încă nemăritate cîte ceva, îi arătase, în sfîrşit, că oriunde omul poate să înveţe, dacă voieşte, şi că viaţa din oraşele mari e prea plină de încercări şi nu e pentru un om hotărît a-şi petrece viaţa în cuvioasă retragere. Clăiţă se primbla dar şi zicea că e mare cinste pentru Cocorăşti, că tocmai unul din sat să fi umblat prin ţări străine, să fi stat la Viena şi să fie la episcopie.

Eu, în sfîrşit, eram iar prietenul şi fratele mai mic al lui Huţu. Căci, deşi intrînd cu şase clase în teologie, eram un an înaintea lui, simţeam totdeauna întîietatea pe care i-o dedea vîrsta, darurile fireşti şi cunoştinţele întinse ce-şi cîştigase prin o muncă serioasă şi necurmată. Pentru noi toţi el era un fel de izvor de lămurire şi de sfaturi bune, pentru toţi un prieten blînd şi îndatoritor.

Chiar cînd rîdeam de dînsul, căci avea unele apucături de care trebuia să rîzi, nimeni nu rîdea mai din toată inima decît dînsul.

Mai presus de toate era stîngăcia lui cînd se vedea faţă cu femeile.

Pătruns de un respect nemărginit pentru sexul frumos, cum zicea el, stătea totdeauna drept, zîmbea cu multă bunăvoință și era cel mai nenorocit om dacă, vorbind, se întîmpla să nu fie mulțumit cu construcția frazei ori cu accentuarea cuvintelor. Îndeobște vorbea rar și răspicat, dar cînd erau femei de față, se vedea că alege și cumpănește fiecare cuvînt. Și tot atît de măsurate îi erau mișcările. Îl trecea o roșață vie cînd se vedea apropiat de o femeie ori cînd vreuna ar fi scăpat ceva din mîni și altul s-ar fi arătat mai sprinten decît dînsul.

Pe lîngă toate aceste mai era și dedat călugăriei din creștet pînă în călcîi, ceea ce-l făcea cu atît mai – nu știu cum să zic – pentru femei : le plăcea să-l necăjească și rar se-ntîmpla ca domnul Mihai Budulea să nu șează cu totul aproape între două preotese, fie chiar mai bătrînioare, căci el se pricepea la glumă și așa toți și toate împrejurul lui se adunau, afară de două : Livia, de care el rămînea mereu departe, și Mili, copila cu genele dese, care rămînea totdeauna departe de dînsul.

VII

Cînd eu mă chirotoniseam, Budulea cînta „Vrednic este“ în rînd cu ceilalți clerici. Peste cîteva luni termină și el cursul și se gîndea că, după ce va fi stat vreo lună, două într-o mănăstire, să se facă diacon și să-și ieie părinții la sine în oraș.

– Da, mergem și noi – zicea Budulea cel bătrîn – ca să fim împreună.

Dar el tot nu era cu desăvîrșire vesel. Nu se mai îndoia că Huțu al lui are să ajungă cu vremea vlădică ; însă ce folos, cînd vlădica nu avea nici nevastă, nici copii, ba chiar nici o casă a lui, ci locuia „la curte“.

Deocamdată însă Huţu nu era decît scriitor la consistoriu, ticluia circulări, aduna date şi făcea expuneri tabelare despre naşteri şi încetări din viaţă, despre cununii, despre copiii de şcoală şi despre sufletele din deosebitele parochii. Şi îi era mare bucuria, cînd putea să le facă părinţilor veniţi pe la consistoriu împărtăşire despre cele ce-a aflat.

Unul dintre puţinii care voiau să li se facă mereu asemenea împărtăşiri era preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, om luminat şi îmbrăcat în reverendă de mătase, căptuşită cu roş. Cînd părintele Toda venea la şedinţe, Budulea nu scăpa de el, ci trebuia să fie la masă împreună, ca să vorbească mai despre una, mai despre alta, în vreme ce părintele Toda asculta, lăsînd mai ales pe Budulea să vorbească.

Şi fiindcă era toamnă şi strugurii se copseseră, şi timpul era frumos, părintele Toda a grăit zîmbind :

– Trebuie să vii pe cîteva zile la mine. Dar bagă de seamă, căci am două fete mari, care sunt foarte şirete.

Budulea a zîmbit şi a zis că nu poate, fiindcă, şi fiindcă, şi fiindcă, dar în cele din urmă tot n-avu ce face şi s-a hotărît să plece.

Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoşi ; drumul era bun şi călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele Toda avea o casă mare, o curte largă şi plină jur împrejur de grajduri, şoproane şi hambare. Mai avea prin curte vaci cu lapte, viţei, porci graşi şi pasări o mulţime. În casă, în sfîrşit, părintele Toda avea o bibliotecă măricică, scaune şi canapele căptuşite aici cu mătasă, colo cu catifea, covoare pe jos şi multe alte scumpături. El avea însă mai ales o protopopeasă, un fecior ca de douăzeci de ani, altul ca de zece şi două fete mari.

Budulea era cam ameţit şi-şi zicea în taină : „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit".

Simţind dar că se află într-un cuib de fericire, el era strîmtorat, umbla pe vîrful degetelor, făcea mereu greşeli în construcţia frazelor şi era foarte nenorocit. Mai ales la masă atît era de zăpăcit, încît nici nu mai ştia în care mînă să ţie cuţitul şi în care furculiţa, şi aceasta, mai ales, fiindcă şedea între protopopeasa şi Elena, fata mai mare a protopopului, care şi ea părea cam zăpăcită, căci nu vorbea nimic şi se uita din cînd în cînd sperioasă la el.

După-masă el mai începu să răsufle.

Fetele se puseră la clavir şi Malci, cea mai tînără, care numai acum cîteva luni se întorsese de la călugăriţe, începu să cînte mai întîi o arie nemţească, apoi una romînească, sosită de curînd de la Bucureşti.

Budulea Taichii era încîntat, căci n-auzise clavir de cînd fusese cu cei doi copii de boier, şi acum parcă i se împrospătaseră acele timpuri. În urmă cîntă dar şi el *Sub această neagră stîncă*, apoi *Adio la Moldova*, *Sus la munte ninge, plouă*, apoi un cîntec, pe care-l ştia de la Cocorăşti, iară fetele şi protopopeasa îl rugau mereu să cînte.

– Trebuie să ştiţi – zise el – că taică-meu e cimpoieş.

– Şi afară de aceasta un om minunat, adause părintele Toda mişcat. De cîte ori îl văd, îmi aduc aminte pe fie-iertat taică-meu, care şi el era aşa scurt, gros, rotund la faţă şi zîmbea totdeauna ca bătrînul dumitale.

Huţu era foarte fericit cînd auzea că taică-său samănă cu taica protopopului, şi fiindcă era fericit, era vesel peste obiceiul său şi nu se mai simţea strîmtorat, ba după ce a ieşit prin grădină, el însuşi a cerut braţul Elenei şi a rîs din toată inima cînd Elena, mai nainte de a-i da braţul, i-a zis :

– Se cuvine oare unui cuvios părinte să ceară braţul unei femei nemăritate ?

A rîs atunci şi părintele Toda, iară protopopeasa a grăit :

– Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Ţineţi-vă de el, fetelor : trebuie să-l însurăm.

Şi fetele se ţineau de el, şi el era vesel, şi roşea, şi se simţea bine.

Cînd a plecat apoi, protopopeasa l-a întrebat cînd mai vine şi nu i-au dat drumul pînă ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfînta Maria, cînd era numele ei ; fetele au zis că se duc ele să-l ieie şi să-l aducă pe sus, ca pe un fugar, iară părintele Toda s-a sărutat cu el, apoi l-a petrecut pînă la trăsură, i-a strîns mîna şi iar l-a îmbrăţişat.

Întorcîndu-se dar spre oraş, Budulea Taichii era foarte gînditor şi, sosind la consistoriu şi făcînd expunerile tabelare, el era mereu gînditor, încît orişicine putea să vază că d-nul Mihai Budulea, archivarul consistorial, e un om pus pe gînduri.

Fiind însă că omul care gîndeşte mult scapă şi cîte o vorbă şi fiindcă Huţu ţinea la părintele Toda, el vorbea despre dînsul şi îl lăuda şi spunea că şi protopopeasa e o doamnă preacumsecade. Pentru aceea îl necăjeau cu fetele protopopului şi el nu se supăra, căci nu ştia să se supere, dar se turbura şi atunci îl necăjeau cu atît mai vîrtos. Iar cînd preasfinţia-sa părintele episcop auzea că-l necăjesc pe Budulea, zîmbea şi el.

Într-o zi, ieşind în grădină, preasfinţia-sa s-a oprit privind la Huţu, iară cînd Huţu s-a dus să-i sărute mîna, l-a tras niţel de mînă, ca şi cînd ar voi să-l ducă cu sine.

Huţu a plecat dar în urma lui.

În grădină, preasfinţia-sa s-a aşezat pe o laiţă, apoi a început să-l ieie pe Huţu pe departe, să-l întrebe despre parochiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului sinod, iar în vremea aceasta îl scruta mereu cu privirea.

– Cînd mergi la mănăstire? întrebă el în cele din urmă.

– Cînd veți porunci preasfinția-voastră.

– Prea bine, fiiule! răspunse episcopul, apoi rămase cîtva timp pe gînduri. E frumoasă hotărîrea ce ai luat, dar te gîndește că, după sfintele noastre așezăminte, timpul ce vei petrece la mănăstire îți este dat spre a te chibzui și spre a-ți da seamă, dacă nu mai e nici o dorință lumească în inima ta și dacă poți să te dai cu întregul tău suflet vieții cuvioase. Dumnezeu nu voiește jertfă de silă și mănăstirea e locaș de scăpare pentru cei ce nu mai au ce să caute în viață. Dacă voiești dar să aduci viața ta jertfă întru folosul bisericii lui Christos, te gîndește că jertfa trebuie să-ți fie curată, pentru ca ea să poată fi[1] bine primită de către cel ce străbate și cele mai ascunse taine ale inimii omenești.

După aceste el se ridică, întinse mîna spre sărutare și-i sărută fruntea, grăind mișcat:

– Cugetul curat e podoaba creștinului, fiiul meu!

VIII

Budulea Taichii se afla în mare strîmtoare.

Pe cînd umblase la școala din sat, știa lămurit c-ar dori să ajungă și el odată dascăl, ca Clăiță. În urmă, cînd stetea la domnul Wondracek, voia cu totul hotărît să se facă profesor, ca Wondracek. Mai în urmă, cînd umbla la gimnaziu, nici nu se mai îndoia că se va face profesor de gimnaziu, ca toți profesorii săi. Acum, în sfîrșit, cînd era archivar consistorial, stătea zăpăcit, căci nu știa: să se facă episcop ori protopop, ca preacucernicia-sa părintele Avesalon Toda, care avea reverendă de mătasă, protopopească și două fete mari, din-

[1] In text: *fie.*

tre care una, pentru care orice episcop îl putea pizmui.

Budulea Taichii își închipuia că e protopop, că are copii și nevastă, că Budulea cel bătrîn le face copiilor cîte un fluieraș și că maică-sa, Buduleasă... Nu !... el nu-și putea perde timpul cu asemenea închipuiri, căci era archivar consistorial și trebuia să lucreze.

Opt zile înainte de Sfînta Maria, Budulea Taichii, dus pe gînduri precum era, a rupt în patru o jumătate coală de hîrtie, apoi a cocoloșit cele patru bucăți în palmă și, ridicîndu-se de la masă, le-a băgat în buzunar.

Nu era nici o pagubă, deoarece el, mai nainte de a fi rupt hîrtia, s-a uitat bine la ea, dacă e în adevăr maculatură scrisă pe amîndouă părțile și dacă n-a mai rămas pe o parte ori pe alta vrun mic locușor ce-ar mai putea să fie întrebuințat la calcule de ocazie: vorba e, însă, că această rumpere și cocoloșire a bucăților de hîrtie era un semn rău și că în ziua următoare el a rupt în patru o jumătate de coală, care nu era scrisă decît pe o parte, și cocoloșind cele patru bucăți nu le-a băgat în buzunar, ci le-a aruncat una cîte una afară pe fereastra deschisă, ceea ce era un semn și mai rău.

A treia zi, în sfîrșit, el a rupt în patru o bucată de hîrtie cu desăvîrșire albă și n-a cocoloșit decît pe una din cele patru bucăți, lăsînd pe celelalte trei pe masa consistorială și plecînd acasă cu gîndul de a scrie preacucerniciei-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda o scrisoare, în care îi dorește preastimabilei doamne toate fericirile și o roagă de iertare, că nu poate veni, deoarece înaltpreasființia-sa părintele episcop a binevoit a-l însărcina să meargă la Cocorăști, ca să stăruiască pentru înființarea unei a doua școli, plănuită foarte de mult, și a crezut că trebuie să aleagă sărbă-

toarea Adormirii Maicii domnului pentru aceasta, fiindcă satul e adunat şi – aşa mai departe.

Iară după ce-a dat scrisoarea la poştă, el s-a întors ca să bage în buzunar bucata cocoloşită şi să strîngă pe celelalte trei în saltarul mesei, a luat binecuvîntarea archiereiască şi a plecat la Cocorăşti, ca să stăruiască în sensul scrisorii ce trimisese preacucerniciei-sale părintelui protopresbiter Avesalon Toda.

Acasă toţi erau bine.

Ca cel mai întîi, dascălul Clăiţă, norocitul părinte a trei fete măritate, şedea mereu în jeţul ce-i dăruise de ziua lui ginere-său, popa din Clădeni. De cîţiva ani stupii ieşiseră de minune, pomii dăduseră rod bun şi dascălul Clăiţă era jur împrejur vestit pentru mierea şi pentru soiurile lui de poame, iar dascălul Clăiţă îşi socotea vestea bună în bani gata. El îşi cumpărase o vie şi acum se gîndea să-şi mai zidească şi o casă, pentru ca la vreme de bătrîneţe să se poată retrage în colibioara lui, cum avea el obiceiul de a-şi numi viitoarea casă.

Cît pentru cele trei fete încă nemăritate[1], el îşi avea planul gata. Pe Mili ar fi voit să o mărite după vreun plugar, fiindcă Livia îl încredinţase că nu e lucru mai frumos decît a fi plugăriţă ; copila era însă prea jingaşă, prea se ţinea, şi aşa trebuia să o mărite după un popă, ba dacă se poate chiar după vrun notar, căci era făcută să fie doamnă. Pentru aceea el îi făcuse şi zestre şi acum zîmbea aşa în el, cînd se gîndea că numai el singur ştie despre aceasta. Linica trebuia să se mărite după un dascăl, pentru ca să aibă un ginere pe care să-l lese în locul său la şcoala din Cocorăşti. Cea mai mică, în sfîrşit, trebuia să se mărite după un plugar, pe care să-l ieie ginere în casă.

---

[1] La pag. 148, 153, 173 şi 181, Slavici vorbeşte numai de 5 fete, iar la pag. 169, 202 şi aici, de 6.

Şi fiindcă toate aceste erau bine şi statornic puse la cale, dascălul Clăiţă şedea în jeţ, zicea că e bine ca omul să aibă copii, şi nu-şi mai bătea capul decît cu copiii oamenilor din sat, ceea ce era şi meseria lui de învăţător. Căci aceşti copii ştiau acum mai mult decît ştiuse odinioară dascălul şi, pentru ca să ştie, el trebuia să-i înveţe. Trecuse vremea slovelor, pe care acum le numeau potcoave. Apoi, afară de biblie, şcolarii mai învăţau şi istorie, iară globul de pe masă, hărţile şi tablele zoologice de pe perete erau tot atîte dovezi că şi dascălul Clăiţă învăţase mult de o bucată de vreme. Cîteodată îi trecea aşa prin minte gîndul că mai sunt o mulţime de lucruri pe care ar putea să le înveţe ; dar el se plimba niţel, se încredinţa pe sine însuşi că, la urma urmelor, un dascăl nu trebuie să înveţe decît ceea ce stă în circularele consistoriale şi iar se punea în jeţ, fiindcă îi plăcea prea mult să şeadă în jeţ.

Budulea cel bătrîn n-avea jeţ, dar el şedea pe prispa casei şi şedea tot aşa de bine ca şi dascălul în jeţ. Ce-i drept, el nu mai zîmbea cînd vorbeai cu el, fiindcă era om trecut cu anii şi trebuia să fie totdeauna aşezat şi cuviincios.

Trecînd de-a lungul uliţei, oamenii îi dădeau bineţe, mergînd la biserică, el nu mai stătea în fund, ci dinainte, numaidecît lîngă strana din stînga. Apoi, cînd mergea la oraş, toată lumea stătea de vorbă cu el. Părintele archidiacon şi părintele protosincel îi strîngeau mîna, părintele archimandrit îl întreba ce mai face, ba o dată chiar însuşi episcopul s-a oprit în loc, a vorbit cu el şi i-a dat binecuvîntarea archiereiască ; un om dar, căruia i se întîmplă toate aceste, trebuie să fie plin de bună-cuviinţă şi să nu rîză mereu, cînd vorbeşte cu alţii. Afară de aceasta el avea un fecior care în curînd trebuia să ajungă archidiacon, cu brîu roşu şi mai mare decît toţi protopopii, fie bărbile lor cît de lungi şi oricît de albe. Era dar mulţămit Budulea cel bătrîn şi şedea

tignit pe prispa casei, așteptînd ziua cînd va fi să plece cu nevastă-sa la oraș, pentru ca să trăiască zilele de bătrînețe sub același acoperemînt cu fiiul său.

Buduleasa, în sfîrșit, ședea și ea pe prispă și torcea; era însă cu toate aceste foarte bătrînă. Căci gîndurile îl îmbătrînesc pe om și ea avuse multe gînduri în viața ei. Grele însă, cu totul grele nu-i erau gîndurile decît acum, de cînd Budulea se făcuse atît de așezat și de cuviincios. Căci Budulea se plîngea că feciorul său nu vrea să se însoare, iară pe ea a pus-o păcatul să zică:

– Se vede că bunul Dumnezeu așa vrea, ca el să ispășească păcatele mele.

Budulea cel bătrîn s-a mîniat, s-a făcut roșu ca racul și a zis că minte, că Dumnezeu n-are nici un amestec în trebile lui, a trîntit ușa și a ieșit afară, ca să se pună pe prispa casei; de atunci însă el nu se mai plînge de nimic.

De aceea Buduleasa șade la cellalt capăt al prispei și, șezînd, îi vine nu știu cum, parc-ar voi să fie moartă de mult.

Cîteodată, cînd șade așa pe prispă, vine Mili a dascălului, ca să vază ce mai face, și atunci vorbesc mai despre una, mai despre alta, și vorbesc și despre Huțu, fiindcă Huțu e feciorul Budulesei și Mili știe că-i pare bine leichii Saftei cînd cineva-i vorbește despre el și-i spune tot lucruri bune. Atunci Buduleasa se înseninează, dar cînd Mili pleacă, privește lung, foarte lung în urma ei, parc-ar voi să zică: „S-a dus!“ Apoi zice în gîndul ei: „De ce n-a lăsat Dumnezeu să fie dascăl?“ Apoi intra în casă, se punea într-un unghi și începea să plîngă, așa singură și fără de nici un cuvînt.

Budulea cel bătrîn, care ședea mai departe pe prispă, știa prea bine că ea plînge: om fără de inimă ce era, însă, nu se mișca din loc, ci stătea așa; cel mult, pentru ca să nu steie fără de nici o treabă, își scotea fluierul din șerpar, îl privea din toate părțile, apoi, la

mare nevoie, îi mai număra și găurile și le număra mereu pînă ce Safta nu ieșea iar pe prispă.

Le părea dar bine tuturor că Huțu a venit de Sfînta Maria acasă, ba dascălul Clăiță ar fi voit să tragă clopotele, pentru ca tot satul să știe că „d-nul Budulea al nostru“ a venit la Cocorăști.

Căci acum el nu voia să-i mai zică „Huțule“, și cînd Huțu îl ruga să-i zică precum i-a zis totdeauna, el răspundea :

– Ferească Dumnezeu ! Fiecărui om ceea ce i se cuvine. Pentru că să vezi d-ta : trebuie să am și eu bucuriile mele, d-nule Budulea.

Huțu cu toate aceste se ținea de obiceiurile lui ; îi zicea dascălului „jupîne învățător“, ca totdeauna, săruta mîna dăscăliții, precum era deprins din copilărie, și le zicea fetelor „Linico“ și „Mili dragă“, ca mai nainte, ceea ce era bine, fiindcă fetele nu se supărau și dascălului îi părea bine. Ca om care știa ce i se cuvine fiecăruia, dascălul Clăiță nu cerea decît ca fetele să nu îndrăznească a-i zice d-lui Budulea „nene Huțule“ : iară Mili și Linica, fiind niște fete binecrescute și ascultătoare, nu mai ziceau „nenea Huțu“ decît atunci cînd nu era de față nici Huțu, nici dascălul, ceea ce nu era bine, deoarece Huțu se supăra, căci el era deprins ca fetele să-i zică „nene Huțule“.

Mai era Huțu supărat și pentru că Mili tăcea mereu și se uita la el ca și cînd ar fi supărată, ba, cînd ședeau la masă, și el povestea despre zilele petrecute la casa preacucerniciei-sale părintelui Avesalon Toda, ea s-a ridicat fără de nici un cuvînt de la masă și nu s-a întors decît peste cîtva timp.

Fiind dar că el ținea ca Mili să nu fie supărată, dupăamiazăzi, cînd au ieșit în grădină ca să vază dacă strugurii s-au copt, a căutat să fie singur cu dînsa și a întrebat-o pentru ce s-a supărat.

Ea a zîmbit și a zis că nu e supărată.

El însă vedea că e supărată şi a apucat-o de mîni şi s-a uitat lung şi cu dragoste în ochii cei cu genele dese şi a zis :

– Eşti supărată.

Ea a tăcut şi nici n-a zis că-i pare bine, nici n-a zis că, da, e supărată, fiindcă ar fi trebuit să-i spuie pentru ce, şi aceasta nu era cu putinţă.

– Mili dragă – a zis dar Huţu, supărat acum şi el – tu ştii că eu te iubesc pe tine. Pentru ce nu-mi spui dar, ca să ştiu, fiindcă n-ai de ce să te superi. Uite, dacă ţi-a spus cineva ceva, a grăit un neadevăr, dac-am zis chiar eu vro vorbă, care te-a supărat, nu m-ai înţeles bine. Uite – urmă el iar, şi atunci îi luă capul între amîndouă mînile, ca să o poată privi cu mai multă stăruinţă – spune-mi, pentru că tu ştii că te iubesc şi mi-e greu cînd te văd supărată.

– Zău că nu sunt supărată ! a grăit acum Mili şi ea spunea adevărul, fiindcă nu mai era supărată şi-i rîdeau pe sub genele dese amîndoi ochii mărunţi.

D-nul archivar consistorial Mihai Budulea ar fi voit să o sărute, atît îi părea de bine, cînd o vedea rîzînd astfel cu amîndoi ochii, dar n-o sărutase de mult şi-şi perduse deprinderea ; el s-a mulţămit dar a-i strînge obrajii cu căldură între palme şi a plecat mai departe, căci acum toate erau bune şi bine puse la cale.

– Nene Huţule, a zis ea mai tîrziu, cam cu jumătate de gură. E adevărat că nu te mai faci călugăr ?

– Cine ţi-a spus că nu mă mai fac ? întrebă el spăriet.

– Nimeni, dar zic eu aşa !

– Nu, dragă, nu-i adevărat, răspunse Huţu cu un fel de părere de rău.

Ea n-a mai zis apoi nimic ; ar fi voit însă să-i apuce mîna, ca să i-o sărute, dar nu putea, fiindcă el nu era încă călugăr.

Acum erau aproape de masa cea mare din grădină, la care şedea dascălul cu dăscăliţa şi cu Linica ; Huţu

parc-ar fi voit să se întoarcă înapoi, ca să întrebe pe Mili pentru ce l-a întrebat dacă nu se mai face călugăr, dară nu putea şi aşa s-a mulţămit a se întreba pe sine însuşi :

„Pentru ce oare m-a întrebat şi pentru ce se bucura, cînd am răspuns că nu ?“

*

A trecut apoi toamna şi iarna, iară în primăvară, la Duminica Tomei, s-a întrunit sinodul. Părintele Mihai Budulea ne era referent şcolar şi ne bucuram cu toţii, cînd el ne raporta despre starea învăţămîntului, arătînd cîţi şcolari, cîţi învăţători, cîte şcoale, cum stau la noi şi cum în alte ţări şi la alte popoare trebile, şi ne bucuram mai ales, cînd el îşi făcea în urmă propunerile, vorbind aşezat şi înţelept ca totdeauna. Era de faţă şi d-nul deputat sinodal, inspector şcolar din cercul Cocoraştilor şi învăţător emeritat, Pantelemon Claiţă, şi nemaiputîndu-se stăpîni, el trase pe vecinul său de mînecă şi-i grăi încet :

– Îl cunoşti, mă rog ? A ieşit din şcoală de la mine. E feciorul lui Budulea, cimpoieşul de la noi. Mi-e ginere.

În urmă ni l-am ales protopop, deşi e om tînăr.

– Ţii minte – îi zisei în ziua alegerii – cînd eram în pădure şi-mi spărgeai alune ?

– Dar tu – îmi răspunse el – ţii minte, cînd îmi ajutai să port coşul cu peşte ?

Iar după aceea ne-am îmbrăţişat şi eram fericiţi ca în copilăria noastră.

Acum, în sfîrşit, primesc o scrisoare : mă pofteşte la botez.

Un nou Budule, Budulea bunicului !

Şi mai întrebaţi dacă-mi pare bine ?

Ba nu-mi pare bine, dar îmi vine să cred că visez numai bucuria ce simt.

Îl văd înaintea mea pe Budulea cel bătrîn rîzînd ca omul care a pus la cale o glumă bună.

Îl văd pe dascălul Clăiță stîmpărat și zicînd :

– Acest băiet, care s-a născut acum, e nepotul meu. Pentru că să vedeți d-voastre : eu am avut șase fete, dintre care cea mai mare, pe care gîndeam s-o mărit după ginere-meu, după ce va fi ieșit dascăl, s-a măritat după dascălul din Strîntea, a doua s-a măritat după Mitrea lui Buduc, care acum e ctitor la biserică, pe a treia a luat-o ginere-meu, popa din Clădeni, cele două mai mici iată-le aici, iară Mili s-a măritat după ginere-meu, protopopul, și a născut pe acest copil, care acum e nepotul meu.

O văd apoi pe maica protopopului stînd într-un colț, cu ochii plini de lacrămi și zicînd încet :

– Tu, doamne, m-ai pedepsit cu bunătățile tale și eu nu sunt vrednică de bucuriile ce mi-ai dăruit !

Îl văd însă înainte de toate pe el, stînd la patul ei și privind în tăcută uimire la mumă și la copil.

. . . .

Tu, doamne, cu nemărginită înțelepciune ai întocmit lumea și frumoasă ne-ai lăsat-o nouă locaș de viețuire !

Convorbiri literare, XIV (1880)

COMOARA

I

Sănătatea ! Binecuvîntata de sănătate ! Sănătos să fii, şi ţi-e destul un pumn de mălai, ca nici pe-un împărat să nu te dai !

Se scula Duţu cu noaptea-n cap şi pleca-n cîntatul cocoşilor, căci era lung drumul pînă la linie şi ţinea să se puie la lucru mai nainte de-a se fi luminat de ziuă. Căra pămîntul cu metrul cubic şi cu cît mai de dimineaţă-ncepea să-l care, şi cu cît mai pe noapte înceta cu căratul, cu atît mai mulţi erau metrii la sfîrşitul săptămînii. Bun gînd a avut cine a pus la cale ridicarea forturilor : cari toată săptămîna pămîntul cu roaba şi iai sîmbăta polul, ba chiar şi un pol şi jumătate, dacă eşti om harnic şi nu perzi vremea stînd de vorbă, umblînd de ici pînă colo, ori făcîndu-ţi ţigările. Iară Duţu, om şi altfel harnic, mai era deprins cu treaba aceasta din timpul cît a stat în oştire, la compania de geniu.

Bun lucru şi oştirea : perzi, ce-i drept, trei ani de zile, dar vezi lume şi te mai şi alegi cu ceva.

Plecînd cu noaptea-n cap, lucrînd toată ziua întins şi întorcîndu-se pe-ntunerec, n-avea Duţu timp nici să mănînce, nici să doarmă, dar era om care ţine la tăvăleală şi cu atît mai bine îi tigneau duminecile şi zilele de sărbători, cînd Stanca se gătea ca o porumbiţă, lua pe cel mic în braţe şi pe cel măricel în coadă şi mergeau

cu toții la horă, nu ca să joace, ci ca să nu steie singuri acasă. Iar dacă erau o dată la han, nu puteau să macine-n sec.: tot pe timpul cît stătuse-n oștire a luat Duțu și deprinderea de-a nu-și trage, cînd n-are nevoie, nimic de la gură. De ce adecă muncea el toată săptămîna !? Casa îi era plină ; nevasta și el erau bine îmbrăcați ; copiilor nu le lipsea nimic ; în ladă se adunau încetul cu încetul polii pentru perechea de boi : e om bogat cine-i sănătos și știe să rabde și să muncească.

Un singur păcat avea Duțu. Băiet deștept, gureș și curățel, el a mai învățat la oștire și vreo trei buchi și acum se credea și era țanțoș de l-ai fi socotit în rîndul oamenilor cu două juguri de cîte patru boi. I s-ar fi trecut, poate, și asta, dar mai era și rău de gură și nu suferea ca cineva să-l atingă la sărăcia lui. Așa, într-una din zile, trecînd prin fața casei lui Ghiță al Popii, care avea două juguri cu cîte patru boi și se fălea mereu cu ele, nu s-a putut stăpîni să n-o întrebe pe Ana, nevasta lui Ghiță :

– Bună ziua, Ano, ce mai fac boii ?

– Mulțumim de-ntrebare, sunt bine ! răspunse Ana, care nu era nici ea mai deșteaptă decît bărbatul ei.

– Dar Ghiță ce face ? întrebă iar Duțu, zîmbind pe sub mustață.

– E bine și el ! răspunse Ana, care nu-nțelegea nici acum batjocura.

Au înțeles-o însă vecinii și peste puțin, așa-i răutatea omenească, sătenii nu-i mai ziceau lui Ghiță, ca mai nainte, Ghiță al Popii, ci Ghiță al Boilor.

Și multe de aceste făcea Duțu, cînd alții nu-l lăsau în pace.

Chiar și asta mai ales de dorul Stanchii, care ținea ca nimeni să nu-i treacă bărbatului ei înainte.

Și adecă de ce să-i treacă !?

Averea n-ai decît să vrei şi ţi-o faci ; pe om însă nu poţi să ţi-l faci şi mai rar pe omul ca Duţu al ei. Asta toţi trebuiau s-o ştie !

– Mai rară femeie ca nevastă-mea ! zicea şi Duţu, care ţinea şi el ca nimeni să nu-i treacă nevestei sale înainte. Era de nesuferit cum ţineau oamenii aceştia unul la altul şi ale lor. Copii ca Stanca, găini ca Stanca, raţe ca Stanca, gîşte ca Stanca, purcei ca Duţu, capre ca Duţu nu mai avea nimeni. Îşi făcuseră şi ei o cocioabă de casă. Nu-i vorba, era pusă la loc bun, largă şi luminoasă, totdeauna curată ca-n zi de Paşti ; o făcuseră din hărnicia lor, dar auzindu-i vorbind de ea, ai fi crezut că-i curte domnească, iară nu colibă de mojic.

Noroc că n-aveau bogăţii oamenii aceştia, că n-ar fi putut nimeni să le ajungă la nas !

Aşa-i firea omenească : stă ascunsă pînă ce, ajuns omul la largul lui, ea se dă de gol.

E cîte unul pe care sărăcia-l face sfiicios, dacă nu chiar umilit, blînd la fire şi totdeauna gata de-a le sări altora într-ajutor, încît ai zice că n-ar întrece nimic bunătatea lui dacă n-ar înnăbuşi-o sărăcia : cînd colo te pomeneşti că, ajuns bogat, nu mai vrea să-şi aducă aminte de nevoile celor săraci şi se dă pe faţă inima lui cea neagră. Altul e-nduşmănit de sărăcie şi n-are milă nici cu cei bogaţi, nici cu cei săraci ca dînsul, dar, ajuns bogat, se-mpacă cu lumea şi se dă pe faţă ca om cu inima miloasă.

Numai la lărgime iese la iveală firea cea adevărată a omului şi sunt rari oamenii care-şi păstrează firea în toate împrejurările.

Aşa, plecînd cu noaptea-n cap, lucrînd întins ziua toată şi întorcîndu-se pe-ntunerec acasă, puteau să fie Duţu şi Stanca oameni răi de gură şi buni de inimă : te pomeneşti însă că, harnici cum sunt, se îmbogăţesc şi iese cu totul altăceva din ei.

Ba poate că nici chiar așa săraci n-ar fi cum sunt, dacă nu i-ar fi intrat lui Duțu în minte gîndul că el are să fie odată om cu stare. I-o fi venit așa din senin, i-o fi spus-o vreo țigancă, destul că el nu punea nici nu preț pe averea altora, fiindcă nu se îndoia că va fi odată și el avut. Avea mîna norocoasă, și pe ce punea el mîna lui, nu putea să-i iasă decît bine.

Deprins cu gîndul acesta, nu o dată, dînd cu cazmaua în pămînt, el se-ntreba de ce adecă n-ar fi cu putință ca să găsească vreo comoară-n calea lui. Și-n vremuri de demult, și-n vremuri mai apropiate a fost drum larg pe acolo pe la Focșani. Trecut-au și turcii, și tătarii, și boieri bogați, ba chiar și domni plecați în pribegie, numai bunul Dumnezeu știe cîți și ce fel de oameni fugari au trecut : cine știe dacă nu cumva vreunul și-a îngropat comorile tocmai unde Duțu-și încarcă metrii cubici de pămînt !?

Chiar dacă n-ar fi, nu e nici un păcat să și-o închipuiască : lucrează mai cu poftă, timpul îi trece mai bine.

Cînd deodată – doamne ferește și-n ceas bun să fie ! – cazmaua se lovește de ceva vîrtos, foarte vîrtos, ce nu suna nici a lemn, nici a piatră, nici a cărămidă, nici a oală spartă, nici chiar a fier, ci curat ca o căldare de aramă, ca un cazan, chiar mare cazan.

Duțu, om de vreo douăzeci și opt de ani, mai mult slab decît plin la trup, mai mult bălan decît oacheș, cu fața cam prelungă și cu ochii căprui, rămase nemișcat și cu fața galbenă și mai lungă decît de obicei. Îl trecuse un fel de junghi prin inimă, i se oprise sîngele-n vine și i se tăiaseră picioarele.

– Dăduși de cazan !? grăi Dumitru al Ciungului, care săpa la o depărtare de vreo zece pași.

Duțu se cutremură în tot trupul și se uită speriat împrejurul său.

Vorbise Dumitru-n glumă, dar grăise un adevăr atît de grozav, încît Duţu abia se mai putea stăpîni să nu-l lovească cu cazmaua-n cap, ca să-l lase mort pe loc.

Mai erau însă şi alţii prin apropiere.

– Da, am dat, răspunse el cu glasul înecat. Dar taci, c-o să-l ridicăm la noapte şi să-l împărţim, voi el să urmeze, dar aceste vorbe i se opriră-n gît.

Era peste putinţă ca el să-mpartă cu cineva : mai bine moarte de om !

Urmă deci a săpa înainte ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat ; răsuflarea i se îneca însă, mînile şi picioarele îi tremurau, ochii i se furişau pînditori spre Dumitru. Un singur simţimînt îl stăpînea : frica de o mare primejdie necunoscută.

El nu ştia şi nu putea să se încredinţeze dacă e ori nu cazan în pămînt şi dacă e ori nu ceva în cazan ; era însă ameţit de gîndul că trebuie să fie, şi-n ameţeala aceasta era ca ieşit din fire.

– O să te faci boier mare, Duţule : fă-mă şi pe mine vrun vatav la curtea ta, grăi Dumitru, urmîndu-şi gluma.

Duţu iar se cutremură.

– O să te fac ! răspunse el, mai mare peste cei mici.

– Numai să nu fie vreo comoară pusă cu blestem, urmă Dumitru. Zice că sunt şi comori care sunt fermecate, ca să aducă nenorociri celor ce pun mîna pe ele.

Duţu se mai linişti.

Văzînd că Dumitru nu trage cu ochiul şi că le ia toate în glumă, o dete şi el pe glumă.

– Comoară să fie – îi răspunse el – căci de noroc, grija mea.

– Şi adecă de ce n-ar putea să fie !? grăi Dumitru mai aşezat. Multe s-au petrecut în ţara noastră şi nu e loc deschis în care n-ai putea să găseşti comori.

Acum Duţu era încredinţat că nu bănuieşte Dumitru nimic ; sîngele, cu toate aceste, nu i se potoli. Săpa înainte şi băga bine de seamă, ca să nu mai ajungă caz-

maua pe unde sunase cazanul, dar îl treceau fiorii cînd vedea că roaba se umple şi trebuie să plece cu ea la fortul depărtat, vreo patru sute de paşi.

Era peste putinţă ca el să plece, să se depărteze, să părăsească comoara lui acolo, în apropierea lui Dumitru.

El răsuflă uşurat cînd Dumitru plecă cu roaba plină. Mai erau şi nişte bulgari pe şanţ, dar aceştia lucrau departe, la vreo sută de paşi : acum era timpul să pună încă o dată cazmaua, ca să se încredinţeze mai bine.

Nu ! Pînă la noapte el nu mai putea să facă nimic. Era peste putinţă ca să nu fie cazanul acolo, cazanul plin : mai bine mort.

Roaba îi era plină şi Dumitru se-ntorcea cu roaba lui goală. Abia acum dete cu socoteală c-ar fi trebuit să plece şi să se întoarcă deodată cu el : nu-i rămînea decît să aştepte pînă ce nu-şi va fi umplut Dumitru din nou roaba. Ca să-şi facă de lucru şi să piardă vremea pînă atunci, el se aşeză pe marginea şanţului şi se descălţă, apoi iar îşi puse opincile, încetinel, cu multă chibzuială, ca omul îngrozit de lungimea timpului. Era abia pe la prînzul mic şi el mai avea să sape mult şi să ducă multe roabe pline.

Pe cînd el moşmolea la nojiţa opincii din stînga, iată şi căpitanul de jurnă[1], n-ar mai fi fost.

Puţin avea să-i pese căpitanului de jurnă, dacă Duţu face mulţi ori puţini metri cubici pe zi ; el era însă căpitan, adecă om deprins a ţine rînduiala în toate şi a nu lăsa pe nimeni să-şi piardă vremea degeaba.

– Dar tu – strigă el cu energie militară – ce paşti muştele ? Vrei să ne ajungă iarna aici !?

Duţu sări speriat în picioare.

– Mi-a intrat – răspunse el strîmtorat – nisip în opinci.

– De unde, măi, nisip !? Unde ai găsit tu nisip ?

[1] *Căpitan de jurnă* — căpitan de serviciu.

Duțu avea multe păcate, dar nu-și aducea aminte ca să se fi făcut vreodată de rușine spuind minciuni. Îi era dar greu, de nu mai cuteza să se uite-n ochii căpitanului. Nici că ținea însă căpitanul să vază ochii lui Duțu : el se uita la groapa din fața lui.

Acolo unde sunase cazanul, locul rămăsese nesăpat, pămîntul neridicat deopotrivă cu fundul șanțului, un lucru pe care ochii unui căpitan de geniu nu pot să-l sufără.

– Dar de aici, măi, de ce n-ai ridicat pămîntul !? Ai servit tu în compania de geniu !? strigă el gata să-l umfle.

Duțu iar începu să tremure în tot trupul.

– Îl scot, domnule căpitan – răspunse el cuprins de deznădăjduire – îl scot.

– Haid – strigă căpitanul – ia cazmaua ! scoate-l în fața mea după regulament, să te văd eu.

Duțu se uită ca turbat la dînsul. Ah ! de ce nu erau numai amîndoi, căci chiar general dac-ar fi fost, l-ar fi lăsat mort pe loc. Așa nu-i rămînea decît să puie mîna pe cazma și să ridice pămîntul.

Vai de capul lui !

Încet, cu băgare de seamă, pipăind cu vîrful cazmalei, ca nu cumva să atingă cazanul, el afînă pămîntul, pentru ca să-l ridice apoi cu lopata și să-l arunce-n roaba plină.

Căpitanul își perdu răbdarea.

– Ce umbli cu cazmaua parcă dai în buba din spinarea mă-tii !? se răsti el, apoi smunci cazmaua din mîna lui, ca să-i arate cum se lucrează cu ea.

– Uite așa !

– Aoleo ! strigă Duțu și căzu ca o cocoloașă la marginea șanțului, cînd văzu că căpitanul înfige cu toată puterea în pămînt. Aoleo ! strigă iar, cînd se pomeni că nu sună cazanul.

– Ce e !? îl întrebă căpitanul mirat.

– Mi-e rău, domnule căpitan, gîngăni Duţu. Tare mi-e rău! Mă taie la inimă şi-mi vine să leşin; mă trec sudorile şi-mi vine să vărs.

Căpitanul vedea că i-e în adevăr rău: faţa îi era verde-galbănă, ochii i se împăinjeniseră şi buzele i se făcuseră vinete.

– Du-te la lazaret să-ţi deie picături! îi porunci el mirat.

– Nu mă duc, răspunse Duţu îndărătnic şi înfigîndu-se oarecum în pămînt. Eu stau aici! Nu pot să mă duc. Să meargă Dumitru şi să mi le aducă, picăturile acelea.

– Haide, grăi căpitanul grăbit şi plecă însoţit de Dumitru.

Rămas el singur, Duţu se uită cîtva timp buiguit în vînt.

„N-a sunat, zise apoi într-un tîrziu. E comoară, dar comoară pusă cu blestem!"

II

– Scapă-mă, doamne! Dezleagă-mă, doamne! Ia-mă, doamne, ori fă-mă ce-am fost! gemu Duţu tăvălindu-se pe jos.

Era lucru de necrezut!

Aşa deodată, ca din senin, numai pentru că i s-a părut că sună a cazan, el, om în toată firea, s-a pomenit muiat ca mărul bătut, de nu mai ştia ce să-şi facă. Nu-l mai tăia, ce-i drept, la inimă şi nu-i mai venea să leşine, dar era ameţit, sudorile tot i se mai iveau din cînd în cînd pe frunte, tremura mereu, un grozav neastîmpăr îl cuprinsese.

Nici că era însă chip să-şi vie-n fire.

Timpul se oprise parcă în loc. Trecuse o spaimă de vreme de cînd cu căpitanul, și seara tot nu sosise încă, ziua tot nu se mai sfîrșea.

Ca să rămîie singur, el a rugat pe Dumitru să se ducă să-i spună Stanchii că n-are astă-seară să-l aștepte, fiindcă, deși îi este mai bine, se simte prea istovit ca să facă lungul drum pîn-acasă.

Nu era adevărat și n-o mai mințise în viața lui pe Stanca ; dar alta nu-i rămînea de făcut și, la urma urmelor, nu el, ci Dumitru era cel ce o mințea.

Rămas singur, Duțu s-a dumirit încetul cu încetul.

Nu se mai îndoia că e fermecată comoara și era hotărît să nu se atingă de ea, cum nu te atingi de omul înciumat. Ce folos de bogăție, dacă ea, chiar din clipa în care-o atingi, te face din om neom !?

Era hotărît Duțu, dar hotărîrile omului sunt omenești : un gînd le aduce și altul le ia. Cum gîndurile se înșirau pe gonite-n sufletul lui, mereu se ivea și iar se reînvia cu ele simțimîntul că nu e cu putință ca el să se lipsească de comoara lui, fie ea chiar blăstămată. De ce adecă a găsit-o !? De ce tocmai el !? A stat atîta timp în pămînt fără ca vreun altul să fi dat peste ea. De ce tocmai el a trebuit să sape aici, iară nu Dumitru ori vreun altul, dintre bulgari !? Are fiecare om soarta lui, de care, fie bună, fie rea, nu poate să scape, și-i era cîteodată lui Duțu parcă toate stau în strînsă legătură și forturile au trebuit să fie ridicate tocmai acum, și tocmai aici, pentru ca el să lucreze la ele și să găsească neapărat comoara.

Și iar i se mai lumina capul.

„Nu – zicea el mai limpezit la minte – eu fac ce vreau și vreau după cum mi-e firea. E numai din întîmplare c-am găsit-o ; ar fi putut s-o găsească și altul, care nu făcea ca mine ; ce am să fac eu ! ? Nu vreau !“ striga apoi și sărea îndărătnic în picioare.

Îi era parcă satana-l ispitea şi trebuia să-i arăte că e mai tare decît ispita şi nu i se supune.

„Nu ! îşi zicea în gîndul lui, nu-mi trebuie. Eu cu Stanca mea şi cu copiii mei trebuie să rămînem ce suntem ; mai bine decît aşa, pentru noi nu se poate ; n-avem să fim scoşi din ale noastre !"

Şi iar tremura în tot trupul cînd îşi dedea seamă de necunoscutul spre care era împins de ispitirile unei mari bogăţii, el, care nu voia să se deie, ci să rămîie stăpîn pe sine şi pe ale sale.

Zbătîndu-se astfel, el adeseori era cuprins de îndoială şi se pipăia însuşi pe sine, ca să se încredinţeze dacă nu cumva visează, dacă el e în adevăr el însuşi, tot cel ce fusese mai înainte, tot cum se ştia pe sine.

„Ei ! îşi zise într-un tîrziu, parcă visînd, tot nu eu însumi m-aş pipăi pe mine şi m-aş încredinţa că eu însumi sunt, aşa cum în aievea mă ştiu !?"

Nesuferită fiinţă viaţa omenească : eşti şi nu ţi-e cu putinţă să te încredinţezi dacă şi-ţi pari cum în adevăr eşti.

Ar fi vrut Duţu să se desfacă în două şi să iasă oarecum însuşi din sine, ca să se poată privi însuşi pe sine, cum privea lucrurile ce-l încunjurau.

„Dar – zise el – ce-am văzut, dacă privesc cu ochii !? Are lumină plină şi soarele pe care-l visezi ; şi ale lui raze te ard ; şi stelele visate lucesc pe cer, şi iarba visată e verde ; şi-n războiul visat curge sînge ; şi bucuria visată îţi umple sufletul de dulceaţă ; şi durerea visată te sfîşie : totuna ţi-e dacă te visezi trăind ori trăieşti în aievea."

El se scutură, ca să se deştepte, dacă va fi visînd, dar în zadar, căci nălucirea nu se schimba.

În mijlocul acestei buiguieli, un singur lucru era hotărît în gîndul lui : că trebuie să se încredinţeze dacă e ori nu un cazan cu comoară acolo, unde el dăduse cu

cazmaua-n ceva ce-i sunase a cazan, că el singur și nevăzut de nimeni are să vadă – și apoi, ce-a fi să fie!

În amurgul serii el se ridică, își luă cazmaua, tîrnăcopul și lopata și le strînse la un loc, ca să le aibă la îndemînă, apoi se uită cu ochi pînditori în toate părțile. Oamenii încetaseră cu lucrul și unii plecau spre casă, alții se duceau la cantină, iar alții steteau fără de nici o treabă ori își făceau, ca bulgarii din apropiere, rost de odihnă. Era încă mișcare în toate părțile, și cu cît mai bine se-nnopta, cu atît mai iuți erau bătăile inimii lui, căci cu atît mai mult se apropia clipa de la care atîrna viața lui.

În sfîrșit, el nu mai putu să se stăpînească.

O! ce binefăcătoare e întunecimea!

După ce se uită o dată cu ochii scînteietori împrejurul său, el se coborî tiptil în șanț și începu să scurme pămîntul cu ghearele și să-l deie cu palma la o parte, ridicînd mereu capul, ca să se uite împrejur. Și cum scurma cu ghearele, cum dedea cu palma, cum se uita împrejur, inima i se zbătea în pept, sîngele îi zvîcnea în tîmple și răsuflarea îi era înecată.

Deodată el simți ceva vîrtos și neted și începu să scurme iute și tot mai iute, ca ieșit din fire, să scurme cu amîndouă mînile și să pipăie cu toate degetele; era cazan și era mare.

El puse mîna ca să-l miște.

Se mișca și era greu, grozav de greu!

Duțu se-ndreptă și se uită încă o dată lung și liniștit împrejur, apoi își făcu cruce.

„Ia-mă, doamne, sub paza ta – zise el – și mă ferește de păcat: acum să nu-mi mai iasă nimeni în cale, că eu n-am ce să-i fac, trebuie să-l omor!"

Luă apoi cazmaua și începu să afîneze pămîntul de dimprejurul cazanului, dar încet, cu măsură, fără pripire, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic.

Era o căldare cu capac de aramă, nu prea mare, dar grea, încît Duţu abia putu s-o ridice ca s-o pună la o parte.

El ridică capacul şi începu să pipăie, aşa pe-ntunerec, ca să vadă ce e într-însul. Erau bani, unii mai mici, alţii mai mari, aur, tot aur greu, mai erau şi lanţuri şi brăţare şi salbe de mărgăritare şi potir, încă un potir, o chiupă cu petri scumpe, înc-o salbă, şi inele, şi cercei... El le pipăia toate cu mînile lui şi nu era vis, ci-n aievea, căci inima îi era încleştată şi capul cu toate aceste atît de limpede, încît el lăsă comoara şi iar începu să afîneze pămîntul, pentru ca nu cumva cineva, trecînd mîne pe acolo, să cunoască locul de unde fusese ridicat cazanul.

Apoi !? Ce avea să facă mai departe !?

Acasă nu era chip să ducă cazanul ; lasă că era prea greu, dar putea să deie peste cineva în drumul lui.

El se uită încă o dată împrejur, aruncă ochii spre pădurea ce se afla pe coaste, la depărtare de vreo cinci sute de paşi, apoi îşi scoase cuţitul din brîu şi-l luă în dinţi, apucă cazmaua subţioară, ridică cazanul cu amîndouă mînile şi plecă spre pădure, tiptil, cu băgare de seamă, ca nimeni să nu se poată ivi nevăzut de dînsul la depărtare de o sută de paşi.

Ajuns în apropierea pădurii, el aşeză cazanul pe iarbă şi se duse ca să se încredinţeze dacă nu cumva e cineva în adăpostul copacilor, apoi iar se întoarse şi-şi luă comoara, ca s-o îngroape aici, la loc mai adăpostit şi ştiut numai de el.

Dar ce să facă un mojic ca dînsul cu o comoară împărătească !?

O ! el nu mai era mojic acum !

Din clipa în care simţise aurul, şi mărgăritarele şi pietrele scumpe în mînile lui, el era deopotrivă cu orişicine care avea, şi e gata să-şi apere cu viaţa avutul şi să curme viaţa celui ce vrea să se atingă de el.

Nu prea ştia Duţu ce are el să facă cu atîta bogăţie, dar nu se temea că n-o să ştie ce are să facă cu ea. Asta se găseşte uşor !

Mai întîi şi mai întîi, nimeni în lumea aceasta nu trebuia să simtă că, om sărac, aşa deodată a ajuns la mari bogăţii, nici Stanca, nu ! Nici ea ? Bună femeie, dar muiere, minte uşoară, gură slobodă.

Păcat, dar aşa trebuia să fie !

Încetul cu încetul, pe nesimţite, trebuia să-şi scoată la iveală bogăţiile.

„Am – zicea el în gîndul lui – să iau o parte şi să mă duc cu ea la Bucureşti, ca s-o prefac în bani. Apoi m-apuc de negoţ şi cîştig, cîştig din ce în ce mai mult, prefăcînd încetul cu încetul întreaga comoară în bani. N-o să-i treacă nimănuia prin gînd că nu din negoţul meu m-am îmbogăţit."

Aşa veneau lucrurile prin chiar firea lor.

Ce adecă l-ar fi putut împinge să se deie de gol ? El şi Stanca şi copiii lor se mulţumeau cu puţin şi se simţeau fericiţi în sărăcia lor : chiar fiind bogaţi, nimic nu-i făcea să se bucure, aşa deodată, de bogăţiile lor. Pofta-ţi vine numai încetul cu încetul.

El săpă o groapă sub rădăcina unui stejar bătrîn şi o săpă adîncă, mai adîncă, de tot adîncă, apoi luă cazanul, îl aşeză în ea şi scoase unul cîte unul cincizeci de bucăţi, după cum se nimerea, bani şi mai mari şi mai mici.

Asta era pentru început.

Cînd era însă să pună capacul, el mai scoase un pumn, aşa pe nenumărate, ba puse mîna şi pe un lanţ şi pe o brăţară.

La urma urmelor, de la sine lua şi tot era mai bine la dînsul, decît aici în pădure.

Dar era destul : el aşeză capacul, trase pămîntul peste cazan şi aşeză peste el un strat de frunze uscate, iar încet şi cu băgare de seamă, ca nimeni să nu bănuiască nimic.

Erau toate bine.

El își făcu din nou cruce.

„Îți mulțumesc ție, doamne! grăi umilit... E noroc în lumea aceasta! urmă peste puțin. Ce s-ar fi ales de mine, dacă de acolo pînă aici mi-ar fi ieșit cineva în cale!? îl omoram și nu mai aveam zi bună!"

În adevăr, mare noroc!

El însă nu putea să plece: era parcă legat, ferecat de stejarul acela.

Ce prostie! Cum a putut el să aleagă tocmai stejarul bătrîn, care de azi pînă mîne poate să cadă sub săcure!?

Fără ca să mai steie pe gînduri, el luă cazmaua și începu să sape o altă groapă, sub un alt stejar mai tînăr, care se afla la depărtare de vreo treizeci de pași.

Cînd groapa fu gata, el se duse și dezgropă cazanul, ca să-l treacă-n ea.

Și dacă acolo ar fi mai în vedere decît aici!?

Afurisita de comoară!

El răsturnă o parte din ea în groapa cea veche: așa era mai cuminte, și ici, și colo; dacă se perde una, rămîne cealaltă. Trecu dar cu cazanul la groapa cea nouă.

Prostie! Tot era mai bine sub stejarul cel bătrîn... Răsturnă dar aici o parte și iar se-ntoarse cu cazanul.

Era tîrziu după miezul nopții cînd se-mbărbătă, în sfîrșit, să plece.

Zăpăcit de atîte frămîntări sufletești, frînt trupește și stăpînit de frica omului care umblă noaptea cu bogății ascunse, el abia la jumătate de drum își dete seamă că și-a uitat cuțitul și cazmaua în pădure, la cei doi stejari, nu-și mai aducea aminte la care. Ca gonit de iele se-ntoarse-napoi – așa razna prin pădure – dar nu mai era chip să-și găsească copacii. Alerga-ncoace și-ncolo ca ieșit din minți; știa unde sunt, și nu-i găsea; trecea pe lîngă ei și nu-i nimerea; se împedeca de cazmaua lui și n-o vedea.

Afurisită de comoară!

Stanca se sculase de mult şi le şi dăduse purceilor de mîncare, cînd Duţu sosi, în sfîrşit, acasă, pe jumătate leşinat, cu faţa galbenă, cu ochii sperioşi şi intraţi în cap, cu mînile zgîriate şi cu buza de din jos tăiată de cuţitul ce ţinuse-n gură şi cu peptul cămăşii stropit de sîngele scurs peste bărbii.

– Ce e cu tine !? întrebă ea, cuprinsă de fiori reci.

– Mi-a fost rău, foarte rău – răspunse el, fără ca să îndrăznească a se uita în ochii ei – dar mi-a trecut ; sunt numai prăpădit de abia mă mai ţin picioarele.

Rău i-a fost, în adevăr, lui Duţu, dar Stanca lui, care-l cunoştea, îl vedea că nu mai are inima deschisă ca mai nainte şi nu-l credea că i-a fost rău, aşa cum el voia să-l înţeleagă.

„S-a-ntîmplat o nenorocire – îşi zise dînsa pe jumătate leşinată – omul ăsta a omorît pe cineva."

Nu se putea ! Duţu al ei nu era om care poate să facă rău ! Şi totuşi, cînd se uita la el, faţa lui nu mai era ca mai înainte – voioasă, deschisă şi pusă pe luare-n bătaie de joc – era în ea ceva aspru şi nemilos, ceva ce te făcea să simţi pe omul care poate să şi omoare.

„Nu, zise ea, orişice ar fi, e ceva ce mie n-are să-mi spună, ceva ce eu nu trebuie şi nici nu voiesc să ştiu."

În adevăr, cam aşa ceva şi era.

Muierea însă, tot muiere.

Orişicît a moşmolit Duţu mai nainte de a-şi face rînd de odihnă, Stanca tot l-a zăpsit că el ascunde ceva la căpătîiul patului în care avea să se culce.

Nu voia muierea să ştie ce-a ascuns ; asta era treaba lui, dar după ce el a adormit cum ştia el să doarmă, ea tot s-a dus tiptil şi cu răsuflarea oprită şi-a scos cîrpa de sub căpătîi.

Ah, săraca de ea ! nenorocita de ea !

Bani de aur, mulţi bani de aur curat şi greu, lanţuri lucrate cu măiestrie ! Brăţări împodobite cu mărgăritare şi cu pietre scumpe !

De ce a trebuit să le vadă ea, femeia, care le vede toate cu inima, iar nu cu ochii, şi toate de-a-ndoaselea le înţelege !?

Satana s-a pus la mijloc, ca s-o ispitească şi să-i strice viaţa !

Îngrozită şi cu sîngele răcit în vine, ea puse iar cîrpa la loc, apoi tot tiptil, cu răsuflarea oprită şi cu ochii muiaţi în lacrămi, ea se depărtă şi ieşi din casă, pentru ca să meargă la copiii ei, care nu ştiau şi nu înţelegeau nimic, şi să-i mîngîie plîngînd, să se mîngîie plîngîndu-i.

Într-un tîrziu ea se ridică cu faţa liniştită şi aspră şi se întoarse iar în casă, apoi se lăsă în genunchi, îşi plecă capul pe pat şi plînse iar lung şi lin.

„Sărac de tine şi de mine şi de noi toţi ! suspină în cele din urmă. Ce frumoasă ni-a fost viaţa şi cît de grea ni s-a făcut deodată ! În zadar văd cu ochii şi tot nu cred şi chiar dac-ar fi, tu tot tu-mi rămîi ! Eu nu ştiu nimic ! N-am văzut ! Singur sufletul meu să ştie !"

III

Cu ce nu se deprinde omul !?

Se temea Duţu, nu-i vorba, şi nu mai umbla ţanţoş ca mai nainte prin lume, ci cu pas sfiicios şi uitîndu-se mereu împrejurul său, ca nu cumva să fie apucat fără de veste. Dar, la urma urmelor, de omorît n-a omorît pe nimeni, de jefuit n-a jefuit, de furat n-a furat, foc n-a pus, în borşul nimănui n-a suflat ; prea tare n-avea să se teamă. Un singur lucru i se putea întîmpla : să se afle cumva c-a găsit comoara şi guvernul s-o ieie de la dînsul.

Acest singur lucru era însă mare lucru, pe care Duţu nu-l voia cu nici un preţ : a lui era comoara şi numai a lui trebuia să şi rămîie !

Dar ce dracul ! El nu era om prost ; cum să-l prinză, dacă era om deştept !? Şi om deştept se simţea Duţu, sărac, dar deştept de nu se dedea pe nimeni : pe el nu putea nimeni să-l încurce.

Păcat numai că Stanca era foarte prăpădită. Nu zicea nimic, dar era foarte supărată. Asta-l muncea pe Duţu, fiindcă n-avea dînsa de ce să fie prăpădită. Păcat, dar tot al lui şi al ei păcat, căci n-are bărbatul să facă ceea ce nu poate să-i spună nevestei sale, şi n-are muierea să-şi facă gînduri, pe care nu poate să i le mărturisească bărbatului său. O porniseră foarte rău amîndoi, şi nu putea să le fie bine, dacă nu mai aveau inima deschisă unul faţă cu altul.

Auzi dumneata bărbat, care găseşte o comoară şi nu o spune aceasta nevestei sale ! Auzi, femeie, care umblă pe de-a furişa pe sub căpătîiul bărbatului său şi-şi face cele mai rele gînduri despre soţul ei !

N-avea Stanca decît să nu-şi mai facă gînduri rele, pentru ca să scape de inima rea : cine-o punea să şi le facă !? Era la mijloc numai o închipuire a ei, dar ceea ce-ţi închipuieşti, ceea ce crezi are pentru tine cea mai adevărată fiinţă şi dacă muntele din faţa ta s-ar prăbuşi şi tu ţi l-ai închipuit tot la locul lui de mai nainte, el ţi-ar sta în cale şi n-ai trece peste el, ci l-ai ocoli. Nu ceea ce este, ci ceea ce-ţi pare are fiinţă pentru tine.

Dacă era prăpădită Stanca, ea şi avea de ce să fie şi numai Dumnezeu ştia unde au să ajungă lucrurile între doi oameni care se zbuciumă pe-nfundate şi nu se mai uită unul în ochii altuia, nu mai îndrăznesc să-şi deschidă inimile.

Adunaseră încetul cu încetul nouă poli.

Duţu luă şapte din ei şi-i spuse Stanchii că pleacă la Bucureşti, ca să cumpere o pereche de boi.

La Bucureşti, tocmai la Bucureşti, o pereche de boi, cu şapte poli.

Îl știa Stanca pe Duțu al ei că nu e om să-și cumpere, dacă-și cumpără, boi cu șapte poli și să meargă pentru atîta treabă la București. Nu i-a zis cu toate aceste nimic, ci și-a făcut numai, după ce el a plecat, de trei ori cruce și-a suspinat :

– Păzește-l, doamne, și-l adă-napoi !

Îi era parcă n-o să-l mai vadă și, totuși, cînd nu-l mai vedea, inima i se ușura. Nu putea să și-l închipuie cum îl văzuse la plecare, ci tot ca mai nainte, voios și țanțoș, și se mira cum a putut ea să-l creadă altfel.

Da, era cu buza tăiată, era stropit de sînge, era galben la față și cu ochii intrați în cap, ascundea ceva, avea, fără îndoială, avea la el lucruri scumpe : te miri cum și în ce fel ! Nu, ca dînsul nu pot să fie oamenii care au săvîrșit vreo faptă grea. Ba te miri și nu-ți vine să crezi : nici n-o fi fost aur ce-a văzut ea !

Cînd nu vrei, vezi cu ochii și nu crezi : de ce să creadă ea, care nimic nu văzuse și nici pe el nu-l mai vedea ?

Tot astfel și Duțu.

Se simțise el strîmtorat cîtă vreme știa că-l văd ochii în care nu se putea uita : îndată ce a ajuns singur, nu se mai temea de nimic și iar era voios și țanțoș.

E mare lucru să fii, și cu atît mai mare lucru să te simți deștept, fie și chiar dacă-n adevăr n-ai fi. Iară Duțu se simțea.

De ce ar fi putut adecă să se teamă un om atît de deștept ca dînsul ?

Rîdea-n el, cînd se gîndea cum are să tragă toată lumea pe sfoară.

Mai întîi și mai întîi, ca om deștept, el luase hotărîrea de a nu se opri nici la Focșani, nici la Ploești : se ducea la București, unde e lume multă, învălmășeală mare, și unde nu-ntîlnea oameni care-l cunosc.

Apoi, tot ca om deștept, el luase hotărîrea de a-și cumpăra cu cei șapte poli un rînd de haine nemțești, căci, îmbrăcat țărănește, ar fi căzut în bănuială.

Iar celelalte urmau de sine.

Mergînd așa singur spre Focșani, de unde voia să se urce-n tren, el își croia mereu planul și se vedea pe sine prin stradele Bucureștilor, pe care le cunoștea destul de bine din timpul petrecerii sale la Cotroceni. Intra ici și vindea o bucățică, dincolo, și vindea alta, tot una cîte una, bucățică cu bucățică, cu măsură și cu socoteală, ca nimeni să nu bănuiască nimic.

Dus așa cu gîndul la mari depărtări, se miră cînd se pomeni aci la Focșani.

„N-ar fi oare lucru cuminte să-mi cumpăr hainele aici?" se întrebă el.

„Ba da!" răspunse tot el.

Bani avea, nu-i rămînea decît să intre la un ovreu ca să-și aleagă hainele.

Așa și făcu.

– Să-mi dai – zise el îndrăzneț și țanțos – un rînd de haine bune.

– Pentru cine? întrebă ovreul, mulțumit de a-l putea servi.

– Pentru mine! răspunse Duțu oarecum mirat, ca și cînd ovreul ar trebui să știe că trebuie acum să se îmbrace nemțește.

Ovreul, care nu știa lucrul acesta, se uită în adevăr mirat, ba chiar bănuitor la mojicul ce vrea să se îmbrace boierește.

– Pentru d-ta-a-a!? întrebă el.

Duțu se făcu alb, și roșiu și galbăn, în fel de fel de fețe, și iar începu să tremure. Ce prostie nemaipomenită era să facă el, omul deștept!? Nu, aici, unde la tot pasul întîlnea oameni care-l cunosc, aici el nu putea să-și cumpere haine nemțești. Ce-ar fi fost, dacă l-ar fi văzut cineva îmbrăcat cu ele? Ce, dacă cineva l-ar fi văzut ducîndu-le și l-ar fi întrebat ce face cu ele? Îi venea să fugă, încît să nu mai deie în viața lui ochi cu ovreul acela. Tocmai atît de prost tot n-ajunsese însă Duțu.

– Adecă pentru cineva, care are tocmai felul meu, care seamănă la trup cu mine, răspunse el strîmtorat, dar atît de strîmtorat, încît ovreul nu mai bănuia, ci se simțea încredințat că e ceva din ale poliției la mijloc.

El însă nu era polițai care umblă să descurce lucrurile, ci negutător care caută să-și vîndă marfa orișicui, numai prețul să fie bun : iar Duțu îi semăna a om care dă orișice preț, numai ca să scape cît mai curînd din prăvălie. „Vrei ori nu vrei, trebuie să cumperi", își zise dar, și începu să-și desfășure hainele croite după cea mai nouă modă, un rînd cu 60, altul cu 80, iar altul cu 100, ba chiar și unul cu 130 lei, toate croite pe măsura lui. Duțu nu putea să le vadă-n ochi, dar ovreul se uita la el așa de nu știu cum, încît nu era chip să-i spună că nu mai vrea să cumpere.

– Uite, astea, zise el, arătînd la cele de o sută de lei.

– Poftește de le încearcă ! grăi ovreul, mai mulțumit decît odinioară.

– Ce să le mai încerc ? văd eu că-mi vin bine ! răspunse Duțu tare grăbit și numără cei cinci poli pe tejghea.

Ovreul, grăbit și el, le-nfășură-n hîrtie, le legă cu sfoară și i le dete, plecîndu-se ca-n fața celui mai mare boier.

– Să le porți sănătos ! îi zise apoi, după cum îi era obiceiul.

Atît îi mai trebuia lui Duțu.

– Ți-am spus – grăi el zăpăcit – că nu pentru mine le cumpăr ; apoi plecă cu hainele în subțioară.

Nu ieși bine-n uliță și zări venind de la dreapta pe Ghiță al Mariei. Era perdut, dacă Ghiță îl vedea cu hainele subțioară !

El se-ntoarse iar în prăvălie și puse hainele pe tejghea.

– Am – zise apoi răsuflînd greu – să mă întorc să le iau, dar trebuie să mai cumpăr ceva.

Grăind aceste, el ieşi şi-o apucă spre stînga. Tare îi era să fugă, dar nu cuteza, ci mergea călcînd ţeapăn şi ţanţoş, ca omul care nu se teme de nimic. Peste cîtva timp însă el se uită înapoi : ovreul ieşise-n uşa prăvăliei şi se uita după el.

„Vai de mine !" îşi zise Duţu şi dete-n pas mai iute şi tot mai iute, încît era peste putinţă ca trecătorii să nu se uite după el, ceea ce-l făcea să meargă încă mai iute.

El începu în cele din urmă să fugă. N-avea de ce, dar se gîndea ce-ar fi, dacă vreun comisar, vreun epistat ori vreun sergent, văzîndu-l aşa de grăbit, l-ar înhăţa, l-ar duce la secţie, l-ar lua de scurt, l-ar scotoci şi ar găsi... Nu ! o dată cu capul, nu ! El trebuia să fugă, ca să ajungă cît mai curînd unde ochii nimănuia nu se mai îndreptează scrutători asupra lui.

Dar Duţu nu era numai deştept, ci totodată şi norocos şi trebuia să iasă bine lucrul pe care el punea mîna.

– Stăi, dobitocule ! Ce-alergi aşa !? Ce te izbeşti în oameni !? Vrei s-ajungi la secţie !? răcni un domn bine îmbrăcat şi-i dete brînci de-l aruncă cît colo.

– Aoleo ! strigă Duţu şi iar căzu cocoloaşă la pămînt şi iar îl trecură sudorile. Uite – găigăni apoi – mi-a scăpat carul cu boii şi-a apucat înainte.

Domnul acela, care n-avea timp să umble pe la poliţie, asta era norocul lui Duţu, îşi iuţi pasul ; iară Duţu se ridică – şi acum să-i fi văzut fuga !

Afurisita de comoară !

Ajuns afară din oraş, în largul binefăcător, el se mai potoli, răsuflă mai uşor şi îşi dete încetul cu încetul seamă că mari prostii a făcut şi că n-avea de ce să se teamă.

Nici nu se mai temea.

Cum rămînea însă cu hainele, pentru care deduse cinci poli ?

I se făcea părul măciucă de cîte ori se gîndea că are să mai deie ochi cu ovreul. Nu ! era peste putință !

Și totuși deduse cinci poli, nu vreun fleac, ci bani munciți de dînsul.

El umbla neastîmpărat pe la marginea orașului, ca vulpea împrejurul coteţului, voia și nu voia, trebuia și nu-ndrăznea să intre.

Deodată iar începură să-l treacă sudorile.

El umbla pe aici cu frica-n sîn și se zbuciuma ca vai de el ; te pomenești că-n vremea aceasta vreun altul va fi dat peste comoara pe care o ascunsese-n pădure.

Sărac de sufletul lui !

Trebuia să plece, să grăbească, s-alerge, ca să se încredințeze că nu degeaba se zbuciumă. Într-un ceas, un ceas și jumătate era acolo...

Da ! cum rămînea însă cu hainele, cu cei cinci poli ai lui !?

Unul era Duțu !

El se uită împrejur ; nu era nimeni care ar fi putut să-l vadă : scoase dar din brîul lui cîrpa cu aurăriile și-o vîrî sub un petroi de lîngă gard, apoi plecă înapoi în oraș, țanțoș și cu pas apăsat. Nu mai avea acum de ce să se teamă ; nu mai putea nimeni să găsească nimic la dînsul.

Ovreul se uită foarte lung la dînsul : era tot omul căruia îi vînduse hainele și parcă era cu totul altul, care semăna numai cu el. Poate că era cellalt, pentru care zicea că le cumpără.

Dacă l-ar fi văzut însă peste puțin, mergînd iute și tot mai iute cu afurisitele de haine, n-ar mai fi stat nici ovreul la îndoială.

Dar dacă l-ar fi văzut mai tîrziu, după ce și-a luat și cîrpa de sub pietroi, mergînd ca gonit de o mare primejdie spre pădurea din apropierea forturilor !?

Erau hotărîte toate în gîndul lui Duţu.

„Mă duc – îşi zicea el – mă încredinţez dacă toate sunt cum le-am lăsat, apoi îmbrac hainele nemţeşti, ascund hainele mele în vreo scorbură şi o iau pe jos pînă la Rîmnic."

Degeaba! Mare lucru deşteptăciunea!

Păcat numai că sunt în lumea aceasta şi slăbiciuni omeneşti.

Erau toate cum el le lăsase, acolo la stejarul cel bătrîn şi la cel mai tinăr; el însă tot trebuia să se încredinţeze, să vadă cu ochii lui, acum ziua, cînd vedea cu ochii, iar nu numai pe pipăite. Era primejdios lucrul, fiindcă, de! ziua nu e pe-ntunerec, dar n-avea încotro, trebuia s-o mai facă şi asta. Se duse dar la stejarul cel tînăr, unde îngropase cazanul, aşa-şi aducea el aminte, şi începu să rîcăie cu ghearele din ce în ce mai neastîmpărat, cuprins în cele din urmă de o groaznică deznădăjduire.

Nu mai era cazanul acolo! nu era! nu mai era! Ştia că acolo l-a îngropat şi vedea că nu mai era! El alergă ca ieşit din simţiri dincolo, la stejarul bătrîn, unde ştia c-a vărsat o parte din comoară.

Cel puţin asta dacă i-ar fi rămas, cel puţin!

Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredinţeze, iute, iute, iute.

Deodată se opri şi rămase încremenit: era de necrezut, dar cazanul se afla aici; îl lăsase acolo şi acum îl găsi aici.

Curată minune! Auzise el că sunt comori care se mută de la un loc la altul: acum vedea cu ochii lui că-n adevăr se mută.

El ridică capul şi se uită cîtva timp uimit, cu ochii mari şi cu gura căscată, la aurul cel mult, la mărgăritarele înşirate şi la sculele împodobite cu petri scumpe, apoi vîrî amîndouă mînile şi luă cu ele din plin, nesăţios, aşa orbiş şi pe apucate. Ce-i în mînă nu-i minciună;

tot mai bine la el decît orişiunde aiurea. Tot mai bine !

Da ! Ce-ar fi fost însă, dacă acum, în clipa aceasta, ar fi trecut aşa, din întîmplare, cineva pe acolo şi ar fi văzut cele două gropi !?

El astupă iute-iute-iute mai întîi groapa cu cazanul, apoi cealaltă groapă şi abia acum, după ce toate fură la loc, răsuflă iar mai uşor, îşi desfăcu cîrpa şi strînse în ea şi partea ce mai luase din comoară.

Erau trei pumni plini de-ţi fura vederile, cînd te uitai.

Era întunerec cînd el ajunse, în sfîrşit, să-şi schimbe hainele.

Nu degeaba dăduse cinci poli ; îi şedeau hainele nemţeşti leite pe trup, ofiţer de tunari, nu altă.

Un singur lucru îl supăra : cîrpa cu scule şi bani nu încăpea în nici unul din buzunările lui. El o împărţi în două şi băgă o jumătate la dreapta şi altă jumătate la stînga. Aşa mergea, dar tot se vedea că are-n buzunări ceva greu de tot.

Mai era încă un lucru care putea să-l supere pe Duţu ; nu-l supără însă pe om decît lucrurile de care-şi dă seamă, iar el nu ajunse încă să-şi deie seamă că era-n opinci şi cu căciulă mocănească-n cap, ceea ce nu se potrivea de loc cu hainele plătite cu cinci poli.

Îşi ascunse dar hainele ţărăneşti în o scorbură, mulţumi lui Dumnezeu că l-a ajutat să ajungă pîn-aici, apoi plecă tihnit spre Rîmnic.

Acum nu mai putea nimic să-l oprească pînă la Bucureşti.

Abia în gară la Rîmnic începu să deie cu socoteală că tot ar mai putea să-l oprească ceva.

El îşi luă un bilet de clasa a doua pînă la Bucureşti, apoi începu să se plimbe, aşteptînd sosirea trenului, de ici pînă colea.

Era un lucru ce mai rar se vede, omul acesta îmbrăcat în haine bune, dar cu opinci în picioare şi cu căciulă

mocănească-n cap, acu-n timp de vară: lumea se uita cam mirată la el și după el.

Și e urît lucru să vezi că toți se uită la tine, mai ales cînd amîndouă buzunările îți sunt pline și te temi ca nu cumva cineva să te întrebe: „Cum ai ajuns tu, măi, să porți haine boierești!?“

Dar ce-i păsa, la urma urmelor, lui Duțu!? Tot nu vedea nimeni ce are el în buzunări. Se plimba cu atît mai țanțoș, încît mulți dedeau cu socoteală că e vreun coconaș cam într-o ureche, care a făcut plimbare pe munți și-a pus opinci și căciulă mocănească, pentru ca să fie mai interesant. Nu-i vorba, mutra nu prea era de coconaș, dar a umblat omul pe munți și l-a bătut soarele și vîntul.

Știind că nu e așa, Duțu să răpezi cel dîntîi spre unul dintre vagoane, cînd trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea și unde putea să-și ascundă mai bine buzunările pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de-aproape, ba ar fi putut, la urma urmelor, să-l și pipăie. Mai ales conductorul s-a uitat, cînd a venit să ieie biletul de la el, foarte lung și mirat nu știu cum, cam în felul ovreului de la Focșani, ca și cînd ar fi voit să-l bănuiască de ceva, abunăoară c-a furat hainele cele frumoase. Asta tot s-ar mai fi trecut, dar s-a mai uitat și la opincile din picioarele lui.

„Sunt pierdut!“ zise Duțu și parc-un sloi de gheață îi trecu prin inimă.

Îi venea să se arunce din tren și nu-i era că-și va frînge gîtul – asta puțină treabă ar fi fost! – dar se temea că mașinistul va opri trenul și-l vor prinde și-l vor lua de scurt și vor pune mîna pe comoară. Trebuia să steie, așa pe spini și pe jaratic, pînă la stațiune; aici însă nu l-ai mai fi putut ținea nici legat cu lanțuri.

Cînd se opri trenul, el se dete jos să bea apă, se și duse să caute vreun puț pe undeva, apoi, cînd se văzu

singur, în larg, o luă la fugă întinsă, de n-ai fi putut să-l prinzi nici cu ogarii.

Abia tîrziu, cînd se afla departe, o mai slăbi din fugă și se mai liniști.

„Am început să mă prostesc, își zise el mîhnit și descurajat. Prea e greu lucrul de care m-am apucat și n-o să-l scot la capăt."

Cam așa și era. Dacă-ți dai bine seamă, nici n-o pornise încă și se încurca la tot pasul : la ce mai putea să se aștepte de aici înainte ?

Și totuși, era peste putință ca el să părăsească comoara lui, ori s-o deie pe mîna cuiva.

Trebuia să-și cumpere ghete și pălărie.

Înapoi la Rîmnic ! Ba nu, înainte, la Buzău ! N-ai noroc, dacă te întorci !

Hai, Duțule, hai la Buzău ! Nu te uita că e lungă calea : așa numai, fără de osteneală, nu te faci om bogat.

Cum intri însă în oraș așa, îmbrăcat boierește și cu opincile în picioare ?

El se opri în viile despre deal, își dezbrăcă hainele și le ascunse dimpreună cu cîrpa, apoi intră așa-n cămașă, iar țanțoș, iar cu capul ridicat, ca tot omul care n-are de ce să se teamă.

Ce păcat că-și luase bilet de Rîmnic ! După ce își cumpără ghete și pălărie, mai rămase cu 3 lei și patruzeci de bani.

Acum era acum.

Nu i-ar fi trecut niciodată prin gînd că poate el, om bogat, s-ajungă în astfel de strîmtorare.

Dar nevoia e dascăl mare : Duțu se duse înapoi unde-și lăsase hainele, se îmbrăcă din nou și plecă, însă nu înapoi la Buzău, de unde venise, ci înainte, la Ploești, ca să aibă noroc. La Ploești, da, acolo putea să înceapă cu prefacerea în bani a sculelor ; cu totul altfel se simțea apoi după ce avea cîteva sute de lei la dînsul.

Deocamdată însă n-avea decît 3 lei și patruzeci de bani și se simțea foarte muiat, de tot plouat, deși era mare secetă, nesuferită arșiță, greu zăduf, ba-l mai strîngeau și-l ardeau la picioare și ghetele cele nouă.

Și totuși, mergînd așa singur și abătîndu-se mereu din drumul umblat de alții, el își dedea seamă că mare noroc a avut pîn-acum în drumul lui. Se-ncurcase la tot pasul și numai norocul lui cel orb l-a scăpat. Dar așa se-nvață omul cu toate.

„N-am – zise el – să mă mai încurc de aici înainte ; e greu să te deprinzi a minți pe alții ; după ce te-ai deprins o dată, n-ai să-ți mai bați capul cum s-o ticluiești, căci vin toate de la sine."

Și mergea Duțu, mergea de la Buzău la Ploești, cum venise de la Focșani la Rîmnic și de la Rîmnic la Buzău.

Iar Stanca-l aștepta acasă și era foarte strîmtorată, cînd vecinii o întrebau unde i s-a dus bărbatul de nu s-a mai întors de patru zile. Îl aștepta, biata de femeie, să se-ntoarcă și el era încă tot în drum de ducă.

IV

De ! ce să-i faci ! oraș mare ! Prea afară din cale prost ar trebui să fii, ca să te temi pînă chiar și într-un oraș ca Bucureștii.

După ce la Ploești ai asudat, numai bunul Dumnezeu știe cît și cum, te simți, cînd te vezi o dată urcat în tren, parc-ai scăpat de toată primejdia. Stai îndesuit între oameni care nu te cunosc și nici nu țin să afle cine ești, de unde vii și în ce treburi umbli, ci sunt fiecare mulțumit, dacă-și poate găsi vreun colțișor, ca să nu stea-n picioare pînă la București. Chiar nici conductorul nu mai are vreme să se uite la tine.

Încetul cu încetul însă oamenii se încuibă, se potolesc, și, stînd o dată fiecare la locul lui, ei se uită împrejur,

te văd şi pe tine şi apropierea lor te supără. Mai ales în faţa ta e unul care se uită şi iar se uită la tine, şi zîmbeşte şi parcă tot ar voi să te întrebe ceva.

„Domnule – i-ar veni să-ţi zică – cum se face că dumneata ești îmbrăcat în haine boiereşti, ai ghete cu nasturi în picioare şi pălărie fină-n cap, dar cămaşa ţi-e ţărănească? De ce n-ai cămaşă scrobită? De ce n-ai pus guler călcat? Cum umbli aşa fără de legătoare[1] la gît? Dumneata trebuie să fii un om foarte zăpăcit: te-ai sculat, se vede, prea tîrziu, te-ai îmbrăcat, ca să nu pierzi trenul, foarte-n pripă şi ai rămas în cămaşa de noapte. Să nu fii, te rog, atît de ţanţoş, fiindcă ești ridicol cu cămaşa dumnitale proastă şi foarte nespălată."

Dacă el ţi le-ar spune aceste, tu, om deştept, ai băga de seamă că alţii au cămaşă scrobită, guler călcat şi legătoare de mătase la gît; el însă le gîndeşte numai şi astfel, tu, om zăpăcit, îţi faci fel de fel de alte gînduri şi te simţi atît de strîmtorat, încît îţi vine iar să sari pe fereastră din tren.

N-o faci nici acum aceasta; par-însă că ţi se deschid porţile raiului, cînd soseşti, în sfîrşit, în gara Bucureştilor şi vezi învălmăşeala şi auzi zgomotul de aici.

Cei sosiţi cu tine îşi adună bagajul şi se îndesuiesc spre ieşire şi aleargă pe-ntrecute, pentru ca nu cumva să rămîie fără de birjă. Alţii, care pleacă cu trenul ce stă gata să iasă din gară, se îndesuie şi aleargă şi ei, ca să-şi găsească locuri prin vagoane. Iar alţii, mai potoliţi, aşteaptă trenul ce va sosi ori pe cel ce va pleca peste cîteva minute. Aici nu te mai bagă nimeni în seamă şi, mai ales acum, în timp de noapte, singure felinarele cele multe te mai supără, ba chiar nici aceste nu te-ar supăra, dacă ochii tăi n-ar da pretutindeni de gardişti,

[1] *Legătoare* — cravată.

de jandarmi şi epistaţi, tot oameni care perd vremea căscînd gura degeaba.

Aşa zicea şi Duţu, care nu se simţi uşurat decît din clipa în care se văzu urcat în birjă.

– La „Dacia" ! strigă el.

Acolo, la „Dacia", era locul lui.

Fusese odată, cînd stetea la Cotroceni, ca să caute pe un ofiţer, care era tras la „Dacia", şi se perduse prin gangurile cele multe, încît a umblat mai bine de un ceas căutînd ieşirea, fără ca cineva să-l întrebe ce caută şi în ce fel de treabă umblă. Aşa ceva îi trebuia lui.

Apoi, nici piaţa Sf. Anton nu e pustie, ca să te sfieşti a ieşi pe poarta otelului : intri şi ieşi fără ca cineva să te bage-n seamă.

Vorba e numai să fii dezgheţat, pentru ca nimeni să nu te simţă că te temi de ceva şi să bagi bine de seamă, ca să nu faci vreo prostie care te dă de gol.

Iar cît pentru asta, mai rar om ca Duţu ! El nu se-ncurcă cu una cu două !

Cine-l vedea cerîndu-şi odaie şi urcînd scările, trebuia să creadă că e vreun pomojnic [1], dacă nu chiar mai mult, ba cînd chelnerul îl pofti să intre în odaie, el strîmbă din nas ca şi cînd ar fi voit să zică : „Ei ! e bună şi asta ! Ce să-i faci, dacă nu e alta !?"

Lucrurile se schimbară însă cînd chelnerul îi puse o hîrtie pe masă şi-l rugă să-şi scrie pe ea numele, domiciliul şi scopul călătoriei.

Acum Duţu nu mai era ţanţoş.

Ştia, ce-i drept, să scrie, dar la una ca asta nu se gîndise şi, nepregătit cum era, nu ştia ce are să scrie pe afurisita acea de hîrtie. De, e lucru foarte greu să spui cum te cheamă, cînd nu-ţi dă mîna să spui cine eşti ! Luase Duţu, nu-i vorba, deprinderea de a minţi, dar una e să minţi, cînd ai vreme ca să ticluieşti min-

---

[1] *Pomojnic* — ajutor al subprefectului, şef de birou într-o subprefectură.

ciuna, şi alta să-ţi minţi chiar numele, cînd eşti întrebat aşa în pripă. Mare lucru n-ar fi fost să spună că-l cheamă Gheorghe ori Pavel. Cum rămînea însă lucrul dacă mîine ori poimîne întîlnea pe cineva, care îi zicea „Duţule“ ? Ce răspundea el, dacă-l întrebau : „De ce ai zis că te cheamă Gheorghe, cînd ştiai prea bine că Duţu te cheamă !?“

La lucrul acesta ar fi trebuit să se gîndească de mai nainte, şi fiindcă nu s-a gîndit, acum iar începu să asude.

– Lasă biletul – grăi dînsul strîmtorat – că am să-l scriu, să mai răsuflu puţin.

Chelnerul însă avea rînduiala lui, din care nu putea să iasă.

– Vă rog să-mi spuneţi – zise el – că scriu eu.

Duţu ar fi voit să-l ieie de pept şi să-l arunce pe fereastră. Auzi obrăznicie ! nici măcar timp de răzgîndire să nu-i lase ! Trebuia cu toate aceste să-i răspundă iute, căci altfel se dedea de gol.

– Gheorghe Rîmniceanu, grăi dînsul.

Aşa era mai cuminte : nu-l chema, ce-i drept, Gheorghe, dar era de felul lui dintre Focşani şi Rîmnic.

– Gheorghe Rîmniceanu, repetă chelnerul scriind. Profesiunea dumneavoastre ?

Duţu ar fi voit din nou să-l arunce pe fereastră, dar trebuia să-i dea răspuns.

– Antreprenor, zise el cam în silă.

Nu minţea, la urma urmelor, nici de astă dată, fiindcă tot un fel de antreprenor e şi cel ce cară pămînt cu metrul cubic.

– Antreprenor, repetă chelnerul scriind mai departe. Locuinţa dumneavoastre ?

– Din Dobrogea ! răspunse Duţu mînios.

Chelnerul o mai scrise şi asta, apoi îi mulţumi şi se depărtă.

Duţu rămase cîtva timp nemişcat la locul lui.

„Cine, pacatele mele, m-a pus pe mine să intru în încurcătura aceasta !?“ grăi dînsul.

Îl treceau fiorii, cînd se gîndea c-ar putea să-ntîlnească pe cineva care-l cunoaște și iar stetea la îndoială, dacă nu cumva toate se petrec numai prin vis. Era însă obosit de abia-l mai țineau picioarele și nu se poate să visezi, cînd ești obosit și vezi patul așternut în fața ta.

„Fie ce-o fi ! acum să-mi odihnesc ciolanele !“ grăi dînsul, apoi încuie ușa și lăsă perdelele de la fereastră.

Începînd să se dezbrace, el scoase cîrpa cu banii.

Orișicît de obosit s-ar fi simțit, era peste putință să se culce mai nainte de a-și fi făcut socoteala – acum, în toată tigna.

El se încredință dacă ușa e bine încuiată și dacă perdelele sunt bine lăsate, apoi își vărsă comoara pe masă.

Era o brățară cu pietri scumpe și cu cinci mărgăritare mari, un lanț de aur, trei inele și două perechi de cercei cu pietri strălucitoare, iar bani o mulțime și fel de fel, unii cam ca galbănul, alții ca lira otomană și iar alții cu mult mai mari decît lira.

Din aceștia vînduse la Ploești trei bucăți, cu cîte șasezeci de lei bucata.

El îi alese acum la o parte și-i numără ; mai erau încă cincizeci și patru de bucăți, peste trei mii de lei !

Numără pe cei de mărime mijlocie : erau o sută șaptesprezece bucăți, alte vreo trei mii !

Numără pe cele mici : erau șaptezeci și opt de bucăți.

Cum o să poată găsi el cumpărători pentru atîta sumedenie de bani ? Ce să facă el cu atîta bănet ? Cum să se încredințeze dacă cumpărătorii nu-l înșeală ?

Dar încă ceea ce mai era în cazan ! ?

Trecuse mezul nopții și el, obosit cum era, tot se plimba neastîmpărat prin casă, mergînd din timp în timp la ușă, ca să se încredințeze dacă e ori nu bine încuiată, și la perdele, ca să vadă dacă sunt bine lăsate. Cel mai mic zgomot îl făcea să tresară și să asculte

cu răsuflarea oprită şi cu inima încleştată ; în fiecare clipă îl ispitea gîndul de a se întoarce cu cel mai apropiat tren la Focşani şi de acolo în satul lui.

Ah, satul lui ! Ce bine era în satul lui ! Ce fericit era el în casa lui de om sărac !

În zadar însă, acum în zadar numai s-ar fi întors în satul lui, căci viaţa lui de mai nainte n-o mai putea găsi nici acolo ; trebuia să meargă înainte, fără ca să ştie pînă unde.

Stetea tremurînd în faţa aurului risipit pe masă şi-l cuprindeau fiorii cînd se gîndea că în fiecare clipă poate să se dea de gol, la fiecare pas se poate încurca.

Dar de ce să se teamă, la urma urmelor, cînd nici n-a furat aurul, nici n-a omorît pe nimeni, ca să se facă stăpîn pe el !?

Da, n-a omorît, dar ştia că-n atîte rînduri a fost – şi simţea că ar fi şi acum – gata să omoare pe acela care, din întîmplare, ar vedea cu ochii lui aurul acesta.

Grozavă primejdie era pentru dînsul aurul acesta : îi venea să se răpezească la el, să-l ieie cu pumnii plini şi să-l arunce pe fereastră.

Îi venea s-o facă, dar nu putea şi nu putea.

Un singur lucru îi rămînea : el scoase la o parte o brăţară, două inele, o pereche de cercei, cinci bucăţi din banii mari şi cîte zece din ceilalţi.

„Aceste rămîn la mine, grăi dînsul, iar celelalte le îngrop pe undeva pe la Cotroceni."

În zadar ! În pămînt e mai bine decît orişiunde şi cu cît mai puţin ai la tine, cu atît mai mică ţi-e grija !

V

Pe dibuite umblă omul numai cîtă vreme nu şi-a găsit drumul.

Duţu şi-l găsise pe al lui. După ce şi-a îngropat aurul la tulpina unui copac bine adăpostit, din jos de Fîntîna

Brîncovenesei, el s-a-ntors uşurat în oraş. Pentru banii ce lăsase la dînsul îşi cumpărase o pungă cu verigi : într-o parte se aflau cei mari, iar în cealaltă cei mici şi cei mijlocii.

În dreptul cazarmei Malmeson el scoase punga şi luă din ea un ban mare, unul mijlociu şi doi din cei mici. Pe aceştia trebuia să-i aibă la îndemînă, ca să n-aibă nevoia de-a mai scoate punga, cînd va fi intrat la vreun neguţător ; îi puse dar în buzunarul jiletcei.

Luînd apoi calea Plevnei, el ieşi în cele din urmă la biserica Zlătari, iar de aici apucă spre stînga, unde ştia că sunt mai mulţi giuvaergii. Nici c-avea să caute mult, pentru ca să-i găsească, fiindcă în faţa prefecturii de poliţie sunt nu mai puţin decît patru. Sunt şi erau ; dincolo însă, peste drum, în curtea poliţiei, steteau fără de nici o treabă cîţiva jandarmi şi Duţu nu îndrăzni să intre. Prea era în mijlocul oraşului.

El îşi urmă cu toate aceste drumul mai spre mijloc, pînă la Bulevard şi de aici înainte spre piaţa Teatrului. Erau şi aici giuvaergii, el însă nu îndrăznea să intre.

Cu totul altfel îşi închipuise el lucrurile : căuta locuri mai dosnice şi prăvălii mai mici, ca cea de la Ploeşti.

În faţa bisericii Creţulescu, el se opri mirat la o fereastră, în care se afla vreo cincizeci de bucăţi de monede vechi, cele mai multe de argint, dar şi cîteva de aur, care semănau cu ale lui, parc-ar fi fost luate din acelaşi cazan.

El stete cîtva timp neastîmpărat pe gînduri : aici trebuia să intre ! Prăvălia era îngustă şi cam întunecoasă : strada părea şi ea în această parte mai strîmtă şi mai dosnică.

Duţu-şi luă inima-n dinţi, scoase banii din buzunarul jiletcei şi intră cu ei în mînă.

– Am nişte bani – zise apoi sfiicios – pe care un ţăran vrea să mi-i vînză ; aţi putea, vă rog, să-mi spuneţi cam cît să dau pe ei ?

În prăvălie se aflau doi domni, unul tînăr şi altul bătrîn.

– Noi cumpărăm ori vindem, dar nu preţuim, răspunse domnul bătrîn cam supărat.

Duţu voi să iasă – cum ieşi cînd scapi ; domnul tînăr însă îl opri cu vorbele :

– Îmi dai voie să-i văd ?

Ovreul din Ploeşti pusese banii în cumpănă mai înainte de a le fi hotărît preţul. Domnul acesta însă nu-i mai cumpăni, ci se duse cu ei la fereastră, ca să-i vadă bine, apoi îi arătă şi bătrînului, care-şi îndoi ochelarii, ca să-i vadă mai bine.

– Mai are ţăranul acela bani de aceştia ? întrebă el în cele din urmă.

– Nu ştiu ! răspunse Duţu.

– Atunci nu putem nici noi să-ţi spunem preţul, grăi bătrînul. Asta – urmă el arătînd la unul din banii cei mici – e ban foarte rar şi cu două sute de ani mai vechi decît ceilalţi, care sunt din timpul lui Hadrian ; el se plăteşte dar scump. Dacă însă ţăranul va fi avînd mulţi şi îi va vinde în curînd, preţul va scădea şi uşor te poţi înşela.

Duţu se uită la el cu ochii mari şi cu gura căscată.

– Dar cel mare ce preţuieşte ? întrebă el cu jumătate de gură.

– Îţi dau – răspunse bătrînul, înapoindu-i unul cîte unul banii – pentru acesta 200, pentru acesta 50, pentru acesta 40, iar pentru acesta 90 de lei şi puţin îmi pasă cu cît i-ai cumpărat dumneata.

Duţu era zăpăcit de-i era parcă lumea se-nvîrte ca o moară cu dînsul.

De ce unul mai scump şi altul mai ieftin ? Ce fel de bani erau aceştia ? De unde putea el să ştie, care dintre ei ce preţuieşte ? Era peste putinţă ca el să scoată la capăt lucrul de care se apucase ! Un singur lucru era desluşit în capul lui : că trebuie să se întoarcă la „Dacia",

să se încuie în odaia lui şi să-şi vază bine banii, ca să aleagă la o parte pe cei de 200 lei. Pe aceştia trebuia să-i vîndă în aceeaşi zi la deosebiţi negoţători, însă nu cu 200 lei, ci mai scump.

Dus de gîndul acesta, el ieşi din prăvălie ; era însă atît de buiguit, încît numai cu anevoie putu să-şi deie seamă dincotro a venit şi încotro are să apuce spre a se duce la „Dacia".

Sosit sub poarta hotelului, el rămase şi mai buiguit. Venit noaptea şi plecat în zori de zi, el nu-şi mai aducea aminte pe care din cele două scări trebuie s-o urce, ca să ajungă la odaia lui. Văzînd că scara de la dreapta e curată şi aşternută cu preşuri, el nu îndrăzni s-o urce ; apucă dar la stînga, spre sala de reprezentaţiuni, care acum era deşartă, cu scena pustie în fundul ei. Şi o mare sală deşartă, mai ales cînd are-n fundul ei şi-o scenă cu decoraţiuni aruncate de-a valma, produce chiar şi asupra omului mai puţin buiguit o impresiune foarte proastă. Duţu se opri pe o clipă, apoi îşi iuţi pasul şi peste puţin dete de gangul strîmt, dosnic şi întunecat, care se află în dosul sălii.

Aici nu putea să fie odaia lui şi chiar dac-ar fi fost, el nu putea să se oprească la ea : trebuia să treacă iute înainte, unde se vede mai multă lumină.

Aici se simţi mai bine, dar ce folos ? Tot uşă lîngă uşă şi tot una ca alta, încît era peste putinţă să-şi deie seamă care e de la odaia lui.

„Ptiu ! păcatele mele !" suspină el deznădăjduit.

Vedea acum că fiecare uşă are numărul ei : cum să-şi găsească el odaia, dacă nu-i ştie numărul ?

Un gînd luminos !

Luase cheia cu dînsul : n-avea decît să încerce cheia, căci odaia lui era, fără îndoială, acea pe care o putea descuia cu cheia de la dînsul.

Orişicît de luminos însă, gîndul acesta era cam îndrăzneţ, fiindcă e lucru neobicinuit ca un pasager să

umble-n hotel de la ușă la ușă, încercînd cheia. Foarte ușor i se poate întîmpla ca cineva să-l întrebe : „Ce cauți, domnule ?" un lucru de care Duțu se ferea.

Nu i s-a întîmplat lucrul acesta nici la ușa întîi, nici la ușa a doua, nici la a treia, care erau încuiate ; la ușa a patra însă locuia domnișoara Lina, actrița, care se culcase tîrziu după miezul nopții și astfel tocmai acum, pe la ora 11, ajunsese să se scoale și să-și facă toaleta. Obicinuită a primi vizite în timpul acesta, ea nu era cîtuși de puțin mirată cînd auzi că cineva moșmolește la ușa ei. Ce-i drept, nu se îmbrăcase încă, dar fusta și-o pusese, părul îi era peptenat și vizitele de la 11 le primea și în cămașă, căci n-avea cuvinte de a-și ascunde brațele și gîtul.

Ea-și aruncă deci o cîrpă peste umeri și grăbi la ușă, ca să vadă cine vrea să intre.

Duțu rămase stean de piatră în fața ei.

Prin multe trecuse el de cînd era om bogat ; asta însă punea vîrf la toate.

Se uita la el femeia aceea și-l măsura de jos pînă sus și de sus pînă jos, parc-ar fi voit să-i scoată sufletul din trup și comoara din pămînt.

– Ce doriți, mă rog ? îl întrebă ea, trăgănînd vorbele.

– Îmi caut odaia – răspunse el cu glas tînguios – și nu pot s-o găsesc.

– Care număr ?

– Nu știu numărul ! zise el deznădăjduit.

Nu se poate lucru mai hazliu decît un pasager care-și caută într-un hotel odaia și nu e în stare s-o găsească. Lina, cu toate aceste, nu rîse : era-n fața bietului om ceva ce-o umplea de milă. Nu mai încăpea nici o îndoială că omul acesta nu mai umblase prin hoteluri. Femeie încă tînără, dar trăită-n lume, deschisă la cap și prin multe trecută, ea nu trecu cu vederea cămașa lui țărănească, fața lui bătută de soare și de vînt și purtarea lui de om stîngaci și neumblat prin lumea în care

se afla. Nu mai încăpea pentru dînsa nici o îndoială, că-n fața ei se află un țăran îmbrăcat în haine nemțești.

– Uite – grăi dînsa – să te duci la portar, să-ți spui numele și să ceri cheia, căci el are pe tablă și cheia, și numele dumitale la numărul odăii în care stai.

Duțu se făcu alb ca varul, i se tăiară picioarele ; îi venea să leșine. Dacă i-ar fi pus cineva pistolul în pept, el tot nu și-ar fi putut aduce aminte cum și-a spus chelnerului numele.

Era perdut, dat de gol !

– E la mine cheia ! gîngăni el arătînd cheia.

Prea era afară din cale !

În loc însă de-a rîde, Lina se dete puțin înapoi.

Omul acesta ori era nebun, ori era vreun tîlhar ascuns în haine nemțești, ori – cine știe ce !?

Aici era ceva la mijloc ; ea dăduse de urma unei taine ; trebuia să o descoase ! De ce adecă să se teamă, aici în mijlocul lumii, de acest om, care tremura de frică !?

Ea-și schimbă deodată atitudinea, se apropie din nou de dînsul, îl luă cu brațul peste umăr, ca să-l aducă-n odaie.

– Intră, te rog, grăi și închise ușa.

Duțu nu mai era-n stare să se împotrivească. Văzîndu-se singur cu dînsa, îi era ca și cînd ar fi căzut pe vecii vecilor sub stăpînirea ei.

– Uite – îi zise ea cu un fel de viclenie plină de dulceață – eu numaidecît am văzut că tu ești țăran : trebuie să-ți mai cumperi și o cămașă scrobită și să pui guler și legătoare la gît, dacă vrei să nu te cunoască nimeni.

Duțu se uită la ea ca la un demon, care-ți știe și cele mai ascunse gînduri și te are în deplina lui stăpînire.

– Ți-o spun aceasta pentru ca să vezi că nu-ți voiesc răul. Haid, șezi colea, ca să vorbim ca doi prieteni.

Ea-l cuprinse apoi cu brațul și-l duse la canapea, se așeză lîngă el, aproape, cu totul aproape, pentru ca cu atît mai vîrtos să-l încurce.

– Așa ! grăi apucîndu-l de mînă. Să-mi spui acum ca la o soră, de unde ești, cum te cheamă și ce cauți la București. Poate că pot să-ți fiu de ajutor.

Duțu se uită lung și îndrăzneț la ea.

Era prins de nu mai putea să scape, dar tocmai gîndul că e prins așa îi luminase deodată capul.

Ea lăsase cîrpa cu care-și acoperise umerii și ședea lîngă dînsul cu brațele goale, cu umerii dezveliți și cu sînul pe jumătate scos de sub cămașa cu horbotă. Nu era femeie grasă, dar avea o carne atît de fragedă, încît Duțu nu-și mai putea stăpîni degetele, pe care și le simțea intrînd în carnea ei. O dată să-i pună mîna pe gît și nu mai crîcnește, nu mai răsuflă, e scăpat de ea ! Îi era foarte greu, dar trebuia să se stăpînească.

„Am s-o duc – își zise el în gîndul lui – mai la o parte, abunăoară-n pădurea de la Băneasa. Crezi tu că m-ai prins pe mine, dar însați te-ai prins !"

Domnișoara Lina nu știa ce fel sunt gîndurile ivite-n capul lui, era însă-n ochii lui ceva ce-o făcu să simtă că tot nu-l stăpînește și ea se mai depărtă de dînsul.

– De ce să nu-ți spun adevărul ? zise el. Am găsit, săpînd, niște bani de aur și umblu să-i vînd pe nesimțite.

– Sunt mulți ? întrebă ea, apropiindu-se iar de dînsul.

– Destui, răspunse el și scoase banii din buzunar, ca să-i arăte. Uite, ca aceștia.

Lina se uită cu multă luare-aminte la ei.

– Aceștia sunt bani vechi, zise ea.

– Chiar foarte vechi ; pentru aceste patru bucăți mi-a dat negutătorul patru sute de lei, dar n-am voit să-i dau, grăi dînsul.

Ca să-i fure apoi ochii, el scoase și punga și trase inelele, ca să verse banii pe masă.

– Nu ! strigă Lina cuprinsă de un fel de beție. Lasă-i !

În fiecare clipă ar putea să intre cineva. Care va să zică ai găsit o comoară!

– Cam așa ceva, răspunse el băgînd iar punga-n buzunar. Aur mult, și petre scumpe, și mărgăritare.

– Tu nu poți să le vinzi, grăi dînsa cuprinsă de o sinceră îngrijare. Ai să fii înșelat și o să te dai de gol, cum te-ai dat acum. Uite – urmă stăruitoare și cu căldură – eu vînd mai ușor și n-am să te înșel. Sunt fată săracă și mă mulțumesc cu ceea ce-mi dai tu.

El iar se uită lung și deșghețat la ea. Îi era milă de dînsa, care putea să-i fie de mare ajutor. Venise ca să-și numere banii și să aleagă pe cei de 200 lei; amîndoi împreună o făceau mai bine aceasta și dînsa vîndea fără îndoială mai ușor decît el. Ea era însă femeie, minte ușoară, gură slobodă!

– Să vedem! zise el chibzuit. Vii cu mine la noapte, ca să-ți arăt comoara?

– Unde?

– În pădurea de la Băneasa, răspunse el. Trebuie s-o vezi, ca să știi cum ai să te apuci de lucru. Vii cu birja pînă la Șosele, apoi îți urmezi drumul pe jos pînă în fața școlii de la Herestrău, unde am să te aștept pe la zece, iar de acolo mergem împreună.

Lina stete cîtva timp pe gînduri.

Avea repetițiune după-amiazăzi și un rol în reprezentațiunea de seară. Putea să trimită vorba că e bolnavă, ceea ce mai făcuse și alte dăți. Nu se simțea însă în stare să meargă singură pînă-n dreptul școlii de la Herestrău și se temea să meargă cu el în pădurea de la Băneasa. Mai era însă mult pînă seara și n-avea nevoie să-i spună chiar de pe acum ce are și ce n-are să facă.

– Mă duc, zise ea. Deocamdată însă, acum după-amiazăzi, putem să facem încercare cu aceștia, care sunt la tine. Trebuie, înainte de toate, să-ți cumperi cămașă, gulere și legătoare.

– Da! strigă Duțu speriat. Și să-mi găsești odaia...

– Asta e lucru uşor, întîmpină dînsa, fiindcă numărul ei e pe cheie. Du-te însă să-ţi cumperi cămaşa, iar eu mă îmbrac pînă ce te întorci şi apoi mergem împreună la tine, ca să alegem banii.

Duţu se ridică gata de plecare, dar nu putu să se mişte din loc.

Era peste putinţă ca el s-o lase singură. În fiecare clipă putea să vie cineva la dînsa ; de unde ştia el că ea n-are să spună ce-a aflat ?

– E mai cuminte – zise el – să trimiţi pe cineva să mi le cumpere şi să mi le ducă-n odaie. Eu rămîn aici pînă ce te îmbraci şi apoi mergem împreună şi mă îmbrac şi eu.

Domnişoara Lina era foarte strîmtorată. Prea afară din cale ruşinoasă, ce-i drept, nu era, dar tot îi părea lucru curios să se îmbrace-n faţa lui şi să steie cu dînsul în vreme ce el îşi schimbă cămaşa. Apoi, de ce ţinea el să rămîie !?

– Dacă vine însă cineva şi te vede aici ? grăi dînsa. Ar fi, poate, mai bine ca nimeni să nu ştie că noi ne cunoaştem.

Duţu-şi încreţi fruntea.

– Să-ncui uşa – zise el hotărît – şi să nu laşi pe nimeni să intre.

– Oamenii vor fi însă cu atît mai curioşi – întîmpină ea – vor sta de pîndă, ne vor vedea cînd vom ieşi şi vor cerceta cine e omul cu care am stat încuiată în casă.

Duţu simţi că iar i se răceşte sîngele-n vine : era prins şi orişicum o sucea şi-o-nvîrtea, nu mai putea să scape. Ea putea, la urma urmelor, să-l deie de gol şi fiind el de faţă.

Diavolul i-a scos femeia aceasta-n cale ; nu-i rămînea decît să sară la ea şi s-o gîtuie, să-i sucească gîtul ca la un pui de vrabie.

Ba nu !

Mai avea o scăpare.

Dacă pleca el acum și lua cel mai apropiat tren spre Giurgiu, pentru ca de acolo să se urce-n vapor și să meargă la Galați, nimeni nu-i mai căuta urma pînă pe la zece de seara, iar atunci el se afla pe Dunăre, cu urma perdută.

– S-o lăsăm pe mîne, grăi dînsul. Eu mă duc acum să-mi caut de alte trebi și deseară, pe la zece, ne vedem în fața școlii de la Herestrău.

Grăind vorbele aceste, el plecă iute ca descărcat din pușcă, lăsînd pe domnișoara Lina zăpăcită în urma lui.

VI

E ușor să iei hotărîri, dar cu cît mai ușor le iei, cu atît mai greu ți-e să stărui în ele.

Mai nainte de a pleca din București, Duțu trebuia să-și cumpere cămașă, guler scrobit și legătoare, să se urce-n odaia lui și să se schimbe, apoi să se ducă la Cotroceni, ca să-și dezgroape odoarele. Toate aceste sunt lucruri care nu se pot face așa deodată, cît ai bate în palme, și multe se puteau schimba în gîndul lui în vreme ce le săvîrșea.

Om cu capul limpezit, el se uită, după ce ieși de la domnișoara Lina, la numărul de pe cheie. Era 36. Trecînd apoi pe la portar, îl întrebă pe acesta, cum se cheamă d-l ce șade la no. 36.

– D-l Gheorghe Rîmniceanu – îi răspunse portarul – antreprenor din Dobrogea.

„No. 36, Gheorghe Rîmniceanu, antreprenor din Dobrogea", repetă Duțu, ca să și le întipărească toate bine.

Cîte însă și iar cîte trebuia el să mai facă mai nainte de a pleca de la București, și bine trebuia să bage de seamă, ca să nu se mai încurce.

Bine trebuia să bage de seamă !

Cămaşă, guler şi legătoare la gît.

N-avea să meargă departe, ca să şi le cumpere.

Cîte încurcături însă şi aici !?

– Ce număr ai, domnule ? îl întrebă fata, care grăbi să-l servească.

– Numărul 36, răspunse Duţu, care-şi însămnase bine numărul.

Fata se uită cam mirată la el. Nu-i semăna de loc a om ce poartă cămăşi şi gulere numărul 36. Dar, în sfîrşit, asta pe dînsa n-o privea : avea să-i deie ceea ce cere ; poate că nu le cumpăra pentru sine.

Ea îi dete trei cămăşi.

– Gulerele – întrebă apoi – le voiţi drepte ori îndoite ?

Duţu era foarte strîmtorat.

Ce va să zică „drept" şi ce „îndoit".

Nu putea să răspundă şi totuşi se dedea de gol dacă nu răspundea fără întîrziere.

– Dă-mi – zise el – şi drepte, şi îndoite.

Fata îi dete jumătate de duzină gulere drepte şi altă jumătate îndoite, toate numărul 36, cum le ceruse.

– Legătoare – întrebă apoi – doriţi plastron ori fundă ?

– Dă-mi fundă, răspunse Duţu, ştergîndu-şi sudorile.

– Cu ori fără de maşină[1] ?

– Cu maşină ! răspunse el.

– Ce culoare ?

Duţu ar fi voit să poată face ca la ovreul din Focşani.

– Cum vrei dumneata, răspunse el foarte grăbit.

Fata îi dete una de culoare vişinie.

– Manşete nu doriţi ? îl întrebă apoi.

– Nu mai vreau nimic ! răspunse el. Fă-mi socoteala, ca să plătesc !

---

[1] *Maşină (fundă cu maşină)* — fundă legată în formă de papion.

A plătit apoi ca tot omul ce are din ce să plătească şi s-a întors în hotel, ca să se-nchidă-n odaia lui şi să se schimbe.

Îi părea lucru foarte curios că aici la Bucureşti toate se potrivesc cu numărul odăii în care stai.

Şi lucrul acesta era în adevăr foarte curios.

Ştia că stă-n odaia numărul 36, avea chiar cămeşi şi gulere numărul 36 şi cu toate aceste îi era frică să vîre cheia-n broasca uşii numărul 36. O păţise o dată şi ţinea mult să nu se mai deie de gol : el bătu la uşă o dată, de două, de trei ori şi numai apoi se-ncumătă să vîre cheia-n broască, să descuie şi să intre.

Ah ! ce bine era aici ! mai ales după ce se-ncuie, se simţea ca departe-n pădurea de lîngă forturi, unde ochii nimănuia nu se mai îndreptau asupra lui.

Şi totuşi...

Nu era nimic mai firesc decît ca femeia cu carne fragedă să meargă la poliţie şi să spună că se află aici, la numărul 36, un om care a găsit o comoară.

El trebuia să grăbească, să scape cît mai curînd de aici. La Galaţi, acolo era cu totul altăceva. Avea acum cămaşă şi gulere, ştia rostul numărului de pe cheie, trecuse prin multe : acum nu-l mai încurca nimeni !

Da ! însă cămăşile erau prea mici şi gulerele prea scurte, numărul 36, dar foarte mici cămăşile şi foarte scurte gulerele.

„Ei, păcatele mele !“ zise el deznădăjduit.

Orişicum o sucea şi o învîrtea, nu era chip să pună aşa cămaşă şi aşa guler. Trebuia să le ducă înapoi şi să ceară altele mai mari.

Ferit-a sfîntul ! Să mai deie el ochi cu fata aceea ? niciodată !

El aruncă cămăşi şi gulere cît colo şi se duse să cumpere altele, din altă prăvălie.

„Puţin îmi pasă de numărul odăii, îşi zise el, numai să-mi fie destul de mari, potrivite cu grosimea gîtului meu."

Atît de prost, ca să nu ştie cumpăra cămăşi şi gulere, tot nu era el.

Hotărît că nu era ; dar nu e destul să ai cămăşile şi gulerele potrivite cu grosimea gîtului tău, ci trebuie să mai şi ştii a ţi le pune.

Abia acum, după ce, întors din nou la numărul 36, se-ncredinţă că-i sunt bune cămăşile şi gulerele, el îşi dete seamă că ele nu sunt nici ca cele ţărăneşti, nici ca cele milităreşti.

Tot găuri şi iar găuri, fără bumbi şi fără chiotori : cum, păcate, se-ncheie cămaşa şi cum se pune gulerul la ea !?

El se lăsă istovit, frînt pe un scaun.

Peste putinţă să mai meargă înainte !

Degeaba ! O singură mîntuire mai era pentru dînsul : să se deie legat acelei femei, care ştiuse să afle taina lui. De ce adecă să-l deie de gol ? Prea ar trebui să fie proastă să o facă aceasta, cînd ştie că, făcînd-o, perde cîştigul ce poate să aibă de la dînsul. Fie chiar în jumătate, tot e mai bine atîta decît nimic !

„Mă duc – zise el, ridicîndu-se – la ea, ca să-mi arate cum am să-mi pun cămaşa şi gulerul şi să-mi spună ce am să fac mai departe !"

Alta fără îndoială nu-i rămînea.

El însă nu ştia cine e femeia aceea, cum o cheamă, nu-şi notase numărul odăii şi nici tăiat nu mai era în stare să-şi deie seamă încotro ar trebui să apuce, ca să deie de odaia ei.

Să mai umble acum pe dibuite, de la uşă la uşă, ca să o caute, asta nu mai era cu putinţă.

De mult încă şi de multe ori se ivise în inima lui simţimîntul că el nu mai e stăpîn pe sine, nu mai ştia ce vrea şi ce nu vrea, nu mai poate să voiască. Stăpînit

acum cu desăvîrşire de simţimîntul acesta, el se întinse ca mort în pat şi rămase aşa pînă ce somnul nu luă-n stăpînire trupul lui obosit de atîte frămîntări şi de atîte zile petrecute-n zadarnică alergătură.

Iară domnişoara Lina se zbătea în tot timpul acesta şi nu putea nici ea să se hotărască într-un fel.

Erau la mijloc bani, poate chiar mulţi bani, pe care putea să-i cîştige uşor, fără nici o primejdie şi fără ca să-i facă vreo nedreptate cuiva în lumea aceasta.

Foarte mulţi, foarte uşor! şi acest „foarte", care-n graiul omenesc rămîne acelaşi, creştea-n închipuirea ei femeiască, mereu se umfla, încît ea se vedea în cele din urmă scăpată prin o norocoasă întîmplare de toate nevoile cu care se lupta, bogată nu, dar putînd să dispună ea însăşi de sine, ba poate chiar şi bogată. De ce nu!?

Iară ea l-a lăsat să se ducă, aşa el singur, prost cum e, expus în fiecare clipă să se deie de gol şi să scape din mînă norocul lui şi pe al ei.

Ar fi voit să alerge, dar nu ştia unde: aşa deşteaptă cum era, tot a uitat să-i afle numele şi numărul odăii. Îşi perduse capul şi ea.

Cum s-alerge şi să caute, dacă nu ştia unde şi pe cine!? Se dedea de gol.

Şi iar se potolea.

Vreun făcător de rele, care a minţit-o. Nu! ea nu se putea înşela. Il vedea în strîmtorarea lui şi-o cuprindea simţimîntul de milă pe care-l avuse atunci: aşa nu pot să fie făcătorii de rele.

Dar nebun? Nu! nici nebun. Un biet de om zăpăcit, care nu mai ştia încotro să apuce şi ce să facă.

Trebuia să alerge... Unde?

Un singur lucru îi rămînea: să meargă desează, pe la zece, ea singură...

Peste putinţă!

Altfel însă nu mai putea să facă.

Da, un lucru tot ar mai fi putut s-o ajute.

Şvarţ, samsarul, era om cinstit. S-a ajutat de multe ori cu el şi niciodată el n-a înşelat-o, niciodată el n-a dat-o de gol. Şvarţ se pricepe la multe şi ştie să tacă ca mormîntul.

„Dacă mă duc la Şvarţ – îşi zise ea – şi-i spun să vie cu mine şi să mă urmărească din depărtare, el nu mai stăruie să-i spun de ce să vie şi să mă urmărească, ci-şi face gîndurile lui, de care mie puţin îmi pasă, şi vine şi tace. Trebuie să mă duc ; alta nu-mi rămîne !"

Tot aşa zicea şi Duţu după ce s-a deşteptat şi a sărit speriat în picioare.

Era-ntunerec şi-n casă, şi afară, nu putea să-şi deie seamă dacă abia de curînd ori de mult acum s-a-ntunecat, nu mîncase astăzi, dar trebuia să se ducă, s-o mai încerce şi asta. Alta şi-aşa nu-i rămînea !

Domnişoara Lina, care nu dormise şi venise-n nerăbdarea ei cu un ceas bun mai nainte, îşi perduse de mult şi răbdarea şi nădejdea, dar stetea şi aştepta plimbîndu-se în sus şi în jos şi aruncînd ochii cînd spre Băneasa, cînd spre Şvarţ al ei, care stetea mai spre Şosele, răzămat de un tei gros, liniştit, răbdător, cu nepăsare, ca omul care-şi face meseria şi nu vrea mai mult decît atît.

Duţu trecu pe lîngă el fără să-l bage-n seamă, apoi peste puţin el se opri pe o clipă şi dup-aceea îşi rări pasul.

Era pe la oara unsprezece, o noapte fără de lună, dar cu cer senin, cam acoperit de ceaţă, prin care stelele licăreau numai. Lina, care stetea de vreo două ceasuri în întunerec, îl văzuse cu mult mai nainte de a o fi zărit el pe ea şi tresări cînd el se opri şi începu să-şi rărească pasul. Nu putea să-i vadă faţa, dar îi era destul să vadă cum el s-a oprit şi cum se apropie din ce în ce mai încet, pentru ca să simtă că el şi-a schimbat hotărîrea şi stă-n chibzuiri, ca să ieie alta.

Era ceva pînditor şi mişelesc în mersul lui din ce în ce mai anevoios şi ea plecă spre dînsul, ca să fie mai aproape de Şvarţ.

Duţu iar se opri.

Unul era gîndul cu care venise şi altul era acum în capul lui.

Începuse a-şi perde nădejdea că o va mai găsi şi-şi urma drumul cu inima din ce în ce mai încleştată ; tocmai de aceea însă, cînd o văzu, el zise-n gîndul lui : „Tot a venit !"

Ce-a făcut-o să vie, să steie, să aştepte, să înfrunte urîtul nopţii ! ? Setea de bani, de banii lui !

El nu mai vedea-n faţa lui pe femeia după care alerga, fiindcă putea să-i fie de mare ajutor, ci pe şerpoaica vicleană, care a prins taina lui, putea să-l deie de gol, umbla să-i ieie banii.

Ce căuta el aici ? De ce a făcut-o să vie la Băneasa ?

Ca să scape de ea !

E greu lucrul acesta !

Uşor îţi trece prin gînd, dar cu anevoinţă te hotărăşti !

Îi venea lui Duţu să fugă, cînd văzu că dînsa vine spre el şi nu-i lasă timp să se hotărască într-un fel.

– Începusem a crede că n-o să mai vii, grăi dînsa cu glasul înnăbuşit de o emoţiune viuă.

El se opri şi se uită mirat la ea.

Nu era, parcă, tot femeia pe care o ştia el. Semăna, ce-i drept, cu ea, dar era mai înaltă, mai voinică, mai ţeapănă ; fără ca să-şi deie seamă despre ceea ce face, el puse mîna ca să-i pipăie umerii şi braţele şi să vadă dacă e tot fragedă şi moale carnea.

Domnişoara Lina se dete speriată la o parte.

Nu doară că-i era greu, nu ! De trei ani de cînd era actriţă, ba poate chiar şi mai nainte, se obicinuise cu asemenea lucruri. Era însă în degetele lui ceva aspru şi în felul lor de a pipăi ceva atît de neobicinuit, încît ea îşi perdu sărita.

Îl adusese pe Şvarţ cu dînsa, pentru că îi era urît să vie singură, dar nici Şvarţ n-avea să ştie ce caută ea aici, nici Duţu n-avea să afle că ea n-a venit singură. Duţu avea însă dreptate: femeia tot femeie!

– Să ştii că n-am venit singură! îi zise ea, stăpînită numai de gîndul că era un apărător în apropiere.

– N-ai venit singură? întrebă el tulburat.

– Mi-a fost urît – urmă ea – şi am luat cu mine pe Şvarţ, un samsar, un ovrei. El nu ştie însă nimic şi nici nu trebuie să-i spunem.

Duţu iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează. Putea dînsa să-i spună cît vrea că nu ştie Şvarţ nimic: erau acum doi care ştiau, mîne aveau să fie patru, poimîne opt... Era prins, biet de el, încunjurat din toate părţile şi nu-i rămînea decît să se deie legat...

Şi totuşi... cînd strîmtorarea era mai mare, Duţu îşi găsea scăparea în gîndul că el e, la urma urmelor, om cu noroc şi că numai bine putea să iasă pe ce el punea mîna. N-ar fi găsit altfel comoara, cum atîta timp n-au găsit-o alţii; n-ar fi scăpat cum scăpase, din mulţime de ispitiri prin care trecuse. Chiar acum era să cadă într-un greu păcat şi-ar fi căzut, dacă norocul nu i-ar fi scos în cale pe Şvarţ...

– Unde e Şvarţ? întrebă Duţu.

– Lasă-l, răspunse ea. Să mergem numai înainte, ca să ne căutăm de treabă, că vine el după noi şi fără ca să ştie unde-l ducem. Îşi va fi făcînd el gîndurile lui, dar mie puţin îmi pasă. Mîne vine să-i plătesc şi nimeni nimic n-are să afle.

– Nu mai mergem, grăi Duţu. E prea tîrziu! Să ne-ntoarcem acasă şi să alegem banii pentru ziua de mîne.

Domnişoara Lina nu ţinea să mai meargă şi pe la Băneasa.

– Mergi tu înainte, că viu şi eu cu Şvarţ, zise ea. Nu vreau să te cunoască.

Voia să le facă toate așa, ca Rigopulo al ei să nu simtă nimic.

Era bătrîn grecul și prepuielnic ; nu putea să-i spună adevărul și ținea să nu se strice cu el mai nainte de a se fi asigurat.

Lui Duțu îi era acum mai greu să se despartă de dînsa : nu se mai simțea sigur decît fiind singur cu ea. Dar ce putea să facă ! ?

– Să nu mă lași să aștept, grăi el și plecă înainte.

Peste jumătate de ceas apoi, ei steteau amîndoi la masa pe care erau întinși banii, cu ușa încuiată și cu perdelele lăsate, și-și dedeau silința să aleagă la o parte pe cei de 200 și pe cei de 90 lei, fiindcă cu aceștia voia Duțu să înceapă.

Cum rămînea însă cu cei de la Fîntîna Brîncovenesei ? Alegerea trebuia să se facă chiar acum și din aceia.

Era pe la miezul nopții și multe li se puteau întîmpla, dacă plecau chiar acum, ca să-i ridice. Domnișoara Lina îndeosebi, cum putea dînsa să meargă acum în cap de noapte, ea singură cu el, în pustietatea aceea ? Foarte bine putea ! De cînd văzuse aurul întins pe masă și-l trecuse printre degetele ei, nu mai putea nici ea să se despartă de Duțu : se temea că-l scapă, îl perde.

Se-nțeleseră dar, să iasă unul după altul și să se-ntîlnească la colțul despre podul Dîmboviței, apoi să ieie o birjă și să iasă pînă la biserica Sf. Elefterie.

Așa și făcură.

La Sf. Elefterie ei se deteră din birjă și o luară pe jos, spuind birjarului să-i aștepte.

Cum să treacă însă înainte ?

În strada Carol Davila se stîrniră niște cîni și începură să se ție după dînșii, iar sergentul de la casele generalului Davila, văzînd cele două mogîldețe prin întunerec, sună de cîteva ori și plecă spre dînșii.

Drept înainte, spre Fîntînă, ei nu mai puteau să meargă, fiindcă ar fi trebuit să treacă prin grădinile de

zarzavat și-i urmărea și sergentul ; la dreapta dedeau în sergentul, care putea să-i oprească și să-i întrebe ce caută pe timpul acesta aici : o luară la stînga, spre bereria lui Opler, și-și urmară drumul, așa la un noroc, printre cîni, cu inima încleștată, uitîndu-se mereu înapoi, ca să vadă dacă sergentul îi urmărește ori nu.

Abia departe, la grădina Societății de dare la semn, ei se opriră și se uitară împrejurul lor. Era pustiu și liniște ; numai despre oraș se mai auzea zuruitul trăsurilor.

Mai nainte de-a apuca spre Fîntîna Brîncovenesei, care rămăsese departe înapoi, ei trebuiau să treacă peste un șanț plin de apă și printr-un gard viu destul de des, iar aceasta aveau s-o facă iute, fiindcă în toată clipa putea să se abată cineva pe acolo.

Duțu o luă deci pe Lina ca pe un copil în brațe și-o trecu peste șanț, apoi îi făcu loc prin desiș și-și urmară drumul cu pas din ce în ce mai grăbit.

Doamne ! cîte li se puteau întîmpla și cîte li s-ar fi întîmplat, dacă n-ar fi fost la mijloc norocul cel orb al lui Duțu, care, mergînd spre deal, zicea mereu : „Ajută, doamne ! Doamne-ajută !"

Lina se ținea după el și se uita mereu cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd înapoi, numai înainte nu : ar fi fost acum gata să meargă cu el pînă-n fundul iadului ; vorba era numai să scape nebăgați în seamă.

Ajuns la Fîntînă, Duțu se opri, se uită o dată împrejur, apoi tuși și ascultă cu luare-aminte, ca să vadă dacă l-a auzit ori nu cineva, dacă se mișcă ori nu undeva ceva.

Nimeni ! Nimic !

Acum era singur cu dînsa, neștiut de nimeni : putea să scape de ea. Altele erau însă acum gîndurile lui.

– Stăi aici, îi zise el, apoi se duse singur la copacul unde-și ascunsese banii.

De ce singur!? Nu-şi dedea seamă! Atît de tare se-nfipsese-n mintea lui gîndul că nimeni nu trebuie să ştie unde-şi ascunde el banii, încît şi acum numai pitiş se putea duce la locul unde-i ascunsese.

Domnişoara Lina, femeie, nu se putu stăpîni. Era întunerec şi îndată ce-l perdu din vedere, ea lunecă oarecum ca un şarpe după el, ca să vadă ce face şi de unde ia banii, apoi se trase iar înapoi, cînd văzu că el se ridică şi se întoarce.

– Haid! zise el şi o luă răpede înapoi, dar nu pe drumul pe unde venise, printre cîni şi prin faţa sergentului, ci mai cu ocol, de la grădina Societăţii de dare la semn peste cîmp spre Dîmboviţa, şi de acolo înapoi la birjă.

Domnişoara Lina se ţinea şi acum după el, dar gîndul ei era lăsat în urmă, la Fîntîna Brîncovenesei; ar fi fost în stare să se întoarcă şi singură, aşa pe dibuite, ca să vadă ce-a mai rămas acolo.

Atît era de plină de gîndul acesta, încît ea uitase că ţine să n-o vadă nimeni cu Duţu şi, sosiţi la „Dacia", ea intră deodată cu el, urcă scările alăturea cu dînsul şi-l însoţi la numărul 36.

El încuie uşa, aprinse lumînarea, apoi răsturnă banii pe masă.

Domnişoara Lina se uită cu ochii mari la ei.

– Mai e încă pe atît? întrebă apoi cam sfiicioasă.

– Asta nu e nici a zecea parte, răspunse el.

Ea începu să tremure.

– Sunt mulţi, de tot mulţi, grăi dînsa gîndindu-se mai ales la ceilalţi. N-o să-i putem vinde pe toţi aici: o să fim nevoiţi să mergem cu ei mai departe, la Viena, la Paris.

– Să vedem mai nainte ce putem să facem aici, întîmpină el, începînd să caute pe cei de 200.

Gîndul lui era numai la aceştia, iar al ei numai la ceilalţi.

Erau prea mulţi şi aceasta îi buiguia capul.

Ea n-a fost făţarnică atunci, cînd a zis că se mulţumeşte cu ceea ce el va voi să-i deie. Îşi închipuia că va putea să cîştige fără de greutate o mie, poate chiar două mii de lei, ceea ce era foarte mult pentru dînsa : putea să-şi cumpere mobilă, să-nchirieze o casă, să scape de multe nevoi.

Acum însă vedea că poate să cîştige şi zece, ba poate şi chiar douăzeci de mii, ceea ce era puţin... Trebuia să aibă mai mult, ca să-şi cumpere o căscioară la mahala şi să-i mai rămîie şi de cheltuială.

Grozav se temea, ca nu cumva să piardă pe omul acesta, de la care atîrna soarta ei...

Şi ce putea dînsa, o biată de femeie, să facă pentru ca să-l ţie legat ! ?

Era tîrziu după miezul nopţii, şi ea nu putea să se despartă de el.

Îşi făcuseră şi împărţirea, şi socoteala ; luaseră înţelegere cum au s-o pornească mîne ; ea-i spusese că are să-şi cumpere „butoni" şi-i arătase cum să-şi pună cămaşa şi gulerul şi legătoarea. Dînsa se sculase pe la unsprezece şi era obicinuită să se culce mai mult dimineaţa decît seara, iară el durmise pe-nserate : steteau fiindcă nu le era somn.

Mai luară dar înţelegere că vor merge împreună pe la giuvaergii, însă fără ca cineva să poată bănui ceva. Ea pleca înainte, iar el venea după dînsa şi intra cu vreo altă treabă în prăvălie, ca să fie de faţă, cînd ea vinde şi ia banii. După ce ştiau apoi preţurile, ea îi dedea şi lui Şvarţ cîte ceva, însă fără ca el să afle de unde are ea banii. Şi pentru el, şi pentru ea, lucrul de căpetenie era ca ei amîndoi să se aibă unul pe altul mereu sub ochi.

Acum însă, acum trebuiau să se despartă, fiindcă nu mai aveau nici ce să facă, nici ce să vorbească şi e greu

să stai cu cineva, mai ales noaptea, fără de nici o treabă.

Mai greu însă e să te desparţi, cînd ai ceva pe inimă.

„De unde ştiu eu ce face ea după ce pleacă de la mine !?" zicea el în gîndul lui.

„De unde ştiu eu ce face el după ce rămîne singur !?" zicea şi dînsa în gîndul ei.

Cel mai cuminte ar fi fost să steie toată noaptea împreună : asta însă n-o voia dînsa, dar nici el.

Ea se ridică, nu ca să plece, ci numai aşa, ca să facă ceva.

– Vrei să pleci ? întrebă el ca speriat.

Domnişoara Lina era foarte mulţumită.

– Ce să mai faci aici !? răspunse ea.

Dacă n-ar fi fost femeie, el i-ar fi zis să se culce şi să doarmă ; era însă femeie şi în femeie n-ai să-ţi pui credinţa.

– Să mai stai aşa, grăi el. Sunt mai liniştit, dacă te văd colea înaintea mea.

Domnişoara Lina nu se mai temea c-o să-l piardă.

– Şi-adecă de ce să [nu] fii liniştit după ce plec eu ? îl întrebă ea.

– Uite – zise el – nu-mi iese din minte gîndul c-ai putea să te mai întîlneşti cu cineva !

Era un mare dispreţ în vorbele aceste şi ea se simţea umilită ; femeia e însă mlădioasă şi se încovoaie ca şarpele.

– Ce minunat lucru ar fi – grăi dînsa – dacă am găsi două odăi una lîngă alta, c-o uşă la mijloc.

– Bun lucru ar fi, întîmpină el înviorat. Dar acum ce facem ?

Ea se uită cîtva timp nedumirită la el. Ţinea să nu-l supere.

– Dacă vrei, rămîn aici – răspunse ea – dar vorba era să nu ştie nimeni că ne cunoaştem.

– Nu – zise el – aici nu poţi să rămîi. Trebuie să te duci şi să te culci şi să dormi, ca să te scoli devreme. Ar fi păcat să perdem mîne ziua degeaba. Dar – adaugă peste puţin – să mă laşi să te-ncui în odaie şi să iau cheia la mine.

Domnişoara Lina era încîntată! Nu, pe omul acesta nu mai putea să-l piardă.

– Prea bine! răspunse ea, apoi ieşiră amîndoi şi se duseră tiptil la odaia ei, de unde el se-ntoarse peste puţin singur şi cu cheia în mînă, uitîndu-se mereu la numărul de pe ea, ca nu cumva să-l uite.

VII

Era samsar Şvarţ, dar nu dintre cei pîrliţi, şi ţinea să fie socotit în rîndul neguţătorilor. N-avea, ce-i drept, prăvălie, dar poate omul să fie neguţător şi fără de prăvălie. Avea multe cunoştinţe şi printre neguţători, şi printre boieri, şi printre cocoane, le afla toate şi ştia să tacă, iar tăcerea e o marfă care se plăteşte bine.

Însoţind pe domnişoara Lina la Şosele, el dedea cu socoteală că dînsa are o întîlnire cu un domn oarecare, pe care numai ea are să-l ştie. Se-ntîmplă adeseori aşa ceva, mai ales la Bucureşti; asta n-o ştia nimeni mai bine decît Şvarţ. Tocmai de aceea însă el ţinea să-l vadă pe domnul acela. L-a şi văzut, pe cît aceasta era, aşa pe-ntunerec, cu putinţă.

Îi părea om necunoscut şi – nu tocmai de-acătarea. De aceea dimineaţa s-a şi dus cam în silă la dînsa, ca să-şi ieie răsplata ostănelilor şi a tăcerii. Spre marea lui mirare, ea ieşise, deşi abia trecuseră nouă ceasuri.

El trecu pe la portar, ca să facă întrebare.

– A ieşit şi s-a şi întors, îi răspunse portarul, dar nu mai stă la numărul 23. S-a mutat la numărul 11.

„La numărul 11?“ zise Şvarţ în gîndul lui. Odaia de la numărul 11 era una dintre cele mai frumoase, elegant mobilată, cu ferestrele spre piaţă = şi Şvarţ ştia ce va să zică aceasta.

El urcă scările cu oarecare chibzuială şi bătu aproape cuviincios la uşă.

– Cine e? întrebă dînsa.

– Eu, Şvarţ! răspunse el.

– S-aştepţi puţin, că mă îmbrac, strigă dînsa hodorogind la dulapul în care-şi ţinea hainele.

Şvarţ dete din cap.

Nu se poate lucru mai firesc decît ca femeia, care se-mbracă, să hodorogească la dulap. Domnişoara Lina nu avea însă obiceiul de a ieşi înainte de nouă, nici de a se îmbrăca de mai multe ori pe zi, nici de-a sta încuiată în casă şi îl primea mai înainte şi neîmbrăcată.

„Aici trebuia să fie la mijloc ceva“, şi Şvarţ era în stare să-şi închipuiască că dînsa ascunde pe cineva în dulap.

El rămase deci cam ruşinat după ce ea descuie şi-l pofti să intre.

Uşa dulapului era pe jumătate deschisă, încît el putea să vadă că nu e nimeni în dosul hainelor.

De unde ar fi putut să-i treacă lui prin minte că două dintre scîndurile din fundul dulapului sunt scoase din cuie?

El vedea uşa din dosul dulapului, dar dulapul era pus în uşă tocmai pentru ca să acoperă trecerea în odaia de alături.

– E bine c-ai venit, Şvarţ, îi zise ea. Am să-ţi dau de lucru, dar să nu afle nimeni.

– Domnişoară Lină – o întrerupse el – îmi pare foarte rău! Parcă de azi ne cunoaştem!

Ea îi dete deocamdată numai patru monede, ca să le vîndă cît mai curînd, cu cel puţin 200 lei bucata.

Şvarţ se uită lung la ele.

Monede vechi din timpul romanilor, frumoase, foarte bine păstrate. Se pricepea el și la asta.

El începu să le cîntărească-n mînă. Aurul, la cîntar, nu prețuia mai mult decît patru napoleoni bucata.

– E mult două sute de lei, întîmpină el.

– Am vîndut eu patrusprezece bucăți, dintre care cinci chiar 230 lei bucata, răspunse ea.

Patrusprezece și cu patru fac optsprezece, de două ori optsprezece fac treizeci și șase : 3600 lei. Frumoși bani ! Nu puteau să fie toți ai ei.

– Se poate că sunt rarități, zise el. O să văd ; mai sunt mulți ?

La întrebarea aceasta domnișoara Lina nu putea să-i răspundă.

– Nu ! grăi dînsa, dar ochii ei ziceau „da".

Ieșind de la dînsa, el vedea lucrurile în cu totul altă față.

Nu mai încăpea nici o îndoială că monedele sunt ale domnului de la Șosele. Le va fi furat de undeva, va fi găsit vreo comoară, asta nu-l privea pe Șvarț : destul că era la mijloc ceva ce nu trebuia să se știe, ceva pentru dînsul. Păcat ar fi fost să mai alerge și domnișoara Lina, cînd ea putea să cîștige și altfel.

Mult ar fi dat să-l poată găsi pe domnul acela și să-i zică : „Nu te bizui pe femeie, fiindcă e proastă și se lasă să fie înșelată de neguțători, e ușurică și te dă de gol, e rîvnitoare și te despoaie cu vicleșuguri femeiești : eu îți fac treabă mai bună".

Cine era însă domnul acela ? unde putea să-l găsească ? cum putea să-i vorbească ?

La urma urmelor, tot cu dînsa trebuia să se pună la cale.

Dar deocamdată avea să se orienteze.

În timp de cîteva ceasuri, pînă la două după-amiazăzi, el s-a dus și s-a întors de patru ori, i-a dat dom-

nişoarei Linei peste trei mii de lei şi din ochii ei vedea că tot mai sunt multe monede : aşa nu mai mergea !

– Domnişoară Lină – îi zise el – ne-ncurcăm : mîne o să ştie toată lumea c-avem o mulţime de monede vechi. Lasă că n-o să ni le mai cumpere nimeni decît la cîntar, dar ne pomenim c-o să fim urmăriţi. Cel mai cuminte lucru e să căutăm pe cineva care le cumpără pe toate şi se duce cu ele, ca să le vîndă aiurea. Luăm mai puţin, dar mergem la sigur.

Domnişoara Lina, care se gîndea mereu la Fîntîna Brîncovenesei, îi dedea dreptate. Vînduse şi ea cincizeci şi şease de bucăţi, abia cincizeci şi şease, cu cele douăzeci şi trei vîndute de dînsul şaptezeci şi nouă, şi erau peste trei sute. Ce făcea cu celelalte ? ce făcea cu sculele ? ce făcea mai ales cu ceea ce mai era la Fîntîna Brîncovenesei ?

– Bine-ar fi, grăi dînsa.

– Mai e mult ? întrebă el. Cam cîţi bani intră-n joc ?

Ea rămase cîtva timp strîmtorată. Ar fi trebuit să-i spună că nu mai sunt, iar asta nu putea s-o facă.

– Nu ştiu – răspunse ea – dar îmi închipuiesc vreo douăzeci de mii de lei.

Şvarţ se uită lung la ea.

– N-aş putea eu să vorbesc cu el ? întrebă dînsul cu jumătate de gură.

Domnişoara Lina dete, zîmbind cu vicleşug, din cap.

– Caută – zise apoi – găseşte şi mergem toţi trei împreună să ne înţelegem şi să luăm banii.

Cu toate aceste, după plecarea lui Şvarţ ea ieşi din nou, ca să mai vîndă şi să caute şi ea.

Duţu era şi el de părerea că e mai bine cum zice Şvarţ : i se făcuse bietului om lehamite de atîta alergătură şi de atîta încordare sufletească.

Apoi de ce să mai şi alerge ! ?

Farmec a avut lucrul pentru el numai la început. Îndată ce-a trecut peste două mii de lei, el nu mai ştia

să numere şi şi-a pierdut socotelile. Cinci mii de lei erau pentru dînsul două mii şi încă ceva pe deasupra, iar zece mii cam tot atît ca cinci. Cu cît însă mai mult se aduna, cu atît mai vîrtos se temea ca nu cumva să-l apuce cineva şi să-l întrebe de unde are atîta bănet.

Pentru el lucrul de căpetenie era să scape cît mai curînd de aici şi să se-ntoarcă la Stanca lui. Era peste putinţă să steie şi să aştepte pînă ce vine Şvarţ.

Abia pe-nserate, pe la opt ceasuri, ei se potoliră şi se-ncuiară în casă, pentru ca să numere banii luaţi şi să-şi ieie d-şoara Lina partea.

Nu era încă întunerec; domnişoara Lina însă dormise puţin noaptea trecută, alergase mult peste zi şi era hotărîtă să se aşeze cît mai curînd la odihnă. Ea-şi scoase dar talia şi corsetul, puse un camizol şi se aşeză lîngă dînsul pe canapea.

Duţu scoase hîrtiile din portofelul mare pe care i-l cumpărase ea şi începu a le număra.

Erau grozav de mulţi bani şi ochii ei sclipeau în vederea lor. Acum se hotăra, la urma urmelor, soarta ei.

El puse la o parte trei hîrtii de cîte o mie, numără la altă parte şasezeci şi opt hîrtii de cîte o sută, dar teancul hîrtiilor de douăzeci îl lăsă în portofel. Aceştia erau bani adevăraţi, poli, cu care era deprins şi pe care voia să-i păstreze pentru sine: în celelalte hîrtii nu prea avea încredere.

El luă una din hîrtiile de o mie şi i-o dete domnişoarei Linei.

Mulţi bani o mie de lei, dar o singură hîrtie din atît de multe, şi ea se uită oarecum jăluitor în ochii lui, ca şi cînd ar fi voit să-i zică: „Numai atît!?“

El îi mai dete şi celelalte două mii.

La asta nu se aşteptase domnişoara Lina.

Trei mii de lei erau mult pentru o singură zi. Nu-i vorba, puţin pentru toată viaţa, dar mai rămînea şi ziua de mîine, mai era la mijloc şi Fîntîna Brîncovenesei.

– Îţi mulţumesc! grăi dînsa înduioşată. Nu poţi să-ţi închipuieşti ce mare e binele pe care mi-l faci, de cîte nevoi mă scapi.

Ar fi fost gata să sărute mîna lui aspră şi, fiindcă aceasta nu putea s-o facă, ea îi apucă mîna şi i-o strînse, se alipi de el şi-l cuprinse ca un copil cu braţul stîng.

Duţu ar fi voit s-o deie la o parte. E greu să te vezi aşa deodată strîns şi să stai ca un buştean.

„Ştiu eu ce vrei tu, zise el în gîndul lui. Te guduri pe lîngă mine, ca să mă despoi.“

Ca să scape dar cu binele de ea, dînsul mai luă, aşa pe apucate, vreo cincisprezece din hîrtiile de o sută şi i le dete şi pe aceste. Puţină treabă era, la urma urmelor; tot avea el prea mult pentru dînsul.

Domnişoara Lina îi înţelese gîndul şi se simţea greu umilită.

– E prea mult! zise ea dîndu-se înapoi.

Ar fi voit să nu primească, dar n-o ierta firea.

– Puteai să nu mi-i dai – adause dar după ce îi luă – căci o să-mi dai şi mîne, după ce vom fi vîndut pe ceilalţi.

Ceilalţi?

Duţu stete cîtva timp pe gînduri.

– Să mai rămînă el şi mîne aici!? Să meargă cu ea şi cu Şvarţ, ca să se tocmească? Să steie încuiat cu femeia aceasta în casă şi să împartă bani cu ea? Era peste putinţă!

„Ce nu e femeia aceasta în stare să facă – zise el în gîndul lui – ca să mă bage-n slăbiciune şi să-mi stoarcă banii!?“

Cu totul altfel se închipuise el pe sine avînd bani mulţi. Acum, cînd îi avea, era despreţuit şi de ei, şi de lume, şi de sine însuşi şi dispreţul acesta se oglindea în faţa lui nedeprinsă a ascunde adevărul.

Ea îi cumpărase pentru monede şi scule o pungă de piele.

– Ştii ce? zise el scoţînd punga şi aruncînd-o pe masă. Eu plec, dacă se poate, încă astă-seară: dă-mi ce ţi-am dat, şi-ţi dau punga, să fie întreagă a ta.

Domnişoara Lina se uită ca ieşită din fire la el.

Să deie dînsa banii pe care abia acum îi luase? Era peste putinţă.

Ştia ce preţuiesc monedele şi sculele, dacă pleca cu ele la Viena şi le vindea acolo; cînd se uita însă la hîrtiile ei, monedele îi păreau bucăţi de tinichea, iar petrele scumpe beuţe din albia rîului.

– Mai lasă-mi ceva de cheltuială, grăi dînsa cu inima îndoită.

– Aşa să fie! răspunse el şi-i dete o mie şi patru sute, apoi strînse celelalte hîrtii în portofel şi se ridică de lîngă dînsa, ca omul căruia îi vine să fugă.

Acum domnişoara Lina ar fi putut în adevăr să-i sărute mîna. Ea însă nu vedea nici hîrtiile, nici punga, ci numai dispreţul din faţa lui, şi, jignită în slăbiciunea ei de femeie, ar fi voit să rumpă hîrtiile în bucăţi şi să-i arunce punga-n faţă. Grozav de mult trebuia să aibă el, pentru ca să arunce astfel miile, şi-n gîndul ei era lucru învederat că el n-are să plece, ci umblă numai să scape de ea, pentru ca să nu-i mai facă parte şi din comoara rămasă la Fîntîna Brîncovenesei.

Trebuia cu orice preţ să-l oprească: ori mergeau împreună să ridice comoara, ori se ducea ea singură şi chiar mîine pleca cu ea la Viena.

Luată o dată hotărîrea aceasta, ea se ridică zîmbind, se duse la el şi iar îl cuprinse cu braţul.

– Chiar astă-seară n-o să poţi pleca, îi zise. Lasă că e prea tîrziu, dar trebuie să rămîi, ca să te mulţumesc şi eu cu ceva. Ar fi păcat să pleci – urmă ea cu glas adimenitor – fără ca să fi petrecut un ceas împreună. Nu-mi mai pasă acum dacă lumea mă vede cu tine şi n-are să-ţi pese nici ţie, căci nimeni nu te cunoaşte. Să facem o plimbare la Şosele, apoi să mergem să cinăm.

El stete la îndoială.

Om era, la urma urmelor, și el. Îi era lui însuși de sine milă, cînd se gîndea cîte a pățit, ce-a ostănit și prin ce fel de zbuciumări a trecut de cînd a găsit comoara : prea le-ar fi pus vîrf la toate, dacă acum, cînd avea atîta bănet, ar fi plecat flămînd și setos de la București. Da, ar fi vrut să tragă un chef mai nainte de-a pleca, dar nu cu ea : de dînsa se temea chiar și acum, om cu capul limpede.

– Să nu zici ba ! urmă ea stăruitor, că mă mîhnești pe toată viața. Uite, îi scriu lui Șvarț să nu mai caute, fiindcă omul cu monedele a plecat, iar tu te duci, mai nainte de a ieși la plimbare, îți plătești odaia și spui că pleci. Putem apoi să-l luăm cu noi și pe Șvarț, căruia îi spunem că tu ești domnul Cristescu, un vechi prieten al meu, arîndaș din județul Tutova.

Duțu se uită cu ochii mari la ea.

Erau toate minunat ticluite. De ce adecă ar fi mai avut să se teamă, cînd îl aveau și pe Șvarț cu dînșii ? Nu era nimic mai ușor decît s-o lase cu Șvarț și să plece drept la gară.

Nu putea să-i treacă omului prin minte că Lina vrea să-l lase pe el cu Șvarț și să plece ea la Cotroceni și de acolo la gară.

De aceea, ca s-o momească, o cuprinse, drept răspuns, și el cu brațul și o strînse puțin.

Putea acum s-o facă aceasta, fiindcă nu mai avea de ce să se teamă.

Domnișoara Lina se uită cu coada ochiului la el și se suci oarecum, nu însă ca să iasă de sub brațul lui, ci ca să-l momească și ea.

El o strînse mai tare și, simțind carnea ei cea moale, începu s-o pipăie.

– Nu ți-e rușine ! ? grăi dînsa, lăsîndu-se în voile lui.

– De loc ! răspunse el rîzînd.

Ea se suci și se răsuci cîtva timp ca fetele mari.

– Bagă de seamă – îi zise apoi – că te-ncurci și n-o să pleci nici mîne, nici poimîne. Vrei!?

– Nu vreau! răspunse el hotărît și cu inima deschisă.

– Atunci lasă-mă-n pace! se răsti ea supărată și se desfăcu din brațele lui.

– Apoi nu-i așa! grăi dînsul, o prinse cu toată puterea și o trase lîngă sine pe canapea, unde șezuseră mai nainte. Nu eu m-am legat de tine, ci tu te-ai legat de mine. Nu sunt buștean nici eu: lasă-mă acum să mă dezmeticesc. Ce-o să-ți fac adecă!? În fiecare clipă poate să bată cineva la ușă... Iacă mă joc și eu, cum făceam cînd eram flăcău!

Domnișoara Lina se simțea iar stăpînă. Dar dacă era vorba să-l prindă bine, trebuia să-l ție din scurt.

– După ce ne întoarcem – șopti dînsa – ne ducem, dacă nu vrei aici, aiurea, unde nu ne supără nimeni, și te joci în toată tigna. Țin și eu! O să vezi tu atunci! adause ea cu glas tainic și ademenitor, apoi se ridică.

El rămase nemișcat, cu capul dat puțin înapoi și cu ochii pe jumătate închiși, ca omul care se lasă în voia întîmplării.

Și iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează. A văzut, ce-i drept, cu ochii lui carnea cea moale, a pipăit-o cu mînile lui, îi era buiguit capul și i se turburase sîngele în vine; dar nu e altfel nici cînd visezi asemenea lucruri; tot așa vezi, tot așa pipăi, tot așa te simți. Fie-n aievea, fie prin vis, omul același rămîne, și ți-e greu să crezi c-ai putea să te visezi făcînd ceea ce firea nu te-ar ierta să faci și în aievea.

– Ce am să văd atunci!? întrebă el cam aiurînd.

Mult ar fi dat să n-aibă la el afurisiții de bani!

El se ridică răpede și trecu prin dulap cu gîndul de a-și regula socotelile mai nainte de a se fi îmbrăcat ea.

VIII

– Eşti un pungaş prost ! grăi d-l Panaiot.

– Ba sunt om cuminte şi neguţător cinstit, întîmpină Şvarţ. Nu mă priveşte de unde are el monedele. Nu vreau să ştiu ! Am cîştigat cu ele într-o singură zi patru sute de lei, şi nu-mi pasă de nimeni. Dacă aş şti ceva, m-aş teme şi de umbra mea. Am cîştiga cu mult mai mult, dacă n-ar fi la mijloc şi ea. Trebuie dar s-o înlăturăm, şi d-ta poţi s-o faci aceasta. El se fereşte şi se ascunde în dosul ei : o iai cu binele şi faceţi mîne o plimbare la Sinaia, iar de el, grija mea !

– Dar dacă dînsa nu vrea ! ? îl întrerupse d-nul Panaiot.

– Aş ! răspunse Şvarţ. Ştiu eu de ce am venit la d-ta. D-ta poţi să faci ceea ce vrei cu dînsa. Eu nu pot ; alţii nu pot : d-ta însă...

D-l Panaiot, un om de vreo treizeci şi doi de ani, scurt şi cam pîntecos, se plimbă cîtva timp prin casă.

Putea Şvarţ să se mulţumească cu cîteva sute de lei. D-l Panaiot însă a cheltuit în timp de cîţiva ani o avere frumoasă şi nu s-ar fi putut mulţumi decît cu cîteva mii ; el a fost timp de aproape un an comisar de poliţie şi se pricepea la lucruri de aceste : mai bine îi venea la socoteală să-l înlăture pe Şvarţ şi să rămînă el singur.

– N-ar fi oare mai cuminte să-l denunţăm ? întrebă el.

– Asta ar fi cea mai mare prostie, răspunse Şvarţ. Ia-o d-ta pe dînsa, şi celelalte mă privesc pe mine ; nu ştii nimic şi nu rişti nimic.

– Şi cînd crezi că e mai bine să mă duc la ea ?

– Mai pe seară, căci acum n-o găseşti, răspunse Şvarţ.

Mai pe seară însă Şvarţ primi de la domnişoara Lina un bileţel.

„Nu mai căuta – îi scria dînsa – *Rîmniceanu, supărat pentru că a găsit la mine pe un vechi prieten, pleacă astă-*

seară. Treci pe la Costică și veniți amîndoi la Herăstrău. Bun chilipir !"

Şvarţ citi biletul de mai multe ori. Trebuia să fie vreo cursă la mijloc. Ori, poate, o prostie !

El alergă la „Dacia".

Portarul îi spuse că domnişoara Lina a ieşit.

Nu mai încăpea îndoială că vechiul prieten e d-nul Panaiot.

– Singură ? întrebă Şvarţ.

– Nu, răspunse portarul. Cu d-l Rîmniceanu de la no. 11, care pleacă cu trenul de la nouă.

Şvarţ era foarte supărat.

– D-l Panaiot n-a fost pe aici ? întrebă el iar.

– Nu ! răspunse portarul. Singur d-l Costică a căutat-o, dar n-a vorbit cu ea, fiindcă dînsa mi-a zis că orișicui, afară de d-ta, să-i spun că a ieşit.

Şvarţ nu mai înțelegea nimic. Dacă n-ar fi fost la mijloc și Costică, ar fi crezut că domnişoara Lina a plecat cu omul ei spre Viena.

Ea însă dorea să-l aibă pe Costică la Herestreu, trebuia dar să fie la mijloc altăceva.

Costică avea rolul lui în lumea aceasta.

Mai ales în Bucureşti e greu pentru o femeie ceva mai tînără să iasă singură pe stradă ; de aceea doamna Tereza Bodoni, care era nu numai tînără, ci totodată și frumoasă, și nici n-avea, nici n-avuse bărbat, ieșea la plimbare cu băiatul ei Kalman, căruia îi zicea Costică, fiindcă suna mai bine. Mai tîrziu apoi, Costică ieșea la plimbare cu verişoarele lui, care erau mai tinere, ba adeseori şi mai frumoase decît doamna Tereza. Aşa a crescut Costică şi aşa-şi petrecea viaţa şi acum, cînd era om de douăzeci şi şease de ani. Nu e dar minune că fetele-l răsfăţau, îşi împărțeau bucățica cu el şi-i făceau toate voile, mai ales cînd era singur cu ele. Ce-i drept, ieşind la plimbare, el se-ntorcea de cele mai multe ori singur acasă, dar aceasta nu-l supăra, fiindcă aşa se

obicinuise din copilărie şi cunoştea foarte bine stradele Bucureştilor. Îl cunoşteau însă şi bucureştenii bine pe el. Şvarţ ştia dar că e la mijloc cineva, care a umblat puţin pe la Bucureşti. Cine era acest cineva ?

El alergă la doamna Tereza, ca să afle urma lui Costică.

În vremea aceasta, domnişoara Lina îl trecuse pe Duţu la „Hotel regal", no. 5. Lăsînd apoi geamantanul lui aici, ieşiră amîndoi pe jos pînă în piaţa Teatrului, unde se urcară în o cupea, ca să fie mai feriţi de privirile trecătorilor.

Minunat lucru cupeaua ! Să tot şezi şi să te tot plimbi în ea : vezi, dacă vrei, pe toată lumea, iar pe tine nu te vede nimeni. Ştia acum şi Duţu la ce sunt banii buni şi ar fi voit să fie plimbat toată noaptea aşa.

– Eu zic să nu ne mai ducem nicăiri, grăi dînsul. Mă pomenesc că tot dau de cineva, care mă cunoaşte. E mai cuminte să ne-ntoarcem la odaie, unde suntem singuri.

Domnişoara Lina era foarte mulţumită. Ea însă nu degeaba se bucurase, cînd portarul i-a spus că a căutat-o Costică. Nu ştia, ce-i drept, ce voieşte dînsul, dar îi era ieşit ca adus de noroc în cale. Dacă era vorba să-l şi ţie pe Duţu legat, el trebuia s-o vadă cu altul, şi Costică era făcut pentru aceasta.

– Şi-acolo o să fim singuri, zise ea. Intrăm într-un ietăcel şi facem tot ceea ce voim fără ca cineva să ne vadă. Iar de chelneri puţin îţi pasă.

Duţu se mai linişti, ba parcă se simţea chiar mai bine decît în cupea după ce se văzu tolănit pe canapea alăturea cu domnişoara Lina, care comandă mîncare şi băutură.

Îi trecu însă tot cheful, cînd peste puţin uşa se deschise şi Şvarţ intră însoţit de Costică, un tinăr curăţel şi foarte obraznic, care nici nu aşteptă să fie poftit, ci se tolăni şi el pe canapea, la dreapta Linei, care-l primi foarte voioasă.

Duţu se simţea ca într-o cuşcă de lei. Domnişoara Lina îi spuse, ce-i drept, că omul acesta e domnul Costică; dar ce ştia el cine e Costică?

Apoi Costică acesta nu se mulţumi că e tolănit, ci se mai şi plecă spre Lina şi-i şopti la ureche:

– Panaiot te aşteaptă astă-seară!

– E peste putinţă! îi răspunse ea supărată.

Nu-nţelesese Duţu vorbele şoptite de dînsul, dar înţelese răspunsul ei, ştia că el a cerut ceva ce e peste putinţă şi-ar fi voit să-l apuce de pept şi să-l deie afară.

În acelaşi timp însă Şvarţ se uita la dînsul ca cel mai îndrăcit comisar de poliţie şi nu-ţi prea vine să apuci pe alţii de pept, cînd te simţi strîmtorat în colţ.

– Nu vorbi prostii! şopti iar Costică. În trei sferturi de ceas te duci şi te-ntorci, iar noi îl ţinem în timpul acesta de vorbă.

– Nu! răspunse Lina cu îndărătnicie.

Chelnerul aduse mîncare şi băutură. Erau bune mîncările şi vinul luneca de minune; ce folos însă, dacă Lina şedea ca pe spini şi jaratec, iar Duţu se temea să beie.

Mîncau, nu-i vorba, şi beau, se arătau voioşi, dar nu-i era nici unuia de asta şi mai ales Duţu ar fi dat mult să poată scăpa de acolo.

Ea-l luă în cele din urmă de braţ şi ieşi cu el afară, ca să-i vorbească în taină.

– Trebuie – îi zise încet – să scap de omul acesta, care se ţine mereu de capul meu.

– Să ne întoarcem, răspunse el foarte mulţumit.

– Da! grăi dînsa, însă nu împreună. E mai cuminte să mă întorc eu singură. Tu mai stai apoi cîtva timp cu ei, iar după ce te întorci, vii singur la mine.

– Cum? nu mergi, cum a fost vorba, la odaia mea, întrebă el turburat.

– Nu se poate! răspunse ea. Aşa singură, cum să mă duc?

– Dar eu am plecat de la „Dacia", întîmpină el.

– Ei! grăi dînsa, zici c-ai perdut trenul. Tot o să mai stai tu cîteva zile. Dacă e vorba, nici n-ai stat la București. Nu-i așa! ?

Duțu nu putea să zică ba; o pornise o dată și nu se mai putea întoarce. Nu-i era oare destul că dînsa vrea să scape de Costică! ?

El se întoarse dar mai voios înapoi la Șvarț și la Costică, care nu erau nici ei supărați, cînd le spuse că domnișoara Lina a plecat și-o să trimită iar cupeaua.

Putea acum și el să beie, căci nu mai avea de ce să se teamă.

Băutura nu e făcută pentru ca omul să-și astîmpere setea cu ea. Vinul era al dracului de bun, și cu cît mai mult îl bea, Duțu cu atît mai vîrtos se înduioșa. Treceseră șase zile de cînd el plecase de acasă: era peste putință să mai steie! Ce-o fi făcînd Stanca lui, care nu-l știa pe unde umblă... Și totuși era prea de tot greu să plece.

– A dracului poamă femeia! zise el voios, după ce limba i se mai dezlegă. Om să fii, ca să nu-ți strice rostul.

– De ce-i făcută!? răspunse Costică. Dacă e vorba, tot noi alergăm după ea.

Pîndind apoi o clipă cînd Șvarț nu-i observa, el îi șopti:

– Să scăpăm de el și te duc eu undeva!

Duțu se uită lung la dînsul. Îl înțelegea.

Ideea îi părea minunată: așa și numai așa putea să scape din mrejile în care-l încurcase domnișoara Lina.

El trase cu ochiul.

„M-am dus – își zise mulțumit – mîne dimineață m-am dus, fără ca cineva în lumea aceasta să știe cine sunt și încotro am plecat. Poate Lina să mă aștepte!"

Peste puțin se-ntoarse apoi și cupeaua, care îi duse pînă-n fața teatrului, unde se despărțiră de Șvarț, și n-au fost în lumea aceasta doi prieteni mai buni decît Duțu

și Costică. E mare lucru să ai a face cu oameni care nu te știu cine ești și în ce treburi umbli!

Doamna Tereza avea saloane elegante, unde serile se întîlnea cea mai bună societate la ceai. Duțu ținea însă să fie el singur cu prietenul său Costică, și doamna Tereza le făcuse rost într-un iatac, unde nu-i supăra nimeni.

Fiindcă Duțu nu ținea la ceai, Costică îi comandă o sticlă de șampanie, apoi peste puțin încă două, căci erau cinci inși, ei doi și trei din verișoarele lui Costică, și șampania era rece și bună, al naibii de bună.

Duțu se răsfăța. Nu, abia acum vedea el ce mare lucru e să ai bani, mulți, de tot mulți, fie chiar de zece ori cîți avea el la rădăcinile celor doi copaci.

El puse mîna ca să-și pipăie portofelul tescuit cu hîrtii și să-l drăgostească oarecum.

O puse și se pipăi mai întîi c-o mînă, apoi cu amîndouă și se ridică alb ca varul : portofelul nu mai era la dînsul.

– Ce e? întrebă Costică părînd foarte îngrijat.

– Portofelul meu cu banii, grăi Duțu prăpădit. L-am perdut, mi l-a luat cineva...

El începu să caute deznădăjduit pe canapea și pe jos. Fetele ieșiră speriate.

– Aș! nu se poate! zise Costică. Nu-l vei fi avut, cînd ai venit aici.

– Știu foarte bine că l-am avut, întîmpină Duțu înrăit. Mi l-a furat vreuna dintre fete.

În clipa aceasta se ivi în ușă doamna Tereza c-o falcă-n cer, cu alta-n pămînt.

– Cum!? strigă ea. În casa mea să piară un portofel cu bani!? Asta nu s-a mai pomenit! Numaidecît să vie comisarul de poliție și să facă o cercetare: din fundul pămîntului trebuie să iasă banii! Casa mea e casă cinstită. La secție, să vie comisarul! strigă dînsa și se depărtă.

Duțu alergă după dînsa.

– Cocoană, zise el umilit. Am avut în portofel peste zece mii de lei : lasă-mă să plec şi apoi cheamă poliţia, c-o să-i găsească. Ţi-i las toţi : ai dumitale să fie !

– Nu ! întîmpină ea zîmbind. Aşa nu mă înşeală nimeni. Nu-mi trebuie banii nimănui : plăteşte, şi-apoi fă ce-ţi place.

Lui Duţu îi venea să-i deie o dată brînci, să treacă peste ea şi s-o ieie la fugă, cum făcuse cîteva zile mai nainte la Focşani, dar îl treceau fiorii, cînd se gîndea că stradele sunt pline de sergenţii care sună toţi din fluier şi că-l iau la goană.

– Cocoană, zise el tînguios, plîngînd aproape, şi-şi dezbrăcă haina. Am dat, sunt acum patru zile, cinci poli pe hainele aceste : ţi le las dumitale !

– Ce să fac eu cu hainele dumitale !? întîmpină ea. Bani să-mi dai ! Eu nu fac neguţătorie de vechituri !

El îşi mai scoase cu toate aceste şi jiletca şi începuse a-şi scoate şi pantalonii, cînd se ivi un sergent în uşa despre scară. Straşnică poliţie ! Te gîndeşti numai s-o chemi şi te şi pomeneşti cu ea la faţa locului.

– Ce-i aici ? ce gălăgie ? întrebă sergentul cam răstit. Linişte să fie, că vine şi domnul comisar în clipa aceasta.

– Nimic nu e, răspunse Duţu. Uite, ne-am înţeles. Nu mai e nevoie de comisar...

La Bucureşti însă poliţia e pretutindeni gata : Duţu nici nu rosti cea din urmă vorbă, cînd se ivi în uşă, din dosul sergentului, un domn ca de treizeci şi doi de ani, scurt şi cam pîntecos, domnul comisar de poliţie.

Acum nu mai era nici o mîntuire pentru Duţu, care tremura mai rău decît cum tremurase în faţa căpitanului de la forturi.

– Cine eşti d-ta ? întrebă comisarul scurt şi rece. Cum te cheamă ? de unde eşti ? care ţi-e profesiunea ? ce cauţi aici ?

Orişicît de scurte, întrebările acestea erau multe şi nici chiar un comisar de poliţie nu putea cere ca Duţu să răspundă la toate deodată.

„Duţule – zise el în gîndul lui – ai minţit destul şi-n rău hal ai ajuns ; nu mai minţi ; orice ar fi, spune adevărul, că nu e nimic mai bine decît asta !"

– Eu – îi răspunse apoi comisarului – sunt Duţu al lui Ene, ţăran de lîngă Focşani.

– Ce cauţi aici ? De ce ţi-ai lepădat portul ? întrebă comisarul rîzînd pe sub mustaţă, apoi intră cu el singur în iatac, ca să-i facă interogatoriul între patru ochi.

– Uite, domnule comisar – grăi Duţu mai potolit – a căzut pe capul meu o nenorocire, mare nenorocire. Cărînd pămînt cu metru cubic pentru forturile de la Focşani, am dat peste o comoară afurisită, un cazan plin cu bani de aur şi cu scule scumpe, şi am venit aici să vînd o parte din comoara aceasta.

Ochii comisarului începură să scînteieze.

– Cu ce poţi să o dovedeşti aceasta ? întrebă el iar.

– Să vii, domnule comisar, cu mine, ca să-ţi arăt comoara, răspunse Duţu cuprins iar de grijă.

Grozavă nenorocire ar fi fost pentru el, dacă-n lipsa lui ar fi ridicat cineva comoara.

– Asta trebuie neapărat s-o facem – grăi comisarul – fiindcă comorile care se găsesc sunt ale statului. Ştii însă că ai să intri în temniţă pentru că ai ascuns comoara şi să-ţi iele toată averea drept despăgubire pentru partea pe care ai prăpădit-o.

– Vai de sufletul meu ! se tîngui Duţu, dar n-am nici un folos de ea. O parte a scos-o cu vicleşuguri o femeie de la „Dacia", iar cealaltă mi-au furat-o femeile de aici. Cum să piardă biata mea nevastă pînea de la gura copiilor ei, cînd numai altele s-au folosit !? Caută, domnule comisar, că găseşti banii, şi apoi să mergem şi la „Dacia"; căci acolo sunt mulţi de tot.

– Ca să-ţi arăt că vreau să te scap – îi zise comisarul cu glas binevoitor – nu te iau la secţiune, ci vii la mine acasă, pentru ca să-ţi iau procesul-verbal. Să-mi spui însă tot adevărul, dacă e vorba ca să găsesc banii şi să te scap.

– Nu mai mint, domnule – răspunse Duţu – nici dac-aş şti că scap cu minciuna din spînzurători !

El plecă apoi pe urma d-lui comisar, aşa cu capul gol şi în cămaşă, fericit că poate să iasă la aer curat.

IX

Nu degeaba zice romînul : „Fă-mă, mamă, cu noroc şi poţi să m-arunci în foc".

Prin toate a trecut Duţu, din toate a scăpat şi numai norocul lui cel orb l-a scos în larg, încît putea iar să se uite fără de sfială în ochii orişicui.

Îl treceau fiorii, cînd îşi aducea una cîte una aminte faptele pe care era ispitit să le săvîrşească, dar nu le-a săvîrşit, fiindcă a intrat totdeauna la mijloc vreo întîmplare care i-a schimbat hotărîrea.

Şi tot numai norocul lui cel orb a depărtat de la el şi primejdiile.

Ce s-ar fi ales de capul lui, dacă n-ar fi sosit comisarul la timp, tocmai cînd se afla în cea mai mare strîmtorare ?

Mare noroc !

Atît de mult se temuse de poliţie şi-n atîte rînduri era p-aci-p-aci să cadă-n mînile ei : nu, însă, a trebuit să scape pînă ce nu-i iese-n cale un comisar, care e om cu frica lui Dumnezeu.

Auzi d-ta, comisar care nu te dă pe mîna sergenţilor, ca să te ducă în bătăi la secţie şi să te vîre-n vreo gaură mucigăită, ci te ia la el acasă, îţi vorbeşte cu blîndeţe şi te ajută ca un părinte !

– Fii liniştit ! îi zise comisarul după ce îi luă procesul-verbal, căci eu văd că eşti om cumsecade şi n-am să te las. Plec mîne chiar eu cu tine la Focşani, fără de jandarmi, numai noi amîndoi. Pentru ca lumea să nu bănuiască nimic şi pentru ca să nu se uite oamenii la tine, tu mergi cu mine ca şi cînd n-aş fi comisar de poliţie. Ai înţeles ?

– Să te trăiască Dumnezeu, coconaşule ! răspunse Duţu gata de a-i săruta mîna.

– Şi dacă-mi vei preda cazanul, ca să-l dau în seama guvernului – urma d-l comisar – îţi dau drumul, te întorci la casa ta şi nu are să ţi se mai întîmple nimic : scot eu şi banii furaţi, şi pe cei lăsaţi la domnişoara de la „Dacia". Vorba e numai să fii om cuminte şi să nu-ţi umble gura.

– Vai de mine ! grăi Duţu. N-am păţit oare destule de cînd cu afurisita asta de comoară !? Mă tem numai, domnule comisar, că n-o să mai scap de afurisenie după ce am atins o dată banii aceia.

– De ! grăi d-l comisar pus pe gînduri. Asta e lucru cam greu... Uite – urmă apoi – un mijloc de scăpare tot ar fi : să nu mai păstrezi nimic din banii afurisiţi, să lepezi hainele pe care le ai acum, să te speli cu aghiasmă, să te afumi cu tămîie şi să pui pe popa să-ţi citească o molitfă de dezlegare.

– Aşa o să fac, domnule – grăi Duţu – tocmai aşa.

Şi totuşi... prea e greu să ai o comoară, fie ea chiar afurisită, şi s-o dai din mîna ta, dacă nimeni nu te poate sili s-o faci aceasta.

Ce-ar fi fost adecă, dacă ei ar fi spălat banii cu aghiasmă, i-ar fi afumat cu tămîie şi ar fi pus pe popa să citească o molitfă de dezlegare pe ei ! ?

Cu totul altfel ar fi venit lucrurile !

Şi cu cît mai mult se apropia de Focşani, cu atît mai tare era în el hotărîrea de a nu da comisarului decît cazanul. Nu ştia comisarul că mai sunt bani şi la rădăcina

celuilalt copac : de ce să i-o mai spună şi asta !? Nu minţea, dacă tăcea, şi tot rămînea om bogat.

Comisarul potrivise însă lucrurile astfel, ca ei să sosească în pădure pe-nserate, şi asta-l zăpăcea pe Duţu.

– Ei, unde e cazanul ? întrebă d-l comisar după ce sosiră la faţa locului.

Duţu era foarte strîmtorat.

Ştia el unde a îngropat cazanul, dar comora era afurisită, se muta de la un loc la altul, şi o mai păţise o dată cu ea.

„Te pomeneşti – zise el în gîndul lui – c-o cauţi unde ai pus-o, şi o găseşti dincolo."

– Aici ! răspunse dar, şi arătă unde n-a pus-o.

– Scoate-l ! porunci d-l comisar.

Neavînd nici sapă, nici cazma, Duţu începu iar să scurme cu ghearele pămîntul afînat, şi cum scurma, picăturile de sudori îi ieşeau din ce în ce mai mari pe frunte.

Blestematul de cazan rămăsese tot unde l-a pus.

– Ce-i ? întrebă d-l comisar răstit. Eu nu văd nici un cazan : nu cumva umbli să mă minţi !?

– Nu, domnule comisar – grăi Duţu tremurînd de frică şi de emoţiune – dar sunt bani şi aici. Cazanul e dincolo şi voiam numai să ţi-i dau mai nainte pe aceştia, ca să-i treci în cazan.

El începu apoi să scoată banii şi să-i arunce în pălăria d-lui comisar, care se lăsase în genunchi lîngă groapă şi scurma şi el cu poftă nesăţioasă, ca nu cumva să rămîie ceva prin pămînt.

Erau duşi banii lui Duţu, dusă era bogăţia lui !

Tot nu toată însă. Dincolo nu era numai cazanul. Mai aruncase Duţu şi-n groapa aceea cîţiva pumni, care se aflau sub cazan.

„Am – îşi zise Duţu – să-i dau numai cazanul."

Trecînd apoi la cellalt copac, el scurmă pînă la buza cazanului, apucă mărginile lui cu putere şi-l ridică, ca

pămîntul de dimprejur să cadă peste banii ce se aflau dedesubt.

– Iată! grăi apoi aşezînd cazanul la depărtare de vreo trei paşi de groapă.

D-l comisar rămase cu ochii împăinjeniţi.

– E plin? întrebă el.

– Puţin lipseşte! răspunse Duţu ridicînd capacul; dacă mai pui şi pe cei din pălărie şi mai aduni şi ceea ce e la Bucureşti, îl împlineşti.

D-l comisar se plecă, pipăi şi puse mîna, ca să ridice. Nu, bogăţia aceasta întrecea toată închipuirea lui.

Era peste putinţă ca el să ducă cu el cazanul acesta: nu-i rămînea decît să ieie o parte din el, apoi să-l îngroape aiurea şi să vină altă dată ca să-l ridice.

– E bine, băiete! grăi dînsul. Acum te poţi duce. Dar du-te ca lăsat din puşcă, şi a ta o să fie vina, dacă nu-i tăcea şi vom trebui să trimitem iar după tine.

Duţu se depărtă, dar nu ca din puşcă, ci pas cu pas, mai mult de-a-ndoaselea, oprindu-se mereu.

El văzu cum d-l comisar ridică cazanul şi plecă cu el, şi-i auzi paşii după ce nu-l mai văzu şi-i venea parcă să plece în urma lui, ca să-l toace în cap şi să-şi ieie cazanul înapoi.

Dar tot mai rămăsese ceva în groapa din care scosese cazanul; el se-ntoarse înapoi şi începu să caute, să numere şi s-adune. Nu s-a bucurat de cazan cum se bucura acum de fiecare bucată pe care o găsea... Împlinise suta şi tot mai erau; trecuse miezul nopţii şi tot mai căuta! nu mai găsea şi tot nu se putea depărta de la cele două gropi.

„Am să mai vin o dată, în timpul zilei", zise el în cele din urmă şi dete pămîntul la loc, ca să astupe gropile, şi aruncă frunze uscate pe deasupra, ca să nu se cunoască urma.

X

Stanca lui Duțu era adevărată femeie, care nu zace, cînd doarme, ca un buștean, ci visează, iar visurile sunt și ele de la Dumnezeu.

Erau, ce-i drept, de cele mai multe ori foarte încurcate lucrurile pe care Stanca le vedea prin vis. I se întîmpla însă cîteodată, ceea ce li se va mai fi întîmplînd și altora, să viseze lucrurile cum ele se petrec în aievea. Vedea femeia locuri pe unde mai umblase și oameni pe care îi cunoștea, făcea lucruri pe care-și aducea aminte de-a le mai fi făcut. Ea se încredința dar însăși pe sine că nu mai visează, și-abia după ce se deștepta își dedea seamă că a visat cele ce i se arătau ca-n aievea.

De cînd cu plecarea lui Duțu la București, ea era neliniștită și durmea atît de iepurește, încît se deștepta de o sută de ori pe noapte și ațipea de o sută de ori peste zi. Totdeauna apoi, mai nainte de a adormi, vedea ca prin vis, dar știind că nu visează, fel de fel de lucruri, acum un car cu boi, altă dată un colț de pădure ori o vale întinsă, iar altă dată o babă bătrînă ori un cîne cu urechile tăiate. Erau vedenii fără de rost, închipuiri pe care și le făcea fără ca să voiască, un fel de gînduri văzute, și ar fi voit adeseori să știe ce urmează mai departe, dar totdeauna acest început de vis se perdea în visul adevărat, de care numai arareori își mai aducea aminte, după ce s-a deșteptat din somn.

Așa treceau zilele ei una după alta. Vecinii o-ntrebau mereu cînd are să se întoarcă Duțu al ei, și ea era din ce în ce mai strîmtorată, căci nu știa ce să le răspundă.

A cincea zi, în sfîrșit, se pomeni cu vătăjelul, care veni s-o ducă la primărie.

– Bine, am să mă duc, îi zise ea cuprinsă de spaimă. Așa, cum mă vezi, nu pot merge. Să mă premenesc.

Nu se mai îndoia că primarul are să-i spună că Duțu a fost prins și aruncat în temniță.

Premenindu-se, ea rămase deodată pusă pe gînduri.

Îi era parc-a mai păţit ea lucrul acesta. Nu ştia dac-a visat ori şi-a închipuit numai, dar îşi aducea aminte că s-a mai văzut ea însăşi pe sine îmbrăcîndu-se, ca să meargă la primărie, c-a mai simţit ceea ce simţea acum şi-l ştia pe Duţu legat cot la cot şi dus între doi călăraşi la subprefectură.

„Le voi fi visat – îşi zise ea – şi abia acum îmi aduc aminte, căci vede omul toate cele viitoare prin vis, dar uită cele visate."

Şi atît de tare era Stanca încredinţată că visurile nu pot să minţă, încît ea nu voia să-l creadă pe primar, cînd acesta îi spuse c-a chemat-o numai ca s-o întrebe unde s-a dus Duţu şi-n ce treabă umblă de lipseşte atîta timp de la casa lui.

Ea spuse că el a luat cinci poli şi-a plecat la Bucureşti, să-şi cumpere o pereche de boi.

N-o credea dînsa aceasta ; dar aşa a zis el şi altfel nu putea nici dînsa să zică.

Primarul dete din cap.

Cinci poli ? o pereche de boi ? la Bucureşti ? Nu credea nici el ! Dar puţin îi păsa, la urma urmelor, dacă e ori nu adevărat ceea ce spune Stanca : el avea să-şi facă raportul, spuind în el ceea ce ştie şi ceea ce i s-a spus.

– Bine – îi zise el dar Stanchei – poţi să te duci.

Stanca era încredinţată că el o minte. Duţu al ei se afla pe acolo prin apropiere, legat cot la cot între doi călăraşi : altfel nu putea să fie.

– Ce-aveţi cu el ? întrebă ea luîndu-şi inima-n dinţi. Ce vină îi găseşti ?

Primarul se uită mirat la ea.

– Ce vină ? întrebă şi el. O fi avînd el una. Eu văd numai că lipseşte din sat de atîte zile şi nu ştie nimeni unde se află.

– Nu umbla să mă înșeli – grăi dînsa – eu știu că l-ați prins și l-ați legat cot la cot: de ce ați făcut-o? unde voiți să-l duceți? Lasă-mă să vorbesc cu el.

Primarul se uită încă mai mirat la ea.

Nu-i părea nebună femeia și totuși ea vorbea într-aiurea.

„O fi știind ea ceva", își zise el. Dar nici asta nu-l privea: n-avea decît s-o mai pună și asta în raportul lui.

– Du-te acasă și stăi liniștită, îi zise el.

Stanca era mai tare-n credința ei, dar ce putea să facă! Ea se-ntoarse acasă. Îi venea pe drum să plîngă, dar îi era rușine; ar fi vrut să plîngă după ce-a sosit acasă, dar nu-i veneau lacrămile. Știa că-l duc legat cot la cot, dar inima ei îi spunea că el are să scape, și cu cît mai mult se gîndea, cu atît mai vîrtos o simțea aceasta.

Mare-i fu deci mirarea și spaima, cînd, două zile-n urmă, în revărsatul zorilor, el bătu la fereastră.

– Cum ai scăpat? îl întrebă ea buiguită de somn, după ce-i deschise ușa și-l trase iute în casă.

– Har domnului, cu față curată! răspunse el, răsuflînd din greu.

– Mulțumescu-ți ție, Maica domnului! grăi dînsa, făcîndu-și de trei ori cruce. Mare minune visul! Dar cum și unde te-au prins?

Dacă n-ar fi fost întunerec, Stanca s-ar fi speriat văzînd roșața din obrajii lui.

Își pusese omul tare-n gînd că n-o să mai mintă și-i era peste putință să spună adevărul.

– La București, zise el. Mă aflam într-un loc, unde mă dusesem, așa din întîmplare, și beam un pahar de vin, cînd deodată mă pomenesc că mi-au furat banii...

– Polii tăi, cei cinci poli? strigă ea îngrozită.

– Da! răspunse el înecîndu-se și dîndu-se un pas înapoi, pentru ca nu cumva ea să sară la el și să-i scoată ochii cu ghearele.

Ce-ar fi făcut ea, dac-ar fi știut că nu cinci poli, ci mii de lei erau ! ?

– Da, cu cinci poli, repetă el.

– Te-ai îmbătat, ticălosule ! îl înfruntă ea cu asprime.

– Zău că eram treaz, se dezvinovăți el.

– Atunci, cum i-au putut fura de la tine ?

– Uite – grăi el strîmtorat – s-a apropiat careva de mine și a pus mîna pe ei.

– Bine – zise ea luîndu-l de scurt – cum s-a putut apropia fără ca să simți ?

– De – răspunse el mai strîmtorat – uite așa, s-a apropiat.

– Cine ?

– Mai știu și eu ! ?

– Bine, dobitocule, să fi chemat poliția, ca să caute și să-ți găsești banii !

– Heh ! răspunse el suspinînd din greu. Unde să mai chem eu poliția ? Au chemat-o ei și comisarul m-a scos pe mine vinovat, încît mulțumesc lui Dumnezeu că mă văd scăpat. Așa-i în orașele mari : păgubașul pate rușinea.

Stanca tot nu putea să înțeleagă lucrul acesta.

– Cine era cu tine ? întrebă ea aspru.

Duțu iar se dete un pas înapoi : era peste putință să-i spună el Stanchei cine era cu el.

– Ei, de ! ce să zic !? gîngăvi el. Erau fel de fel... Omul nu se prea uită cînd merge la astfel de locuri...

– Unde aveai banii ? urmă ea cu întrebările.

– Erau – zise el în pripa vorbei – în portofelul pe care-l aveam în buzunarul de dinlăuntru al hainei.

Stanca se uită cu ochii mari la el.

Portofel ! în buzunarul de dinlăuntru al hainei !

Ea băgă și așa prin întunerec de seamă că el era îmbrăcat nemțește și, dezmeticindu-se, abia acum își aduse aminte de starea în care se afla el în ajunul plecării lui și de banii de aur pe care-i găsise la căpătîiul lui.

— Duţule, Duţule! grăi dînsa cuprinsă de amărîciune, te bate Dumnezeu pentru că ai umblat cu minciuni şi vrei să mă înşeli pe mine, care-ţi sunt soţie cu credinţă. De ce ţi-ai lepădat portul? De ce ai îmbrăcat haine străine!?

Duţu era prăpădit: se dăduse de gol şi nu-i mai rămînea decît să spună întregul adevăr.

— Uite — zise el înecîndu-se la fiecare vorbă — aşa au venit lucrurile, şi dacă-ţi voi spune adevărul întreg, o să înţelegi şi tu că aşa au venit, că nu se putea altfel.

— Înţeleg eu şi fără ca să-mi spui tu, căci nu sunt atît de proastă cum mă crezi, întîmpină dînsa. De unde aveai banii de aur pe care i-am găsit la căpătîiul tău?

Duţu se cutremură în tot trupul.

— Să vezi, răspunse el apropiindu-se puţin. Săpînd atunci, cînd am trimis pe Dumitru la tine, am găsit o comoară, un cazan plin de bani şi de scule.

— Minţi, strigă ea. Să-mi pui sufletul în palmă şi nu te cred!

Era peste putinţă ca el să găsească o comoară şi să nu-i spună şi ei. Dar puţin îi păsa ei, la urma urmelor, de unde a luat el banii.

— Ce-ai făcut cu ei? întrebă ea cu patimă.

— I-am vîndut — bîlbăi dînsul — am luat hîrtii pentru ei, iar hîrtiile le-au furat de la mine din buzunar.

— Toate?

— Toate!

— Erau multe?

— Cîteva mii de lei.

Stanchei îi venea să se arunce la el şi să-i scoată ochii cu ghearele. Nu credea că el a găsit o comoară, dar banii erau bani, de orişiunde i-ar fi luat: cum să-i fure de la el, din buzunarul de dinlăuntru? Se vede că se apropiase cineva foarte tare de dînsul.

— A fost — grăi dînsa cu mînie oarbă — vreo femeie, care s-a gudurat pe lîngă tine. Nu minţi, că ştiu, ştiu c-aşa a fost.

– Da, răspunse el. Eu nu voiam s-o las, ea nu se lăsa, şi-n îmbrînceala asta a luat portofelul de la mine.

– Minţi ! strigă ea.

Asta n-o mai putea înghiţi. Prea era afară din cale !

Fără ca să mai zică vreo vorbă, ea se îmbrăcă, luă din pat pe copilul mai mic, pe care-l avea la sîn, şi plecă cu el în braţe la părinţii ei.

Duţu se uita la ea şi nu ştia ce să facă.

Îi venea s-o roage şi ştia că numai degeaba ar face-o. Îi venea s-o oprească şi simţea că nu poate. Îi venea s-o bată şi nu îndrăznea.

– Ce faci ? unde te duci ? întrebă el, cînd văzu că dînsa pleacă.

– Eu nu pot să trăiesc cu un om ca tine, care s-a încărcat cu toate păcatele, grăi dînsa. Pe capul tău şi numai pe al tău să cadă toate !

Duţu rămase încremenit în urma ei.

Crezuse c-a scăpat de toate şi abia acum se-ncepeau cele grele.

De ! Nu degeaba era afurisită comoara aceea ?

Aghiasmă, tămîie, molitfă : numai aceste puteau să-l mai scape.

XI

– Minte, maică, minte ! strigă Stanca. A minţit cînd a zis că se duce la Bucureşti, ca să cumpere o pereche de boi ; minte şi acum : nu-l răbda pe el inima să nu-mi spună mie, dac-ar fi găsit vreo comoară ; altfel mi-ar fi vorbit, dacă i-ar fi furat în adevăr cineva banii ! O spunea parcă-i părea rău c-a găsit comoara şi parcă se bucura că i s-au furat banii. Minte : cine ştie pe unde-a umblat şi ce-a făcut ! ?

– De ! grăi bătrîna. O fi minţit şi cînd ţi-a spus că femeia aceea a umblat să-l momească.

– Fără doar şi poate ! strigă iar Stanca. Nu mi-o spunea el aceasta, dacă era adevărat.

– Atunci ce mai ai cu el ? întîmpină bătrîna. Orişice ar fi făcut, ţi-e bărbat şi aveţi copii...

– Nu, o dată cu capul nu ! o întrerupse Stanca. Cum să trăieşti cu un om care minte ! ? Stai mereu cu inima îndoită şi nu ştii clipa în care te bagă-n primejdie. Mi-e frică, mamă, să stau în casă cu el. Auzi d-ta ! zice c-a scăpat cu faţă curată şi eu îl văd că minte : le va fi dat călăraşilor ceva, ca să-l facă scăpat, şi crede, prostul, că acum s-au mîntuit toate.

Atît de sigură era despre aceasta, încît nici nu se albise de ziuă, cînd se duse la primarul acasă, pentru ca să ştiricească şi să afle cum a scăpat Duţu.

Primarul iar se uită lung la ea.

Ştia omul că el nu l-a dat pe Duţu legat în paza călăraşilor. Dacă era însă adevărat că Duţu a fost prins la Bucureşti, trebuia să fie ceva la mijloc.

– De ce l-o fi prins comisarul de la Bucureşti ? întrebă el. Ce crezi tu ?

– Eu cred că minte, răspunse ea. Nici n-a fost el pe la Bucureşti.

– De unde o scoţi asta ?

– Dacă zice el c-a fost – zise ea – să vede că n-a fost !

– Ei, bine – întrebă iar primarul – ţi-a spus el că a scăpat din mînile călăraşilor ?

– Nu ! răspunse ea, dar tocmai asta dovedeşte că din mînile călăraşilor a scăpat.

Primarul stete cîtva timp pe gînduri. Cu femeia asta nu putea el să se înţeleagă. Nici că era aceasta treaba lui : îi era destul că-l ştia pe Duţu întors la casa lui.

– Fii liniştită, că le descurc eu toate, îi zise dar Stanchei, apoi se duse la primărie şi-i dete vătăjelului porunca să meargă cu doi oameni de caraulă, ca să-l ieie

pe Duțu și, mort ori viu, legat ori nelegat, să-l ducă la subprefectură. Celelalte priveau pe subprefect.

Lui Duțu nici prin vis nu i-ar fi trecut una ca asta. Se știa omul pus la cale cu domnul comisar și curat ca lumina soarelui.

O singură grijă mai avea el: aghiasmă, tămîie și molitfă.

Cît pentru aghiasmă și tămîie, lucrul era lămurit: le găsea la popa fără ca să mai spună ce vrea cu ele. Cu molitfa însă era încurcat. Nu putea să-i arete popii banii.

Un om deștept ca Duțu știe însă să iasă din toate încurcăturile. El își luă căciula mocănească, îi descusu puțin fundul, vîrî banii în ea și cusu iar fundul la loc.

„Așa! zise apoi. Am să i-o pun pe masă, ca să citească molitfa pe ea, ca să-mi treacă durerea de cap. O să se întoarcă apoi și Stanca."

Așa-l găsi vătăjelul, care lăsase caraula la ușă.

Duțu nu se bucura de întîmplarea aceasta. Ar fi ținut să-și facă mai înainte rostul cu molitfa. Dar, la urma urmelor, era numai prostia primarului la mijloc. Ce știa țopîrlanul de primar? N-avea decît să-i spună subprefectului cum s-au petrecut lucrurile cu domnul comisar, pentru ca mare rușine să pată primarul.

– Nu mai e nevoie să-și mai piardă și oamenii de caraulă ziua; mă duc de bunăvoie, zise el, și-și puse căciula-n cap, ca să n-o lase acasă, deși mult ar fi dat să n-aibă banii la dînsul, fără de molitfă.

– N-am zis eu că minte? strigă iar Stanca, cînd află că l-au luat pe Duțu să-l ducă la subprefectură, ce-i drept, nu legat cot la cot, nici între călărași, dar nici cu fața curată.

Trebuia să meargă și ea, să știricească și să afle adevărul. Își luă dar copilul în brațe, lăsă casa-n grija bătrînilor și – după el, ca să-l ajungă pe drum.

Nu l-a ajuns, dar sosi și ea cînd vătăjelul îl dete-n paza călărașilor.

Stanca începu să plîngă. Nu era legat nici acum cot la cot, dar puțin numai lipsea, și ea vedea cum călărașii îl duc la Focșani.

Duțu se simțea foarte mîngăiat în sufletul lui.

Degeaba! Stanca lui, tot Stanca lui!

– Lasă – îi zise el – nu-ți face inimă rea : o să vezi tu ce rușine o să pată cu toții!

– O să pați tu rușinea, răspunse ea. N-o să te ierte Dumnezeu c-ai umblat să mă înșeli pe mine.

Duțu începu să tremure.

„Da! își zise el în gîndul lui, n-oi fi avînd vina pe care mi-o dau, dar vinovat sunt – și Dumnezeu le știe toate."

Afurisita de căciulă! Îi venea să i-o deie Stanchei, dar era păcat s-o mai molipsească și pe ea ; îi venea s-o arunce cît colo, dar era păcat și asta!

Nici că mai avea însă timp să scape de căciulă, fiindcă-l luară și-l duseră la domnul pomojnic, care citise raportul primarului și hotărîse-n gîndul lui că lucrul nu-l privește pe el și că trebuie să-l trimită pe Duțu la Focșani.

– Tu ești Duțu al lui Ene? întrebă el scobindu-se cam obosit în nas.

– Să trăiești, domnule subprefect, eu sunt! răspunse Duțu milităréște.

D-l pomojnic se mai învioră.

– Sergent în compania de geniu? urmă el.

– Da, domnule subprefect, în compania de geniu!

– Unde ai lipsit cele din urmă cîteva zile?

Duțu făcu un pas înainte, se uită împrejurul lui, apoi iar luă poziţiune militărească.

Nu-l mai încurcau pe el asemenea întrebări.

Se-ncurcă cine nu știe ce are să facă ori să zică : el știa că are să spună adevărul – pînă la fundul căciulii.

Îl și spuse.

Pomojnicul își scoase briceagul și începu să-și curățe unghiile. Peste puțin însă el lăsă briceagul pe masă și ascultă mai cu luare-aminte.

Era o halima întreagă ceea ce-i spunea Duțu, și i le spunea toate ca și cînd le-ar fi învățat pe de rost și cu atîta nepăsare, încît era peste putință să crezi că el e cel ce-a pățit cele povestite.

– Cine te-a pus la cale să-mi spui povestea aceasta ? întrebă el în cele din urmă.

– Nu e poveste, domnule – întîmpină Duțu jignit – ți-am spus lucrurile așa cum ele s-au petrecut.

– Tare mai ești deștept și prea îi crezi proști pe ceilalți, zise pomojnicul. Nici că se pot petrece lucrurile cum le-ai povestit tu. Dacă era adevărat, măi, că ai găsit o comoară, o parte din ea este a ta, ți-o dă legea : unde ți-e partea ?

Era ceva în fundul căciulii, pe care Duțu o ținea în mînă ; despre asta însă el nu putea să vorbească nimic.

– Dacă nu mi-a dat-o domnul comisar, nu a mea e vina, răspunse el strîmtorat.

– Cum îl cheamă pe comisarul acela ? întrebă pomojnicul rîzînd de strîmtorarea în care-l băgase pe Duțu.

– Nu știu – răspunse Duțu – nu mi-a spus.

– La care secție ?

Duțu dete din umeri.

– Nu știu – zise el iar – căci m-a dus la el acasă, iar nu la secțiune.

– Vezi cum te-ncurci în minciunile tale, grăi pomojnicul. Ceea ce spui tu nu e cu putință. Dac-ar fi lucrurile cum zici, ar trebui să ai o hîrtie la mînă. Așa numai cu vorba zisă nu ia nimeni o comoară în primire. De, băiete, n-am ce să-ți fac, urmă el nepăsător. Să te descurci cum știi : mie nu-mi rămîne decît să te trimit la prefectură, pentru ca prefectul să te deie în seama procurorului. O să scapi apoi, dacă nu ești vinovat.

Duțu începu să se scarpine în cap.

– Asta o să ție cam mult, zise el cuprins de grijă.

Nu-i era destul c-a perdut cei cinci poli ; mai perdea acum și cîteva zile de lucru.

– Tocmai așa mult nu, îl mîngiie pomojnicul. O săptămînă, două, pînă ce se face întrebarea la București și vine răspunsul.

Duțu se scărpină din nou în cap și iar stetea la îndoială, dacă nu cumva visează.

– Domnule pomojnic – grăi el ca-ntr-aiurea – mie-mi vine un gînd urît. Dar dacă comisarul acela nici nu era comisar, ci vreun pungaș !? Mare păcat ! urmă el așa pentru dînsul. Costică acela, și Lina, și femeile acelea tare seamănă a ceată de pungași.

Pomojnicul rămase pus pe gînduri.

Lucrul acesta nu era peste putință.

– De ! zise el, o s-o descurce procurorul și asta. Dacă-i dovedești, scapi tu ; dar pîn-atunci ai să stai la închisoare.

– Dar dacă nu-i pot dovedi ? Cum să-i pot dovedi, întîmpină Duțu deznădăjduit.

– Nu știu, grăi pomojnicul. O să vezi cum îi face. Să știi numai că mare minune ar fi, dac-ai scăpa pînă la toamnă. Prin multe ai să treci, băiete !

Duțu-și simți fruntea plină de sudori reci. Ștergîndu-le cu mîneca cămășii, el se uită la pomojnic parcă-i venea să steie la îndoială, dacă nu cumva și ăsta e tot vreun pungaș, care-i face spaimă, pentru ca să puie mîna pe fundul căciulii.

Cînd o să se sfîrșească aceste ? Prin cîte o să mai treacă el ? Nu mai încăpea nici o îndoială că astfel vor merge lucrurile, cîtă vreme popa nu-și va fi citit molitfa.

– Domnule subprefect – zise el – dacă-i așa și dacă nu mai e chip să scap, dă-mi voie să-i dau nevestei căciula aceasta, ca să-mi aducă o pălărie în locul ei.

– Dă-i-o, băiete ! răspunse pomojnicul, ca să se sfîrşească odată.

Duţu se duse pînă la uşă şi-i făcu Stanchei semn să vie la dînsul.

– Pe mine o să mă ducă la Focşani şi numai bunul Dumnezeu ştie cînd voi scăpa, dacă nu mă ajuţi tu, grăi dînsul muiat.

– Cum să nu te ajut, Duţule ! ? întîmpină ea speriată. Spune-mi, ce să fac ?

– Uite – zise el încet – în fundul căciulii ăşteia sunt banii ce mi-au mai rămas din comoară. Să nu te pună păcatul să-i atingi, că sunt blestemaţi şi mare năpaste o să-ţi cadă şi ţie pe cap. Ia căciula aşa cum o vezi şi du-te cu ea la popa, ca să citească pe ea o molitfă de dezlegare, apoi poţi să faci ce vrei cu banii. Dar nu cumva să-i spui popii ce ai în fundul căciulii.

Stanca se dete trei paşi îndărăt.

Care va să zică asta era : a pus omul mîna pe bani legaţi cu blestem.

Acum le înţelegea toate.

– Ba să mă ferească sfîntul ! grăi dînsa îngrozită. Nu vezi tu ce-ai ajuns de cînd te-ai spurcat cu banii aceia ! ? Eu nu-mi dau necuratului sufletul !

Luîndu-şi apoi avînt, ea intră fără de sfială şi se duse la domnul pomojnic.

– Să nu-l crezi, domnule subprefect, căci orişice-ar zice, necuratul vorbeşte printr-însul, şi orişice-ar face, necuratul îl pune la cale.

Domnul pomojnic se uită sperios la ea.

– Nu te mira – urmă dînsa – arătînd spre căciula din mîna lui Duţu. Uite, acolo în fundul căciulii ! A călcat omul în urmă rea şi-a căzut în stăpînirea lui ucigă-l-toaca, care l-a dus la o comoară fermecată şi l-a purtat nu ştie nici el pe unde şi l-a pus să facă nu ştie nici el ce. Caută-n fundul căciulii : acolo e comoara !

Lui Duțu iar îi venea să fugă. Îi mai rămăsese și lui un crîmpei din comoara lui ; să-l piardă acum și pe acesta ! ? Prea era de batjocură !

– Nu e comoara, domnule subprefect, grăi dînsul muiat. Sunt numai firimiturile ce-au rămas în groapă. Iac-un lucru de nimic. Cel puțin atît să-mi rămîie și mie.

Domnul pomojnic începu să se dezmeticească.

Care va să zică tot era ceva la mijloc.

El închise ușa, ca să fie mai adăpostit, apoi voi să ieie căciula de la Duțu.

– Nu pune mîna – îi zise Duțu – c-o să te căiești !

– Nu te teme, băiete – întîmpină pomojnicul zîmbind – că de mine nu se prinde.

Luînd apoi căciula, îi descusu fundul cu briceagul și vărsă banii pe masă.

Erau peste o sută de monede, unele mai mici, altele mai mari. El începu să le examineze, ca să vadă din ce timp sunt, și cu cît mai mult le examina, ochii îi erau tot mai împăinjeniți.

– Erau mulți ? întrebă el în cele din urmă.

– Un cazan întreg, tot bani de aceștia și scule, răspunse Duțu încă mai muiat.

Ochii pomojnicului se împăinjeniră de tot.

– Uite, băiete – zise el – eu văd că ești nevinovat, dar n-am ce să-ți fac ; trebuie să te trimit la Focșani, ca să se descurce lucrul. Dacă e adevărat comisar cel ce ți-a luat comoara, o să capeți și tu o parte din ea ; iar dacă e vreun pungaș, i se va căuta urma și tu tot îți capeți partea.

– Nu-mi trebuie, domnule, nu-mi trebuie ; mulțumesc lui Dumnezeu c-am scăpat de ispită ! grăi Duțu ușurat. Am fost om sărac, dar mulțumit cu sărăcia mea și nu mă dedeam pe nici un bogat, nu rîvneam la bogăție : de cînd am găsit comoara aceea, nu mai am liniște, mi-am perdut rostul, m-am smintit parcă. Nu-mi trebuie !

Ochii Stanchii se umplură de văpaie.

– Vezi, Duțule – grăi dînsa – a fost destul să dai căciula din mînă, pentru ca să fii om iar în toată firea.

– Ia-i, domnule subprefect, ia-i și pe aceia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul ! Dă-mi șapte poli, atît am cheltuit cu drumul – adăugă Duțu – și fă ce vrei cu ei.

– Lasă polii, Duțule, îl întrerupse Stanca. Tu i-ai făcut și iar o să faci alții. Nu degeaba i-ai cheltuit : ai umblat prin lume și ai învățat minte ! Ia-i, domnule subprefect, și lasă-l să se-ntoarcă la sapa lui, ca să muncească mai departe !

– Asta nu merge așa, întîmpină pomojnicul. Lucrurile trebuie să se descurce.

– Descurcă-le d-ta – grăi Duțu – și ce-i găsi, să ai. Zi că d-ta ai găsit comoara. Du-te la „Dacia“ și ia-o pe Lina aceea de scurt, că te pune la cale ; du-te la d-na Tereza, c-o găsești d-ta și afli cine-a fost comisarul.

Pomojnicul stete cîtva timp pe gînduri.

De ! era greu să nu-l asculte și ușor să facă ceea ce îi zicea el.

„Mă prefac bolnav – își zise el – și iau un concediu de vreo opt zile, ca să consult medicii de la București. Celelalte se fac ele de ele.“

– Bine – grăi dînsul – dar dacă lucrul se află, tot o să te poarte pe la Focșani și pe la București.

– Fă-l așa, ca să nu se afle, întîmpină Duțu. D-ta n-ai de ce să te temi, fiindcă umbli după bani, pe care ți i-am dat pentru că eu n-am ce să fac cu ei. Ei se tem, și n-au să spună nimănui nimic : o să le pară bine, dacă-i faci scăpați ca pe mine.

– O să spuneți însă voi, grăi pomojnicul cu jumătate de gură.

Duțu se uită lung la Stanca.

– Ai auzit ? îi zise el. Eu nu pot vorbi : pe sufletul tău să cadă păcatul, dacă răsuflă ceva.

– Pe al meu ! răspunse Stanca.

Pomojnicul nu mai stete pe gînduri.

– Du-te, băiete, grăi dînsul. Ia-ţi căciula şi spune că ţi-a povestit cineva ceea ce ai păţit.

Duţu-şi făcu de trei ori cruce, apoi ieşi lăsînd căciula molipsită pe masa cu banii.

– Fereşte, doamne, pe toată lumea de ispită! grăi Stanca, uitîndu-se cu milă la domnul pomojnic, apoi plecă şi ea în urma soţului său.

XII

Viscolea de-ai fi crezut că are să se prăpădească pămîntul şi d-l pomojnic, sculat abia de două zile din pat, şedea cu medicul plăşii la gura sobei.

– Domnişoara Lina era plecată – zise el – şi nu putea nimeni să-mi spună unde s-a dus şi cînd se-ntoarce. Am căutat pe samsarul Şvarţ. Ovreul nu ştia nimic şi zicea să-l duc la poliţie, dacă-l bănuiesc de ceva. Simţea, mişelul, că mă feresc de poliţie. L-am întrebat dacă nu cumva cunoaşte pe o damă Tereza. El se uită mirat la mine, încît puteam să văd că nu ştia nimic despre cele petrecute, după ce el se despărţise de Costică. Îi povestii istoria cu portofelul şi cu comisarul. Era furios şi le ştia acum toate. „Pungaşul acesta nu poate să fie decît Achil Panaiot, zise el. Să te bizui, te rog, pe mine, că am să le deslușesc eu toate." Nici c-aş fi putut să fac altfel. Ne-am dat dar întîlnire, şi peste cîteva ceasuri el a şi venit să-mi spună că domnişoara Lina a şi plecat cu Achil Panaiot spre Predeal, doamna Tereza a plecat şi ea cu două dintre nepoatele ei la Tuşnad, iar Costică era, după toată probabilitatea, cu ele.

Ce eram să fac?

– Eu m-aş fi mulţumit cu banii pe care mi-i lăsase ţăranul – grăi medicul – şi m-aş fi întors acasă.

– Te-nşeli – întîmpină d-l pomojnic – o crezi aceasta acum, dar făceai tot ca mine. Era peste putinţă să mă împac cu gîndul că oamenii aceştia scapă, după ce au făcut o pungăşie atît de mare.

– Îi denunţam ! grăi medicul.

– Nu – zise d-l pomojnic rîzînd – nici asta n-o făceai. Dacă-i denunţam, iar îl încurcam pe Duţu şi trebuia să dau din mînă şi monedele primite de la el.

– Era însă o nebunie să-i urmăreşti, întîmpină medicul. Cum să-i găseşti şi ce să le faci ?

– Aibi răbdare – grăi d-l pomojnic – c-o să ţi le spun toate. O nebunie ar fi fost, dac-aş fi plecat singur : cu un om ca Şvarţ te duci însă pînă-n fundul iadului. Nu poate nimeni să-şi închipuiască ce e-n stare să dreagă şi să-nvîrtă un om ca Şvarţ, cînd i s-a vîrît dracul sub piele. M-a dus la un medic şi mi-a scos adeverinţă că sunt greu bolnav şi am neapărată nevoie de un concediu mai lung, mi-a obţinut prelungirea concediului pe încă şase săptămîni, mi-a luat paşaport şi mi-a vîndut monedele cu aproape patru mii de lei : n-aveam dar decît să-l însoţesc, căci toate celelalte le făcea el. Pe drum umbla din vagon în vagon, prindea vorbă cu călători, cu conductori, cu funcţionari de pe la gări, mai ales cu toţi ovreii, şi încă mai nainte de a fi sosit la Predeal, noi ştiam că Lina şi Achil au trecut cu bilet luat pînă la Viena, doamna Tereza nu s-a dus cu nepoatele sale la Tuşnad, ci la Pesta, iar Costică s-a dus singur la Triest. Trecuseră cinci zile la mijloc ; nu ne-am mai oprit dar la Pesta, ci am trecut înainte spre Viena, pentru ca nu cumva să perdem urma lui Achil Panaiot. Cum să-i găsim însă aici pe fugari ? Am tras la „Hotel Metropole“ şi chiar în ziua sosirii noastre ne-am încredinţat din listele de călători publicate prin ziare, că în timpul celor din urmă opt zile nici un Achil Panaiot n-a sosit la Viena. Şvarţ era cu toate aceste sigur că Achil Pa-

naiot se află în Viena, însă sub un alt nume. El s-a pus dar în legătură cu ovreimea și mai ales cu samsarii, m-a purtat pe la toate localurile de petrecere, a știricit pe la negoțătorii de antichități și a treia zi noi știam că în timpul celor din urmă zile s-au vîndut multe monede vechi și că acela care le-a vîndut se numea Aristide Melioti și era om de vreo treizeci și cinci de ani, scurt și cam gros, însoțit de o damă tînără și cam plină la trup, fără îndoială Achil al nostru. Poți să-ți închipuiești furia cu care-i urmăream acum după ce dăduserăm de urma lor. Ne aflam însă la Viena și poliția simțise că urmărim pe cineva și ne urmărea și ea pe noi.

– Nu mai rămîne decît să vă văd arestați, grăi medicul rîzînd.

– Aibi răbdare – întîmpină pomojnicul – că o să le vezi toate. La Viena, unde Șvarț avea cele mai întinse legături, lucrul nu prea era cu putință. Abia începuse poliția să ne urmărească și Șvarț nu numai a fost vestit despre aceasta, dar s-a și pus prin amicii săi în înțelegere cu agentul secret care ne urmărea și acesta, pentru 200 fl., s-a angajat să ne deie mînă de ajutor. Prin el am aflat apoi, că acel Aristid Melioti a stat cu soția sa tot în „Hotel Metropole", unde eram trași noi, dar era plecat de două zile la Paris ! Nu mai încăpea îndoială că grecul l-a văzut pe Șvarț și, dînd cu socoteală că e urmărit, a fugit din Viena.

– Voi după ei ! strigă medicul rîzînd din nou. Mă rămășesc c-o să alergați astfel prin toate orașele mari din Europa.

– Și ce perdeam !? grăi pomojnicul. Riscam să cheltuiesc banii luați de la țăran în o călătorie prin Europa, dar puteam s-ajung om bogat, dacă-i găseam la timp.

– Vorba e însă, că era o nebunie să crezi că-i poți găsi !

– Te-nșeli, zise pomojnicul. Eram siguri că avem să-i găsim și grija noastră era numai să-i ajungem cît mai

curînd, fiindcă Panaiot, om ușuratic din fire, făcea cheltuieli nebunești și, știindu-se urmărit, nu mai vindea monedele și sculele, ci le dedea, așa-zicînd, de pomană. Am luat dar cele mai întinse măsuri de precauțiune. Șvarț a primit o mulțime de recomandațiuni, dintre care una pentru un agent al poliției din Paris, căruia i-am dat prin o depeșă signalmentele fugarilor. Eu urmăream, așa ziceam în depeșă, pe soția mea, Lina, care a fugit cu un amic al meu. Deoarece Panaiot n-avea decît să citească listele de călători, pentru ca să știe unde ne aflăm, am plecat din Viena eu cu pașaportul unui anume Iosef Iacek, iară Șvarț cu al unui oarecare Aron Blau.

– Așa cred și eu c-o să-i găsiți, grăi medicul.

– Stăi să vezi, urmă d-l pomojnic. Știam că ei au luat bilet pînă la Paris, și pe calea ferată i-am urmărit pînă la Passau. Aici însă le-am perdut urma. Nu mai știa nimeni nimic despre un domn care călătorea cu o damă ce nu știa decît romînește. Tot astfel agentul nostru, care ne-a primit la gara din Paris, ne-a încredințat că persoanele urmărite de noi n-au sosit la Paris. Achil se afla cu toate aceste la Paris, nu însă însoțit de Lina. După unsprezece zile am aflat, în sfîrșit, că la Passau el a părăsit pe Lina și a urmat călătoria cu o italiancă de la trupa de balet a operei din Viena, care plecase cîteva ceasuri mai nainte și-l așteptase la Passau. Acum însă el era plecat spre Italia.

Medicul începu să bănuiască pe d-l pomojnic că-i spune o istorie născocită de dînsul, spre a ascunde adevăratul scop al lungei sale călătorii. Îi era însă greu să mărturisească bănuiala aceasta.

– Dar domnișoara Lina ce s-a făcut? întrebă el cam în bătaie de joc.

– S-a-ntors la Viena și de acolo la București, răspunse pomojnicul. Eram hotărît să fac și eu tot ca dînsa. Lasă că concediul era pe sfîrșite, dar nici din bani nu-mi rămăseseră decît vreo mie cinci sute de lei;

Şvarț însă era gata să-l urmărească și singur, și ar fi fost o nebunie să-l las pe el singur la cîștig, după ce cheltuisem peste două mii de lei. M-am învoit dar ca el să-mi obție o nouă prelungire de concediu, și am subscris o poliță de două mii de lei, pe care el a scontat-o prin mijlocirea unui bancher din Viena.

Medicul nu se mai îndoia că d-l pomojnic spune povești, care nici nu s-au petrecut, nici nu se pot petrece.

– L-ai găsit ori nu? întrebă el nerăbdător.

– Da – răspunse d-l pomojnic – după aproape patru luni de zile, în decemvrie, după ce am colindat în cîteva rînduri țările din Apus și după ce el schimbase patru femei, care toate l-au despuiat și jefuit.

La Monte-Carlo, de unde Achil ne scăpase într-un rînd, am găsit pe Costică, de la care am aflat că d-na Tereza are la Pesta un stabiliment foarte elegant, care merge foarte rău, iar Achil Panaiot a deschis la Marsilia un tripou, cu care voia să cîștige ceea ce perduse. Era dusă comoara.

– Eu tot m-aș fi dus și la Marsilia, zise medicul cu ironie. Pe vorbele unui om ca Costică nu se poate pune nici un temei.

– Tot așa am raționat și eu, întîmpină d-l pomojnic zîmbind. Să meargă, mi-am zis, și suta unde s-a dus mia. Am plecat dar la Marsilia. Mișelul de Costică a vestit însă pe Panaiot și chiar în ziua sosirii noastre noi am fost arestați.

– De ce? întrebă medicul surprins.

– Pentru că umblam cu pașapoartele falșe, răspunse d-l pomojnic rîzînd. N-avea Panaiot decît să spună adevăratele noastre nume, pentru ca să ne bage în încurcătura aceasta.

– Și cum ați scăpat? întrebă medicul, care începu iar să creadă.

– Prin bunăvoința lui Achil Panaiot, răspunse d-l pomojnic. Urmăream, precum știi, pe soția mea și pe se-

ducătorul ei. N-ar fi avut Achil decît să spună că mințim, pentru ca să ne încurce și mai rău. Se bucura însă și el că poate scăpa și a confirmat minciuna ticluită de noi. Era o frumusețe cînd comisarul m-a întrebat dacă nu cumva fugarii au luat cu dînșii bani, scule ori alte efecte, dacă n-am vreo pretențiune față cu Achil Panaiot. „Nimic! nici una!" răspunsei, lăpădîndu-mă ca de satana și mulțumit că pot scăpa cu față curată.

Acum nu mai credea medicul nimic.

– Ceea ce dovedește – zise el în bătaie de joc – că avea țăranul dreptate, cînd zicea că comoara era în adevăr blestămată, ca nimeni să n-aibă folos de ea.

– Te-nșeli! răspunse pomojnicul. De orișicare bogăție se folosește numai cel ce știe s-o prețuiască: s-au folosit și de comoara aceasta mulți. Nu s-a folosit țăranul, pentru care bogăția era un fel de năpaste, nici Achil Panaiot, care nu se simte bine cîtă vreme mai are vreun ban în pungă: se vor fi folosit însă femeile care l-au despuiat pe Achil, și s-a folosit îndeosebi domnișoara Lina, care s-a întors la București cu mulți bani, cel puțin patruzeci de mii de lei, precum a aflat Șvarț.

– Umblă să te despăgubești de la ea, grăi medicul începînd iar să creadă.

– Tocmai acesta e lucrul pentru care cer ajutorul tău, răspunse d-l pomojnic. Să vezi, urmă el. După întoarcerea mea la București, m-am înțeles cu Șvarț să mă duc la ea. Am fost și i-am povestit toate amănuntele și am sfătuit-o să între la învoială cu el și să scape de un proces pe cît se poate de primejdios pentru dînsa. Putea să vadă că le știu toate foarte bine: negă cu toate acestea și zice că nimeni nu poate s-o dovedească.

– Pune-o față-n față cu țăranul! strigă medicul aprins.

– Tocmai acesta e lucrul pentru care cer ajutorul tău! răspunse iar domnul pomojnic. Mă tem că el nu va voi să vie cu mine la București. Eu am trimis să mi-l

aducă mîne aici : te rog să-l încurci, ca să-ți facă mărturisirea, căci nu-i mai rămîne apoi decît să intre în voile noastre.

– Sarcina nu-mi pare de loc grea, dacă-i vom face și lui parte ! strigă medicul voios.

XIII

Domnul doctor, om în toată firea, își perduse cu desăvîrșire sărita.

Prietenul său, pomojnicul, i se plînsese în ajunul plecării sale că are grozave dureri de cap și nu poate durmi, și-i ceruse o adeverință de boală, ca să-și ieie concediu. I-a dat adeverința. Nu prea semăna, ce-i drept, a om bolnav, dar e foarte greu să te dumirești asupra celor ce se petrec în capul unui om, și i-a dat adeverința – nu pentru că îl știa bolnav, ci pentru că avea trebuință de ea. Se fac asemenea servicii prietenești.

Întorcîndu-se din lunga sa călătorie, d-l pomojnic a adus cu dînsul o mulțime de adeverințe de la medici de prin deosebite orașe : se constată în toate că suferă de o perturbațiune nervoasă. Luase și adeverințele aceste, fiindcă avea trebuință de ele, ca să justifice îndelungata sa absență.

Sosit acasă, d-l pomojnic s-a pus în pat și-a zăcut timp de șaptesprezece zile. D-l doctor l-a căutat și le spunea tuturora că e greu bolnav. Chiar dacă n-ar fi fost în adevăr, așa trebuia să pară, pentru ca omul să nu-și piardă slujba.

Acum d-l pomojnic se simțea mai bine și se sculase din pat. Nu e, ce-i drept, greu lucru să dai sănătate unui om pe care nu-l socotești bolnav ; d-l doctor era cu toate aceste foarte mulțumit că poate să le spună tuturora că el a obținut, prin procedura lui, în puține zile rezultate

pe care celebritățile din străinătate n-au putut să le obție în cinci luni.

Şi asta era un fel de comoară.

Deodată comoara aceasta a început să sece.

Luase înțelegere cu prietenul său ca dimineața, cînd va sosi Duțu, să-l primească el singur, ca ținînd loc de subprefect. După planul pe care și-l făcuseră, avea să spună că d-l pomojnic a găsit în sfîrșit comoara, a prins și pe Lina, și pe comisar, și-a venit acum ordin de la guvern ca Duțu să se legitimeze ca adevăratul descoperitor al comorii, pentru ca să-și primească partea.

Duțu însă n-a venit nici de astă dată singur, ci însoțit de nevastă-sa, care era hotărîtă să nu-l lase singur.

– D-ta n-ai ce să cauți aici, îi zise medicul. Eu am să vorbesc numai cu bărbatul d-tale !

– Nu se poate – domnule subprefect – răspunse Stanca foarte hotărîtă. El e soldat, se teme de cei mai mari decît dînsul și nu îndrăznește să vorbească dezghețat : eu nu mă tem de nimeni ! Trebuie să știu de ce l-ați chemat aici !

Medicul se uită mirat la ea. Îi venea, parcă, s-o ieie drept o smintită, și se temea s-o irite prin contraziceri.

– N-are să se teamă de nimic – zise el ca s-o potolească – fiindcă nu la rău, ci la bine a fost chemat aici. Poți să-l lași liniștită !

– Știu eu binele acela, grăi Stanca. Să mă ferească sfîntul de el !

Duțu-i făcu semn să iasă, ca să nu-l bage-n vreo nouă încurcătură.

– Mă duc – îi zise ea – dar tu știi cum ne-am înțeles. Să nu-ți fie frică de nimeni ! Nu e vina ta dacă e smintit și vorbește-ntr-aiurea !

– Cine e smintit ? întrebă medicul cam turburat, după ce Stanca ieși.

– S-o ierți, domnule subprefect, îi răspunse Duțu. E femeie și vorbește și ea, fără ca să știe de ce m-ați che-

mat aici. Își închipuiește un lucru și ia închipuirea ei drept lucru adevărat.

„O vorbă foarte bine grăită, zise medicul în gîndul lui. Așa e! Nici cel mai competent psihiatru n-ar putea să definească mai bine nebunia: își închipuiește și ia închipuirea drept adevăr. E deștept țăranul!"

El rîndui cîteva hîrtii pe care le avea pe masă, înaintea sa, și se uită prin ele ca și cînd acele ar fi actele sosite de la guvern în cestiunea comorii.

– D-ta ești Duțu al Enii, sergent în compania de geniu? întrebă apoi luîndu-și aer oficial.

– Eu sunt, domnule, răspunse Duțu liniștit.

– Ai fost d-ta astă-vară la București?

– Am fost, răspunse Duțu tot liniștit.

– De ce te-ai dus?

– Să-mi cumpăr o pereche de boi.

– Unde ai tras?

– La „Dacia", răspunse Duțu cam strîmtorat.

– Ai făcut acolo cunoștința unei femei care se numea domnișoara Lina? întrebă medicul, uitîndu-se-n ochii lui.

– Da, răspunse Duțu, de tot strîmtorat.

Medicul era foarte mulțumit. Nu-și închipuise c-o să-l prindă atît de ușor.

– Ea zice că nu te cunoaște, nu te-a văzut niciodată, grăi el zîmbind.

Duțu nu mai era acum strîmtorat. Atît voise să știe!

– De! domnule subprefect – zise el zîmbind – dac-ar fi nevasta mea de față, și eu aș zice că n-o cunosc pe domnișoara Lina, n-am văzut-o niciodată.

Medicul începu să se simtă cam strîmtorat.

– Bine – grăi el – ce-ai avut cu ea?

Duțu zîmbi mai cu dinadins.

– Păcate omenești! răspunse el, arătîndu-se foarte strîmtorat.

– Ceva bani nu erau la mijloc?

– Am plecat – zise Duțu – să-mi cumpăr boi și m-am întors fără boi și fără bani.

D-l doctor începu să-și piardă răbdarea.

– Bine – grăi el pripit – vreo comoară, bani mulți, scule cu petre prețioase n-au fost la mijloc?

Duțu se uită foarte mirat împrejurul său și dete din cap ca și cînd niciodată în viața lui n-ar fi auzit vorbindu-se de asemenea lucruri.

– Eu nu știu nimic! zise el în cele din urmă. O fi avut ea ce o fi avut, dar mie nu mi-a arătat nimic. Și cred că nu rîvnea la sărăcia mea, dacă le avea aceste.

Medicul își perdu cu desăvîrșire răbdarea: trebuia să-l apuce altfel.

– Ai venit aici – zise el uitîndu-se la una din hîrtiile de pe masă ca și cînd ar fi spuind ce stă-n ea – te-ai plîns d-lui pomojnic că ai găsit o comoară, te-ai dus cu o parte din ea la București, ca s-o vinzi, și femeia aceea te-a despuiat!

Duțu se dete un pas înapoi.

– Să-mi ierți, domnule subprefect, îndrăzneala – grăi el respectos – dar tocmai asta era vorba nevestei mele. Dacă d-l pomojnic zice că i le-am spus aceste, eu nu pot să zic că nu i le-am spus. Așa trebuie să fie. Oi fi vorbit într-aiurea!

D-l doctor rămase ca trăsnit din senin.

Îi era parcă i se luminează deodată capul.

– Cum? întrebă el. N-ai găsit comoară și nici n-ai zis că ai găsit?

– Nu zic – răspunse Duțu – uitîndu-se cam cu coada ochiului la el. Dacă m-ar întreba d-l pomojnic, aș zice acum tot ceea ce vrea să zic.

Doctorul era pe deplin dumirit.

Pentru ca să facă ceva, el începu să răsfoiască prin hîrtiile din fața lui.

Cu cît mai mult se gîndea la cele povestite despre urmărirea lui Achil Panaiot, cu atît mai stăruitor i se im-

punea gîndul că boala prietenului său nu era prefăcută. Îl examinase, ce-i drept, şi n-a găsit nici un neîndoios semn de boală : nervii însă sunt lucru subţire şi e foarte greu să ştii ce se petrece-ntr-înşii. Nu ! durerile de cap nu erau prefăcute : prea vorbea prăpăstii !

Hotărît că întreaga istorie cu urmărirea lui Achil Panaiot era numai o închipuire a lui.

– Nu cumva vrei să zici – grăi el – că pomojnicul e smintit ?

– Ferit-a sfîntul, răspunse Duţu. Dacă e vorba ca unul dintre noi să fie smintit, acela numai eu pot să fiu. Eu n-am zis că el nu spune adevărul, că eu voi fi vorbit într-aiurea.

D-l pomojnic, care asculta la uşă, îşi perdu sărita şi intră furios la dînşii.

– Bine, ticălosule – strigă el ca ieşit din fire – ce fel de într-aiurea ? Nu mi-ai dat banii de aur pe care-i aveai în fundul căciulii ?

– N-am zis niciodată că nu ţi-am dat, răspunse Duţu, dîndu-se încă un pas înapoi.

D-l doctor se puse la mijloc între amîndoi, pentru ca nu cumva să se întîmple vreo nenorocire.

Nu ! Bani de aur în fundul căciulii : asta le punea vîrf la toate.

– Lasă-l – îi zise prietenului său – nu te mai irita. Nu vezi că e smintit ?

– Ba eu văd că vreţi să mă faceţi pe mine smintit ! strigă d-l pomojnic.

Doctorul se uită lung la el. În zadar : era om în toată firea. Şi totuşi, nervii sunt lucru subţire.

– Spune-mi drept – întrebă el cu glas stăruitor – e ori nu adevărat ceea ce mi-ai povestit despre comoară şi despre urmărirea lui Achil ? Eu încep să cred că totul e o farsă bine jucată.

D-l pomojnic rămase cîtva timp uitîndu-se cu ochii mari cînd la unul, cînd la altul.

Lucrul era lămurit. El însuşi ameninţase pe Duţu că va intra în mari încurcături, dacă va spune adevărul. Zadarnice-i erau acum silinţele. El n-avea martori, şi dacă toţi tăgăduiau, el nu putea dovedi nimic, şi orişicine-l putea lua drept un smintit.

– Întreabă-l pe el, răspunse arătînd la Duţu. Spune, ai găsit ori nu comoară? mi-ai dat ori nu o parte din ea?

– Am găsit; ţi-am dat, răspunse Duţu: ce să fac însă, dacă d-sa nu mă crede?

– Nici un om în toată firea n-o să creadă ceea ce spuneţi voi! răspunse medicul strîmtorat.

– Şi tu totuşi ai crezut – grăi pomojnicul – căci altfel nu intrai în dandanaua asta.

D-l doctor era foarte strîmtorat, foarte ruşinat, foarte supărat.

– N-am crezut – zise el – dar nu voiam să te supăr mărturisindu-ţi că nu cred.

– Şi cu toate aceste, toate sunt adevărate, întîmpină d-l pomojnic.

– Dacă nu vrea să creadă – adause Duţu – nu poţi să-i faci silă! Adevărat ţi-e numai ceea ce crezi.

Novele, vol. II, Buc., 1896

CUPRINS

	Pag.
Pădureanca	3
Hanul Ciorilor	131
Budulea Taichii	145
Comoara	203

Responsabil de carte: I. Şerb.
Tehnoredactor: A. Vîntu
Corector: E. Petrescu

Dat la cules: 23.03.60. Bun de tipar: 21.05.60. Tiraj 40.150 ex. Hîrtie tipar de 50 gr. m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 15,35. Coli de tipar 9,5. Ediţia II. Comanda 5041. A. nr. 0182. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—32.

Tiparul executat sub com. Nr. 595 la
Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.

